МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ АНАТОЛІЯ НАЗАРЕНКА
ГО «АСОЦІАЦІЯ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ»
ДО 15-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ГО «АКЗО»

УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ І НОВИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ
II ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

12 березня 2025 р

HTTPS://HOIPPO.KM.UA/?CAT=16

м. Хмельницький - 2025

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Департамент освіти та науки Хмельницької ОДА
Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка
Кафедра менеджменту та освітніх технологій
ГО «Асоціація керівників закладів освіти Хмельницької області»

УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ І НОВИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник матеріалів
ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції

Хмельницький
2025

УДК 005.3:37.014.3(06)

Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка (протокол № 1 від 01.04.2025 р.)

Рецензенти:
Вашеняк І. Б., кандидат історичних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка.
Гулеватий А. А., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та інклюзивної освіти, методик природничо-математичних дисциплін і технологій Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка.

За редакцією:
Гуменюк В. В., кандидата педагогічних наук, доцента, завідувача кафедри менеджменту та освітніх технологій Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка.
Білошицького С. В., доктора політичних наук, доцента, професора кафедри менеджменту та освітніх технологій Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка.

Управління закладом освіти в умовах реалізації Концепції Нової української школи і нових суспільних викликів: досвід та перспективи: збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської наук.-практ. конф. / за ред. В. В. Гуменюк, С .В. Білошицького. Хмельницький : ХОІППО, 2025. 287 с.

У збірнику подано статті за матеріалами роботи ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Управління закладом освіти в умовах реалізації Концепції нової української школи і нових суспільних викликів: досвід та перспективи», в яких представлено наукові розвідки та теоретико-практичні розробки науково-педагогічних працівників закладів вищої і післядипломної освіти, керівних та педагогічних працівників закладів загальної середньої, дошкільної, позашкільної освіти, працівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників, практичних психологів.

Статті присвячено питанням нових викликів та векторам змін менеджменту освіти на сучасному етапі; інноваційним підходам до управління розвитком закладу освіти та забезпечення якості освіти в умовах реалізації Концепції нової української школи; створенню безпечного та здорового освітнього середовища як нагальної потреби сьогодення і післявоєнного відновлення; забезпеченню якості організації освітнього процесу під час воєнного стану; засобам і технологіям діагностики та компенсації освітніх втрат; управлінським аспектам цифровізації освітніх та управлінських процесів; шляхам забезпечення конкурентоздатності закладів освіти; партнерській взаємодії в умовах реформування освіти; розвиту психологічної служби нової української школи.

Видання рекомендоване науковцям, викладачам, методистам, керівникам закладів освіти, педагогам, здобувачам освіти, широкій громадськості.

Відповідальність за зміст, автентичність цитат, правильність фактів і посилань, достовірність матеріалів та грамотність несуть автори публікацій.

© Хмельницький ОІППО, 2025

Андрющенко Тетяна,
завідувач кафедри дошкільної освіти та професійного
розвитку педагогів КНЗ «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»,
доктор педагогічних наук, професор

Емоційний інтелект педагога як компонент безпечного та здорового освітнього середовища

Анотація. *У статті подано обґрунтування актуальності розвитку емоційного інтелекту педагогів закладів освіти в умовах сучасних викликів. Розкрито сутність феномену "емоційний інтелект", виокремлено його структурні компоненти: самоусвідомлення, саморегуляція, емпатія, керування взаєминами. Презентовано форми взаємодії з педагогами щодо розвитку зазначених компонентів емоційного інтелекту.*

Ключові слова*: емоційний інтелект, педагоги закладів освіти, здорове освітнє середовище.*

Вступ. Війна викликає відчуття емоційної розбалансованості, нестабільності – як у дітей, так і в дорослих. Зважаючи на те, що емоції виступають фундаментом для отримання знань і побудови стосунків між суб'єктами освітнього процесу, вважаємо емоційну нестабільність освітньою втратою. Педагоги стають опорою для дітей, коли презентують власну витримку, стійкість та врівноваженість, адже емоційний стан педагога безпосередньо впливає на емоційний стан учнів та атмосферу в класі. Реалізувати навчальні цілі у школі без безпечного емоційного середовища неможливо. Відповідно виникає потреба, у контексті компенсаторної освіти, у проведенні заходів, спрямованих на розвиток у педагогів емоційного інтелекту. Це сприяє усвідомленню й регуляції власних емоцій, розумінню й прийняттю почуттів та переживань інших осіб, а також здатності асертивно взаємодіяти з ними.

Аналіз досліджень з психології дає підстави стверджувати, що емоційний інтелект педагогів впливає на ефективність виконання ними професійних обов'язків. Учителі з високим рівнем емоційного інтелекту створюють психологічно комфортне освітнє середовище в закладі освіти [2]. Освіта, яка задіює емоційну сферу людини, сприяє розвитку ціннісного ставлення до знань, до світу, до інших людей.

Діяльність з розвитку емоційного інтелекту педагогів ґрунтується на відповідних позиціях сучасних нормативних документів, а саме: Закону України «Про освіту» (2017 р.), Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020 р.), Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.). У зазначених документах задекларовано перелік трудових функцій учителів, однією з яких є «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу», що конкретизується професійними компетентностями: «Емоційно-етична компетентність», яка полягає у здатності усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; усвідомлювати та поціновувати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі, а також одним із наскрізних умінь для усіх ключових компетентностей учнів визначено вміння конструктивно керувати емоціями, що передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність.

Основна частина. Передумовою нашої роботи з розвитку емоційного інтелекту педагогів є проведення ***діагностування педагогів.*** Ми користуємося методикою діагностики емоційного інтелекту Н. Холла для виявлення в педагогів здатності розуміти власні емоції і використовувати їх, враховуючи різні аспекти емоційного інтелекту. Методика складається з 30 тверджень і містить п'ять шкал: *шкала 1* – «*Емоційна обізнаність*»; *шкала 2* – «*Управління власними емоціями*» (емоційна відхідливість, емоційна неригідність); *шкала 3* – «*Самомотивація*» (довільне керування власними емоціями); *шкала 4* – «*Емпатія»*; *шкала 5* – *«Розпізнавання емоцій інших людей»* (вміння впливати на емоційний стан інших). Для отримання інформації використовуємо метод анонімного опитування (анкетування), що відбувається в онлайн форматі з використанням сервісу Google Forms. Аналіз результатів діагностування (2024 р.) конкретизував площини освітніх втрат в емоційній сфері педагогів і підтвердив актуальність розвитку емоційного інтелекту педагогів в контексті компенсаторної освіти.

За Д. Ґоулманом, ***емоційний інтелект***, який він ще називає емоційною компетентністю, – це здатність розуміти й виражати особисті почуття; знаходити спільну мову з іншими людьми, висловлюватися зрозуміло і з емпатією до слухача; позитивно й чутливо реагувати на нові ситуації. Це здатність людини тлумачити власні емоції та емоції оточуючих з тим, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей [1].

Розкриваючи структуру емоційного інтелекту, Деніел Гоулман виокремлює **4 компоненти**:

1. Самоусвідомлення.
2. Саморегуляція.
3. Емпатія.
4. Керування взаєминами.

На основі зазначених вище положень, за результатами вивчення теоретичних засад проблеми та аналізу емпіричних даних була розроблена модель, яка відображає загальну структуру процесу розвитку емоційного інтелекту педагогів (рис. 1.).

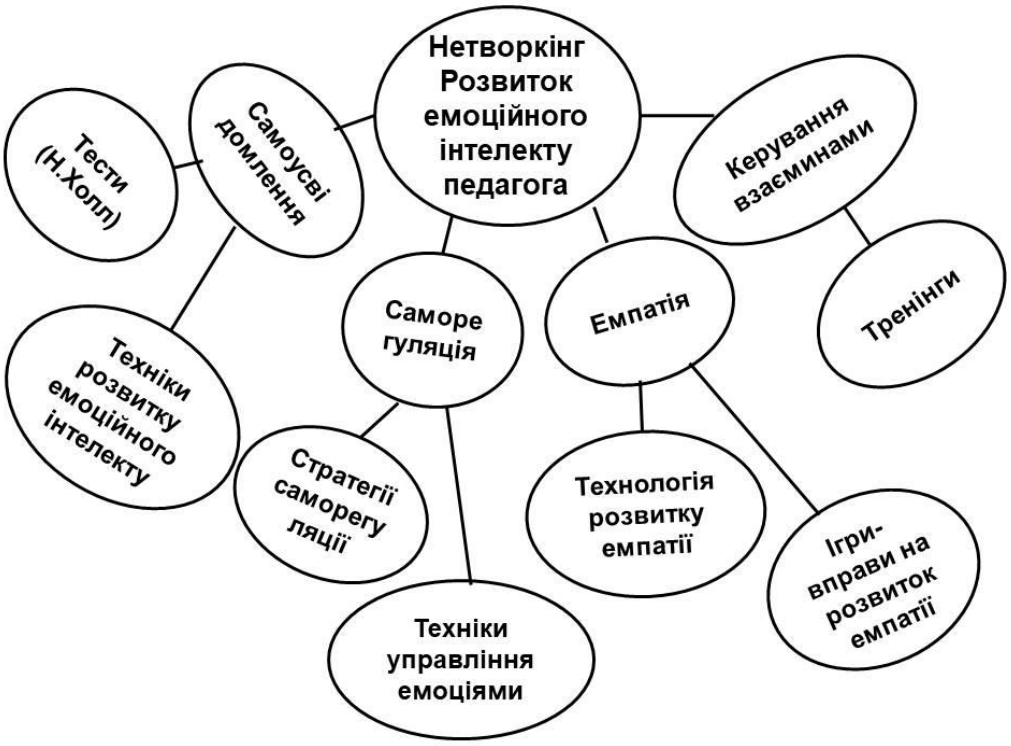

Рис. 1. Модель розвитку емоційного інтелекту педагогів

Модель складається з окремих, але взаємопов'язаних між собою елементів, що забезпечує цілісність процесу розвитку емоційного інтелекту педагогів, а саме: структуроутворювальних компонентів емоційного інтелекту (самоусвідомлення, саморегуляція, емпатія, керування взаєминами (за Д. Гоулманом [1]), а також

методичного комплексу (форми, методи, засоби) розвитку конкретного компонента емоційного інтелекту педагога.

Розглянемо детальніше сутність кожного аспекту діяльності з розвитку компонентів емоційного інтелекту педагогів.

Самоусвідомлення – перший компонент емоційного інтелекту, здатність людини правильно розпізнавати і розуміти власні емоції, оцінювати свої слабкі та сильні сторони, визначати цілі та життєві цінності.

Під час проведення *тренінгів* акцент у роботі з педагогами робимо на використанні наявних *технік розвитку емоційного інтелекту* для активізації таких умінь:

- ✓ ***ідентифікація власних емоцій***, *які проживаються в конкретний момент.* Використовуючи *техніку ідентифікації*, концентруємо увагу педагогів на вмінні фіксувати факт наявності переживання і відпрацьовуємо вміння розпізнавати і називати емоції;
- ✓ ***сприйняття емоційних переживань як цінність*.** Емоції для людей є корисним інформаційним ресурсом. Для спрямування педагогів на самопізнання, саморозуміння, та розвиток навички розпізнавання власних емоцій застосовуємо *техніку «Ауторефлексія»;*
- ✓ ***проговорювання емоції*.** Емоції та почуття важливо висловлювати. Через *техніку вербалізації власних почуттів* стимулюємо педагогів висловлювати свої думки або почуття щодо обговорюваного питання, ситуації: «Я здивований…», «Мене турбує…», «Це викликає в мене протест…»;
- ✓ ***аналіз власних емоцій, почуттів і причин їх виникнення***. Знайомимо педагогів з *технікою емоційного самоаналізу Д. Рейнуотера,* щоб розвинути в них здатність визначати свої емоції до того, як їх виразити, використовуючи два послідовних запитання: «Що відбувається зі мною в цей момент?» і «Що б мені хотілося в наступний момент?», що дозволяє управляти імпульсами, виражати емоції адекватно до ситуації.

Саморегуляція – здатність керувати своїми емоціями та стримувати імпульси. Розвиток другого компонента емоційного інтелекту педагогів відбувається під час *рольових ігор, розігрування ситуацій* через відпрацювання *короткострокових і довгострокових стратегій саморегуляції, технік управління емоціями.*

Вчимо педагогів застосовувати ***короткострокові стратегії*** *«Стакан води», «Кольори веселки», «Теплі долоні», «Звуки», «Практика заземлення»* тощо безпосередньо в емоційній ситуації, встановлювати контроль над імпульсами, використовувати дихання, техніки заземлення для переоцінки ситуації.

Мотивуємо педагогів на постійне використання в житті ***довгострокових стратегій,*** які позначаються абревіатурою NETS: nutricion (харчування), exercises (фізична активність), training (тренування нашого головного мозку), sleep (якісний сон). Додаємо до зазначеного інші стратегії: *оптимістичне мислення конструктивне ставлення до помилок*; *володіння прийомами психофізіологічної саморегуляції.*

Розігрування запропонованих ситуацій дозволяє педагогам оволодіти ***техніками управління емоціями*** на рівні тіла.

Управління емоціями на рівні тіла*:*

- ✓ Дихальні вправи «Схлипування», «Кулька», «Рахуй» тощо;
- ✓ Техніка впливу на емоційний стан через зміну позицій тіла;
- ✓ Техніка впливу на емоційний стан за допомогою усмішки. «Усмішка Будди»;
- ✓ Техніки м'язової розрядки: «Кулаки», «Тряска», «Самомасаж».

Здатність до самоконтролю дає змогу уникнути загострення ситуації та ухвалити зважене рішення щодо подальших емоційних стосунків.

Емпатія (англ. *empathy* від (грец. *patho*) – співпереживання) – третій компонент емоційного інтелекту, здатність розпізнавати, відчувати та розуміти емоційний стан і

почуття іншої людини, співпереживати їй, враховувати почуття інших при прийнятті рішень.

Під час **тренінгів** використовуємо *технологію розвитку емпатії* (1 етап «Усвідомлення себе», 2 етап «Уважне спостереження», 3 етап «Інтерпретація», 4 етап «Дивитися на світ очима іншої людини», 5 етап «Емоційне злиття», 6 етап «Управління емпатією») та комплекс *ігор-вправ на розвиток емпатії,* спрямовуючи увагу на розвиток у педагогів таких емпатійних умінь:

✓ ***ідентифікація емоцій інших.*** На 2 етапі технології розвитку емпатії *«Уважне спостереження»,* використовуючи *ігри-вправи «Відгадай емоцію», «Внутрішній голос»* розвиваємо у педагогів здатність зрозуміти проблеми та переживання інших людей, урахувати це під час спілкування з метою налагодження доброзичливих міжособистісних стосунків;

✓ ***аналіз емоцій, почуттів інших людей, причин їх виникнення.*** На 3 етапі технології розвитку емпатії *«Інтерпретація»,* використовуючи *вправи «Секрет»* та *«Плюси-мінуси»*, відпрацьовуємо з педагогами вміння відділяти факти від суджень (оцінки). Акцентуємо на важливості проговорювати собі те, що реально бачимо, не домислювати за людину;

✓ ***сприйняття та розуміння невербальної мови тіла і рухів.*** На 4 етапі технології розвитку емпатії *«Дивитися на світ очима іншої людини»,* використовуючи *вправи «Обмін ролями»* та *«Я за тебе відповідаю»*, стимулюємо педагогів за психомоторикою, тобто мімікою, жестами, інтонацією, позою, ходою, визначати емоційний стан іншої людини, емоційні стосунки між людьми, використовувати отриманий досвіду для покращення комунікації;

✓ ***вміння ставити запитання для розуміння емоційного стану іншої людини.*** На 5 і 6 етапах технології розвитку емпатії: «*Емоційне злиття*» та «*Управління емпатією*», застосовуючи *техніку вербалізації почуттів партнера та вправу-гру «Уяви себе на місці...»,* тренуємо педагогів перевіряти власні висновки про те, як себе почувають інші. Перед тим, як реагувати на емоції співрозмовника, переконуватися у тому, що правильно їх розумієте. При цьому утримуватися від оцінки, схвалення чи несхвалення переживань співрозмовника. Зазначене є важливим комунікативним умінням.

Керування взаєминами – здатність впливати на емоції інших людей, і спрямовувати їхню поведінку в бажаному напрямку.

Під час **тренінгів** пропонуємо педагогам опрацьовувати сучасні техніки керування взаєминами, а саме: *«Тайм-аут»* - техніка реагування в період гніву, *«Зроби крок назад. Подивись на ситуацію з іншого боку»* – зміна емоційної поведінки на більш доцільну, *«Я–висловлювання», “Позитивна мова”, Техніки: “Звільнення від часток НЕ”, «Шкідливі слова», «Мотивація інших», «Досягнення компромісів». Д*ля вираження власних почуттів з пропозицією способів вирішення проблеми.

Висновки. Проведена робота з розвитку емоційного інтелекту педагогів дає підстави стверджувати, що педагоги: усвідомлюють значення емоційного інтелекту для ефективного виконання професійних обов’язків і створення безпечного та здорового середовища в закладі освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків: Віват, 2022. 512 с. (Серія «Саморозвиток»).

2. Костюк А. В. Емоційний інтелект та шляхи його розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2014. № 2. С. 85-89.

Бабкова Олена,
доцент кафедри дидактики та методик навчання
природничо-математичних дисциплін
Запорізького ОІППО,
кандидат педагогічних наук, доцент

«Перевернуте» навчання як технологія діагностики та компенсації освітніх втрат

В умовах сьогодення запорізькі учні та учениці навчаються у змішаному або дистанційному форматах. Відсутність очного спілкування та взаємодії, а також постійні повітряні тривоги й вибухи у місті викликають утруднення в організації освітнього процесу. На цьому фоні погіршуються мисленнєві процеси у дітей; у них знижується рівень запам'ятовування ключових понять, правил, формул, образів біологічних об'єктів тощо. Внаслідок цього здобувачі освіти мають суттєві освітні втрати, діагностування і компенсування яких потребує певних механізмів.

Термін «освітні втрати» набув популярності серед експертів і немає уніфікованого тлумачення. Фахівці Українського центру оцінювання якості освіти розглядають освіту в Україні як єдність навчання, виховання, розвитку й соціалізації особистості. У зв'язку з цим освітні втрати означають втрату можливостей для всебічного розвитку учнів\учениць: інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного тощо, і мають три взаємопов'язані компоненти: навчальні втрати, виховні втрати та зниження темпу розвитку особистості [2]. Ми поділяємо думку П. Мороза і під освітніми втратами розуміємо будь-які втрати результатів навчання здобувача/здобувачів освіти порівняно з очікуваними результатами, зазначених у навчальних програмах/освітніх стандартах [4].

Законом України «Про освіту» визначено поняття «результати навчання» як «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів» (Закон України «Про освіту», 2017).

Тож для їхнього діагностування потрібні відповідні інструменти. Серед них – діагностувальне тестування, доречність якого є можливою на будь-якому етапі навчального заняття.

У зв'язку з дистанційним форматом уроку, який потребує дотримання певних санітарних норм, катастрофічно не вистачає часу на опрацювання навчальних матеріалів, комунікацію між суб'єктами освітнього процесу, узагальнення та закріплення нової інформації та ще й діагностування освітніх втрат. Тому виходом з цієї ситуації може бути «перевернуте» навчання.

Поняття «перевернуте» навчання у науковій літературі тлумачиться як педагогічна технологія із проблемно-зорієнтованим навчанням, спрямованим на розвиток навичок критичного мислення та спільного вирішення поставлених завдань [3]; інноваційна педагогічна методика, в основі якої поєднуються електронні засоби навчання, електронні навчальні курси та педагогічні техніки щодо організації співпраці всіх суб'єктів освітнього процесу [4]; модель, за якої здобувачі освіти попередньо ознайомлюються з теоретичним матеріалом наступного уроку, а вже в класі вони долучаються до обговорення вивченої інформації та її практичного застосування [6]; педагогічний підхід до організації навчання, за якого аудиторна і позааудиторна робота змінюються місцями [7].

М. Курвітс розглядає його як інноваційний сценарій навчання; відмінність якого від традиційного полягає у самостійному вивченні нового матеріалу до початку уроку з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, а звільнений час на уроці

спрямовується на розв’язання проблем, співпрацю, взаємодію, застосування знань і умінь в нових ситуаціях та на створення нового навчального продукту [8].

Виходячи із зазначених тлумачень, «перевернуте» навчання розглядаємо як педагогічну технологію, яка передбачає діяльнісне структурування освітнього процесу із використанням інформаційно-цифрових інструментів та інтерактивне залучення здобувачів освіти до навчальної діяльності [1]. Її реалізацію передбачаємо за двома варіантами.

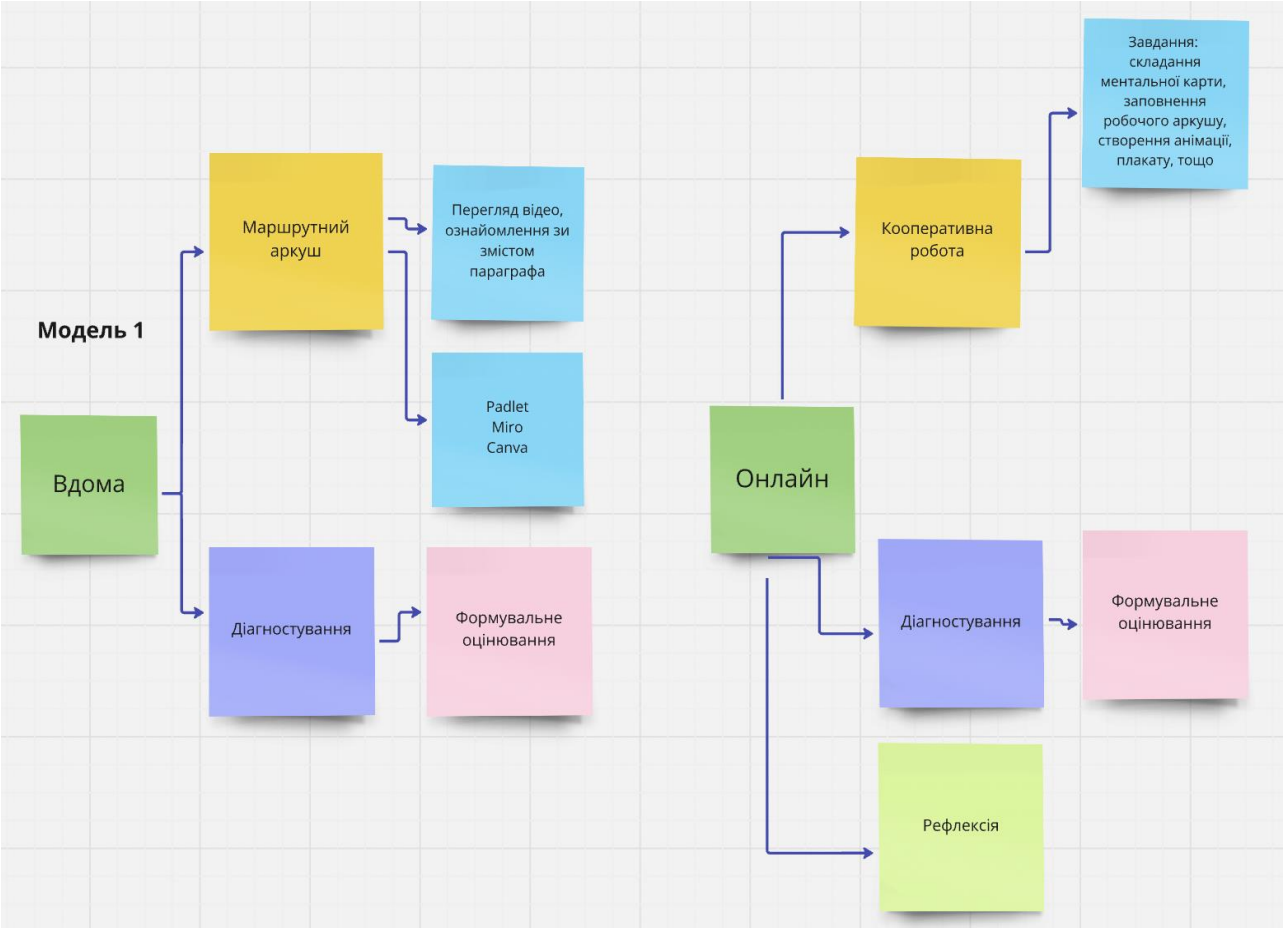

Рис.1. Модель 1

Модель 1. (Рис.1). Пропонуємо дітям певний алгоритм домашньої діяльності: переглянути відео і надати відповіді на поставлені питання, прочитати зміст параграфу й скласти до нього питання чи підкреслити незнайомі слова, записати рівняння хімічних реакцій тощо. З метою полегшення цієї роботи варто скласти маршрутний аркуш, в якому зазначити кроки самостійної роботи, а також надати можливість працювати спільно на інтерактивній дошці (Padlet, Miro, Canva тощо). Обов’язковим елементом домашньої роботи є діагностування засвоєння і розуміння учнями/ученицями ключових елементів навчальної теми, яке виконує функції формувального оцінювання. Задля цього можна запропонувати їм тестування. До прикладу, Classtime – зручний сервіс для створення інтерактивного матеріалу і надання зворотного зв’язку усім учасникам освітнього процесу: здобувачам освіти – на які проблемні місця потрібно звернути увагу; педагогам – які «провальні» питання слід включити в обговорення під час уроку. Таким чином, така попередня домашня робота вивільнить час під час онлайн-зустрічей, що дозволить організувати кооперативну роботу. Діти матимуть змогу долучитися до спільного виконання завдань вищих рівнів когнітивного домену таксономії Б. Блума (аналіз, синтез, оцінювання): складання ментальної карти, створення анімації, плакату, коміксу тощо.

І на цьому етапі потрібен зворотній зв'язок, який можуть надати інтерактивні інструменти: LearningApps.org; kahoot; classtime; Liveworksheets; h5p.org; GoogleForm тощо.

Модель 2. (Рис.2). Не передбачає домашньої роботи. Вся навчальна діяльність відбувається під час онлайн-уроку. На початку дітям пропонується перегляд відео чи читання певного тексту з новою навчальною інформацією. Після цього – первинне діагностування, яке зорієнтує учнів та учениць на ключові позиції теми уроку і відстежує результати навчання, що відповідають нижчим рівням когнітивного домену таксономії Б. Блума (знання, розуміння, застосування). Потім планується кооперативна робота, в ході якої здобувачі освіти відпрацьовують навчальний матеріал за вищими рівнями когнітивного домену таксономії Б. Блума (аналіз, синтез, оцінювання). Після її завершення – вторинне діагностування за допомогою інтерактивних інструментів LearningApps.org; kahoot; classtime; Liveworksheets; h5p.org; GoogleForm тощо. Обидва види діагностування мають функціонал формувального оцінювання.

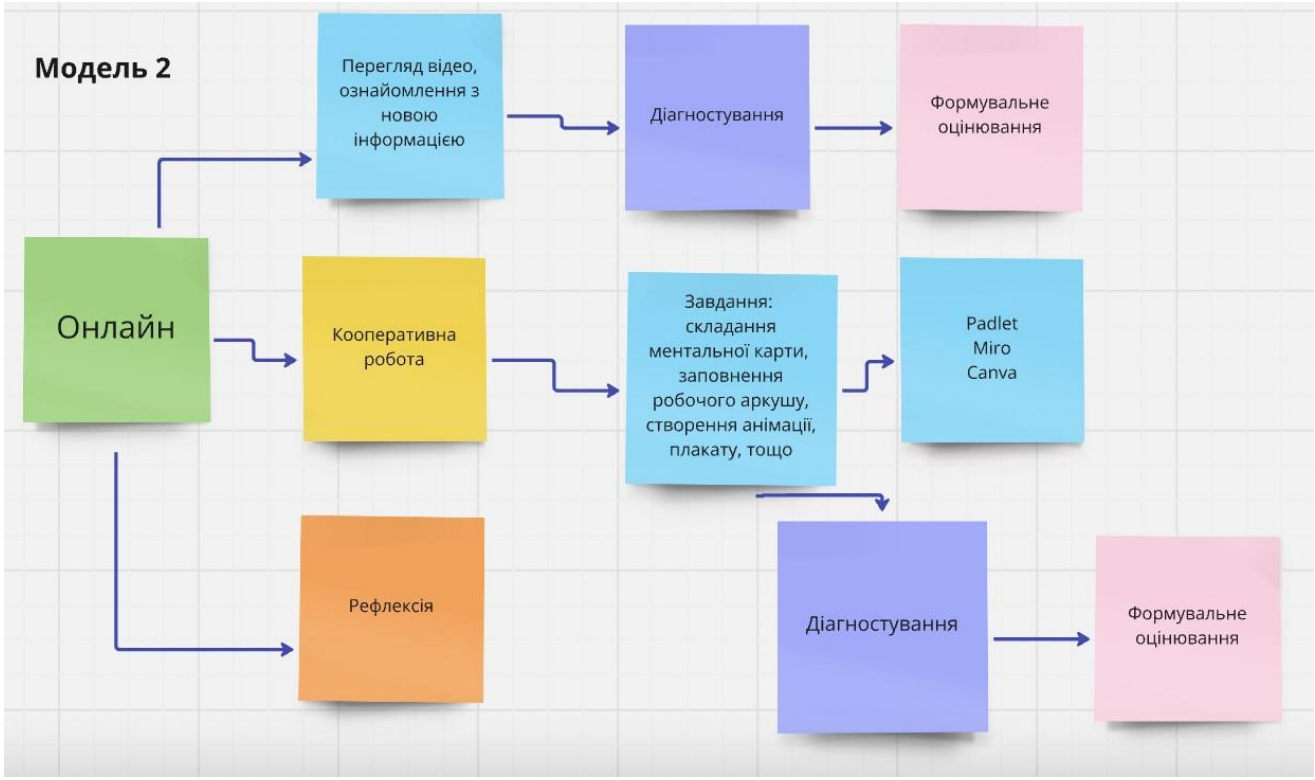

Рис.2. Модель 2

Вбачаємо обов'язковим елементом обох моделей рефлексію, в ході якої у здобувачів освіти формується свідоме ставлення до здобутих знань. Нами апробований прийом метапредметної рефлексії, за якого дітям пропонується співвіднести сприйняття навчальних матеріалів з висловлюваннями знаменитих людей. До прикладу:

- Для того, щоб прийти до справжнього знання, треба спочатку відчути сумніви (Арістотель).
- У кожного своя пустеля і свої міражі (Ліна Костенко).
- Не слідуйте за модою – відчувайте її (Коко Шанель).

Досить ефективним на фазі кооперативної роботи, як для першої так і другої моделей, є використання командних ігор Classtime; додатку Google фото, за допомогою якого діти із задоволенням створюють анімації, колажі, відео. При цьому в команді працюють художник і фотограф. Доречним є проведення навчального дослідження, яке необов'язково пов'язане з проведенням дослідів. Це може бути

дослідженням текстової чи графічної інформації; створення моделей об’єктів чи суб’єктів або явищ чи процесів. Досить цікавий інструмент Google карти, завдяки якому можна планувати навчальне дослідження. До прикладу: дослідження світового біотехнологічного ринку [9].

Таким чином, обидві моделі «перевернутого» навчання забезпечують діагностику результатів навчання та їх формування упродовж уроку й забезпечують з одного боку індивідуалізацію освітнього процесу, оскільки здобувачі освіти під час самостійного опрацювання навчальних матеріалів можуть працювати у власному темпі, з іншого – організацію співпраці, в межах якої відбувається інтерактивна взаємодія школярів і формування в них наскрізного уміння працювати в команді.

Визначені інформаційно-цифрові ресурси й методичні прийоми забезпечують учням комфортне середовище задля вивчення нового матеріалу у звичному контексті. Головна методологічна задача педагогів – за необхідності надавати дітям підтримку, супроводжувати їхню освітню діяльність відповідно до програмових вимог та індивідуальних навчальних потреб.

Список використаних джерел та літератури

1. Бабкова О.О. «Перевернуте» навчання як інновація в освіті. Електронний збірник наукових праць ЗОІППО. No 1(48). 2022.
URL: https://drive.google.com/file/d/14GuP_FyiYBeK5s2m-IjuIUvT6RrAKNHP/view.
2. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. М. В. Головко. [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2023. 187 с.
3. Кушнірук А.С. Застосування технології «перевернутого навчання» в підготовці майбутніх учителів математики. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 64. Т.1. С. 139-143.
URL: https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.64-1.28.
4. Морзе Н. В. Використання технологій «перевернутого» навчання на основі відео-матеріалів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2019. № 21. С. 9-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2019_21_4.
5. Мороз П. Освітні втрати в Україні: аналіз викликів та шляхи їх компенсації. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736452/1/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7_%D0%9F_Comparative_2023_w-174-177.pdf
6. Пилипчук О., Ласовецький В., Шестопалов Є. «Перевернене навчання» інформатики. URL: https://osvita.ua/school/method/42677/.
7. Bergmann J. & Sams A. (2012). Flip your classroom: reach every student in every class every day. Eugene, Or. : Alexandria, Va.: International Society for Technology in Education.
8. Marina Kurvits, Mart Laanpere, Terje Väljataga. Advances in Web-Based Learning--ICWL 2015: 14th International Conference, Guangzhou, China, November 5-8, 2015, Proceedings 14.
URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=xYRuTrYAAAAJ&citation_for_view=xYRuTrYAAAAJ:_FxGoFyzp5QC
9.Google карта Біотехнологічний ринок. URL: https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1rhbA-qbzyMVJms0mfiUFu2a8GOXdWPhx&ll=3.3275720311380184%2C0&z=.

Бачинська Дарія,
педагог-організатор
Іванковецького ліцею
Дунаєвецької міської ради
Хмельницької області

Феномен волонтерства

Анотація. *Розглядається феномен волонтерства крізь призму дитячого сприйняття. Аналізуються мотиви, цінності та уявлення дітей про волонтерство, а також уплив участі в волонтерській діяльності на їхній розвиток та світогляд. Дослідження базується на методах якісного аналізу даних, зібраних шляхом інтерв'ю та спостережень за дітьми різного віку, які беруть участь у волонтерських ініціативах.*

Ключові слова: *волонтерство, соціальна відповідальність, громадянська активність, гуманітарна допомога, мотивація, соціальний вплив, благодійність, громадянське суспільство.*

Феномен волонтерства є важливим соціокультурним явищем сучасності, що відіграє ключову роль у вирішенні актуальних суспільних проблем. У контексті глобальних викликів, таких як війни, гуманітарні кризи, екологічні катастрофи та пандемії, волонтерська діяльність стає потужним інструментом об'єднання громадян і мобілізації ресурсів для досягнення спільного блага. Зокрема, в Україні волонтерство набуло особливого значення у зв’язку з військовою агресією, підтримкою військових, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від воєнних дій. Дослідження цього феномена дозволяє краще зрозуміти його природу, мотивацію учасників, соціальний вплив і перспективи розвитку.

Феномен волонтерства має значний уплив на формування суспільних цінностей, сприяючи розвитку солідарності, взаємодопомоги та колективної відповідальності. Волонтерська діяльність об’єднує людей різних вікових груп, професій і соціальних статусів, що дозволяє створити мережі підтримки, здатні оперативно реагувати на виклики сучасності. Особливо це проявляється у кризові моменти, коли від швидкості й ефективності дій волонтерів залежить життя і благополуччя багатьох людей [2].

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави. Це слушне спостереження, яке вимагає термінових та системних дій щодо патріотичного виховання дітей та молоді. Формування «нового українця» на основі національних та європейських цінностей – це ключовий елемент забезпечення безпеки та майбутнього країни.

Важливим аспектом волонтерства є його вплив на розвиток особистості. Участь у волонтерській діяльності сприяє формуванню лідерських якостей, комунікативних навичок, а також вихованню почуття відповідальності за спільне майбутнє. Крім того, волонтери нерідко виступають агентами змін, привносячи нові ідеї та підходи у вирішення нагальних суспільних проблем, що робить їх невід'ємною частиною сталого розвитку суспільства [3].

Волонтерство розвиває соціальні навички, а саме : співпраці, комунікації, відповідальності та роботи в команді, та формує громадську позицію.

Варто зауважити, що волонтерство в ліцеї – це не просто додаткова діяльність, а важлива складова виховного процесу, яка сприяє гармонійному розвитку особистості та формування громадської позиції.

Волонтерський рух в Іванковецькому ліцеї

Піднесення патріотизму та розвиток волонтерського руху, самовіддача громадянин, усе це можна назвати вагомими здобутками суспільно-політичного

життя України за минулий рік. Тому що, сьогодні як ніколи кожен мешканець нашої держави має активно працювати на благо Батьківщини. Не всі можуть йти на війну, але кожен може зробити будь-який, навіть маленький внесок, у становлення незалежності... Допомагаючи солдатам, беручи участь у волонтерській діяльності там акціях спрямованих на збір грошей, речей та продуктів для армії.

В умовах війни та соціально-економічної нестабільності в Україні волонтерство стало символом національної згуртованості та незламності. Тисячі українців долучилися до волонтерських ініціатив, спрямованих на допомогу військовим, переселенцям і постраждалим від війни. Цей рух не лише допомагає подолати поточні труднощі, а й створює підґрунтя для формування громадянського суспільства, яке є запорукою демократичного розвитку держави.

Недаремно є вислів: «Волонтери не обов'язково мають час, у них просто є серце» (Елізабет Ендрю). Небайдужість до чужої біди, причетність і співпереживання – рушійна сила, тому проєкти благодійного спрямування є надважливими у вихованні підростаючого покоління таких важливих якостей як чуйність, доброчинність, великодушність та милосердя.

Окрім того, волонтерство відіграє важливу роль у вихованні майбутніх поколінь. Через участь у благодійних акціях, освітніх ініціативах та екологічних проєктах молодь вчиться емпатії, відповідальності та цінності активної громадянської позиції. Це особливо актуально для України, яка зараз перебуває у процесі глибоких соціальних і політичних змін, адже саме активні та небайдужі громадяни стають рушійною силою позитивних перетворень у суспільстві.

У жорстоких реаліях воєнного стану перед освітянами стоїть важливе завдання - об’єднання зусиль педагогічної та громадської спільнот на засадах взаєморозуміння, співробітництва щодо захисту прав та свобод, оволодіння дітьми універсальними цінностями та моделями поведінки, які складають основу світової культури.

Потрібно цінувати волонтерську працю та пізнавати її власними очима. В цьому допомагає також книга Саші Войцехівської «Варто спробувати! Роздуми про волонтерство», яка легко та глибоко пояснює, хто такі волонтери і які цінності та навички потрібні для цього виду роботи. Вона також розповідає про те, як кожна дитина може стати частиною позитивних змін у світі через власну активну участь [1].

Авторка Саша Войцехівська легко та глибоко пояснює, хто такі волонтери і які цінності та навички потрібні для цього виду роботи.

Волонтерська робота в ліцеї продовжується, стаючи доброю традицією. Проєкти «Допоможи ЗСУ», благодійні ярмарки та зустрічі з героями стали постійними ініціативами. Останнім часом долучилися до акції «Діти Кам'янеччини – дітям та військовим на Сході та Півдні», організованої ГО «Кам'янець-Подільський «Ратуш» за підтримки офіцерів громади та дітей Дунаєвеччини. Радісною подією стала зустріч з випускником Іванковецького ліцею, який служить у ЗСУ та який залишив свій автограф на шкільному прапорі.

Сьогодні особливого значення набуло національно-патріотичне виховання учнів. Головною метою національно-патріотичного виховання є виховання дітей на культурно-історичному досвіді свого народу, його звичаях, традиціях та багатовіковій мудрості, духовності.

Іванковецький ліцей не перший рік долучає учнів до волонтерської роботи, яка спрямована на формування позитивних моральних якостей особистості. Кожен навчальний рік розпочинався зі звичного для нас Всесвітнього дня прибирання, висаджування дерев та низки осінніх робіт спрямованих на турботу про довкілля. Разом з учнями готували подарунки для діток міського центру комплексної реабілітації «Ластівка». Долучалися до благодійних акцій міської ради, наприклад таких як «Подаруй свято воїну». Завдяки шкільному соціальному підприємництву, яке не так давно з'явилося у нашому ліцеї, ми започаткували традицію проведення у закладі ярмарків, зароблені кошти з яких використовували на благодійні потреби

(остання такий ярмарок відбувся 11 листопада. Разом ми зібрали 15 000 гривень, які передали нашій армії!).

Так тривало до 24 лютого 2022...

Після цього дня ми значною мірою переглянули завдання волонтерської роботи в ліцеї. Постала нагальна потреба закцентувати свою увагу на допомозі найбільш постраждалим від вторгнення Росії та підтримці ЗСУ.

Здається, що вся громада, власне і ми починали з найпростішого - ліплення вареників та плетіння сіток. Пізніше почали долучатися до різноманітних флешмобів спрямованих на підтримку наших воїнів. Не забували і про довкілля, усім колективом проводили екологічні заходи з благоустрою та озеленення території. Також наш ліцей з радістю долучився до проведення Великоднього ярмарку в місті Дунаївці, зароблені кошти з якого ми з радістю передали на потреби ЗСУ. Важливо згадати, що ми намагалися забезпечити і психосоціальну допомогу дітям, які постраждали від війни, у цьому нам допоміг проєкт психологічної підтримки «Поруч».

Головною метою цих проєктів є допомогти нашим учням зрозуміти, що найважливіше для кожного з нас зараз - залишитися собою, тобто людиною! Якщо тобі є що їсти, поділися з тим у кого нема. Якщо тобі є що одягнути - поділися з тим у кого мало одягу. Якщо твоя психіка в нормі, але ти бачиш що інша людина має емоційну нестабільність, допоможи їй впоратися, підтримуй і підбадьорюй її. Все це означає бути справжнім патріотом, гідним своєї Батьківщини.

Варто зауважити також на волонтерській діяльності педагогів, учнів, батьків як такій, що сприяє встановленню соціальних зв’язків, набуттю дітьми шанобливого й відповідального ставлення, формуванню соціально значущої ініціативності, прагнення пожертвувати в ім’я України своїм часом. Тому щотижневі благодійні ярмарки стали для нас традиційними. Навіть повітряні тривоги не зупиняють нашу роботу. В укриттях ми активно виготовляємо окопні свічки, розпалювачі. Деякі з них передали 15 Мобільному прикордонному загону Сталевий кордон.

Цього семестру ми передавали посилки дітям Сходу та були для них «таємними» Миколаями. В цей нелегкий час саме такі справи розвивають у дітей патріотичність та розуміння, як сьогодні надзвичайно важливо допомагати один одному. З теплом та словами подяки ми зустрічали наших воїнів-односельців, готували для них захід та обереги. Воїни ділилися спогадами, відповідали на запитання учнів. Варто зауважити, що саме такі зустрічі найбільш корисні для учнів, адже вони можуть отримати цінні поради та дізнатися про героїзм та життя наших воїнів на війні з перших вуст. Наші захисники з передової передали знаковий подарунок – Прапор з особистими підписами та побажаннями.

З наближенням холодів починаємо збирати віск, картон та жерстяні банки для виготовлення окопних свічок, щоб вони зігрівали холодними ночами та передали нашим захисникам часточку домашнього тепла, якого їм так бракує далеко від рідних.

Ключові аспекти дитячого сприйняття волонтерства

Аналізуючи волонтерську діяльність варто зауважити, що волонтерство – діяльність потрібна як для людей, які шукають допомоги, так і для самих волонтерів, тому що волонтерство - це спосіб:

- будувати соціальні відносини;
- застосовувати на практиці свої моральні та релігійні принципи;
- набувати нові навички;
- знайти підтримку й друзів;
- відчути себе здатним щось зробити;
- почути себе добре.

Аналіз зібраних даних виявив такі ключові аспекти дитячого сприйняття волонтерства:

- Мотивація. Діти часто мотивовані бажанням допомогти іншим, проявити співчуття та зробити щось корисне для суспільства. Для деяких дітей мотивацією є

бажання отримати новий досвід, навчитися новим навичкам та розширити коло спілкування.

- Цінності. Участь у волонтерській діяльності сприяє формуванню таких цінностей як альтруїзм, співчуття, відповідальність та солідарність.
- Світогляд. Волонтерство впливає на світогляд дітей, розширює їхні уявлення про світ та допомагає їм зрозуміти проблеми інших людей.
- Вплив на розвиток. Участь у волонтерській діяльності сприяє розвитку соціальних навичок, комунікативних здібностей, емпатії та почуття відповідальності.

Отримані результати підтверджують важливість участі дітей у волонтерській діяльності для їхнього розвитку та становлення як відповідальних та соціально активних громадян.

Психологічна підтримка учасників освітнього процесу

Психологічна підтримка безумовно є свого роду волонтерством. Вона вимагає таких же навичок, емпатії та самовіддачі, як і інші види волонтерської діяльності.

Тяжкий психологічний стан учасників освітнього процесу є однією із серйозних проблем, що створює перепони на шляху забезпечення якості освіти. Психологічна підтримка дітей у воєнний час надзвичайно важлива, адже дітям необхідно відчувати себе у безпеці. Сьогодні в закладі освіти навчаються учні ВПО. Це дуже вразлива соціальна група, яка потребує посиленої уваги, щоб вберегти таких дітей від булінгу в учнівському середовищі, захистити їх від внутрішніх переживань за своїх батьків, домівку [4].

Щодня ми боремося за українських дітей на психологічному фронті, щоб побачити в їхніх очах надію.

- Налагоджено співпрацю із священниками місцевих храмів, які приходили на гурток Християнської етики, аби поспілкуватись з дітками, допомогти їм віднайти духовний спокій та навчити добра і милосердя.
- Заклад долучився до проєкту «Світ у Барвах» фонду Тартезон. З метою впровадження проєкту в ліцеї, фонд реалізував доставку всіх необхідних матеріалів до закладу освіти, аби створити умови для розкриття потенціалу учнів спрямованого на розвиток спорту, творчості та культури.
- Для психологічного розвантаження ми запрошували безліч аніматорів та героїв, які допомагали поринути дітям у казковий світ.
- Для забезпечення психосоціальної допомоги дітям, які постраждали в наслідок війни, декілька разів у наш заклад приїжджали представники ГО «Поруч», які залучали дітей до занять, розділяючи їх на три локації: «спортивна», «психосоціальна» та «медична».
- Релігійна організація Карітас не тільки організувала свято для наших діток, а й вручила кожній сім'ї продуктові набори у знак підтримки.
- Завдяки проєкту Громадської організації Центру Стратегічних Ініціатив (м. Хмельницький) за фінансової підтримки The BEARR Trust (Великобританія) було проведено ряд терапевтичних заходів з метою зниження дитячих проявів агресії та залучення молоді до відродження національної культури та традицій.
- Звичайно не можливо не згадати нашої співпраці із Юнісеф, адже вони нам допомогли спортивним інвентарем, канцелярським приладдям, хромбуками.

Аналізуючи роботу Громадської організації Благодійний фонд «Здорове дитинство без меж», сподобався вислів дев'ятирічної волонтерки «Допомагати людям, які цього потребують - це гідна справа. Я хочу зробити світ кращим і добрішим! Я мрію, щоб всі діти на Землі були здоровими і щасливими!»

Влучний та актуальний вислів. Приємно розуміти, що діти і мої однолітки не байдужі, а справжні патріоти.

Висновок. Феномен волонтерства, особливо в умовах сучасних викликів таких як війна та гуманітарні кризи, демонструє силу людської єдності та бажання допомогти. У цьому контексті волонтерська діяльність стала одним із найважливіших інструментів підтримки як військових, так і постраждалих громадян в Україні.

Інтеграція волонтерських проєктів у діяльність освітніх закладів, як-от Іванковецький ліцей, створюють основу для формування активної громадянської позиції молодого покоління. Завдяки системним ініціативам, як благодійні ярмарки, екологічні заходи, виготовлення маскувальних сіток, участь у всеукраїнських акціях, школярі навчаються важливим цінностям – чуйності, відповідальності та патріотизму.

Сьогодні у складних реаліях воєнного стану волонтерська робота є не лише засобом допомоги, але й потужним чинником соціальної згуртованості. Вона сприяє формуванню в учнів та педагогів розуміння того, що кожен внесок, незалежно від його масштабу, має значення для спільної перемоги. Саме такі проєкти допомагають дітям і дорослим усвідомити свою відповідальність перед суспільством і країною, закладаючи фундамент для майбутнього розвитку України.

Список використаних джерел та літератури

1. Войцехівська С. Варто спробувати! Роздуми про волонтерство. Читаріум, 2023. 96 с.
2. Матяш М. Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом.
URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html.
3. Рабійчук С. О. Волонтерство як феномен української свідомості (від допомоги індивідуальної до загальнонаціональної). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* = Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky : наук. журнал. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2024. № 1. С. 155 –161.
4. Уманська О. Волонтерство в Україні.
URL: https://uwcfoundation.com/ua/blagotvoritelnost-v-ukraine/volonterstvo-v-ukraini.

Білошицький Сергій,
професор кафедри менеджменту
та освітніх технологій ХОІППО ім. А. Назаренка,
доктор політичних наук, доцент
Мітягіна Світлана,
методист науково-методичного центру
виховної роботи, позашкільної освіти
та моніторингових досліджень
ХОІППО ім. А. Назаренка

Науково-методичні та навчально-організаційні сервіси ХОІППО ім. А. Назаренка щодо формування ефективної ВСЗЯО в закладах освіти Хмельниччини

Анотація. *У статті висвітлюються головні виклики, що постають перед закладами загальної середньої, позашкільної, дошкільної освіти у зв'язку із формуванням внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Презентуються сервіси ХОІППО ім. А. Назаренка, спрямовані на науково-методичну, методичну, навчальну підтримку закладів освіти області в аспектах, що пов'язані з реалізацією дослідницьких заходів і процедур у рамках формуванням й розвитку ВСЗЯО.*

Ключові слова: *внутрішня система забезпечення якості освіти, самооцінювання управлінських і освітніх процесів, внутрішні моніторингові дослідження, соціологічні дослідження.*

Починаючи з кінця 2020 р. спостерігається постійне зростання попиту щодо сервісів ХОІППО ім. А. Назаренка, спрямованих на розвиток науково-дослідницької компетентності освітян, не лише з боку працівників закладів загальної середньої, а й закладів позашкільної та дошкільної освіти. Це обумовлено розвитком нормативно-правової бази, що регулює діяльність закладів освіти, а саме появою вимог щодо широкого застосування дослідницьких процедур у практиці функціонування закладів освіти всіх рівнів. Ідеться про дослідницьку діяльність як невід'ємну (й значну за вагою та обсягом робіт) складову процесу формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах освіти.

Означені процеси регулюються новітньою нормативно-правовою базою, а саме: Законом України «Про освіту», ст. 41; Наказом МОНУ № 1480 від 30.11.2020 «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти»; Наказом МОНУ № 407 від 04.03.2025 «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти»; Наказом ДСЯОУ № 01-10/75 від 01.08.2022 «Про методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти та проведення самооцінювання освітніх і управлінських процесів у закладах позашкільної освіти».

Згідно з цими документами, дослідницька діяльність у закладах загальної середньої, позашкільної та дошкільної освіти (крім іншого) має здійснюватися в таких аспектах, як:

– проведення внутрішніх моніторингових досліджень;

– проведення соціологічних досліджень у рамках процедури самооцінювання освітніх та управлінських процесів.

Для переважної більшості закладів ЗСО, ПО, ДО реалізація зазначених вимог перетворюється на неабиякий виклик. Це обумовлено цілою низкою причин:

1. Значний загал педагогічних та керівних працівників закладів ЗСО, ПО, ДО не має досвіду або має лише мінімальний досвід здійснення науково-дослідницької діяльності та, відповідно, відчувають утруднення в коректному й ефективному застосуванні методів наукового дослідження під час проведення внутрішніх моніторингових досліджень, соціологічних досліджень як складової процедури самооцінювання освітніх і управлінських процесів тощо.

2. З огляду на відсутність відповідної навчальної підготовки в закладах вищої педагогічної освіти значний загал керівних і педагогічних працівників закладів ЗСО, ПО, ДО відчувають труднощі в організації та проведенні моніторингових досліджень, розробленні відповідного інструментарію та документаційного супроводу.

3. З огляду на відсутність відповідної навчальної підготовки в закладах вищої педагогічної освіти значний загал керівних і педагогічних працівників ЗСО, ПО, ДО потребують покращення вмінь щодо організації та проведення соціологічних досліджень, які є складовою процедури самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладі освіти.

4. Нормативно-правова база щодо формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти перебуває ще в стадії удосконалення, до того ж спостерігається недостатність методичної підтримки закладів освіти в зазначених аспектах на рівні держави.

Отже, спостерігається суттєве протиріччя між можливостями закладів освіти в аспекті здійснення дослідницької діяльності як складової формування ВСЗЯО та вимогами, що висуваються до них з боку держави. У цьому контексті стрімко зростає роль закладів післядипломної педагогічної освіти, які можуть сприяти розвитку науково-дослідницької компетентності керівних і педагогічних працівників задля формування якісної ВСЗЯО в закладах освіти.

ХОІППО ім. А. Назаренка оперативно відреагував на появу наприкінці 2020 р. нормативно-правових документів щодо формування ВСЗЯО в закладах ЗСО, ПО та ДО. Було створено систему сервісів, спрямованих на підтримку закладів освіти

області в процесах формування ВСЗЯО та здійснення відповідних дослідницьких заходів і процедур. Система складається з навчальних, науково-методичних та методичних сервісів.

Навчальні сервіси ХОІППО ім. А. Назаренка з питань формування ВСЗЯО в закладах освіти області представлені такими напрямами діяльності:

1. Відповідний модуль читається на комплексних курсах підвищення кваліфікації керівників та заступників директорів закладів загальної середньої, дошкільної, позашкільної освіти.

2. Проведення спеціалізованих курсів з підготовки експертів з інституційного аудиту на замовлення Управління ДСЯО у Хмельницькій області.

3. Проведення тематичних авторських курсів для:

- керівників закладів освіти «Підготовка закладу освіти до інституційного аудиту»;

- керівників закладів освіти, директорів та консультантів ЦПРПП «Вивчення якості педагогічної діяльності в системі внутрішнього моніторингу якості освіти»;

- керівників та педагогів закладів ЗСО «Підготовка внутрішніх експертів з питань самооцінювання освітніх та управлінських процесів у ЗЗСО».

У рамках курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів освіти висвітлюються такі теми, як: «Трансформація управління якістю освіти: адаптація до сучасних умов та змін у суспільстві»; «Державний нагляд (контроль) за діяльністю закладів загальної середньої освіти. Інституційний аудит та громадська акредитація ЗЗСО. Позапланові перевірки», «Основні засади державного нагляду (контролю) за діяльністю закладу дошкільної (позашкільної) освіти. Інституційний аудит та позапланові перевірки»; «Процедура самооцінювання освітніх і управлінських процесів як елемент ВСЗЯО в ЗЗСО (ЗДО, ЗПО): нормативна база та методичні рекомендації до порядку проведення», «Моніторинг якості освіти як елемент ВСЗЯО в ЗЗСО (ЗДО, ЗПО): нормативні вимоги та методичні рекомендації щодо їх впровадження», «Соціологічна складова формування ефективної ВСЗЯО в ЗЗСО (ЗДО, ЗПО): нормативні вимоги та методичні рекомендації щодо їх впровадження».

Свої стратегічні завдання на 2025-2030 рр. у частині надання навчальних сервісів з питань формування ВСЗЯО в закладах освіти області кафедра менеджменту та освітніх технологій убачає в:

1) охопленні курсами підвищення кваліфікації з підготовки закладу освіти до інституційного аудиту 100% керівників закладів освіти Хмельниччини;

2) навчання 2-3 працівників кожного закладу ЗСО області за програмою «Підготовка внутрішніх експертів з питань самооцінювання освітніх та управлінських процесів у ЗЗСО».

Науково-методичні сервіси ХОІППО ім. А. Назаренка з питань формування ВСЗЯО в закладах освіти представлені підготовкою посібників, методичних розробок, дидактичних матеріалів тощо та проведенням науково-методичних заходів. У 2021-2024 рр. до уваги освітян області було запропоновано понад 20 вебінарів, методичних заходів, доповідей і виступів на наукових конференціях.

Було видано 7 розробок:

– «Моніторингові процедури як складова внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі ЗСО : дидактичні матеріали для навчальних занять і тренінгів» (С. Білошицький, С. Мітягіна);

– «Вивчення наслідків здійснення освітньої діяльності в кризових умовах: на допомогу організаторам внутрішніх досліджень у закладах ЗСО» (І. Вашеняк, С.Мітягіна);

– «Розроблення документаційного забезпечення моніторингу якості освіти в закладі ЗСО» (С. Мітягіна, А. Теслик);

– «Розроблення програми моніторингу якості освіти в закладі дошкільної освіти: на допомогу організаторам досліджень» (С. Мітягіна);

– «Долаємо перешкоди – підвищуємо ефективність : психологічні аспекти моніторингових досліджень у закладі освіти» (С. Мітягіна, А.Кучерук);

– «Соціологічна служба в закладі ЗСО як елемент ВСЗЯО: педагогіко-управлінський потенціал, технології діяльності, порядок організації» (С. Білошицький, С. Мітягіна);

– «Національно-патріотичне виховання в закладах загальної середньої освіти Хмельниччини: дослідницький вимір» (Г. Гончарук, Н. Орловська, С. Мітягіна, А.Кучерук).

До стратегічних завдань на 2025-2028 рр. у частині надання науково-методичних сервісів з питань формування ВСЗЯО в закладах освіти області відносяться:

1) розроблення методичних рекомендацій щодо здійснення процедури самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладах ЗСО, ДО, ПО;

2) розроблення методичних рекомендацій щодо підготовки позаштатних соціологів для закладів ДО та ПО.

У рамках надання методичних сервісів з питань формування ВСЗЯО в закладах освіти працівниками ХОІППО ім. А. Назаренка (С. Білошицький, С. Мітягіна) розроблено:

– положення про внутрішній моніторинг якості освіти в закладі освіти;

– положення про внутрішній аудит (процедуру самооцінювання) закладу освіти;

– положення про позаштатну соціологічну службу в закладі освіти;

– авторську модель здійснення процедури самооцінювання освітніх та управлінських процесів у ЗЗСО (ЗДО, ЗПО).

До послуг освітян області функціонує віртуальний ресурс для керівників та педагогічних працівників закладів ЗСО, ПО та ДО «Методична вітальня з питань дослідницької діяльності в закладах освіти» (https://sites.google.com/view/methodvit?=sharing).

На вебсайті розміщуються: методичні посібники, робочі зошити, збірники вправ тощо; відеозаписи вебінарів; презентації Power Point; проєкти документів. На ньому діють: 2 віртуальні консультаційні пункти; репозитарій анкет для проведення соціологічних та моніторингових досліджень; репозитарій програм наукових досліджень; скринька пропозицій керівних та педагогічних працівників області щодо діяльності інституту в аспекті допомоги закладам освіти в здійсненні науково-дослідницької роботи.

Отже, усе вищезазначене дозволяє зробити такі висновки й припущення:

– Сьогодні дослідницька діяльність є невід’ємною складовою функціонування закладів загальної середньої, позашкільної, дошкільної освіти, й спостерігається дедалі більше зростання вимог держави до якості її здійснення.

– Керівники і педагогічні працівники закладів загальної середньої, позашкільної, дошкільної освіти потребують підготовки для здійснення дослідницьких заходів і процедур, передбачених процесом формуванням внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

– Прогнозується зростання попиту освітян на сервіси закладів післядипломної педагогічної освіти, спрямовані на підвищення рівня моніторингової й соціологічної культури керівних і педагогічних працівників закладів загальної середньої, позашкільної, дошкільної освіти.

– Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені А. Назаренка здійснює системну й різноаспектну діяльність, спрямовану на допомогу закладам ЗСО, ПО та ДО області в питаннях формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти та, зокрема, реалізації дослідницьких заходів і процедур як її складової.

Бирко Надія,
доцент кафедри менеджменту та освітніх технологій
Хмельницького ОІППО ім. А. Назаренка,
кандидат педагогічних наук

Універсальний дизайн в роботі керівника закладу освіти: потреба та необхідність

Анотація. *У статті розкрито потребу та необхідність реалізації в сучасних умовах концепції універсального дизайну в роботі керівника закладу освіти. Проаналізовано шляхи забезпечення фізичної доступності здобувачів освіти, 7 принципів універсального дизайну в роботі керівника, принципи універсального дизайну в навчальній діяльності та ключові категорії, які варто врахувати під час організації інклюзивного навчання, враховуючи підходи універсальності.*

Ключові слова: *інклюзивне освітнє середовище, універсальний дизайн, універсальний дизайн у сфері освіти, універсальний дизайн у навчанні, універсальний дизайн закладу освіти, принципи універсального дизайну.*

Освітні заклади в умовах війни в Україні потребують особливого підходу в організації освітнього середовища, яке має бути готовим забезпечити здобувачам освіти безпечні, доступні, безбар'єрні умови навчання. Вагома роль в забезпеченні таких умов навчання належить керівнику закладу освіти.

Професійний стандарт керівника закладу загальної середньої освіти від 17.09. 2021р. № 568-21 серед трудових функцій директора передбачає забезпечення інклюзивного освітнього середовища, що входить до формування інклюзивної компетентності керівника, яка включає оволодіння системою знань про основні принципи універсального дизайну в навчанні та розумного пристосування. Серед умінь передбачено застосовувати принципи універсального дизайну та/або розумного пристосування під час організації здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища [2].

Поняття «універсального дизайну» закріплено в документах Ради Європи, Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй, зокрема у ст. 2 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

В Законі України "Про освіту" від 5 вересня 2017 року, в ст. 1 № 28 йдеться про **універсальний дизайн у сфері освіти** – як дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [3].

Аналізуючи Закон України «Про освіту», можемо стверджувати, що Закон враховує концепцію універсального дизайну для надання якісних освітніх послуг, про це свідчать статті:

Ст.3 Право на освіту

Кожен має право на якісну та доступну освіту.

Ст.6 Засадами державної політики у сфері освіти до принципів освітньої діяльності віднесено:

- Забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності;
- Розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з ООП;
- Забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування;
- Свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності.

Принцип Свободи вибору в освіті – показує нам підхід універсальності в сфері освіти.

Наприклад:

- Якщо батьки побажають віддати дитину в приватний заклад згідно з власними світоглядними та релігійними переконаннями, держава спрямує туди кошти, виділені на навчання цієї дитини.
- Закон України «Про освіту» вперше запроваджує на законодавчому рівні розмаїття форм здобуття освіти. Законопроєкт передбачає дистанційну, мережеву, змішану форми здобуття освіти і здобуття освіти в інституціях, екстернатну і сімейну (домашню) форми індивідуальної освіти, педагогічний патронат з належним визнанням результатів такого навчання.
- Створення опорних шкіл базового рівня, в яких облаштоване сучасне освітнє середовище згідно принципів універсального дизайну, яке є архітектурно доступним для всіх здобувачів освіти, забезпечено найновішим обладнанням та висококваліфікованими педагогічними кадрами – це теж підхід універсальності [4].

Універсальний дизайн сучасного закладу освіти сьогодні – це стратегія, спрямована на максимальне пристосування освітнього середовища, освітніх послуг, ІТ-технологій, комунікацій до потреб усіх учасників освітнього процесу, у тому числі й осіб з особливими освітніми потребами[5]. І реалізація завдань концепції універсального дизайну – це пріоритетне завдання керівника закладу освіти в умовах війни та повоєнний час.

Універсальний дизайн або «дизайн для усіх» сьогодні не може обмежуватися лише рамками проєктування будівлі освітнього закладу, а повинен охоплювати усі аспекти освітнього процесу, такі як: навчальні плани та програми, методи викладання, оцінювання досягнень здобувачів освітніх послуг, спортивних та ігрових майданчиків, веб-сайтів, тощо.

У своїй діяльності, організовуючи безпечне, доступне, безбар'єрне освітнє середовище для здобувачів освіти, керівник сучасного закладу освіти повинен дотримуватись **7 принципів універсального дизайну**, розроблених Роном Мейсом, американським архітектором, який заснував Центр універсального дизайну при Університеті Північної Кароліни в США:

1. *Принцип рівності та доступності середовища для кожного: д*изайн має бути призначений для використання особами з різними фізичними та когнітивними можливостями.

2. *Гнучкість у використанні середовища:* дизайн пристосовано до потреб і можливостей багатьох осіб (наприклад, різна висота полиць).

В організації освітнього процесу — це використання гнучких методів навчання, викладання, пристосування навчального матеріалу, програм до особливостей розвитку дитини.

3. Простота й інтуїтивність використання незалежно від досвіду, освіти користувачів, мовного рівня та віку.

4. Сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів (використання світла, кольору, текстури).

5. Терпимість до помилок користувачів: дизайн зменшує можливі наслідки несподіваних і ненавмисних дій (наприклад, від пошкодження обладнання, коли небезпечні елементи повністю ізолюються від користувача).

6. Не призводить до втоми: дизайн розраховано на незначні фізичні ресурси користувачів.

7. Наявність необхідного розміру і простору при підході, під'їзді, незважаючи на фізичні розміри, стан та мобільність користувача (наприклад, вхід до приміщення школи – один для всіх, але достатньо широкий) [1].

Отже, забезпечуючи фізичну доступність суб'єктів освітньої діяльності в закладах освіти, керівник закладу, керуючись принципами інклюзивної освіти, рівності та поваги до прав людини, застосовує один із ефективних шляхів реалізації цього підходу:

1. Принципи універсального дизайну при проєктуванні закладу освіти чи його реконструкції;

2. Принципи розумного пристосування у вже збудованих приміщеннях.

Універсальний дизайн передбачає можливості й доступності для усіх користувачів – усіх (різних) здобувачів освітніх послуг.

Окрім принципів універсального дизайну в організації освітнього середовища, важливими в педагогічній діяльності педагогів та керівника закладу освіти є принципи універсального дизайну в навчанні. Адже освітній процес в навчальних закладах має бути цікавим, захоплюючим, мотивуючим. Майстерність педагога, його інноваційність полягає у глибшому усвідомленні того, що універсальний підхід до організації навчального матеріалу та вибору методів і прийомів роботи на уроці є винятково ефективнішим і важливішим із погляду задоволення потреб кожного здобувача.

В основі концепції універсального дизайну в навчанні перебуває здобувач як особистість із його індивідуальними здібностями, навичками, потребами та зацікавленнями.

Універсальний дизайн в навчанні – це підхід до навчання, спрямований на задоволення потреб усіх здобувачів у класі. Це може бути корисно як для всіх дітей, у тому числі й для дітей, які мають певні проблеми з навчанням.

Основним завданням універсального дизайну в навчанні є: розробити навчальні плани та програми, методи та прийоми навчання, дидактичні матеріали, способи оцінювання навчальних досягнень відповідно до індивідуальних потреб і навчальних стилів кожного здобувача. А до основних принципів універсального дизайну в навчанні (в організації навчального процесу) зарубіжними науковцями віднесено:

1. Варіативність (гнучкість) способів подання навчального матеріалу.
2. Диференційованість способів самовираження.
3. Варіативність способів залучення до навчальної діяльності.

Завдання сучасного керівника закладу освіти полягають в організації та дотриманні педагогами закладу принципів універсального дизайну в навчанні, доступності навчального матеріалу, підходів, ресурсів для різних дітей, які навчаються в закладі освіти, спираючись на сильні сторони та потреби здобувачів.

Враховуючи доступність навчального середовища на уроці, провідні західні фахівці (Т. Лорман, Дж. Деппелер, К. Е. Томлінсон та ін.), які досліджують особливості організації інклюзивного навчання та диференційованого викладання, зосереджують увагу на п'яти ключових категоріях, які варто врахувати під час організації інклюзивного навчання, враховуючи підходи універсальності:

1. Фізичне середовище;
2. Навчальний матеріал;
3. Освітні ресурси;
4. Методи та прийоми навчання;
5. Очікувані результати навчання.

Отже, враховуючи умови навчання здобувачів освіти сьогодення, керівник закладу освіти має бути готовим забезпечити якісне навчання будь-якій дитині, яка потребуватиме створеного якісного інклюзивного освітнього середовища, допомоги, підтримки, супроводу в освітній діяльності педагогічними працівниками та дотримання основного права кожного громадянина України на якісну освіту.

Список використаних джерел та літератури

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге видання, перероб. і доп. Київ: Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.

2. Про затвердження професійного стандарту Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти від 17.09. 2021р. № 568-21.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№178-179). С. 1-10.
4. Бирко Н. М. Універсальний дизайн для всіх і кожного: універсальний навчально-методичний посібник. Хмельницький, 2024. 82 с.
5. Універсальний дизайн школи – дизайн для всіх. URL: https://oplatforma.com.ua/article/1371-shcho-take-unversalniy-dizayn-zakladu-osvti

Бродюк Людмила,
вихователь-методист
ЗДО №2 «Подоляночка»
Славутської міської ради
Шепетівського району
Хмельницької області

Забезпечення якості організації освітнього процесу в ЗДО №2 «Подоляночка» під час воєнного стану

Анотація. *Освітній процес - це цілісний процес взаємодії дорослих і дітей. Організація освітнього процесу педагогом передбачає максимальну активізацію діяльності дитини в пізнанні навколишнього світу, реалізації її творчих задумів та мрій.*

Ключові слова: *освітній процес, воєнний стан, партнерство, учасники освітнього процесу*

Дитинство – час зростання,
розквіту та насолоди красою світу

На жаль, українські діти, перебуваючи в реаліях сьогодення та під збройною агресією рф, не насолоджуються по-істину красою. Якби педагоги ЗДО не намагалися створити «ситуацію добра», діти відчувають нові виклики суспільства, пов’язані із воєнним станом. Такі умови потребують серйозного планування освітніх процесів та забезпечення належних умов навчання. Освітній процес в закладі охоплює розвиток, виховання та навчання дітей і відбувається відповідно до освітньої програми.

В умовах воєнного стану дуже важливою є партнерська взаємодія між закладами освіти і місцевими органами управління освітою, органами виконавчої влади, зокрема, представниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій і Національної поліції. Вона дає змогу досягати позитивних результатів і швидко розв’язувати найактуальніші питання. При цьому всі сторони партнерства мають усвідомлювати свою відповідальність за результати співпраці.

Крім того, враховуючи вікові особливості вихованців дошкільного віку, ключовою передумовою налагодження ефективного та дієвого освітнього процесу в ЗДО є партнерська взаємодія між батьками і педагогічними колективами, передбачена у Базовому компоненті дошкільної освіти.

Відновлення роботи закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану - це виклик для усіх учасників освітнього процесу. Сьогодення внесло корективи в освітянське життя, але ми всі маємо працювати заради наших дітей. Робота кожного є надзвичайно важливою.

Роботу ЗДО №2 «Подоляночка» м. Славути побудовано згідно з чинними документами Міністерства освіти і науки України, за допомогою яких адміністрація та

педагогічна рада закладу визначили ключові завдання і кроки, які допомагають консолідувати зусилля усіх учасників освітнього процесу.

Робота із здобувачами дошкільної освіти в офлайн-режимі.

Відомо, що найбільш оптимальна та безпечна форма організації освітнього процесу в умовах воєнного стану – дистанційна.

Заклад розпочав свою роботу із 01.09.2022р. у змішаному форматі. В очному форматі розпочали роботу 2 групи (старшого та середнього) дошкільного віку. Зарахування здобувачів дошкільної освіти до груп проходило відповідно до розроблених вимог. Батьків було ознайомлено (під підпис) із умовами перебування дітей.

Важливим елементом у роботі із здобувачами дошкільної освіти у воєнний час вважаємо залучення дітей до спільного родинного виготовлення поробок та малюнків, адже знаємо, що швидке усвідомлення результату підвищує відчуття спокою та сили. Заслуговує на увагу виготовлення родинних поробок на виставки «Дарунки Щедрої Осені», «Я люблю Україну». Участь у конкурсах «Природа Малого Полісся очима дітей», до Дня Захисників і Захисниць України «Перемога».

На даний час робота в закладі проводиться в офлайн-режимі, згідно з планом роботи, який затверджено на засіданні педагогічної ради. Корективи вносить сигнал «Повітряна тривога». І тоді всі учасники освітнього процесу проводять роботу в укритті.

В укритті (згідно з діючими обставинами та режимом) проводимо різні форми роботи. Найперше – це створюємо атмосферу довіри та затишку. Проводимо все в ігровій формі.

Зі здобувачами дошкільної освіти, які перебувають удома, організовуємо постійно співпрацю. Після паузи, пов’язаної із призупиненням освітнього процесу, нам важливо було відновити зв'язок з батьками та провести заходи щодо активного їх включення в освітній процес. Крім класичних форм дистанційної комунікації та просвітницької дистанційної роботи з батьками, ми започаткували нову форму роботи - відвідини сімей. Уже перша зустріч вихователів та вихованців у батьківській домівці виявилася дуже зворушливою та емоційною. Друге: намагаємося максимально індивідуалізувати освітній процес. Для цього організували індивідуальні консультативні зустрічі дітей та батьків з нашими фахівцями (практичним психологом, учителем-логопедом), провели анкетування. Створення в соціальної мережі Viber групи для батьків та надання рекомендацій щодо здійснення освітньої роботи за окремими темами (фото-, аудіо-, відео-, письмово тощо). Надсилання посилань на сторінки з розвиваючими завданнями, аудіоказками, піснями, поробками, фізичними вправами в мережі Інтернет.

Психолого-педагогічний супровід учасників освітнього процесу

Ми чітко розуміємо те, що у стані війни здобувачі дошкільного віку належать до найвразливішої категорії населення, адже перебуваючи в небезпеці, в тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти. Через відчуття тривоги, напруги, страху, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації дитини, а діти, які вимушені бути переміщеними стикаються ще й з проблемою соціальної адаптації, перебуваючи в нових соціальних умовах. Тому дошкільнята отримують не лише знання і практичні вміння для життя, а й психолого-педагогічну підтримку. З огляду на це практичним психологом закладу систематично проводиться робота з батьками щодо психологічного супроводу дитини у воєнний час, надається консультативна підтримка щодо допомоги дітям впоратися з тривожністю під час воєнних дій. Доречним стало надання консультацій для батьків: «Як заспокоїти дитину під час війни», «Як подбати про дитину, якщо ви знаходитесь з нею в укритті», «Як говорити з дитиною, якщо батько захищає країну», «Як говорити про війну та повітряну тривогу з дітьми», «Користь від обіймів для дітей». Запропоновано також батькам мультфільми, книги, казки, ігри для зняття стресу, що допомагають відволікти дітей під час перебування в укритті.

У місті перебувають діти дошкільного віку з числа тимчасово переміщених осіб, деякі із них відвідують заклад, тому тут працює вже спільно команда працівників.

Педагогом проведено практичний тренінг із працівниками закладу «Надання психологічної допомоги (самодопомоги) під час перебування в екстрених ситуаціях».

Заходи щодо підтримки ЗСУ

Помічники вихователів, технічний та обслуговуючий персонал закладу займається господарчими роботами на території та в приміщенні закладу (доглядають за ігровими майданчиками, прибирають територію, групові кімнати та ін.); займаємося волонтерством. Адміністрація закладу налагоджує контакти з сім'ями, що мають дітей дошкільного віку, які тимчасово знайшли прихисток від війни у громаді, з метою їх зарахування до закладу. Працівники активно долучаються до плетіння сіток, надання благодійної допомоги (фінансової, матеріальної), збору одягу, теплих речей. Керівником музичним проведено ряд майстер-класів з виготовлення оберегів для Захисників та Захисниць України.

Щоб оцінити якість організації освітнього процесу в закладі, ми використовуємо посібник «Як створити ВСЗЯО» уп. Ніна Омельяненко, Віктор Третяк - Київ, ТОВ «Обнова компані», 2022.-180 с. У посібнику чітко прописано як оцінити організацію освітнього процесу згідно з критеріями. Відповідно у закладі постійно та систематично проводиться вивчення стану організації життєдіяльності дітей, складено довідки, які висвітлено на засіданнях.

Організація освітнього процесу в ЗДО №2 «Подоляночка» є фундаментальною складовою розвитку кожної дитини та майбутнього суспільства в цілому. Саме в дошкільному віці закладаються основи фізичного, емоційного та інтелектуального становлення особистості. Від того, наскільки вдало та професійно буде організовано навчання і виховання в цей період, залежить подальший успіх дітей у навчанні, їхня здатність до адаптації в соціумі та готовність до майбутніх життєвих викликів.

У час, коли заклади дошкільної освіти країни працюють у надскладних умовах, питання забезпечення якісної освіти та розвитку набуває особливої актуальності. Сучасні виклики вимагають від педагогів, батьків та держави злагодженої співпраці для забезпечення безперервного і гармонійного розвитку маленьких особистостей.

Під час війни заклад є осередком, який дає змогу дітям отримувати психологічну підтримку, емоційний стан, спілкування, переключення уваги, відволікання від новин, впевненість, відчуття приналежності до спільноти. Тому гнучко підходимо до організації роботи закладу та налаштовуємо освітній процес так, щоб він був комфортним і безпечним для дітей та педагогів. Переконані, що світло завжди знаходить шлях, навіть крізь найтовстіші хмари.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text.

2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020р. «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20#Text.

3. Наказ Державної служби якості освіти України № 01-11/71 від 30.11.2020 «Про затвердження методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://sqe.gov.ua/law/nakaz-derzhavnoi-sluzhbi-yakosti-osviti-23/

Василець Оксана,
директор Славутської гімназії №5
Славутської міської ради
Шепетівського району
Хмельницької області,
старший учитель

Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення

Анотація. *Стаття присвячена питанням формування безпечного та здорового освітнього середовища в умовах сучасних викликів і післявоєнного відновлення. Визначено основні проблеми фізичної, психологічної та соціальної безпеки в освітніх закладах, які виникають унаслідок воєнних дій. Проаналізовано основні напрями забезпечення фізичної безпеки, включаючи модернізацію матеріально-технічної бази, дотримання стандартів цивільного захисту, забезпечення укриттів і розробку планів евакуації. Особливу увагу приділено психологічному аспекту безпеки, що передбачає впровадження програм психосоціальної адаптації, підготовку педагогічного складу до роботи з дітьми, які зазнали впливу травматичних подій, а також розробку механізмів кризового менеджменту в освіті. Розглянуто питання соціальної безпеки та інклюзивності освітнього процесу, необхідність адаптації навчальних програм, інтеграції внутрішньо переміщених осіб та створення стійких механізмів співпраці між державними інституціями, освітніми закладами, психологічними службами та громадськими організаціями. Окреслено перспективи застосування інформаційних технологій у забезпеченні безпеки освітнього простору та удосконалення нормативно-правового регулювання. Запропоновано комплексні заходи, що сприятимуть стабільному функціонуванню системи освіти в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.*

Ключові слова: *безпечне освітнє середовище, психологічна безпека, фізична безпека, соціальна адаптація, цивільний захист, післявоєнне відновлення, психосоціальна підтримка, модернізація освітньої інфраструктури, кризовий менеджмент, інклюзивна освіта.*

Постановка проблематики. Створення безпечного та здорового освітнього середовища є однією з ключових умов забезпечення стабільності та розвитку суспільства, особливо в умовах сьогодення та післявоєнного відновлення. Військові конфлікти, кризи та соціально-економічні потрясіння суттєво впливають на всі сфери життя, але саме освіта виступає основним чинником відновлення та подальшого поступу. Внаслідок війни порушується інфраструктура навчальних закладів, зростають ризики для фізичної та психічної безпеки учасників освітнього процесу, а також виникають нові виклики, пов’язані з інтеграцією внутрішньо переміщених осіб, реабілітацією постраждалих і поверненням до нормального навчального процесу.

Одним із головних викликів постає питання фізичної безпеки, що включає стан матеріально-технічної бази закладів освіти, дотримання норм цивільного захисту, наявність укриттів та адаптацію навчального процесу до умов потенційної загрози. Важливо враховувати не лише мінімальні стандарти безпеки, але й впроваджувати довготривалі стратегії розвитку освітнього середовища, здатного витримувати кризові ситуації. До цього відноситься модернізація навчальних закладів, запровадження технологій дистанційного навчання у випадку надзвичайних ситуацій та створення стійких моделей управління освітою в кризових умовах.

Другий важливий аспект – психологічна безпека та збереження психічного здоров’я учасників освітнього процесу. Діти та молодь, які зазнали впливу воєнних подій, часто страждають від посттравматичного стресового розладу, депресії,

тривожності та інших психологічних проблем. Це вимагає розширення психологічної підтримки в навчальних закладах, підготовки педагогів до роботи з травмованими дітьми, впровадження програм психосоціальної адаптації та створення інклюзивного освітнього середовища, де кожен учасник відчуває підтримку та розуміння. Окрім цього, постає питання адаптації змісту освіти до нових реалій, що включає оновлення навчальних програм, інтеграцію курсів із громадянської освіти, підготовку молоді до життя у відбудованому суспільстві. Важливим є формування культури безпеки, навчання першої допомоги, навичок кризового менеджменту та критичного мислення, що допоможе молодому поколінню не лише подолати наслідки конфлікту, а й активно долучитися до відновлення країни. Отож, забезпечення безпечного та здорового освітнього середовища в умовах післявоєнного відновлення є комплексним завданням, що включає фізичну, психологічну та соціальну безпеку. Для ефективного вирішення цієї проблеми необхідно розробити комплексні політики, що об'єднують державні органи, освітян, психологів, громадські організації та міжнародних партнерів, аби створити стійку, інклюзивну та адаптивну систему освіти, здатну відповідати викликам сучасності та сприяти сталому розвитку.

Виклад основного матеріалу. Створення безпечного та здорового освітнього середовища в Україні є надзвичайно актуальною потребою в умовах сьогодення та післявоєнного відновлення. Війна завдала значних руйнувань освітній інфраструктурі, поставивши під загрозу фізичну та психологічну безпеку учасників освітнього процесу. У цих умовах забезпечення безпеки та здоров'я в освітніх закладах стає пріоритетним завданням для відновлення та розвитку суспільства. Фізична безпека вимагає відновлення та модернізації матеріально-технічної бази закладів освіти. Необхідно забезпечити відповідність будівель сучасним стандартам безпеки, включаючи наявність укриттів та засобів цивільного захисту. Організація безпечного освітнього середовища та облаштування укриттів є одними з найважливіших завдань для керівників закладів освіти. Важливо розробити та впровадити ефективні плани евакуації та дії в надзвичайних ситуаціях, а також забезпечити навчання персоналу та учнів правилам поведінки під час небезпеки.

Роль держави у створенні безпечного та здорового освітнього середовища в Україні є визначальною, оскільки саме державні інституції забезпечують нормативно-правове регулювання, координацію заходів і ресурсну підтримку закладів освіти в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Державна політика в цьому напрямку реалізується через низку нормативних документів, що визначають стратегічні завдання, методичні рекомендації та конкретні заходи, спрямовані на захист фізичного та психічного здоров’я учасників освітнього процесу. Одним із ключових документів є Лист МОН від 29.03.2022 №1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні». [3] Він регламентує надання психологічної допомоги учням, студентам, педагогам та адміністративному персоналу навчальних закладів. Основним завданням є створення умов для адаптації учасників освітнього процесу до умов війни, зниження рівня стресу та мінімізація наслідків травматичних переживань. Доповненням до цього документа є Лист МОН від 04.04.2022 №1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій»» [1], який містить конкретні інструкції щодо надання екстреної психологічної допомоги дітям та дорослим у ситуаціях сильного стресу, травматичних подій і посттравматичних розладів. Ці рекомендації стали основою для роботи шкільних психологів, соціальних педагогів та класних керівників, які взаємодіють із учнями, що пережили наслідки воєнних дій.

Держава також сприяє координації діяльності психологічних служб освітніх закладів та органів цивільного захисту через Лист НАПНУ від 22.04.2022 № 42 «Про заходи з виконання Плану дій з координації діяльності психологічних служб системи освіти та ДСНС України». Цей документ визначає механізми взаємодії між освітніми установами та Державною службою України з надзвичайних ситуацій для

оперативного реагування на кризові ситуації, а також окреслює стандарти надання підтримки у випадках надзвичайних ситуацій, зокрема ракетних ударів, обстрілів або евакуації населення [4]. Ключовим стратегічним документом також є Лист НАПНУ від 25.04.2022 № 36 «Про затвердження Плану дій з координації діяльності психологічних служб системи освіти та ДСНС України». Він деталізує заходи, які мають бути впроваджені для інтеграції психологічної допомоги в освітній процес, включаючи проведення тренінгів для педагогічних працівників, створення кризових груп підтримки у школах та забезпечення доступу до консультацій для дітей, що перебувають у стані психологічної кризи.

Значну увагу держава приділяє превентивним заходам, спрямованим на формування навичок безпечної поведінки та соціальної адаптації учнів. У цьому контексті важливим є Лист МОН від 13.05.2022 №1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» [2], який визначає методики та підходи до організації занять із безпеки життєдіяльності, навчання основам цивільного захисту та психологічної стійкості. Окрім цього, він передбачає залучення батьків і громадських організацій до просвітницьких заходів щодо подолання наслідків війни. На законодавчому рівні важливе значення має Закон України від 01.12.2022 № 2806-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)». Документ містить положення, які посилюють відповідальність за випадки булінгу, мобінгу та психологічного насильства у навчальних закладах. Закон передбачає механізми реагування на подібні випадки, посилює роль психологічних служб у закладах освіти та визначає відповідальність керівників освітніх установ за створення безпечного середовища [5]. Отож, роль держави у створенні безпечного освітнього середовища є багатогранною та включає такі аспекти, як нормативне регулювання, координація діяльності освітніх та надзвичайних служб, методична підтримка педагогічних кадрів, запровадження програм психологічної допомоги та забезпечення превентивних заходів. Комплексний підхід до реалізації цих заходів сприяє не лише захисту учасників освітнього процесу в умовах війни, але й формуванню стійкої системи психологічної та соціальної адаптації у поствоєнний період.

Психологічна безпека є не менш важливою складовою. Діти та молодь, які пережили травматичні події війни, потребують спеціальної психологічної підтримки. Впровадження програм психосоціальної адаптації, арт-терапії та інших методик допоможе знизити рівень стресу та тривожності серед учнів. Вихователям та педагогам необхідно володіти базовими методами для зниження нервового напруження й тривоги в дітей. Також важливо створити атмосферу довіри та підтримки в навчальних закладах, де кожен учасник освітнього процесу відчуває себе захищеним та зрозумілим [9].

Соціальна безпека передбачає інтеграцію внутрішньо переміщених осіб та дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес. Необхідно розробити інклюзивні програми навчання, що враховують індивідуальні потреби кожного учня. Залучення батьків та громадськості до процесу відновлення освіти сприятиме створенню єдиного безпечного та підтримуючого середовища. Завдання, що їх мають реалізувати в кожному закладі освіти, чітко означені в плані заходів із реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі до 2024 року [9].

Адаптація змісту освіти до нових реалій є ще одним важливим аспектом. Оновлення навчальних програм з урахуванням сучасних викликів, впровадження курсів з громадянської освіти, навчання навичкам першої допомоги та кризового менеджменту сприятимуть підготовці молодого покоління до активної участі у відбудові країни. Формування культури безпеки та здорового способу життя має стати невід'ємною частиною освітнього процесу. Забезпечення безпечного та здорового освітнього середовища в Україні вимагає комплексного підходу та співпраці державних органів, освітян, психологів, батьків та міжнародних партнерів.

Тільки спільними зусиллями можна створити стійку, інклюзивну та адаптивну систему освіти, здатну відповідати викликам сучасності та сприяти сталому розвитку суспільства. У цьому контексті важливим є обмін досвідом та впровадження найкращих практик. Наприклад, організація міжнародних науково-практичних конференцій, таких як «Створення безпечного освітнього середовища у закладі загальної середньої освіти в умовах воєнного стану», сприяє обговоренню актуальних питань та пошуку ефективних рішень. Створення безпечного та здорового освітнього середовища є не лише нагальною потребою сьогодення, але й фундаментом для успішного післявоєнного відновлення України. Інвестуючи в безпеку та здоров'я молодого покоління, ми закладаємо основу для процвітання та сталого розвитку нашої держави [6].

В сучасних умовах, коли безпека та здоров’я учасників освітнього процесу набувають особливої актуальності, створення безпечного та здорового освітнього середовища в Україні є багатогранною задачею, що потребує комплексного підходу як з технічного, так і з організаційно-педагогічного погляду. Фізична складова безпеки охоплює модернізацію матеріально-технічної бази закладів освіти, що включає не лише відновлення зруйнованих об’єктів, а й будівництво нових конструкцій, що відповідають сучасним стандартам цивільного захисту. Це стосується реконструкції існуючих будівель з урахуванням вимог до укриттів, забезпечення наявності систем евакуації, встановлення сучасних систем сигналізації, організації внутрішнього та зовнішнього відеоспостереження, а також створення спеціально обладнаних приміщень для організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. Особлива увага приділяється розробці нормативно-правової бази, що регламентує не лише технічні аспекти безпеки, а й забезпечує системну перевірку стану об’єктів, контроль за дотриманням стандартів та оперативне реагування на змінені умови, що є ключовим чинником у створенні стійкого освітнього середовища в період післявоєнного відновлення.

Психолого-педагогічне забезпечення безпечного освітнього простору є не менш важливим напрямком, який вимагає інтеграції заходів, спрямованих на підтримку психічного здоров’я як учнів, так і педагогічних кадрів. За результатами досліджень Олени Нижковської, наукового співробітника Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», викладених у публікаціях, стресові та травматичні наслідки воєнних дій потребують впровадження системи психологічної підтримки, що базується на сучасних методиках подолання стресу, профілактиці депресивних розладів та формуванні стійкості до кризових ситуацій. Це включає як підготовку спеціалістів із психологічної служби, так і системне навчання педагогів з питань надання першої психологічної допомоги, а також організацію супровідних заходів, спрямованих на відновлення емоційного та психічного стану учасників освітнього процесу.

Створення безпечного середовища, зокрема через інклюзивні освітні програми, дозволяє врахувати потреби дітей з особливими освітніми потребами та внутрішньо переміщених осіб, що є важливим чинником у забезпеченні рівного доступу до освіти та зниженні соціальної напруги. Соціальний аспект створення безпечного освітнього середовища вимагає гармонійної інтеграції всіх учасників освітнього процесу, де особлива увага приділяється ролі батьків, педагогів та громад у формуванні позитивного мікроклімату [7].

У контексті поствоєнного відновлення значну увагу слід приділити розвитку партнерських відносин між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами, що дозволяє не лише забезпечити фінансування заходів з модернізації інфраструктури, а й розробити сучасні концепції безпеки, які враховують як матеріально-технічний, так і психолого-педагогічний компоненти. Наукові дослідження, що базуються на моніторингу стану матеріально-технічного забезпечення закладів освіти, демонструють, що ефективна організація евакуації та безпечного підвезення учнів і педагогів є невід’ємною складовою стратегії цивільного

захисту. Впровадження новітніх методик розрахунку потреби у транспортних засобах для шкільних перевезень дозволяє оптимізувати витрати та забезпечити оперативну мобілізацію ресурсів для безпечного переміщення учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій.

Комплексний підхід до створення безпечного та здорового освітнього середовища в Україні розглядається як стратегічний інструмент не лише для подолання наслідків воєнних дій, а й для забезпечення сталого розвитку суспільства у довгостроковій перспективі. Розробка та впровадження відповідних нормативних документів, модернізація технічних засобів безпеки, формування інклюзивних освітніх програм та систем підтримки психічного здоров'я дозволяє створити умови, в яких кожен учасник освітнього процесу відчуває себе захищеним, підтриманим та здатним до ефективного навчання. Відтак, інтеграція наукових досліджень, практичного досвіду педагогів та стратегічного планування у сфері цивільного захисту і освіти створює фундамент для повноцінного післявоєнного відновлення країни, сприяє відновленню довіри суспільства до системи освіти та забезпечує якісний розвиток людського потенціалу в умовах сучасних викликів [8].

Застосування отриманих результатів. Створення безпечного освітнього середовища є складним і багатогранним завданням, що вимагає інтегрованого підходу, який охоплює технічні, організаційні, психологічні та соціальні аспекти. Насамперед необхідно модернізувати матеріально-технічну базу навчальних закладів із врахуванням сучасних стандартів цивільного захисту. Це означає не лише відновлення зруйнованих об'єктів, а й будівництво нових споруд, обладнаних системами сигналізації, відеоспостереження та організацією ефективних схем евакуації, що дозволяє вчасно реагувати на надзвичайні ситуації.

Суттєвим є забезпечення регулярного навчання персоналу та учнів, яке включає практичні тренування з евакуації та дій у кризових умовах, що сприяє закріпленню навичок оперативного реагування та зниженню ризиків для фізичної безпеки. Паралельно з технічним аспектом, важливо організувати системну психологічну підтримку всіх учасників освітнього процесу. У сучасних умовах, коли вплив стресових факторів, пов'язаних із воєнними подіями та соціально-економічними потрясіннями, стає дедалі відчутнішим, слід впровадити програми психосоціальної адаптації, розроблені на основі сучасних методик профілактики депресивних розладів та подолання стресу.

Регулярне проведення консультацій із кваліфікованими психологами, тренінгів з надання першої психологічної допомоги та кризового менеджменту дозволяє оперативно реагувати на потреби учасників навчального процесу, сприяючи формуванню довірчої атмосфери та зниженню емоційного навантаження. Необхідним чинником є також забезпечення соціальної безпеки, яка передбачає створення умов для інклюзивного навчання, адаптації освітніх програм до потреб внутрішньо переміщених осіб та дітей з особливими освітніми потребами. Це вимагає не тільки перегляду змісту навчальних програм з урахуванням сучасних викликів, а й активного залучення батьків, місцевих громад та громадських організацій до спільного процесу відновлення та розвитку освітнього середовища. Інтеграція соціальних партнерів дозволяє забезпечити комплексний підхід, де кожен учасник має можливість внести свій вклад у створення умов, що сприяють гармонійному розвитку та зниженню рівня соціальної напруги.

Важливою складовою є також розробка та впровадження чіткої нормативно-правової бази, яка регламентує як технічні, так і організаційно-педагогічні аспекти забезпечення безпеки. Створення ефективної системи моніторингу та контролю дозволяє оперативно виявляти порушення стандартів безпеки та приймати необхідні заходи щодо їх усунення. Завдяки координації діяльності між державними органами, адміністрацією навчальних закладів, службами цивільного захисту та психологічними службами формується єдина платформа для взаємодії, яка забезпечує комплексний підхід до вирішення проблем безпеки в освітньому процесі. Також доцільним є

впровадження сучасних інформаційних технологій, що дозволяють здійснювати дистанційний моніторинг стану безпеки в режимі реального часу та оперативно реагувати на надзвичайні ситуації. Використання інноваційних ІТ-рішень сприяє оптимізації процесів управління, обміну інформацією та аналізу даних, що допомагає приймати зважені рішення щодо покращення умов навчання. У цьому контексті особливо важливо забезпечити безперервність освітнього процесу за рахунок створення альтернативних каналів навчання, які здатні компенсувати тимчасові порушення роботи традиційних навчальних закладів.

Отже, створення безпечного освітнього середовища в умовах сучасних викликів є результатом взаємодії низки практичних заходів, що поєднують модернізацію інфраструктури, системну психологічну підтримку, соціальну інклюзію та ефективне нормативно-правове регулювання. Комплексний підхід до вирішення цих завдань забезпечує не лише підвищення рівня безпеки учасників освітнього процесу, а й сприяє стабільному розвитку суспільства, формуванню довіри до системи освіти та відновленню життєдіяльності в післявоєнний період.

Висновки

На основі аналізу сучасних викликів, що постали перед освітнім середовищем в умовах воєнного стану та у період післявоєнного відновлення, пропонуються такі рекомендації та визначено результати, що мають практичне значення для подальшого розвитку системи освіти. Важливим напрямом є модернізація матеріально-технічної бази навчальних закладів, що передбачає не лише реконструкцію зруйнованих об’єктів, але й будівництво нових, які відповідають сучасним стандартам цивільного захисту споруд. Це включає впровадження сучасних систем сигналізації, відеоспостереження, створення функціональних укриттів та організацію ефективних схем евакуації, що разом дозволяють мінімізувати ризики фізичної безпеки у кризових ситуаціях.

Поряд із технічними заходами, надзвичайно важливим є забезпечення психологічної безпеки учасників освітнього процесу, зокрема дітей, молоді та педагогічних кадрів, які зазнали впливу воєнних подій. Рекомендовано розробити та впровадити програми психосоціальної адаптації, що базуються на сучасних методиках подолання стресу та профілактики депресивних розладів, а також забезпечити регулярне навчання педагогів з питань надання першої психологічної допомоги та кризового менеджменту. Такий підхід дозволить оперативно реагувати на ситуації, пов’язані з психоемоційним навантаженням, і сприятиме формуванню атмосфери довіри в навчальному закладі. Координація діяльності державних органів, освітян, психологічних служб та представників громадянського суспільства має стати рушійною силою у впровадженні інтегрованих заходів, спрямованих на забезпечення безпеки та здоров’я всіх учасників освітнього процесу. Практичним результатом цього підходу є формування єдиного простору для оперативного реагування на надзвичайні ситуації, що забезпечується через розробку єдиних планів дій та нормативно-правових актів, які регламентують як технічні, так і організаційно-педагогічні аспекти забезпечення безпеки.

Співпраця з міжнародними партнерами та обмін досвідом, зокрема під час проведення науково-практичних конференцій, дозволяє впроваджувати інноваційні технології у сфері освіти та цивільного захисту, що сприяє створенню стійкого освітнього середовища. Впровадження запропонованих заходів вже демонструє позитивні результати: підвищується рівень довіри з боку батьків та педагогів, зменшуються інциденти, пов’язані з психологічним стресом, покращуються навчальні показники завдяки створенню безпечних умов для навчання та соціальної адаптації.

Системний підхід до вирішення проблем безпеки в освітньому процесі дозволяє інтегрувати різні сфери діяльності – від технічного забезпечення до психологічної підтримки та інклюзивного навчання, що сприяє повноцінному відновленню та подальшому розвитку освітньої системи. Запровадження комплексних заходів, що поєднують модернізацію матеріально-технічної бази з

розвитком інклюзивних та адаптивних освітніх програм, створює умови для сталого розвитку суспільства та відновлення довіри до системи освіти. Таким чином, реалізація вказаних рекомендацій є ключовим чинником для забезпечення як фізичної, так і психологічної безпеки, що безпосередньо впливає на якість освітнього процесу в умовах сучасних викликів та післявоєнного відновлення України.

Список використаних джерел та літератури

1. Лист Міністерства освіти і науки України від 04.04.2022 №1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». URL: https://imzo.gov.ua/2022/04/07/lyst-mon-vid-04-04-2022-1-3872-22-pro-metodychni-rekomendatsii-persha-psykholohichna-dopomoha-alhorytm-diy/ (дата звернення: 05.03.2025).
2. Лист Міністерства освіти і науки України від 13.05.2022 №1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні».
URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zdijsnennya-preventivnih-zahodiv-sered-ditej-ta-molodi-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini (дата звернення: 05.03.2025).
3. Лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 №1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні».
URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/pozashkilna/2022/Vykhovna.robota/30.03.22/Lyst.MON-1.3737-22.vid.29.03.2022-Pro.zabezp.psykholoh.suprovodu.uchasn.osv.protsesu.pdf (дата звернення: 05.03.2025).
4. Лист Національної академії педагогічних наук України від 22.04.2022 №42 «Про заходи з виконання Плану дій з координації діяльності психологічних служб системи освіти та ДСНС України».
URL: https://vinps.vn.ua/wp-content/uploads/2022/04/УНМЦППСР-від-22.04.2022-№42.pdf (дата звернення: 05.03.2025).
5. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню) : Закон України від 01.12.2022 № 2806-IX.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-20#Text (дата звернення: 05.03.2025).
6. Створення безпечного освітнього середовища у закладі загальної середньої освіти в умовах воєнного стану обговорили під час проведення міжнародної науково-практичної конференції. *Інститут модернізації змісту освіти*.
URL: https://imzo.gov.ua/2024/05/20/stvorennia-bezpechnoho-osvitn-oho-seredovyshcha-u-zakladi-zahal-noi-seredn-oi-osvity-v-umovakh-voiennoho-stanu-obhovoryly-pid-chas-provedennia-mizhnarodnoi-naukovo-praktychnoi-konferentsii/ (дата звернення: 05.03.2025).
7. Фасолько, Т. С., Олійник, Г. І., & Горшкова, Г. В. Створення безпечного та здоро-вого освітнього середовища в закладах дошкільної освіти. Педагогічна Академія: наукові записки, (8). 2024.
URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.12652622 (дата звернення: 05.03.2025).
8. Nyzkovska O. A Safe Environment in Educational Institutions is a Response to the Challenges of Wartime. 6th International Scientific and Practical Conference «Innovative Technologies in Preschool Education – 2023», Pereiaslav.
URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.8088950 (date of access: 05.03.2025).
9. Sobchenko T., Kin O., Vorozhbit-Gorbatyuk V. Creation of a safe educational space in educational institutions under the conditions marital state. *New Collegium*. 2023. Vol. 3, no. 111. P. 39–42. URL: https://doi.org/10.30837/nc.2023.3.39 (date of access: 05.03.2025).

Василишин Олег,
старший викладач кафедри менеджменту
та освітніх технологій Хмельницького ОІППО
імені Анатолія Назаренка,
доктор філософії в галузі військових наук,
національної безпеки, безпеки державного кордону

Безпечне освітнє середовище – актуальна потреба безпеки освітнього процесу

Анотація. *У тезах розглянуто шляхи створення безпечного освітнього середовища; охарактеризовано інструменти, які директор може використати для створення передбачуваності та стабільності освітнього простору.*

Ключові слова: *безпечне освітнє середовище, безпечний простір закладу освіти, життєстійкість, війна, збройний конфлікт, післявоєнне відтворення.*

Під час воєнних дій та ще тривалий час після їх закінчення заклади освіти в Україні працюватимуть у нових для себе вимогах до безпечного освітнього середовища. У важкі часи воєнної агресії збереження життя і здоров'я дітей є пріоритетним завданням національної безпеки, оскільки становить найбільший скарб і надбання нашої держави, є вагомим чинником її сталого розвитку та гарантом щасливого майбутнього.

У збройних конфліктах питання збереження закладів освіти як безпечного простору є надзвичайно гострим. У 2015 році ООН розробила Декларацію про безпеку шкіл, яка містить низку зобов'язань для попередження і реагування на напади та використання закладів освіти у військових цілях у період збройного конфлікту. Україна приєдналася до Декларації про безпеку шкіл (Safe Schools Declaration) і стала сотою країною, що підтримала положення цього документа.

За інформацією Міністерства освіти і науки України станом на 2 вересня 2024 року від бомбардувань та обстрілів пошкоджень зазнали 3798 закладів освіти, з них 365 зруйновані повністю, тому питання створення безпечного освітнього простору, як для учнів, так і для персоналу шкіл стоїть досить гостро.

Оскільки освітній процес вкотре зазнає змін, то в першу чергу більш актуальними стають питання безпечного простору для перебування як здобувачів освіти, так і вчителів у закладі освіти. Так, враховуючи реалії сьогодення, кожен має володіти інформацією щодо захисту життя і здоров'я та докладати максимум зусиль для створення безпечного середовища в умовах воєнного стану. Зокрема, особливої уваги потребують освітні заклади, де від вправних і чітких дій дорослих залежатиме найважливіше – життя та здоров'я дітей. Таким чином, щоб захистити, убезпечити, запобігти наслідкам впливу на особистість несприятливих чинників, виникає потреба створити безпечний освітній простір у закладах освіти. Адже для здобувачів освіти несприятливі впливи середовища зумовлюють: появу складних ситуацій у міжособистісному спілкуванні – конфлікти з батьками, друзями, вчителями, непорозуміння з оточенням, прояви психологічного та емоційного насильства.

Зауважимо, що питання безпеки освітнього процесу не є новим для суспільства, однак особливої актуальності набуває, коли той чи інший регіон потрапляє в зону конфлікту, військової агресії, окупації. Тобто коли порушуються можливості забезпечення базових потреб людини хоч на елементарному рівні, зокрема, з огляду на зовнішні фактори, як-от непрогнозованість безпекових факторів, враховуючи агресивну політику сусідньої держави. Саме тому проблема захищеності особистості від впливу несприятливих факторів у сучасному світі, який постійно змінюється й ускладнюється, є надзвичайно актуальною [1, с. 63, 64].

Будь-яке соціальне середовище, зокрема й освітнє, впливає на перебіг у ньому життєдіяльності людини, оскільки складається із сукупності матеріальних ресурсів,

духовних цінностей, міжособистісних відносин. Водночас оточення є продуктом діяльності людини, тому воно піддається цілеспрямованому формуванню. Оскільки освітнє середовище є частиною життєвого, соціального середовища людини й виявляється як сукупність усіх освітніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання і розвитку; є певним виховним простором, у якому здійснюється педагогічно організований розвиток особистості, то некомфортне освітнє середовище може спричинити зростання кількості страхів, рівня тривоги дитини, що, безумовно, негативно вплине на розвиток дитини, на становлення її особистості [2, с. 177].

Національна стратегія сьогодні в умовах воєнного стану ґрунтується на тому, що заклад освіти має:

• створити безпечні умови життя і діяльності в умовах надзвичайних ситуацій;

• забезпечити захист здоров'я та життя людини від небезпек, оцінки існуючих ризиків середовища;

• формувати навички відповідальної поведінки здобувачів освіти, що забезпечують психологічне благополуччя;

• наслідування педагогічними працівниками та школярами моделей безпечної та ненасильницької міжособистісної взаємодії між однолітками та дорослими;

• усвідомлення цінностей життя та здоров'я, власної відповідальності та спроможності зберегти та зміцнити здоров'я.

Виходячи з цього, можна підсумувати, що безпечне освітнє середовище забезпечує умови безпеки навчання та праці, комфортну взаємодію між людьми, сприяє емоційному благополуччю учнів, учителів і батьків; воно вільне від будь-яких проявів насильства та має достатні ресурси для запобігання булінгу; дотримання фізичних, психологічних, інформаційних та соціальних прав і норм.

Список використаних джерел та літератури

1. Березюк Н.Р. Безпечне освітнє середовище в реаліях сьогодення: психологічний, екологічний, інформаційний аспекти. *Організація безпечного освітнього середовища – виклик сучасності: перспективи та рішення: всеукраїнська науково-практична конференція* 03 березня 2023 року, Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти; за ред. О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко та ін. Тернопіль: ТОКІППО, 2023. 416 с.

2. Казаннікова О. В. Особливості прояву тривожності в молодших школярів. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Сер. Психологічні науки. 2014. Випуск 1. С. 176–180.

Васильченко Лілія,
завідувач кафедри дидактики та методик навчання
природничо-математичних дисциплін Запорізького ОІППО,
кандидат педагогічних наук, доцент
Шацька Наталія,
доцент кафедри філософії та суспільно-
гуманітарних дисциплін Запорізького ОІППО,
кандидат педагогічних наук, доцент

Аналіз факторів впливу на вибір учителями навчально-методичних комплексів для викладання у 7 класі за ДСБСО

На початку XXI століття стало зрозуміло, що світ потребує фахівців, здатних працювати у сфері новітніх технологій, які вміють критично мислити, здатні до

взаємодії та комунікації, мають творчий підхід до роботи. Попередня шкільна програма, яка базується на окремих предметах, вже не забезпечує потреби сучасного учня. Історія, фізика, біологія, математика та інші дисципліни не перетинаються один з одним, залишаючи в голові дитини розрізнені уривки інформації.

Відповідно до світових засад розробка державних стандартів освіти має базуватись на філософському підході до інтеграції різних знань, поглядів на людину і суспільство, гуманізації та гуманітаризації освіти. Глобальне завдання інтеграції – не стільки поєднати окремо існуючі навчальні предмети або частини в ціле, як поширити принцип доцільності на весь зміст освіти. Інтеграція в освіті – це система, яка пропонує об'єднання, з'єднання, наближення навчального матеріалу окремих дисциплін в єдине ціле.

Теоретичний аналіз наукової літератури свідчить, що з кінця XX століття у ході інтеграційних процесів педагогічна діяльність значною мірою потребує розширення меж вузької спеціалізації. Під час реформування системи освіти дослідниками питання встановлено факти, які підтверджують необхідність створення особливої педагогічної системи, фундаментальних педагогічних структур, які зорієнтовані на універсальні та узагальнюючі знання, на формування загальної культури та розвиток здатності особистості до цілісного світосприйняття. Становлення й розвиток теорії інтеграції досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені С. Клепко, І. Козловська, В. Ільченко, С. Гончаренко, Ю. Мальований, І. Бех, Н. Бібік, К. Гуз, Н. Пахомова, М. Чапаєв, О. Данилюк, А. Степанюк, О. Ярошенко, Л. Дольнікова, О. Мітрясова, Т. Пушкарьова, Н. Симакова, С. Старченко, А. Хрипкова, А. Усова, Л. Масол, О. Просіна, Р. Арцишевський, М. Арцишевська, Я. Собко, О. Яворук, В. Загвязинський, В. Ледньов, М. Берулава, Ю. Дік, І. Пастирська, С. Матісон, М. Фріман та ін [1, 2, 3, 4, 5].

Зважаючи на досвід провідних країн світу та власний, український, розроблено Концепцію НУШ та проведено відповідні зміни в законодавстві щодо розбудови освіти за інтегративним підходом [3, 4]. Новий державний стандарт базової середньої освіти та типова освітня програма пропонують учителю на вибір викладання основ наук за традиційним, предметним, підходом або інтегровані курси з предметних галузей [4, 5].

Будучи загальнонауковою категорією, інтеграція функціонує в педагогіці особливим чином, відповідно до канонів педагогічних систем. Сутність педагогічної інтеграції полягає у протіканні об'єднавчих дій усіх елементів освітнього процесу, а саме, змісту, форми, методів для її досягнення, що має прояв у розширенні функцій освіти (інтегративна функція), інноваційному навчанні (інтегроване навчання); модернізації освіти (інтегративні технології навчання); результаті освіти (цілісна особистість).

На думку дослідників «інтеграція вирішує основні суперечності освіти – протиріччя між безмежністю знань та обмеженими людськими ресурсами. Навіть компетентності й компетенції є інтегрованим результатом навчальної діяльності учнів і формуються передусім на основі інтегрування змісту освіти» [3].

Готовність педагогів до впровадження інтегративного підходу в освітній процес ми детально проаналізували у статті «Аналіз готовності педагогів базової середньої освіти до запровадження інтегративного підходу в освітній процес» [2]. Здійснений аналіз дозволив констатувати, що серед учителів мовно-літературної галузі переважають ті, які навчають учнів пілотних класів українській мові й літературі (33% педагогів), таке поєднання є традиційним для українських філологів. Водночас 12,2% респондентів зазначили, що викладають у п'ятикласників різні інтегровані курси: курс літератур і мовно-літературний курс.

Серед педагогів природничої галузі 95,5% респондентів у пілотних класах викладають інтегрований курс «Пізнаємо природу», зокрема понад 55% учителів для цього користуються модельною програмою «Пізнаємо природу». 5-6 класи

(інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д., Гільберг Т., Колісник Я.), при цьому 57,5% респондентів зазначили, що як основний використовують підручник цього ж авторського колективу («Пізнаємо природу» (авт. Біда Д., Гільберг Т., Колісник Я.) [2].

Метою дослідження, проведеного нами у 2024-2025 навчальному році, став аналіз факторів впливу на вибір вчителями навчально-методичних комплексів (підручників, календарно-тематичного планування, дидактичних матеріалів та методичних рекомендацій) для викладання у 7 класі за новим Державним стандартом базової середньої освіти в умовах Нової української школи. Оскільки під час викладання у 7-9 класах вчителі мають право обирати теж інтегровані курси.

В опитуванні взяли участь 414 педагогів природничої (55%), математичної (17%) і мовно-літературної (29%), громадянської та історичної (8%) галузей освіти Запорізького регіону.

Рис. 1. В якій галузі шкільної освіти викладають респонденти

74, 2% респондентів викладають у 7 кл і 25, 9% – у 5-6 кл.

Рис. 2. У яких класах викладають респонденти

86,5 % респондентів викладають один предмет, 7% – інтегровані курси і лише 6, 5 % респондентів викладають інтегровані курси і окремі предмети.

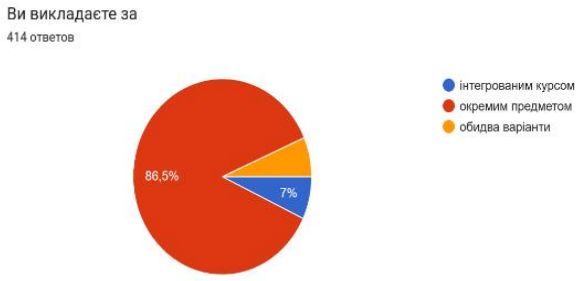

Рис. 3. За яким підходом викладають респонденти

На питання «Чи вважаєте ви, що викладання в адаптаційному циклі (5-6 кл) за інтегрованими курсами більш ефективне, ніж за предметним підходом?» 15% респондентів дали позитивну відповідь, 27% вчителів, учасників опитування, не погоджуються з такою думкою, а більшість вчителів ще не викладали інтегровані курсі, саме тому не визначилися.

Рис. 4. Думка респондентів щодо ефективності викладання за різними підходами

У відповіді на питання «Чи вважаєте ви, що викладання в 7-9 класах за інтегрованими курсами більш ефективне, ніж за предметним підходом?» лише 6% вчителів вважають, що і в середній ланці освіти, і у 7-9 класах більш ефективним є викладання галузей освіти саме за інтегративним підходом. 40,8% респондентів вважають, що вже з 7 класу має бути викладання саме за предметним підходом, що забезпечить оволодіння здобувачами освіти основами наукових знань на більш високому рівні. Але майже половина опитаних, 53,1%, вважають, що висновки можна буде робити по завершенні здобувачами освіти 9 класу, тобто по завершенню циклу навчання.

Рис. 5. Думка респондентів щодо ефективності викладання за інтегративним підходом

Відповіді респондентів на питання «Що вплинуло на ваш вибір модельної навчальної програми, за якою ви працюєте?» розподілилися таким чином: кожний десятий респондент указав, що обирав модельну навчальну програму, враховуючи саме зміст предмету, який пропонували автори. На вибір 16,2% опитаних учителів вплинула саме орієнтовна послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, яка пропонується авторами модельних навчальних програм. 8,2% респондентів відповіли, що види навчальної діяльності учнів, які пропонують автори модельних навчальних програм, уплинули на їх вибір. Але, все ж таки, більшість вчителів (65,7%), учасників опитування, відзначили, що на їх вибір модельної навчальної програми вплинули: зміст навчального предмета (інтегрованого курсу), запропонований авторами, орієнтовна послідовність досягнення очікуваних результатів навчання та навчальної діяльності учнів, які пропонують автори.

Рис. 6. Фактори впливу на вибір респондентами модельних програм

Лише 8,7% респондентів, відповідаючи на питання «Чи вплинула на ваш вибір модельної навчальної програми наявність підручника цього ж авторського колективу?» повідомили, що наявність підручника не вплинула на їх вибір.

Тільки на вибір 26,8% опитаних вчителів не вплинула наявність календарно-тематичного планування до відповідної модельної навчальної програми того ж авторського колективу. У той же час більшість респондентів («так» – 45,4%, «частково» – 27,8%) урахували під час вибору модельної навчальної програми наявність календарно-тематичного планування того ж авторського колективу.

Лише 2% вчителів, учасників опитування, мають намір розробляти власну модельну навчальну програму з предмету, який вони викладають. Все ж таки більшість (73,4%) планують користуватися тими модельними навчальними програмами, які вже запропоновані відомими авторськими колективами. Але 24,6% вчителів, які взяли участь у дослідженні, можливо, у майбутньому ще поміркують над створенням власної модельної навчальної програми.

Рис. 7. Відповідь респондентів на питання щодо розробки власної модельної програми

Майже половина опитаних вчителів наголошує, що на їхній вибір модельної навчальної програми вплинула попередня робота з підручниками авторських колективів у попередні роки. Тобто підхід до викладання змісту предмету у тому чи іншому варіанті підручника, запропонований авторськими колективами, пройшов певну перевірку попереднім досвідом учителів. Лише третя частина опитаних учителів відповіла, що попередній досвід викладання за підручниками авторів модельних навчальних програм не вплинув на їх вибір. 25% респондентів сказали, що все ж таки, частково досвід викладання за підручниками попередніх років від авторів модельних навчальних програм уплинув на їхній вибір.

На запитання «Чи відрізняються, на вашу думку, учні, які пройшли навчання в умовах НУШ, від учнів, з якими ви працювали раніше за попереднім стандартом

освіти?» відповіді респондентів розподілилися таким чином: 18,8% вчителів не відчули ніяких змін: 61% вчителів відмітили часткові зміни; лише 20% опитаних відзначили значні зміни у навчанні учнів Нової української школи.

Цікаві відповіді респондентів ми отримали на запитання «Чи вплинуло, на вашу думку, на рівень освіти здобувачів освіти навчання за інтегрованим підходом у 5-6 класах? Майже 57% вчителів відзначають, що учні більш цілісно сприймають інформацію щодо навколишнього світу; 31% респондентів наголошують, що учні, аргументуючи свою думку, наводять приклади з інших галузей освіти; лише 7% респондентів не побачили різниці між рівнем освіти здобувачів освіти, які навчалися за інтегративним підходом у викладанні, від учнів, які навчалися за традиційним, предметним, підходом.

Отже, зазначимо, що інтегративний підхід до викладання є важливим, адже під час надання й одержання освіти потрібно вміти поєднувати, аналізувати знання, застосовуючи різноманітні навички. Під час розгляду питання було з'ясовано, що такий підхід до викладання предметів має свої переваги, але має й застереження. Серед переваг – зменшення кількості предметів за рахунок інтегрування, паралельне одержання знань, застосування сучасних форм і методів проведення уроку, здатність критично осмислювати подане явище з різних кутів наукового надбання, співпраця учитель-учень та інші. Серед пересторог – підготовка кадрів щодо викладання таких курсів, готовність педагогів до перекваліфікації, до збільшення об'єму навантажень на їх знаннєву парадигму, враховуючи кількість годин щотижневого навантаження, збільшення часу на підготовку до уроків тощо.

Ще одним висновком, який ми зробили за результатами аналізу відповідей респондентів, є той, що, незважаючи на переваги викладання за інтегративним підходом, більшість вчителів вважає, що у другому циклі базової середньої освіти, 7-9 класи, викладання має бути за предметним підходом. Одна з причин небажання вчителів викладати у 7-9 класах за інтегративним підходом їх недостатній рівень знань з тих предметів, які не є базовими за освітою, але об'єднані в інтегрований курс.

Список використаних джерел та літератури

1. Васильченко Л., Гребінь С., Фролов Д. Деякі аспекти реалізації інтегративного підходу до навчання в контексті нової української школи в закладах базової середньої освіти. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. Т. 11. № 1. С. 6-10. DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i1-001
2. Васильченко Л., Шацька Н. Аналіз готовності педагогів базової середньої освіти до запровадження інтегративного підходу в освітній процес. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Т. 11. № 4. С.6–12. DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i4-001.
3. Засєкіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.
4. Інтегративний підхід в освіті – відповідь на виклики часу // Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навчально-методичний посібник / уклад. Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : Друкарня Мадрид. 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://znayshov.com/News/Details/navchalno-metodychni_posibnyky_dlia_pedahohichnykh_pratsivnykiv/12
5. Інтегроване навчання: зміна сенсу освіти та виклик для вчителів [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://osvita.ua/school/method/85062/

Гаращенко Альона,
старший викладач кафедри дидактики
та методик навчання
природничо-математичних дисциплін,
Комунальний заклад «Запорізький обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти»

Інноваційне управління розвитком закладу освіти та забезпечення якості освіти в умовах STEM і Концепції НУШ

Анотація. *У статті розглянуто перспективи впровадження STEM-освіти в контексті Нової української школи. Проаналізовано значення STEM-підходу для розвитку ключових компетентностей учнів, їхньої пізнавальної мотивації та професійного самовизначення. Окреслено основні виклики та перспективи інтеграції STEM у систему освіти України.*

Ключові слова: *STEM-освіта, Нова українська школа, компетентності, інтегроване навчання, цифрові технології, інновації в освіті.*

Нова українська школа (НУШ) – це освітня концепція, яка прагне змінити підхід до навчання, перейшовши від простого запам'ятовування фактів до розвитку навичок застосування знань, критичного мислення та самостійного навчання. Ключові ідеї НУШ: компетентнісне навчання, де фокус на формуванні компетентностей – поєднанні знань, умінь, навичок і цінностей, необхідних для успішного життя; наукове світосприйняття, що сприяє розвитку наукового підходу до розуміння світу; індивідуальний розвиток, який прагне розкрити потенціал кожної дитини, враховуючи її індивідуальні потреби та здібності. Ідеї НУШ тісно переплітаються з принципами STEM-освіти, яка також спрямована на розвиток компетентностей, наукового мислення та практичних навичок. Отже, НУШ – це комплексна реформа, яка має на меті створити школу, де діти не лише отримують знання, а й навчаються їх застосовувати, критично мислити та розвивати свій потенціал.

STEM-освіта сприяє розвитку когнітивних функцій вищого порядку, зокрема критичного та інноваційного мислення, необхідного для вирішення складних проблем. Групова робота над STEM-проєктами допомагає удосконалювати комунікативні навички, сприяючи розвитку співпраці та ефективної комунікації. Крім того, STEM-навчання створює умови для стимулювання креативності та розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти.

Теоретичні засади STEM-освіти досліджують українські науковці: Л. Гриневич, Н. Морзе, В. Вембер, М. Бойко, О. Топузов, Л. Калініна, М. Швардак та інші. Питання підготовки вчителів вивчають І. Мороз, Г. Сакунова, Я. Бельмаз, Т. Десятов, а впровадження STEM-освіти досліджують О. Барна, Н. Балик та інші.

У своєму науковому дослідженні Р. Ткачук і А. Остапйовська зазначають, що «готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію педагога» [2, с.41]. А. Дрокіна підкреслює: «Формула Нової української школи містить ключові компоненти, які також покладено до цільових орієнтирів STEM-підходу в навчанні» [1, с.22].

Зростаюча значущість STEM-освіти спонукає педагогів до застосування інтегрованого підходу у викладанні дисциплін природничо-математичного циклу, технологій та інформатики. Це дозволяє ефективніше поєднувати різні предмети, робити навчання більш практичним і привабливим для учнів.

Одним із ключових аспектів успішного впровадження STEM-освіти є створення сприятливого освітнього середовища, що стимулює активну пізнавальну діяльність учнів, що передбачає використання сучасних методик навчання, зокрема проєктного підходу, проблемного навчання, моделювання реальних ситуацій та дослідницької діяльності. Залучення учнів до виконання інтегрованих проєктів сприяє розвитку їхніх

практичних навичок та уміння застосовувати отримані знання у реальних життєвих ситуаціях.

Не менш важлива цифрова компетентність, що виражається у вільному володінні інформаційно-комунікаційними технологіями. Креативність та інноваційність також є ключовими, оскільки вони сприяють розвитку творчого мислення та вміння знаходити нестандартні рішення. Ці компетенції спрямовані на підготовку учнів до успішної діяльності в сучасному технологічному світі, де вміння застосовувати знання на практиці є надзвичайно важливим [5, с.130].

STEM-освіта використовує сучасні технології, такі як робототехніка, програмування та енергозбереження, а Нова українська школа сприяє розвитку STEM, надаючи школам автономію у створенні інноваційного навчального середовища [4, с. 9].

Ефективне управління STEM-орієнтованим закладом освіти передбачає:

– інтеграцію STEM у стратегію розвитку закладу – впровадження STEM-програм у навчальний процес, розширення матеріально-технічної бази та підготовка педагогів;

– цифровізацію управління – застосування електронних платформ для моніторингу навчального процесу, аналітики успішності та взаємодії з учасниками освітнього процесу;

– грантову діяльність та партнерство – співпраця з бізнесом, науковими установами та міжнародними організаціями для розширення можливостей фінансування STEM-проєктів;

– розвиток кадрового потенціалу – організація тренінгів, майстер-класів та підвищення кваліфікації педагогів у сфері STEM.

Оскільки є значущим питання підготовки педагогів до роботи у STEM-орієнтованому освітньому середовищі. Для цього необхідно забезпечити систематичне підвищення кваліфікації вчителів, впровадження спеціалізованих тренінгів, вебінарів та курсів, які допоможуть педагогам оволодіти сучасними методиками STEM-навчання, ефективно використовувати цифрові інструменти та інтегрувати міжпредметні знання.

Нові правила підвищення кваліфікації педагогів розширюють можливості для їхнього розвитку. Тепер педагоги можуть обирати, де і як підвищувати кваліфікацію, не обмежуючись лише обласними закладами [7, с. 12].

Сьогоднішні вчителі мають бути не лише добре обізнаними у своїй галузі, але й вміти проводити дослідження, застосовувати STEM-методики та ефективно використовувати цифрові інструменти у своїй роботі [3, с. 4].

Зростає потреба у зміні методології викладання – перехід від традиційних методів навчання до практико-орієнтованих форм, що потребує перегляду програм та методичних матеріалів. Враховуючи сучасні потреби, ми оновлюємо навчальні програми та впроваджуємо нові методи навчання, використовуючи принципи андрагогіки. Також ми активно інтегруємо STEM-освіту в курси підвищення кваліфікації.

Спостерігається опір змінам тому є необхідність мотивації педагогічного колективу до впровадження нових підходів, подолання психологічного бар’єру перед технологічними новаціями.

Якість освіти визначається не лише академічними результатами, а й рівнем практичних компетенцій учнів. Основними шляхами її забезпечення є:

– впровадження проєктного навчання – створення STEM-лабораторій, використання кейс-методів, реалізація міждисциплінарних проєктів [6,с.46];

– персоналізація освіти – адаптація навчальних програм відповідно до здібностей і зацікавлень учнів, використання індивідуальних освітніх траєкторій;

– моніторинг та оцінювання – застосування інструментів оцінювання компетентностей, включаючи практичні завдання, портфоліо та STEM-олімпіади;

– створення інклюзивного STEM-середовища – забезпечення рівного доступу до сучасних технологій та методик навчання для всіх категорій учнів.

Важливо, що вчитель має бути не лише передавачем знань, а й наставником, який мотивує учнів до досліджень, самостійного пошуку рішень та критичного аналізу інформації. Використання інтерактивних технологій, віртуальних лабораторій, робототехніки та 3D-моделювання під час уроків дозволить зробити навчання цікавим та ефективним.

Перспективи розвитку STEM-освіти та інноваційного управління навчальними закладами відкривають нові можливості для створення якісного освітнього простору. Попри очевидні переваги, впровадження STEM-освіти та інноваційних підходів до управління закладом освіти має низку викликів, які потребують подальшого вивчення.

Інноваційні підходи до управління розвитком закладів освіти та впровадження STEM дозволяють підвищити якість освітнього процесу, розвинути критичне мислення, творчість і технічні навички учнів. Реалізація Концепції НУШ у поєднанні зі STEM-освітою сприяє підготовці молодого покоління до викликів майбутнього, забезпечуючи їх необхідними знаннями та компетенціями для успішної реалізації у сучасному світі. Запровадження STEM у систему управління освітою є необхідним кроком для створення інноваційного освітнього середовища та підготовки конкурентоспроможних випускників.

Список використаних джерел та літератури

1. Дрокіна, А. STEM-освіта як ефективний напрям реалізації ключових положень концепції Нової Української школи. *Освіта. Інноватика. Практика. Вип. 12(3)*. Суми, 2024. С. 20–25.
2. Ткачук Р. А. Остапйовська А. В. Формування готовності педагога до іноваційної діяльності. Педагогічний пошук. Модернізація освіти. Наука і практика. Вип. 4(116). Волинь, 2022. С. 40-49.
3. Завалевський Ю. І., Гущина Н. І., Василашко І. П., Коршунова О. В., Патрикеєва О. О. Створення педагогічних умов для впровадження дослідницького методу навчання з використанням ІТ- та STEM-технологій в закладах загальної середньої освіти. URL: https://surl.gd/ggmkbp (дата звернення 04.03.2025)
4. Поліхун Н. І., Постова К. Г., Сліпухіна І. А., Онопченко Г. В., Онопченко О. В. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації. Інститут обдарованої дитини НАПН України. Київ, 2019. С. 80
5. Ханзель Ж. І., Свінних Г. Г. STEM – освіта в Новій українській школі: готовність вчителя. *«STEAM-освіта: від теорії до практики» : матеріали конференції (Київ, 12-14 червня 2024 року). Інститут обдарованої дитини НАПН України*. *Київ,* 2024. С. 126-133
6. Крутова Н. Віртуальні STEM-лабораторії для досліджень та експериментів з природничо-математичних предметів. *Збірник матеріалів «STEM-школа – 2022» Видавничий дім «Освіта»*. Київ, 2022. С. 46-53
7. Гущина Н. І., Василашко І. П., Коршунова О. В. Професійний розвиток педагогічних працівників: навчальна програма спецкурсу «STEM-школа». *Збірник матеріалів «STEM-школа – 2021» Видавничий дім «Освіта».* Київ, 2021. С.11-16

Голєва Альона,
завідувач науково-методичного центру
медіаінформаційного забезпечення освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»
Качмар Юлія,
методист науково-методичного центру
медіаінформаційного забезпечення освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»

Формування медіаінформаційного простору як запорука успішної роботи сучасного закладу освіти (з досвіду роботи КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»)

Анотація. *У статті розглянуто важливість формування медіаінформаційного простору в сучасних освітніх закладах на прикладі Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», зокрема проаналізовано використання вебсайту й сторінки в соцмережі «Фейсбук» та їхню роль у сприянні комунікації з освітянами й формуванні позитивного іміджу закладу.*

Аналіз показує, що якісне наповнення вебсайту і сторінки в соцмережі є важливими для збільшення інтересу освітян і створення інформаційної бази для їхнього професійного зростання. Використання сучасних засобів комунікації допомагає закладам освіти залишатися актуальними, підтримувати професійне зростання педагогів і сприяє створенню відкритого й прозорого інформаційного простору для всіх освітян.

Ключові слова: *медіаінформаційний простір; єдиний освітній простір; інформація; контент.*

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному світі вебсайт та сторінки в соцмережах є своєрідним обличчям будь-якої організації. Уміла інформаційна політика сприяє формуванню її позитивного іміджу, залученню інвестицій і партнерів. А недостатній рівень висвітлення діяльності та невчасні дописи творять імідж не прогресивних реформаторів і професіоналів, а недосвідчених аматорів.

Досить актуальними є й інформаційні сторінки для закладів освіти, адже останнім часом вони стали чи не єдиним способом висвітлення освітньої діяльності, комунікації з учасниками освітнього процесу, нагадуванням про соціальні контакти, способом поширення інформації.Вебсайти і сторінки в соцмережах – це важлива складова єдиного освітнього простору, зокрема інформаційного, тому змістове наповнення повинно бути максимально інформативним, містити уніфіковані відомості та інформацію, корисну для користувачів сайту, мати посилання на нормативно-правові документи, висвітлювати стратегію розвитку закладу тощо.

Виклад основного матеріалу. Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» активно використовує у своїй роботі власний сайт [5] та сторінку в соціальній мережі «Фейсбук» [6]. Вони слугують продовженням діяльності інституту, сприяють налагодженню швидкої комунікації з освітянами і допомагають інституту підтримувати імідж сучасного й успішного освітнього закладу.

У методичних рекомендаціях щодо організації роботи сайту закладу освіти, розроблених спеціалістами ГО «Центр кращого Інтернету», ГО «Українська академія кібербезпеки» та ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» у 2020 році, зазначено, що мета сайту – формування інформаційно-освітнього середовища закладу освіти.

Завданнями ж сайту є:

- презентація закладу освіти в мережі Інтернет;

- інформування про особливості закладу, освітні стандарти, навчальні програми та плани, запроваджені в освітньому процесі, загальні відомості про педагогічний колектив, історію, досягнення тощо;

- забезпечення відкритості діяльності закладу освіти та висвітлення його діяльності в мережі Інтернет;

- інформаційно-освітнє забезпечення діяльності учасників та учасниць освітнього процесу, зокрема доступу до необхідних інформаційних та освітніх ресурсів, дистанційної форми здобуття освіти тощо;

- взаємодія всіх учасників та учасниць освітнього процесу: адміністрації, педагогічного колективу, здобувачів освіти, їхніх батьків (осіб, які їх замінюють), соціальних партнерів закладу;

- створення умов для мережевої взаємодії з іншими установами, спрямованої на розв'язання актуальних питань організації освітнього процесу, надання можливості відвідувачам сайту поставити питання й отримати на них відповіді тощо;

- стимулювання творчої активності педагогічних, науково-педагогічних працівників та працівниць і здобувачів та здобувачок освіти;

- обмін педагогічним досвідом;

- висвітлення досягнень закладу освіти, результатів участі педагогічного колективу та/або здобувачів та здобувачок освіти в інноваційній, дослідно-експериментальній діяльності;

- розвиток інтересу здобувачів і здобувачок освіти до дослідницької та інноваційної діяльності, зокрема із застосуванням інформаційних технологій [4].

Сайт КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» охоплює практично всі напрямки діяльності закладу: це і наукова, і методична, і навчальна робота. Це не лиш джерело новин про діяльність інституту, а насамперед медіатека необхідних педагогам матеріалів і справжній освітній онлайн-хаб.

У ході аналізу статистики відвідувань і користування сайтом за останні 6 місяців (вересень 2024 р. – лютий 2025 р.) було з'ясовано, що в середньому за місяць сайт відвідують13 809 користувачів, а середня кількість переглядів сайту – 139 302.

Також зібрана статистика дає можливість побачити, які сторінки сайту переглядають найчастіше. Звісно, найбільше разів відкривають саме головну сторінку сайту, щоб з неї потрапити на всі інші, тому вона не врахована в рейтингу найпопулярніших сторінок, який виглядає наступним чином:

1. Учнівські олімпіади
2. Учнівські олімпіади 2024/2025 н.р.
3. Реєстрація на курси підвищення кваліфікації
4. НУШ. Навчання педагогічних працівників 2021-2024
5. Нова українська школа
6. НУШ – базова середня освіта
7. Навчальна робота
8. Методична робота
9. Нормативно-правова база
10. Графіки курсів

Найбільший інтерес користувачів сайту викликають сторінки з інформацією про Всеукраїнські учнівські олімпіади, проведення яких припадає на проаналізований нами період, та з матеріалами для педагогів Нової української школи. Також у рейтингу є сторінки, пов'язані з навчальною роботою й курсами підвищення кваліфікації.

З проаналізованої статистики можна зробити висновок, що сайт КЗ «ІППОЧО» є важливим джерелом інформації для педагогів, адже щодня його відвідують декілька тисяч разів. А в умовах дистанційного навчання та загальної цифровізації не лиш освітньої галузі, а всіх сфер життя цей інтерес буде збільшуватися і надалі. Та

не менш суттєвим фактором є і якість матеріалів, якими наповнений сайт. Саме вони сприяють тому, щоб освітяни поверталися до інформаційного ресурсу інституту.

Можна виділити декілька причин, чому сайт КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» є важливим для освітньої установи та всіх освітян, які з нею взаємодіють.

1. Актуальність і релевантність. Забезпечення сайту свіжими й актуальними матеріалами відображає здатність і готовність інституту реагувати на зміни в освітньому середовищі та допомагати в цьому іншим освітянам. Це важливо, оскільки закони, методики, інновації та вимоги постійно оновлюються, і педагоги мають завжди бути в курсі останніх подій.

2. Підтримка педагогів. Якісні матеріали є вагомою підтримкою для них. Вони можуть знайти тут цінні поради, методичні рекомендації, приклади найкращої практики та інші корисні ресурси. А інститут цим створює для себе додатковий канал для сприяння їхньому професійному зростанню.

3. Поширення знань. Розміщення якісних матеріалів на сайті може сприяти поширенню корисних знань та ідей серед педагогів. Це важливо для створення сприятливого освітнього середовища і підвищення загального рівня освіти в області.

4. Залучення педагогів. Залучаючи педагогів до розміщення власних матеріалів на нашому сайті, інститут створює навколо себе команду однодумців, а для освітян сайт стає більш цікавим і привабливим.

Таким чином сайт стає ключовим інформаційним ресурсом для педагогів, які постійно прагнуть підвищувати свій професійний рівень.

Водночас не менш необхідними для закладів освіти є і сторінки в соцмережах. За результатами дослідження медіаспоживання українців, проведеного на замовлення Громадянської мережі «Опора» у 2023 році, соціальні мережі є лідером серед джерел отримання новин: їх у цій якості обирають 77,9% опитаних [7].

На відміну від офіційних сайтів закладів освіти, які потребують більш професійної підготовки до оновлення інформації на ньому та налагодження зворотного зв’язку, сторінки закладів у соціальних мережах мають свої особливості, які зумовлені властивостями електронної комунікації: оперативність розповсюдження інформації, доступність, спрощений пошук цільової аудиторії, легкість налаштування зворотного зв’язку тощо. Вони мають свою структуру, організаційно-технологічні параметри, що впливають на характер соціальних зв’язків, а також є елементом механізму конструювання комунікативного простору сучасного суспільства, виконують низку функцій, створюючи ціннісний базис свого існування [2].

Для швидкого поширення інформації та зручної комунікації з освітянами в січні 2019 року була створена сторінка КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» у фейсбуці. Було обрано саме цю соціальну мережу, тому що вона є однією з найпопулярніших в Україні та має широкий функціонал.

Станом на лютий 2025 року за сторінкою КЗ «ІППОЧО» стежать трохи більше 5 200 підписників. У середньому за місяць дописи зі сторінки охоплюють 27 643 користувачів соцмережі (статистика за останні 6 місяців).

Раціональний і продуманий підхід до ведення сторінки дозволяє охопити й зацікавити якомога більше людей. Так можна виділити кілька важливих правил:

1. Користувачі набагато краще реагують на фото, короткий текст, на дописи у вигляді реклами та відеоролики.

2. Цікаві та змістовні дописи – це важливо, але необхідно також відповідати на коментарі та особисті повідомлення.

3. Найпопулярніший або актуальний пост варто закріпити на початку сторінки, щоб привернути до нього максимум уваги аудиторії.

4. Що більше користувачів хоч якось взаємодіють зі сторінкою, то більш імовірно, що вона наступного разу потрапить до їхньої стрічки з черговим дописом.

5. Щоб підтримувати зв’язок із підписниками, варто активно користуватися месенджером. Людям так простіше дізнатися актуальну інформацію.

6. Щоб збільшити охоплення, можна використовувати хештеги, які відповідають змісту допису.

Сторінка у фейсбук дає можливість інституту поширювати новини, анонси й різноманітні інформаційні матеріали, отримувати зворотній зв'язок від освітян, залучати аудиторію з інших міст і регіонів. Усе це допомагає створити прозорий і відкритий інформаційний простір для всіх зацікавлених сторін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування медіаінформаційного простору стає надзвичайно важливим аспектом успішної роботи сучасних освітніх закладів. Упровадження медіаініціатив, створення вебсайтів, розвиток сторінок у соціальних мережах тощо дозволяє закладам освіти покращити комунікацію зі здобувачами освіти, педагогами й громадськістю, а також підвищити якість навчання й інформування.

Досвід КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» демонструє, що власна медіаплатформа – це не лише засіб комунікації, а й ефективний інструмент для досягнення основних цілей освіти в сучасному світі. Створення єдиного освітнього простору сприяє покращенню якості освіти, зростанню психосоціального комфорту учасників освітнього процесу та розвитку цілісної освітньої спільноти.

Список використаних джерел та літератури

1. Довженко О. Як подружити школу із соціальними медіа URL: https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16572/2016-05-10-yak-podruzhiti-shkolu-iz-sotsialnimi-media/ (дата звернення: 25.02.2025).
2. Коган К. М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : збірник наукових праць / ред. кол.: Євтух В. Б. (гол. ред.). Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. Вип. 16. С. 61-71. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/6197 (дата звернення: 25.02.2025).
3. Махиня Т. Комунікації закладу загальної середньої освіти у соціальних мережах: переваги, проблеми та можливості. URL: https://medialiteracy.org.ua/komunikatsiyi-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osvity-u-sotsialnyh-merezhah-perevagy-problemy-ta-mozhlyvosti/ (дата звернення: 25.02.2025).
4. Методичні рекомендації щодо організації роботи сайту закладу освіти (із фокусом на повагу прав людини в онлайновому просторі) / Громко Г., Мельник О., Сокол І., Черних О. Київ: BAITE, 2020. 20 с. URL: https://betterinternetcentre.org/wp-content/uploads/2020/02/BetterInternetCentre_-Rec_Child-rights-online.pdf (дата звернення: 25.02.2025).
5. Сайт КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». URL: http://ippobuk.cv.ua/ (дата звернення: 25.02.2025).
6. Фейсбук-сторінка КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». URL: https://www.facebook.com/ippocho (дата звернення: 25.02.2025).
7. Чорна О. «Опора»: Основним джерелом інформації майже 80% українців є соціальні мережі. URL: https://detector.media/infospace/article/213998/2023-07-10-opora-osnovnym-dzherelom-informatsii-mayzhe-80-ukraintsiv-ie-sotsialni-merezhi/ (дата звернення: 25.02.2025).

Грушкова Марія,
практичний психолог, керівник гуртка
Кам'янець-Подільського позашкільного
навчально-виховного об'єднання,
Хмельницька область

Використання елементів анімалотерапії як методу відновлення психоемоційного стану дітей в умовах позашкільного закладу

Сучасний стан психоемоційної сфери дітей викликає занепокоєння через зростання емоційних і психологічних труднощів, спричинених політичною ситуацією в країні, соціальними, економічними та інформаційними факторами. Головними проблемами є підвищений рівень тривожності та стресу, труднощі з емоційною саморегуляцією, складнощі в комунікації та соціальна ізоляція. Це зумовлює актуальність пошуку ефективних способів та методів відновлення та підтримки психічного стану дітей. Одним з таких методів є анімалотерапія, яка набуває поширення і зарекомендувала себе як метод реабілітації дітей з ООП та осіб з ПТСР.

Анімалотерапія (пет-терапія – від англ. pet. – домашній улюбленець) являє собою оздоровлення людей з допомогою тварин. Є два види анімалотерапії: не спрямована (взаємодія з тваринами в домашніх умовах без усвідомлення або цілеспрямованого розуміння їх терапевтичного значення) та спрямована (цілеспрямоване застосування спеціально навчених тварин і (або) їх символів за розробленими терапевтичними програмами) [2].

Наукове обґрунтування цей вид терапії отримав в середині XX століття, коли лікар-психотерапевт Борис Левінсон (США) виявив, що кращий результат з клієнтом досягався тоді, коли на прийомі був присутній його пес. На сьогоднішній день в західних країнах активно з'являються організації Animal Assisted Therapy (терапія з допомогою тварин), де використовують тварин для лікування хворих з психічними та фізичними проблемами.

В Україні теж існують спеціальні програми, які передбачають використання тварин з ціллю оздоровлення людей. Вони впроваджуються в екопарках Києва, Харкова, на Житомирщині в центрі оздоровлення «Тріумф» благодійного фонду «Берегиня Полісся», Київському «Іпотерапевтичному центрі «Спіріт» асоціації іпотерапевтів України, кінно-спортивному клубі «Петрусевич» та низці інших менших закладів в різних містах України (Львів, Миколаїв, Одеса, Полтава, Біла Церква, Ужгород) [1].

Є багато різновидів анімалотерапії, що розрізняються, насамперед, за видом тварин-асистентів. Серед цих різновидів виділяють чотири основні, найбільш вживані та досліджені: іпотерапія, дельфінотерапія, каністерапія та фелінотерапія [2].

Актуальність використання тварин з терапевтичною ціллю у відновленні психоемоційного стану дітей обґрунтовується кількома ключовими аспектами: природним способом зниження стресу за рахунок зниження рівня гормону кортизолу (гормону стресу) та підвищення рівня окситоцину (гормону, який відповідає за почуття безпеки та довіри); формуванням емоційної стабільності; покращенням соціальних навичок; стимуляцією когнітивних процесів; зниженням проявів тривожності; розвитком довіри та самооцінки .

В Кам'янець-Подільському позашкільному навчально-виховному об'єднанні (Хмельницька обл.) створюються умови для застосування анімалотерапії з ціллю покращення психоемоційного стану дітей громади, дітей із числа ВПО, а також дітей з особливими освітніми потребами. Це відбувається шляхом спілкування з кіньми (іпотерапія), кішками (фелінотерапія), гризунами, зокрема морськими свинками та шиншилами, папугами, рибками. Заняття будуються таким чином, щоб поєднувати безпосередній контакт дитини з тваринами та елементи психологічного заняття, арттерапії, казкотерапії, ігрової діяльності, споглядання природи.

Ефективність застосування терапевтичного впливу тварин на стан дітей в позашкільному закладі досягається через такі методи: екскурсії до контактного зоопарку, де є можливість початкового знайомства з різними тваринами, їх особливостями; заняття з догляду за тваринами – навчання дітей відповідальності через годування, догляд (наприклад, розчісування коня, поні); ігрові заняття – організація занять зі спеціально підготовленими тваринами; спеціальні майстер-класи – створення арт-терапевтичних робіт на тему тварин.

Розглядаючи психологічні аспекти організації анімалотерапії, спеціалісти (психолог, інструктор з анімалотерапії) здійснюють цілий ряд заходів, зокрема:

1. Оцінку стану дитини перед початком заняття, що являє собою визначення рівня тривожності та емоційного стану, виявлення можливих страхів та емоційних реакцій на тварин.

2. Індивідуальний підхід до кожної дитини, тобто врахування особливостей характеру, попереднього досвіду спілкування з тваринами, використання адаптованих методик залежно від потреб дитини.

3. Організацію безпеки взаємодії з тваринами (дотримання санітарних норм і правил безпечної поведінки, проведення інструктажу перед заняттям, використання лише спеціально підготовлених тварин для занять).

4. Моніторинг результатів та корекцію програми, що передбачає ведення спостереження за поведінкою дитини під час занять, аналіз змін у психоемоційному стані, коригування методик відповідно до динаміки дитини.

5. Взаємодію з батьками та педагогами, а саме: ознайомлення з користю анімалотерапії, надання рекомендацій щодо взаємодії з домашніми улюбленцями, співпраця для створення сприятливого середовища.

Досвід проведення подібних занять дозволяє говорити про суттєвий позитивний вплив взаємодії з різними тваринами на стан дітей, зокрема: покращення настрою, емоційного стану, зниження напруги, тривожності, покращення взаємодії та соціальних навичок, розвиток довіри, поліпшення фізичного стану.

Список використаних джерел та літератури

1. Лабінський А.Й., Грицина М.Р., Гутий Б.В., Лабінська Г.Б. Анімалотерапія – перспективний напрямок реабілітаційного лікування людини. Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З.Гжицького. Серія: Економічні науки. 2019. Т. 21, №92, С. 160-164.

2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с. Колектив авторів: Л. Царенко, Т.Вебер, М.Войтович, Л.Гриценок, В.Кочубей, Л.Гридковець.

3. Романенко Є.О., Коляденко Н.В. Теоретичне обґрунтування зоотерапевтичних втручань щодо психоемоційного стану особистості. *Наукові перспективи*. 2021. №5 (11). С. 425-436.

Гуменна Людмила,
заступник директора
з навчально-виховної роботи
Кучанського ліцею
Новоушицької селищної ради
Хмельницької області

Партнерська взаємодія в умовах реформування освіти

Анотація. *У статті розглядається питання партнерської взаємодії як ключового фактора успішного реформування освіти. Особливу увагу приділено ролі педагогів, учнів та батьків у впровадженні інноваційних підходів в освітній процес.*

Ключові слова: *освітній процес, реформування освіти, НУШ, педагогіка партнерства, спілкування, взаємодія, співпраця.*

Сучасні процеси реформування освіти вимагають нових підходів до організації освітнього процесу. Одним із ключових елементів успішної освітньої реформи є партнерська взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу: учнями, вчителями, адміністрацією, батьками та громадськістю. В умовах змін традиційні методи співпраці поступаються місцем новим формам партнерства, що базуються на принципах відкритості, довіри, спільної відповідальності та адаптації до викликів часу.

Партнерська взаємодія в освіті передбачає активну співпрацю всіх зацікавлених сторін з метою створення ефективного та безпечного освітнього середовища. Така взаємодія ґрунтується на:

- спільних цілях та завданнях, що сприяють покращенню якості освіти (навіть в умовах війни, кризових ситуаціях);
- розподілі відповідальності, який дозволяє кожному учаснику освітнього процесу відчувати свою значущість;
- взаємодопомозі та підтримці, що є особливо важливим для дітей, які постраждали від війни, вимушених переселенців та учнів, які перебувають за кордоном, у складних життєвих умовах.

У сучасній освіті існує багато форм партнерської взаємодії, які сприяють досягненню спільних освітніх цілей навіть у кризових умовах. Серед них можна виділити:

1. *Партнерство між школою, батьками та учнями*

- Організація психологічної підтримки для дітей та вчителів.
- Проведення онлайн-консультацій та зустрічей з батьками.
- Забезпечення дітей необхідними ресурсами для дистанційного навчання.
- Проведення спільних заходів (дні відкритих дверей, тренінги, семінари).
- Впровадження індивідуальних освітніх маршрутів за участю батьків.
- Активна участь батьків у прийнятті рішень щодо розвитку школи.

2. *Співпраця між закладами освіти*

- Обмін досвідом між педагогами різних шкіл.
- Реалізація спільних освітніх проєктів і програм.
- Спільні заходи для учнів (конкурси, конференції, навчальні проєкти).
- Програми обміну для учнів та вчителів.
- Взаємне визнання освітніх сертифікатів та програм.
- Створення онлайн-платформ для координації навчального процесу дітей

3. *Взаємодія з громадськими та благодійними організаціями*

- Проведення навчальних та профорієнтаційних заходів.
- Залучення меценатів та спонсорів до розвитку освітніх ініціатив.
- Створення спільних навчальних програм з урахуванням потреб ринку праці.
- Надання гуманітарної допомоги школам і сім’ям учнів.
- Психосоціальна підтримка дітей та педагогів.

4. *Цифрове партнерство*

- Використання платформ дистанційного навчання для забезпечення безперервного освітнього процесу.
- Залучення міжнародних організацій до фінансування технологічних рішень для українських шкіл.
- Використання онлайн-платформ для комунікації та обміну інформацією між учасниками освітнього процесу.
- Спільне створення цифрового контенту та навчальних матеріалів.
- Використання технологій дистанційного навчання для розширення можливостей освіти.

Оскільки дитина проводить у школі достатньо багато часу, то необхідно дбати про середовище та атмосферу, у якій вона навчається, соціалізується та розвивається. Педагогіка партнерства має на меті організувати навчання на засадах дитиноцентризму та індивідуального підходу до кожної дитини. Ця мета досягається за допомоги різноманітних педагогічних методів та інструментів [6].

Партнерський формат співпраці винайшли на заході у другій половині минулого століття та активно впроваджують й сьогодні для покращення якості середньої освіти в Австралії, Іспанії, Канаді, Польщі, Фінляндії, Німеччині, Швеції та інших розвинених країнах. Педагогіка партнерства ґрунтується на цінностях довіри, взаємоповаги та підтримки, доброзичливості. За допомоги педагогіки партнерства у школі створюється атмосфера, сприятлива для повноцінного розвитку індивідуальних здібностей кожної дитини [3].

В Україні педагогіка партнерства з'явилася разом із концепцією Нової української школи. Серед головних орієнтирів НУШ – фокус на дитині. Він реалізується, зокрема, в створенні індивідуальних траєкторій розвитку та покращенні досвіду у школі. Співпраця вчителів та батьків – важлива складова у досягненні цих цілей [8]. Ухвалення концепції Нової української школи перенесло поняття "педагогіка партнерства" зі світоглядних обширів у нормативну площину. В урядових документах вказано, що нова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [3].

Принципи партнерства в педагогіці є такими:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення одне до одного;
- довіра у відносинах та спільна наполеглива праця;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків - всі учасники навчального процесу мають бути рівноправними);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [4].

Взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу ґрунтується на принципах рівноправності, толерантності, академічної доброчесності, неприпустимості булінгу та психологічного насильства.

Співпраця має відбуватись на засадах обов'язковості розгляду пропозицій сторін; пріоритету узгоджувальних процедур; прозорості, відкритості та гласності; обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; взаємної відповідальності сторін.

Дії та поведінка всіх учасників освітнього процесу в шкільному просторі та поза ним ґрунтуються на повазі до прав людини, прав дитини та дотриманні чинного законодавства України.

Для того, щоби компетентнісний підхід, як ядро НУШ, не лише повноцінно впроваджувався, але й відзначався якісною підготовкою дітей до викликів сучасного світу, необхідно, щоби дії батьків і вчителів у цьому напрямі були синхронними. Якщо згадати формулу НУШ, то принципи педагогіки партнерства дуже важливі для створення сприятливого середовища для навчання та забезпечення орієнтації на особистість учня. Створення освітнього середовища, яке засноване на принципах педагогіки партнерства, – справа не надто складна. Але вона потребує чіткої та цілеспрямованої взаємодії всіх учасників освітнього процесу, а також усвідомлення ними важливості досягнення спільної мети [5].

Взаємодія батьків, учня, педагога і керівника школи - незамінна для формулювання індивідуальних освітніх траєкторій та втілення їх в індивідуальних

навчальних планах кожного учня. Така можливість передбачена Законом України “Про освіту” [2]. Законодавство в освіті не надає жодному з учасників освітнього процесу виключного права розпоряджатися іншим і кожного наділяє певними повноваженнями і автономією.

Основна парадигма педагогіки партнерства – становлення людини, її духовності, індивідуальності, її самотворення, самопрограмування [5].

Основа соціального партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учасниками освітнього процесу, а саме: здобувачами освіти, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками, батьками здобувачів освіти; фізичними особами, які провадять освітню діяльність, іншими особами, передбаченими спеціальними законами та залученими до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти [2]. Усі вони об’єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Партнерська взаємодія важлива на різних етапах розвитку освіти, а особливо - в умовах її реформування.

Настанова на партнерство у школі міцно закорінена в українській національній педагогічній традиції. За системою Василя Сухомлинського, виховання особистості має здійснюватися через тріаду “школа – сім’я – громадськість”.

У своїх працях (зокрема, “Людина неповторна”, “Серце віддаю дітям”) ще в 1960-х роках класик педагогічної думки писав, що дитина – *це активний і самодіяльний індивід, який не “вчиться на дорослого”, а живе повноцінним і цікавим життям*. Отже, до неї слід ставитися доброзичливо і з розумінням.

Однією з перших теоретичні і прагматичні аспекти співпраці батьків і школи зв’язала професорка соціології університету Джона Хопкінса Джой Епштейн. Ще 1982 року вона ініціювала низку досліджень, які засвідчили залежність якості освіти від ефективності співпраці батьків, вчителів і адміністрації школи.

1996 року дослідниця разом із послідовниками узагальнила рамкові умови, що включають шість основних типів активностей батьків, що поєднують відносинами партнерства сім’ю, школу та громаду:

- *батьківство:* сім’ї мають забезпечувати здоров’я та безпеку дітей, створювати вдома середовище, що заохочує до навчання; школи ж повинні забезпечувати сім’ї навчанням та інформацію, щоб допомогти зрозуміти своїх дітей та сприяти їхньому розвитку.
- *спілкування:* школи мають бути підзвітними родинам і надавати їм інформацію про прогрес у школі та успішність учнів; засоби спілкування мають відповідати культурним особливостям батьків, і процес повинен бути двонаправленим;
- *волонтерство:* батьки можуть зробити значний внесок у середовище та функції школи; школи можуть отримати максимальну віддачу від цього процесу через створення гнучких графіків, що відповідатимуть таланту і інтересам батьків потребам студентів, вчителів і адміністраторів;
- *навчання вдома:* батьки можуть допомагати своїм дітям у діяльності, пов’язаній зі школою, за методичної підтримки вчителів;
- *ухвалення рішень*: школи можуть дати батькам значущі ролі в ухваленні рішень у школі та допомогти їм максимально використовувати їх; ця можливість повинна бути відкритою для всіх верств громади, а не тільки для людей, які мають найбільше часу та енергії, щоб витрачати на шкільні справи;
- *співпраця з громадою:* школи повинні координувати роботу та ресурси громади, бізнесу, коледжів або університетів, а також інших груп для покращення шкільних програм, сімейних практик і навчання та розвитку студентів; школи можуть допомогти сім’ям отримувати доступ до допоміжних послуг, що надаються іншими установами, такими як охорона здоров’я, культурні заходи, послуги репетиторів та програми післядипломного догляду за дітьми.

Психологи із університету Небраска-Лінкольн у 2000-х запропонували кілька орієнтирів для розрізнення партнерської та традиційної моделей школи.

Партнерська орієнтація	*Традиційний підхід*
Чітке зобов'язання працювати разом, щоб сприяти заохоченню навчальних досягнень дитини	Підкреслюється виключна роль шкіл
Часте спілкування двосторонньої спрямованості	Комунікацію переважно ініціює школа, та є проблемо-центричною
Заохочується культура розмаїття і визнається важливість внеску розмаїття у творення позитивного навчального середовища	"Один розмір для всіх" – культурні відмінності, те, що потрібно подолати
Ролі чіткі, означені спільно і з метою підтримки	Ролі сепаровані, і є значна дистанція для участі
Цілі для учня/студента визначені спільно і можуть делегуватися	Ролі визначені школою, іноді – батьками
Плани спільно-конструйовані зі згодою щодо ролей вчителя	Освітні плани визначені в односторонньому порядку

Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності вчителя і учнів, учителя і батьків, що передбачає взаєморозуміння, спільність інтересів і прагнень із метою особистісного розвитку школярів [3]. Завдяки їхній ефективній спільній діяльності, креативним прийомам та нетрадиційним формам роботи можна досягти найвищого результату – активний та згуртований колектив, здатний до інноваційної діяльності.

Керівник освітнього напряму OECD Андреас Шляйхтер у своїй книжці "Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття" наголошує, що серед молоді, яка відчує, що вони складають частину шкільної громади, набагато більша ймовірність отримати кращі академічні результати й бути більш умотивованими у школі.

Натомість, несприятливі стосунки між учителем і учнем, як видається, підривають впевненість учнів і ведуть до посилення хвилювання. У середньому в різних країнах учні десь на 62% частіше повідомляли про відчуття напруження під час навчання і на 31% частіше – про хвилювання перед тестуванням, якщо їхній вчитель вважає, буцімто вони не такі розумні, як є насправді, – наголошує освітній експерт. [3]

Утілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю необхідно використовувати в своїй роботі не тільки стандартні методи організації освітнього процесу, але в більшій мірі виявляти ініціативу і будувати навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності. Як інструменти педагогіки партнерства можна використовувати цікаві й захоплюючі розповіді, відверту бесіду, справедливу і незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи, благодійні акції тощо. [4]

Педагогіка партнерства між учнями та вчителем може реалізуватися у наступних форматах взаємодії:

- інтерактивні та гейміфіковані формати;
- дослідна робота у групах;
- пропонування активностей з самоосвіти;
- проєктні активності;
- діалогічні формати;
- стимулювання учнів до формування власної думки;

- використання методів самостійної оцінки та взаємної перевірки учнів.

Між батьками та вчителем педагогіка партнерства може реалізуватися у таких форматах взаємодії:

- організація загально шкільних батьківських зборів за участі вибраних представників з кожного класу;
- проведення класних батьківських зборів;
- організація індивідуальних зустрічей вчителів та батьків, що можуть проводитися як регулярно, так і за потреби учасників;
- організація навчального процесу за участі батьків;
- листування онлайн або офлайн вчителів із батьками [7].

Залучення батьків допомагає вчителям досягти мети індивідуалізації. Завдяки спілкуванню з батьками вчителі збирають інформацію про кожну дитину в класі. Це дає вчителю шанс бути менш ізольованим. Учителі та батьки можуть взаємно підтримувати один одного у забезпеченні цікавої діяльності та реалізації проектів дітей, що було б неможливо здійснити лише одному вчителю. Коли батьки відчувають, як позитивно впливають результати вивчення дітей, вони приходять віддячити зусиллям учителя, підказуючи новий шлях впливу. Їх зворушливість породжує нові ідеї та позитивні сподівання вчителя [1].

Нова українська школа передбачає, що учителі разом з батьками утворюють партнерство, у центрі якого знаходиться дитина. Взаємодія між учителем та батьками в рамках педагогіки партнерства включає такі елементи:

- Постійну комунікацію, яка дозволяє оперативно реагувати на будь-які зміни та проблеми (створення чатів чи груп у соціальних мережах та месенджерах, проведення відеобесід).
- Неформальне спілкування (спільне святкування визначних подій та свят, які мають важливе значення для життя дітей та школи,«чайні зустрічі», «фруктові перерви», обміни книжками та іграми).
- Усебічну допомогу й участь батьків у організації та проведенні свят, тематичних та позашкільних заходів.
- Участь батьків у навчальному житті своїх дітей (добровільна допомога під час створення навчальних матеріалів та формування освітнього середовища, обмін життєвим та професійним досвідом) [1].

У педагогіці партнерства надзвичайно важлива прозорість та поінформованість усіх учасників процесу. В Україні, як і в інших країнах, де впроваджується концепція партнерства та співпраці, діють онлайн системи, які дозволяють зареєстрованим закладам освіти вести журнали, додавати домашні завдання та спілкуватися батькам і вчителям про успішність, потреби та складнощі дитини. Впровадження електронної системи – важливий крок у реалізації концепції педагогіки партнерства, однак він не є вичерпним [8].

До процесу навчання, як впорядкованої взаємодії педагога з учнем, напрямленої на досягнення поставленої мети, рішуче і неформально додається важливий компонент – громадське, в тому числі батьківське, самоврядування, як право учасників освітнього процесу як безпосередньо, так і колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту їхніх прав та інтересів [2]. Мова йде про модель державно-громадського управління, яка упроваджується практично в усіх країнах світу де технологія управління школою побудована на реалізації чотирьох блоків: учитель, учень, батьки, громадянське середовище [6].

Перспективи розвитку партнерської взаємодії є досить позитивними. Завдяки підтримці міжнародних організацій, активному залученню громадськості та державних ініціатив можна створити ефективну систему співпраці, що забезпечить якісний розвиток освіти навіть у складних умовах.

Педагогіка партнерства – підхід, що спрямований на розвиток максимально продуктивних і здорових відносин у процесі навчання.

Для того, щоби освіта і навчання всім приносили задоволення, варто змінити правила гри і прийняти підхід партнерства замість традиційно авторитарного.

Педагогіка партнерства важлива і незамінна з огляду на те, що:

По-перше, сприяє створенню атмосфери, в якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність. А це – один із ключових активів сучасного світу.

По-друге, партнерство задовольняє потребу в значимості і приналежності та зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає інтелекту працювати ефективніше.

По-третє, такий формат стосунків найкраще готує молодих людей до професійної діяльності і ролі активного громадянина у відкритому світі [3].

Партнерська взаємодія є важливим чинником успішного реформування освіти, особливо в умовах війни та інших кризових ситуаціях. Вона сприяє підтримці учнів та педагогів, адаптації навчальних процесів до реалій сьогодення та збереженню доступу до якісної освіти, підвищенню якості навчання, залученню всіх учасників до процесу прийняття рішень та створенню інноваційного освітнього простору. Важливо розвивати нові механізми співпраці, які відповідатимуть сучасним викликам та потребам суспільства, щоб забезпечити ефективне функціонування освітньої системи.

Список використаних джерел та літератури

1. Взаємодія вчителів та батьків на шляху формування в учнів готовності до самореалізації [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL : https://conf.zippo.net.ua/?p=296 (дата звернення: 05.02.2025).
2. Закон України “Про освіту” // Законодавчі акти України з питань освіти /Верховна Рада України/ Документ 2145-19, поточна редакція від 05.09.2017 (дата звернення: 05.02.2025).
3. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL : https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/ (дата звернення: 05.02.2025).
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг.ред. Н.М.Бібік. [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL : https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf (дата звернення: 05.02.2025).
5. Нова школа [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL : https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf (дата звернення: 05.02.2025).
6. Педагогіка партнерства [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL : https://vseosvita.ua/l ibrary/pedagogika-partnerstva-23429.html/ (дата звернення: 06.02.2025).
7. Педагогіка партнерства: як успішно взаємодіяти з батьками [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL : https://naurok.com.ua/post/pedagogika-partnerstva-yak-uspishno-vzaemodiyati-z-batkami (дата звернення: 06.02.2025).
8. Що таке педагогіка партнерства: правила сучасного викладання. Автор: Катерина Г. [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL : https://buki.com.ua/news/shcho-take-pedagogika-partnerstva/ (дата звернення: 04.02.2025).

Гуменюк Віра,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри менеджменту та
освітніх технологій Хмельницького обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти
імені Анатолія Назаренка

Екзистенційні виміри провідництва в освіті за умов поліпарадигмальності освітніх ландшафтів

Анотація. *Актуалізується проблема провідництва в освіті через призму екзистенційних вимірів. Розглядається роль провідництва за умов поліпарадигмальності освіти як важлива концепція у ракурсі сучасних змін в освітній системі.*

Ключові слова: *провідництво, освіта, екзистентність, освітня парадигма, поліпарадигмальність освіти.*

Кожна людина визначає свою сутність через вибір діяльності, професії, способів поведінки, дії в світі, який дуже швидкозмінний, часто непередбачуваний. Саме екзистенціалізм як філософський напрям зосереджується на вивченні людської індивідуальності, відповідальності, свободи, пошуку сенсу життя в умовах невизначеності, підкреслює унікальність особистого досвіду конкретної людини. Екзистентність (від екзистенція) - унікальна особистісна сутність людини, що втілює в собі духовну, психоемоційну неповторність особистості, є центральним поняттям екзистенціалізму.

Серед ідей екзистенціалізму виділяють зокрема: *свободу і відповідальність (*людина є вільною і повинна робити вибір, який визначає її життя. Однак ця свобода пов'язана з важкою відповідальністю, оскільки кожен вибір має наслідки, і ми не можемо уникнути наслідків нашої свободи); і*ндивідуалізм (*важливість індивідуального досвіду і самовизначення; вміння знайти свій власний сенс життя, відмовляючись від загальних схем і соціальних норм); *занепокоєння та тривога (*внутрішнє занепокоєння або тривога, яка виникає, коли людина усвідомлює свою свободу і відповідальність); а*втентичність (*вірність своїм власним переконанням і вибору, а не слідування чужим уявленням чи соціальним нормам) та інші.

Екзистенціалізм підштовхує до роздумів про свободу, індивідуальність та глибину людського досвіду провідництва в освіті, про філософські аспекти керівництва, організації освітнього процесу та управлінських практик в освітніх закладах, про розуміння ролі провідників-керівників у створенні умов для особистісного розвитку здобувачів освіти, педагогів і цілих освітніх громад.

Провідник – це керівник, лідер, який володіє стратегічним баченням напряму, в якому має проводити свою діяльність заклад освіти, і вмінням дипломатично не насильно скеровувати колектив до активного виконання цієї стратегії. У ролі провідника виявляється саме СИЛА УПРАВЛІННЯ. Провідництво виступає якісно новим типом керівництва.

Провідниками є люди, які здатні знайти глибоке значення та цінність у, на перший погляд, звичайних подіях, речах, надати їм важливого значення, далекоглядно сформулювати мету, пояснити її іншим, *викликати у працівників готовність і почуття партнерства* та перетворити ці якості в організаційні завдання, структури, програми, проекти.

Провідники – це справжні *професіонали.* Коли ми говоримо про професіоналізм, то як правило, основну увагу звертаємо на компетентність [2; 4]. Професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти окреслює вимоги до компетентностей, обов'язків і кваліфікації керівника-менеджера, визначає трудові функції та компетентності за кожною групою трудових дій,

предмети і засоби праці, вимоги до знань, умінь, навичок управлінця [3]. Саме у професійному стандарті концептуалізуються наскрізні уміння, необхідні для успішного виконання управлінських функцій та ефективного здійснення управлінської діяльності.

Однак суспільство вимагає більшу послугу.

Щоб заслужити довіру, мало бути компетентним – потрібна ще ЧЕСНІСТЬ. Отже, дефініція професіоналізму — *це компетентність + чесність.*

Професійна чесність має такі 4 обов'язки :

1. Обов'язок працювати (знати останні досягнення в науці, досліджувати власну працю, експериментувати, обмінюватися досвідом тощо).

2. Працювати, щоб досягти мети (служити узгодженим цінностям і меті школи).

3. Працювати не тільки задля себе, а й задля самої праці.

4. Дотримуватися морально-етичних норм (акценти не на професійну техніку, а на турботі про людину).

У провідництві виокремлюють чотири “П”:

ПЛАН - планувати кожну конкретну дію.

ПЕРЕДАЧА - обговорити план з виконавцями.

ПОСЛІДОВНІСТЬ - подбати, щоб робота йшла за планом, при потребі внести зміни або подбати про допомогу виконавцям.

ПОХВАЛА - перевірити виконання праці, з'ясувати успіхи чи невдачі виконання. Похвалити чи відзначити виконавців.

Британський філософ і письменник Томас Карлейль назвав провідництво *теорією великих людей* [1].

Провідництво в освіті за умов її поліпарадигмальності є важливою концепцією в умовах сучасних змін в освітній системі. Вона стосується здатності освітніх лідерів адаптуватися до різноманітних парадигм, практик та методів навчання, що виникають в умовах швидкої трансформації суспільства, технологій і культурних змін. Цей підхід потребує від керівників не лише традиційних управлінських навичок, але й здатності до інноваційного мислення, гнучкості, відкритості до змін та глибокого розуміння складності сучасних освітніх ландшафтів.

Поліпарадигмальність у контексті освіти означає існування багатьох парадигм навчання, виховання та управління, які можуть співіснувати, взаємодіяти і навіть суперечити одна одній. Це, зокрема, включає:

- *Технократичну парадигму,* яка орієнтована на технології, інновації та стандартизацію навчальних процесів.
- *Гуманістичну парадигму,* яка підкреслює індивідуальний розвиток, емоційний та соціальний аспекти навчання.
- *Конструктивістську парадигму*, що фокусується на активному залученні учнів до процесу навчання через проекти, дослідження та практичний досвід.
- *Інклюзивну парадигму*, яка забезпечує рівність у доступі до освіти для всіх учасників, враховуючи їхні різноманітні потреби та особливості.

Умови поліпарадигмальності означають, що освітній ландшафт не є статичним, а змінюється відповідно до розвитку технологій, соціальних і культурних тенденцій, зростаючих вимог до освітнього процесу і змін у суспільних інституціях.
Ключовими аспектами екзистенційного провідництва в освіті є:

- *Освітній процес як шлях самопізнання:* провідники в освіті мають не лише управляти освітнім процесом, а й створювати умови для самопізнання і самовираження кожної особистості, чи то учня, чи то педагога. Вони повинні підтримувати розвиток індивідуальних здібностей і духовного потенціалу, сприяти критичному мисленню, що є важливим для розвитку самосвідомості і вміння брати відповідальність за своє життя.
- *Гуманістичний підхід до управління:* провідництво в освіті ґрунтується на засадах гуманізму, де ключовими принципами є повага до особистості, емоційний

інтелект та взаєморозуміння. Розуміння екзистенційної свободи кожного учасника освітнього процесу дозволяє створити атмосферу довіри і підтримки, що є необхідним для розвитку здорової освітньої спільноти.

- *Діалогічність і співпраця*: провідники повинні бути не лише менеджерами, а й наставниками, здатними до співпраці та діалогу з усіма учасниками освітнього процесу (учнями, педагогами, батьками). Важливо, щоб кожен відчував свою значущість і мав можливість упливати на освітній процес.
- *Пошук сенсу через освіту*: екзистенціалізм акцентує увагу на пошуках сенсу життя. В умовах сучасної освіти провідники повинні допомогти учням і педагогам знаходити цей сенс через власне навчання, рефлексію і творчість. Освітній процес може стати не тільки засобом передачі знань, але й шляхом до глибшого розуміння себе і навколишнього світу.
- *Відповідальність за освітню ситуацію:* в межах провідництва важливо брати на себе відповідальність за зміни в освітньому середовищі. Це включає прийняття рішень, що стосуються інновацій в методах навчання, реформ в організації освіти та підтримку тих, хто зазнає труднощів у навчанні.

В результаті, екзистенційні виміри провідництва в освіті мають на меті створення умов для глибокого особистісного розвитку всіх учасників освітнього процесу та формування освітнього середовища, в якому кожен може знайти своє місце і розвиватися в гармонії з собою та світом.

Провідництво-керівництво в умовах поліпарадигмальності освіти потребує особливих підходів:

- *Гнучкість і адаптивність*: лідери в освіті повинні вміти адаптувати свою стратегію керівництва в залежності від зміни освітніх парадигм. Це означає, що освітні керівники повинні бути готові до інновацій, інтегрувати нові технології і методи навчання та створювати середовище для експериментів та пошуку нових рішень.
- *Інтеграція різних підходів*: керівники мають бути здатними поєднувати різні парадигми в одному освітньому середовищі. Це може включати, наприклад, використання технологій для підвищення ефективності навчання одночасно з фокусом на розвиток соціальних і емоційних навичок учнів.
- *Підтримка педагогічних інновацій*: оскільки освітній ландшафт стає багатогранним і багатоаспектним, провідництво повинно заохочувати педагогічні інновації і нові практики, що сприяють глибшому розумінню та персоналізованому підходу до кожного учня. Лідери в освіті мають створювати умови для розвитку творчих, критичних і самостійних підходів до навчання.
- *Управління змінами:* в умовах швидких змін і переходів між різними парадигмами освітні керівники повинні бути здатними ефективно управляти змінами, мати стратегічне бачення, яке допоможе зберігати баланс між різними підходами та знаходити компроміс між традиціями та інноваціями.
- *Сприяння розвиткові колективної культури*: в умовах поліпарадигмальності освітніх ландшафтів керівникам необхідно працювати над формуванням культурної різноманітності та інтеграції різних точок зору в навчальному процесі. Важливо створювати освітні спільноти, де педагоги, учні та батьки можуть взаємодіяти, обмінюватися досвідом і спільно вирішувати проблеми.

У підсумку, провідництво в освіті в умовах поліпарадигмальності освітніх ландшафтів має на меті не лише управлінське забезпечення освітнього процесу, а й створення таких умов, в яких всі учасники можуть розвивати свою індивідуальність, критичне мислення та творчі здібності, взаємодіяти з різними парадигмами і знайти своє місце в багатогранному світі.

Список використаних джерел та літератури

1. Генеза провідництва в освіті: Колективна монографія / За ред. проф. І. Богданова. Київ: Освіта України, 2020. 478 с.

2. Гуменюк В.В. Освітньо-змістові аспекти формування індивідуальної освітньої траєкторії професійної компетентності керівника закладу загальної середньої освіти. Індивідуальна освітня траєкторія формування професійної компетентності керівника закладу освіти в умовах змін та технології її впровадження : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Луцьк, 27 травня 2024 р.) / упоряд. Сташенко М. О., [Ел. збірник]. Луцьк: ВІППО, 2024. С. 92-95.

3. Професійний стандарт “Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти: Наказ Мінекономіки України від 17.09.2021 р. №568-21. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf

4. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text

Гуцалюк Тетяна,
учителька початкових класів
Славутської гімназії № 5
Славутської міської ради,
старша вчителька
Мархайчук Марина,
завідувачка бібліотеки
Славутської гімназії № 5
Славутської міської ради,
провідна бібліотекарка,
відмінниця освіти України,
Хмельницька область

Інтерфейс вчителя початкових класів та бібліотекаря гімназії у формуванні читацької компетентності здобувачів освіти в умовах розбудови Нової української школи

Анотація. *У статті популяризуються практики, форми та методи роботи співпраці вчителя та бібліотекаря для стимулювання читання відповідно до Стратегії розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія». Представлено приклади заходів щодо заохочення до промоції читання здобувачів освіти початкової школи в їхньому становленні як компетентних читачів, розкриваються підходи до формування мотиваційно-ціннісного ставлення до читання.*

Ключові слова*: інтерфейс*, *читання, стратегія, партнерська взаємодія, інноваційні освітні технології, читацька компетентність, досвід.*

Інтерфейс в освіті стає одним із сучасних трендів Нової української школи. Термін, який вдало модифіковано з інформаційної галузі. Спільна, злагоджена робота усього колективу навчального закладу допомагає будувати освітній простір, в якому учням цікаво й комфортно навчатися, розкривати свої таланти на принципах соціального партнерства. Однією з важливих ланок інтерфейсу в нашій гімназії є співпраця вчителя та бібліотекаря.

Відповідно до Стратегії розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія», Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», Концепції Нової української школи (далі НУШ), «кожна з ключових компетентностей, обов’язкових для випускника НУШ (чи то соціальна, чи математична, навіть навички в природничих науках і технологіях), містять спільні наскрізні вміння, які потрібно

розвивати впродовж усього життя» [1]. Серед них – уміння читати та розуміти прочитане, висловлювати думку усно та письмово, критично мислити та конструктивно керувати емоціями, застосовуючи емоційний інтелект. Все це, так чи інакше, стосується читання. Тому надзвичайно важливою є співпраця вчителя та бібліотеки закладу освіти.

В умовах цифрового суспільства та інформаційних технологій існує проблема зниження рівня читацької культури молоді, а також зниження інтересу до пізнання історії України та до користування друкованою книгою як джерелом інформації. Виникає необхідність введення нових бібліотечних технологій та максимальне залучення книжкового фонду з даної тематики для: пропагування літератури патріотичної спрямованості; виховання компетентного читача; керування читанням дітей; систематичної популяризації серед учнів національно-патріотичних ідей: виховання у читачів засобами читання книги національної свідомості, патріотизму, бажання глибше пізнавати свою історію. Формувати в дітей потребу, мотивацію до читання, навчити насолоджуватися читанням, зробити його привабливим і улюбленим заняттям – ось основне завдання співпраці.

Тому спільна робота вчителя й бібліотекаря побудована з урахуванням сучасних вимог до організації освітнього процесу Нової української школи. Одна із яких – відхід від читання заради читання. З огляду на це вчителі та бібліотекарі використовують не тільки усталені методичні прийоми навчання читанню учнів, а й нові більш прогресивні. Вони направлені на розвиток і формування компонентів читацької компетентності, а саме:

– особистісно-творчий (мотивує дитину до навчання, пізнання й творчості);
– діяльнісний (розвиває читацькі та аналітичні навички);
– ціннісний (формує власне ставлення до прочитаного та цінності в цілому);
– комунікативний (навчає краще слухати, говорити й писати);
– когнітивний (дитина отримує нові знання завдяки читанню).

Озвучуючи стратегії читання, насамперед маємо зважати на те, що ці стратегії повинні залучати учнів до діалогу з текстом, таким чином у здобувачів освіти формуються навички критичного читання. Сприймаючи й аналізуючи художні тексти, діти роблять із них певні висновки, формують власні поведінкові ідеали. Тому і сприйняття потужного змісту літературних творів за жодних обставин не має бути спрощеним і репродуктивним.

Застосування інтерактивних, репродуктивних та продуктивних завдань у формі ігрових вправ (ігрофікація – набір сучасних технік і технологій) дозволяє просуватися в персональному розвитку як дитині, так і дорослому. Такі завдання легко вбудовуються в будь-який виховний захід чи урок. За рахунок чітких і зрозумілих алгоритмів діяльності швидко і без зусиль вони сприймаються дітьми. Інтерактивні вправи створюються на онлайнових сервісах LearningApps.org, Word Art, Jigsawplanet.com. Стає в нагоді Генератор ребусів (rebus1.com) унікальна розробка україномовного контенту. Родзинка цього ресурсу в простому інтерфейсі, можливості миттєво змінювати формат гри відповідно до запитань, урізноманітнити одну й ту саму гру завдяки різним оформленням тощо. Віртуальні онлайн дошки Linoit, Padlet надають можливості для спільної роботи як учням, так і вчителям.

Ми намагаємося надати максимум рекомендацій для полегшення вибору методу, забезпечити різні форми інтегрованого навчання чи його практичної реалізації. Наприклад, поєднання інтересу до рідного краю з літературою відбувалося при проведенні гри-подорожі «Наша спільна мрія – вільна Україна». У

процесі цієї гри книга була не тільки джерелом, що стимулює інтерес до малої Батьківщини, до «подорожі» по ній, а й засобом закріплення та поглиблення знань, отриманих під час реальних подорожей.

Нікого не залишив байдужим спільно підготовлений, інформаційно насичений книжковий вернісаж «Це знають дорослі, і знають це діти: Книжкова країна найкраща у світі!», гостем якого стала авторка Стрихарчук З.Р. На літературному спіддейтінгу «Люблю тебе всім серцем, рідний краю!» кожен здобувач освіти спробував закохати співрозмовника не в себе, а у свою улюблену книгу.

Про цікаві факти з життя відомих людей міста допоміг дізнатися бібліокешинг «Крокую рідною землею».

Досвід показує, що бібліотекарям та учителям початкових класів варто усвідомлювати – форми та методи роботи з молодшими школярами НУШ над художніми текстами сучасних українських авторів покликані розвивати не тільки елементи читацької компетентності, а й чимало тих умінь і навичок, які актуальні для роботи з інформаційними текстами. А це є читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критично та системно мислити, здатність логічно обґрунтувати позицію, творчість, ініціативність тощо.

Так, в результаті нашої партнерської взаємодії з метою патріотичного виховання, популяризації рідної мови було проведено бібліотечний мовний майданчик «Нас єднає мова», бібліофреш «10 книг про Україну і українців». Побудовані у формі гри, під час якої діти мали можливість позмагатися, взяти участь у захоплюючих конкурсах. Але попередньо під керівництвом вчителя вони відшукали цікаві факти з історії України та української мови. Тобто під час підготовки до заходів, учні були вмотивовані до читання певної літератури.

Мета та завдання бібліотечного майданчика «Толерантність порятує світ» – розкрити учням поняття терпимості, взаєморозуміння, виховувати співчуття, доброзичливе ставлення до тих, хто поряд. Знайомство із казкою І. Роздобудько «Дикі образи дикобраза» розпочалося на уроці позакласного читання. Потім перейшло в бібліотечно-інформаційний центр. Там їх чекали цікаві завдання з перешкодами та підготовлена однокласниками інсценізація твору «Нетерпляче ведмежатко». Така спільна робота дала можливість ґрунтовно попрацювати над казками. Другокласники прийшли до єдиного висновку, що тільки толерантний підхід до викликів у певних життєвих ситуаціях допоможе зберегти друзів. Це був своєрідний майданчик, покликаний розвивати вміння аналізувати, робити висновки, презентувати та відстоювати свою думку.

Ще однією дієвою формою роботи, що використовується у нашій співпраці є айстопери. Вони розвивають мислення (творче та логічне), пам’ять і уяву, формують уміння самостійно працювати з джерелами інформації, виховують смак до читання. У бібліотечному айстопері «Ми – єдиний народ» малеча і підкреслила, що усі вони – діти однієї великої Соборної України, а під час айстоперу «Тобі, Тарасе, шану складаємо!» школярі долучилися до Всеукраїнського марафону дитячого читання «Єднаймо душі словом Кобзаря».

Отож, на нашу думку, результативність інтерфейсу залежить як від чіткої цілеспрямованої організації роботи, так і від вибору оптимальних форм проведення занять, використовуючи при цьому традиційні, інноваційні освітні технології в залежності від віку школярів та їх знань. Це бібліозустрічі, калейдоскопи, спіддейтінги, інтегровані уроки пам’яті, мужності, презентації, виставки літератури, екскурсії, подорожі, конкурси, уроки позакласного читання тощо. Успіх залежить від тісної співпраці бібліотекаря і вчителя, спільного партнерства.

Важливими принципами масової роботи є актуалізація теми читання, промоція читання кращих художніх творів сучасних українських письменників,

виховання почуття патріотизму та любові до України й до її славетного минулого, поваги та гордості до тих, хто став на захист незалежності держави, нації незламних; просування ідеї читання як сучасного тренду, формування читацьких уподобань.

Так, під час підготовки бібліотечного ревю «Моє місто – найкраще!», учням 3-А класу дали можливість обрати завдання за уподобаннями: підшукати інформацію про минуле та сьогодення рідного міста, дізнатися про славутчан, які відстоюють право нашого народу на мирне, незалежне життя або познайомитися з творами місцевих авторів. Учасники ревю створили листівки з побажаннями «іменинникові» мирного неба, спокою, злагоди, світлих надій, добробуту й незгасимої віри в перемогу!

Наразі, виховання дітей та молоді в Україні здійснюється в умовах воєнного стану, що суттєво підвищує роль національно-патріотичного виховання молоді. Сьогодні, як ніколи, потрібні нові підходи і шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Це пов'язано з інтеграційними процесами, що відбуваються в Україні, євроцентричністю, пробудженням громадянської відповідальності і громадянської ініціативи, виникненням різних громадських рухів, розповсюдженням волонтерської діяльності тощо. Підготовлені з використанням комп'ютерних презентацій, цікаво й змістовно пройшли спільно підготовлені виховні години: «Нащадки козацької слави», «Єднаймося! Україна у наших серцях!» та урок-реквієм «Герої Небесної Сотні увіковічені в пам'яті назавжди». Бібліотечний інформ-реліз «Ми – єдині, в єдності наша сила!» долучив учнів до державної акції, під час якої заспівали «Гімн України» та підтвердили своє бажання – єднатися, будувати та зміцнювати суверенну державу сильніше, ніж будь-коли. Патріотично, творчо, нестандартно, цікаво, лаконічно пройшов бібліотечний мікс «Україна-Соборна, вільна, єдина!» школярі ще раз підкреслили, що наша країна – територія миру та єдності, а саме в єдності – наша сила і наше майбутнє! На цих заходах особлива увага приділялася роботі із статтями, поезією. Здобувачі освіти підкреслили, що всі вони – діти однієї великої України! А читання української книги є також могутньою зброєю проти російської всебічної агресії.

Під час уроку пам'яті «Зернятко надії» школярі ознайомилися з документами, фотографіями та публікаціями про геноцид українського народу. Небайдужість до минувшини, реалії сьогодення показало читачам нашої бібліотеки, як важливо пам'ятати та робити все можливе, аби ці страшні сторінки не повторились знову в історії країни!

Готуючись до дня бібліотворчості «Оберіг для Героя», учні на уроках ЯДС дослідили, які речі є оберегами в родинах гімназистів; з'ясували: чому найбільшу захисну силу має оберіг, створений руками дитини. Вже на самому заході презентували результати досліджень. Своє тепло любові й вдячності воїнам читачі БІЦ перенесли у виготовлені ними власноруч обереги, які передали волонтеру Л.Джуренко. На респект-зустрічі «Волонтер: людина честі» другокласники зустрілися з А. В. Андрощуком. Учнів вразила розповідь волонтера про те, що для військових дуже цінно отримувати обереги, малюнки, зроблені дитячими руками. Тому воїни завжди розпаковують їх в першу чергу. Віра та підтримка малечі для них важлива. Гість наголосив, що кожна дитина – це теж волонтер, і всі разом ми наближаємо перемогу України! Провели годину спілкування «1000 днів боротьби за свободу: шлях до нової України» разом із воїном російсько-української війни В.В.Гладчуком. Саме такі зустрічі з вшанування мужності та героїзму захисників України сприяють подальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві.

У Стратегії розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія» сказано: «Читання широко практикується як засіб інклюзії та соціальної адаптації» [2]. Діти з числа внутрішньо переміщених осіб потребують особливої підтримки. Під час роботи з ними використовували елементи технології сторітелінг та методики хібукі-терапії. Обійми – це одна з найдивовижніших речей, що здатна заспокоїти дитину. Хібукі – унікальна іграшка, яка допомагає пережити травму. Один із учнів з Харківської області мав саме таку іграшку. То ж залучивши психолога до співпраці, ми провели бібліотерапію «Розкажи свою історію». Вона могла бути вигаданою або своєю – пережитою. Так як в Україні, на жаль, поки що неможливо придбати Хібукі, ми адаптували цю методику для подальшої роботи. Запропонували малечі принести свою м'яку улюблену іграшку. Дітвора, говорячи від імені улюбленця, розповідала про свої почуття та емоції. Було й домашнє завдання від віртуального Хібукі: підібрати загадку або вивчити вірш про свого м'якого друга і розказати (загадати) на одному із уроків. Такий метод стимулював школярів до пошукової роботи з літературою.

Мотиватор «Знай і вмій». Хаукаст «Запобігти, попередити, врятувати!» дав можливість учням у інтерактивній формі познайомитися з книгою С.Казьміної та В.Баланової «Нестрашна енциклопедія безпеки для дорослих та дітей». Теоретично й практично повторили алгоритм дій у разі сигналу повітряної тривоги, правила мінної та пожежної безпеки. Вчилися складати тривожну валізку.

Наше завдання – забезпечити максимально комфортну обстановку для своїх «особливих читачів» і умови для рівного та вільного доступу до інформації всім користувачам бібліотечно-інформаційного центру. Діти активно беруть участь у всіх бібліотечних масових заходах, а ще допомагають у створенні інтерактивних ігор. Так, користуючись хмаркою слів (хмара тегів, або зважений список) наші «особливі читачі» познайомили своїх однокласників із видатними діячами нашого краю «Твої люди, Славуто!» та створили пазли, кросворди запропонувавши дізнатися назви книг і авторів! Завдяки печворку «І дорослі, і малі, знайте витоки свої» учні «сплели» історичний ланцюжок подій нашого міста. Підготовці даних заходів передувало консультаційне засідання психолога, бібліотекаря, вчителів, що працюють з такими дітьми. Адже вони глибше розуміють їх індивідуальні особливості. Тому форми та завдання обиралися спільно.

Завдяки тісній співпраці вчителя й бібліотекаря нестандартно, захоплююче пройшла презентація нової книжки Зоряни Живко (Зоя Жук) «Пес Патрон: маленька історія про велику мрію». Малеча ділилися інформацією з біографії пса-рятувальника, читала вірші, жваво обговорювала, співала, задавала багато питань. Використовуючи технологію сторітелінг, діти розповідали власно придумані історії про мужнього песика! Також створили «мальовану книгу» – «Малюємо відважних: Пес Патрон!!!» Рухливі ігри із самим псом Патроном запам'ятаються надовго!

Запропоновані методи, форми роботи не позбавляють здобувачів освіти ініціативності й самостійності, а навпаки, на нашу думку, сприяють мотивації до читання, рефлексії власних думок і емоцій, здатності читати з розумінням, бути грамотними читачами.

Таким чином, наша співпраця направлена на формування в школярів свідомого й зацікавленого ставлення до книги, потреби в систематичному читанні, вироблення вміння користуватися всіма «ключами» до книжкових багатств, орієнтуватися в комплексі джерел. Важливе завдання для нас – навчити учнів початкової школи вмінню правильно читати книги, самостійно вибирати книги в бібліотеці та книжковому магазині. При розробці виховних заходів, уроків,

використовуючи інтерактивно-інноваційні технології, форми роботи, ми прагнемо, щоб вони були цікавими, емоційними, доступними за змістом, відповідали фізіологічним та психологічним особливостям відповідної вікової категорії здобувачів освіти.

Інтерфейс вчителя початкових класів та бібліотекаря, на наше глибоке переконання, сприяє формуванню мотиваційно-ціннісного ставлення до читання в умовах розбудови Нової української школи. Запорукою успіху у цій роботі є постійний пошук нових, ефективних форм і методів. Тож не стоїмо на місці, рухаємося вперед, навчаємося і навчаємо. Відстоюємо кожний на своєму місці нашу Державність, Незалежність та Свободу!

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт початкової загальної освіти.[Електронний ресурс].2023. Режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola

2. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року “Читання як життєва стратегія” та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://surl.li/gzjcg

Дядик Ольга,
директор Голосківського ліцею
Меджибізької селищної ради
Хмельницького району
Хмельницької області,
учитель-методист

Нові виклики та вектори змін управлінського менеджменту на сучасному етапі проєктування шляхів розвитку закладу освіти

Анотація. *У статті аналізуються нові виклики та вектори змін у менеджменті освіти на сучасному етапі. Особливу увагу приділено інтеграції цифрових технологій, інклюзивності освітнього процесу, вимогам до професійного розвитку педагогічних працівників. Окремо розглядаються сучасні тренди в управлінні освітніми закладами, а також методи адаптації до швидких змін у глобалізованому світі. Досліджується важливість нових підходів до управління, навчання та розвитку учнів, включаючи реалізацію екологічних та соціальних ініціатив, партнерство з місцевими громадами та впровадження інноваційних методів навчання.*

Ключові слова: *виклики, менеджмент освіти, цифровізація, інклюзивність, інноваційний підхід, професійний розвиток, управління закладом, аскеза, буткемп, фандрайзинг.*

Вступ. Умови сьогодення вимагають від керівників закладів освіти гнучкості, здатності до швидкої адаптації та активного реагування на виклики, які постали перед системою освіти. Сучасний етап розвитку освіти характеризується масштабними трансформаціями, що зумовлені глобалізацією, цифровізацією, екологічними викликами та необхідністю формування інноваційних моделей управління. У цьому контексті особливого значення набуває аскеза як феномен управління, що передбачає свідому самодисципліну, ціннісно-орієнтоване керівництво та стратегічне мислення. Термін «аскеза» традиційно асоціюється із самовдосконаленням через свідому відмову від надмірностей. У контексті менеджменту освіти аскеза набуває нового змісту: це не лише самодисципліна керівника, а й стратегія розвитку освітнього середовища на основі раціональності,

ефективності та екологічності. Це передбачає усвідомлене використання ресурсів; формування сталого партнерства із громадами та бізнесом; розвиток підприємницької культури серед учнів; упровадження нових педагогічних та управлінських технологій. Ця концепція є особливо актуальною для керівників закладів освіти, які працюють у складних умовах, сільській місцевості та водночас активно впроваджують інноваційні підходи.

Управління освітою сьогодні стикається з такими основними викликами:

- Цифровізація та інтеграція технологій. Ключовим аспектом в освітньому процесі є використання сучасних цифрових інструментів. Це не лише про впровадження електронних журналів і платформ для дистанційного навчання, але й про створення інноваційних освітніх середовищ, які дозволяють ефективно взаємодіяти з учнями та учителями. Цифрові інструменти також відкривають нові можливості для співпраці між школами та громадами.
- Інклюзивність. Один із найбільших викликів сучасного менеджменту освіти – це створення доступного і безпечного середовища для учнів з різними потребами. Інклюзивний підхід у навчанні вимагає від керівників установ, педагогічних колективів та державних органів постійної адаптації освітнього процесу, а також внесення змін до інфраструктури закладів освіти.
- Професійний розвиток педагогів. Успіх освітнього процесу залежить від кваліфікації вчителів. Тому на рівні управлінської діяльності потрібно постійно забезпечувати можливості для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, організації курсів, тренінгів і методичних студій, які відповідають вимогам сучасних освітніх стандартів.
- Соціальні ініціативи та сталий розвиток. У сучасному світі все більше уваги приділяється соціальній відповідальності шкіл, участі в екологічних та соціальних проєктах. Відповідно, управлінці мають сприяти інтеграції таких ініціатив у повсякденну діяльність закладу.

Сучасний менеджмент освіти зорієнтований на певні ключові вектори змін:

- Інноваційний підхід до навчання. Пошук нових методів навчання, які поєднують технології з класичними методами педагогіки. Зокрема, впровадження STEM-освіти (наука, технології, інженерія, математика), використання методів проєктного навчання, а також інтеграція новітніх технологій, таких як 3D-друк і робототехніка, які дозволяють учням краще готуватися до професійної діяльності.
- Гнучкість освітніх програм. Виклики глобалізації та швидкий розвиток технологій вимагають гнучкості освітніх програм. Управлінцям слід бути готовими до швидкої адаптації освітніх планів та програм до змін на ринку праці і в технологічних інноваціях. Це включає як адаптацію до нових спеціальностей, так і забезпечення доступу до навчальних матеріалів і платформ для самостійного навчання.
- Міжнародне співробітництво. Взаємодія з міжнародними освітніми установами, обмін досвідом і ресурсами, участь у міжнародних проєктах стають важливими напрямами розвитку освітніх закладів.
- Екологічна свідомість та сталий розвиток. Зростання екологічної свідомості у всіх сферах діяльності включає й освітні заклади, які, у свою чергу, сприяють розвитку екологічної культури серед учнів шляхом реалізації проєктів з енергозбереження, переробки відходів та сталого розвитку. Це також має включати в себе взаємодію з місцевими громадами, організацію волонтерських ініціатив.

Стратегічне управління та роль керівника у становленні закладу

Керівник закладу освіти, враховуючи виклики та нові вектори змін, постає стратегом, який вміло керує процесами трансформації. Якщо розглядати аскези як свідомі обмеження для самодисципліни й ефективного управління, директор школи може виробити власний стиль керівництва через певні принципи. Ось основні аскези, які можуть бути ефективними в управлінні закладом освіти.

1. **Аскеза адаптивного управління – керувати без авторитаризму**

"Лідерство не полягає в тому, щоб бути кращим за інших. Це – у тому, щоб вивести інших на новий рівень, надихати їх на досягнення великих цілей", зазначав Сімон Сінек. Адаптивне управління і вміння швидко реагувати на зміни дозволяє ефективно керувати освітнім процесом. Керівник має бути гнучким у прийнятті рішень, делегувати обов'язки, довіряти команді, розвивати учнівське та вчительське самоврядування, орієнтуючись на нові потреби учнів, педагогів та громади, оскільки, заклад освіти у сільській місцевості сьогодні слугує не лише навчальною установою, а й соціально активним центром, майданчиком для впровадження різноманітних проєктів.

Шкільне або учнівське підприємництво, враховуючи закордонний досвід, є найбільш успішнішим методом розвитку молодіжного підприємництва, соціальної відповідальності та підготовки до свідомого життя. Воно сприяє і розвитку самої школи як відкритої інституції. Така бізнес-модель «дорослих» форм підприємництва, яка створюється самими учнями та за їхньої ініціативи і працює за усіма правилами бізнесу в рамках школи, успішно підтримується за кордоном з боку держави, суспільства та бізнесу. В Україні така модель маловідома. Модель шкільного підприємництва вдало реалізовано у США, Західній Європі, Норвегії та ін.

Зокрема, найбільшого розповсюдження ідея СШП набула в Німеччині, де зареєстровано приблизно сім тисяч шкільних підприємств, що становить 20% від загальної кількості загальноосвітніх шкіл [5, с.22]. Аналізуючи напрями роботи шкільних підприємств, варто зазначити, що найбільш популярними є кейтеринг та здорове харчування, приготування соків, сендвічів та випічки, а також виготовлення садових меблів із дерева, фотосалон, виготовлення біжутерії, рюкзаків, сумок, прокат та інше [6].

З огляду на можливості закладу та запитів, учні Голосківського ліцею активно займаються виготовленням продукції із вторинних матеріалів (апсайклінг), зокрема шиють сумки з джинсової тканини, виготовляють пластикові деталі на 3D-принтері та вирощують хризантеми. Це дозволяє не лише отримати додаткові фінансові ресурси для розвитку ліцею, а й формує у молоді підприємницьке мислення.

Одним із ключових кроків до впровадження соціального шкільного підприємництва в Голосківському ліцеї стала участь у Програмі буткемпів для школярів у Хмельницькій області, організованій Платформою соціальних змін у партнерстві з Нейропсихологічною платформою ANIMA Help. Програма була спрямована на розвиток ключових навичок учнів 10-11 класів та передбачала серію інтерактивних тренінгів на базі нашого закладу.

Тематика буткемпів

Тренінги проводилися експертами та охоплювали такі теми:

- Соціальні мережі та цифровий маркетинг
- Ораторська майстерність і публічні виступи
- Соціальне підприємництво та фінансова грамотність
- Проєктний менеджмент для молоді
- Еко-ініціативи та зелені технології

Метою програми було надати здобувачам освіти необхідні інструменти для творення змін: навчити їх розробляти соціальні проєкти, працювати в команді, використовувати соціальні мережі, фінансові механізми та підприємницькі навички, а також розвивати екологічні ініціативи. Завдяки підтримці партнерів ANIMA Help учасники також отримали знання з управління емоційним станом і концентрації уваги.

Навіть на етапі реалізації Програма буткемпів уже відкриває нові можливості для інтеграції соціального шкільного підприємництва в освітній процес як предмету за вибором. Крім того, вона сприяє залученню учнів та педагогічних працівників до впровадження механізмів для створення та розвитку соціального шкільного підприємства на постійній основі. Особливий акцент робиться на інтеграції з технологіями STEM-освіти, що підсилює інноваційний потенціал учнів та сприяє їхньому професійному самовизначенню.

Таким чином, участь у Програмі буткемпів не лише сприяє набуттю учнями сучасних компетенцій, але й формує міцний фундамент для розвитку соціального підприємництва як важливої складової освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Соціальне шкільне підприємництво виступає дієвим методом розвитку індивідуальних здібностей учнів, допомагає їм: стати більш гнучкими, впевненими у собі, незалежними; здатними творчо мислити, застосовувати власні комунікативні навички; приймати рішення, планувати, креативно підходити до справи; самостійно розв'язувати проблеми, орієнтуватися у ситуації; взаємодіяти з партнерами; набувати соціальних навичок, знань про бізнес; краще пізнавати себе; здобути управлінський досвід; відчувати міцні зв'язки між школою і потребами сьогодення.

2. **Аскеза комфорту – бути доступним для всіх**

Заклад освіти є безпечним, інклюзивним та екологічно спрямованим середовищем, що націлене на розвиток учнів та громади. Ліцей шукає партнерів, які поділяють ці цінності та готові спільно реалізовувати соціально значущі проєкти. Керівнику слід постійно здійснювати пошук партнерів, які підтримують інклюзію, екологічні ініціативи та розвиток безпечного освітнього простору. Завданнями керівника також є:

- Реалізація ініціатив, що сприяють фізичному та ментальному здоров'ю учнів;
- Популяризація досягнень ліцею у створенні комфортного, дружнього до дітей середовища.
- Спільне впровадження програм з екологічної освіти, енергоефективності та сортування відходів;
- Розвиток навчальних проєктів з інклюзивного підходу, що дозволять усім дітям розкривати свій потенціал;
- Залучення партнерів до створення безпечного середовища через спільні програми захисту та підтримки дітей;
- Підписання угод про співпрацю та забезпечення взаємної відповідальності за результати;
- Відкритість до нових екологічних, соціальних та інноваційних рішень;
- Співпраця з партнерами з різних секторів: бізнесу, громадських організацій, державних установ;
- Створення безпечного, здорового та комфортного простору для всіх учасників освітнього процесу.

З метою вдосконалення безпечності, інклюзивності, універсальності актуально займатися фандрайзингом (від англ. fundraising – залучення коштів) – це процес пошуку та залучення фінансових та інших ресурсів (грошей, матеріалів, послуг) для реалізації соціальних, культурних, освітніх проєктів. Фандрайзингом займаються благодійні організації, громадські ініціативи, стартапи, заклади освіти, а також бізнес-компанії. Він може здійснюватися через:

- Гранти (державні або міжнародні програми фінансування)
- Благодійні внески від окремих осіб чи компаній
- Краудфандингові платформи (GoFundMe, Patreon, Kickstarter тощо)
- Спонсорство та партнерство
- Проведення благодійних заходів (аукціони, концерти, марафони)

Фандрайзинг для освітніх проєктів – це залучення фінансування на підтримку та розвиток навчальних програм, придбання обладнання, проведення освітніх заходів або підтримку здобувачів освіти й педагогів. Джерелами фінансування для освітніх проєктів слугують гранти та програми від міжнародних організацій (USAID, UNICEF, British Council), Європейські програми (Erasmus+, Horizon Europe), фонди, що підтримують освіту, благодійні організації, гранти від Міністерства освіти і науки України, державні програми підтримки.

Одним із прикладів фандрайзингу в Голосківському ліцеї є спортивний розвиток як стратегічний напрям. Розуміючи важливість підтримки та розвитку фізичної культури і спорту, заклад започатковує участь у мультиспортивному проєкті «Шлях чемпіонів». Це проєкт, який надає змогу забезпечити індивідуальну траєкторію розвитку учня і тим самим відповісти на освітні запити суспільства. Участь ліцею в мультиспортивному проєкті «Шлях чемпіонів» з волейболу принесла вагомі результати: учні досягають успіхів на всеукраїнському рівні. Це є свідченням ефективного поєднання спортивної підготовки та академічного навчання. Проєкт покликаний на упровадження ефективної моделі підготовки всебічно розвинених, висококваліфікованих спортсменів високого класу шляхом поетапного переходу від рухової активності до етапу підготовки до вищої спортивної майстерності у поєднанні з отриманням повноцінної середньої освіти. Виховання фізично та морально сильного, дисциплінованого підростаючого покоління з високою патріотичною свідомістю, національною гідністю, готовністю до виконання громадянського й конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів України.

Даний проєкт реалізується за підтримки Міністерства молоді та спорту України, Національного олімпійського комітету України, Хмельницької обласної військової адміністрації, Всеукраїнських федерацій з видів спорту, Меджибізької селищної ради.

3. **Аскеза часу – раціонально використовувати свій день**

Не витрачати час на непотрібні наради, паперову бюрократію. Оптимізувати процеси, впроваджувати цифрові інструменти для управління. Сучасний керівник освітнього закладу має володіти широким спектром цифрових інструментів. Зокрема, електронний документообіг та адміністрування (Google Workspace, Microsoft 365, Єдина державна електронна база з питань освіти – ЄДЕБО, інформаційна система управління освітою ІСУО, автоматична ідентифікаційна система - AIC, програмно-апаратний комплекс «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» АІКОМ, електронна платформа для цифровізації атестаційного процесу - ЄАС). Електронні журнали та щоденники (E-School, NZ.UA, «Моя школа», «Єдина школа»). Платформи дистанційного навчання (Google Classroom, Moodle, Всеукраїнська школа онлайн). Комунікаційні платформи (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, Telegram, Viber). Системи підвищення кваліфікації педагогів (EdWay, Дія. Освіта, НУШ). Ці ресурси дозволяють забезпечити ефективне функціонування школи навіть у складних умовах.

Зі зростанням цифровізації постає питання кібербезпеки. В умовах війни атаки на українські цифрові ресурси почастішали, тому керівник закладу повинен приділяти належну увагу захисту персональних даних учнів та педагогів, використанню перевірених платформ та сервісів з високим рівнем захисту і розробити стратегію цифровізації, яка включатиме:

1. Аудит технічного забезпечення закладу.
2. Навчання персоналу та учнів цифровим навичкам і безпечному використанню цифрових ресурсів.
3. Створення плану дій у разі перебоїв з електропостачанням та на випадок відсутності доступу до інтернету.
4. Запровадження єдиної цифрової платформи для навчання та комунікації.
5. Впровадження адаптивного навчання на основі даних про успішність учня.

Ефективне використання цих ресурсів сприяє автоматизації управлінських процесів, покращенню комунікації між учасниками освітнього процесу та зменшенню бюрократичного навантаження.

4. **Аскеза довіри – бути справедливим**

Вибудовувати систему чесних правил для всіх учасників освітнього процесу. Контролювати свої слова, уникати зайвої критики чи порожніх обіцянок. Бути уважним слухачем, давати конструктивний зворотний зв'язок, підтримувати діалог. Значна увага приділяється психологічній підтримці та ментальному здоров'ю учасників освітнього процесу. Педагоги проходять навчання з психології, що сприяє

покращенню комунікації та формуванню партнерських відносин між учнями, батьками та вчителями.

5. **Аскеза розвитку – не зупинятися на досягнутому**

Не боятися змін, завжди вчитися новому, постійно розвиватися, вивчати нові освітні підходи, надихати колектив на досягнення нових цілей. Мотивація і розвиток команди. Важливо створити атмосферу, в якій педагоги будуть зацікавлені в постійному розвитку та самовдосконаленні. Це включає не тільки фінансову мотивацію, але й підтримку їхніх професійних ініціатив, участь у наукових і методичних студіях, обмін досвідом, пошук нових ініціатив.

6. **Аскеза прикладу – вимагати лише те, що робиш сам**

Не вимагати від інших того, чого не виконуєш сам. Бути прикладом відповідальності, самодисципліни та професійної етики. Такий стиль керівництва допоможе створити школу, де є порядок, довіра та мотивація до розвитку.

Партнерство з місцевою громадою. Важливим елементом стратегії є формування партнерства із місцевими організаціями, підприємствами та аграріями. Це дозволяє розвивати соціальні та екологічні проєкти, а також залучати додаткові ресурси для розвитку закладу. Ліцей співпрацює з аграріями у межах соціального підприємництва. Учні вирощують соняхи для виготовлення олії, яка використовується як ресурс для освітнього закладу. Ініціатива була успішно впроваджена, а протягом цвітіння соняха ділянка слугувала фотозоною для бажаючих і фоном для відеороликів. Це не лише економічно вигідний підхід, а й модель сталого розвитку освіти у сільській місцевості.

Колишніх учнів не буває, тому кожен учень для закладу – це потенційний партнер у майбутньому у різних аспектах чи то в ролі спонсора, співробітника, колеги, представника ремонтної бригади, а чи батька учня.

Політика керівника для ефективного пошуку партнерів включає

1. Стратегічне бачення співпраці

- Визначення пріоритетних напрямів розвитку закладу, які потребують партнерства, аналіз потенційних партнерів: громадських організацій, університетів, державних установ.

2. Відкритість та проактивність

- Підготовка інформаційних матеріалів про заклад, досягнення та потенційні вигоди від партнерства, проведення зустрічей, презентацій, участь у форумах та конференціях, використання соціальних мереж і сайту закладу для популяризації можливостей співпраці, звітність про результати праці, систематичний взаємозв'язок із партнерами.

3. Взаємовигідність партнерства

- Формування унікальної пропозиції для партнерів: чим школа може бути корисною, підготовка конкретних проєктів із чіткими цілями та очікуваними результатами, демонстрація успішних кейсів співпраці, врахування змін у запитах партнерів і закладу.

Результатом взаємодії слугує розширення ресурсної бази закладу, створення можливостей для учнів (стажування, навчання, практичні навички), підвищення іміджу ліцею в громаді.

Висновки

Сучасні виклики у сфері освіти вимагають від керівників освітніх закладів нових підходів до менеджменту. Аскеза як управлінська концепція дозволяє виробити власний стиль керівництва, визначивши актуальний фокус уваги саме для конкретного закладу і ефективно впроваджувати інноваційні практики, оптимізувати використання ресурсів і створювати стале освітнє середовище. Досвід ліцею, що працює в сільській місцевості, демонструє, що успішний розвиток можливий завдяки поєднанню соціального підприємництва, цифровізації, психологічної підтримки та спортивного розвитку. Таким чином, інноваційний менеджмент освіти на сучасному етапі є інтеграцією традиційних цінностей, новітніх технологій та підприємницького

мислення. Власний стиль керівництва – це не просто адміністрування, а стратегічне бачення майбутнього закладу. Це про лідерство, розвиток і командну роботу. Можливостей тисячі, але слід опанувати мистецтво управління, щоб визначити і впровадити саме ті, які будуть ефективними у конкретному закладі.

Список використаних джерел та літератури

1. Грищенко В. (2020). Менеджмент освіти: Технології та інновації. Київ: Освітня думка.
2. Чумак Т. (2021). Інклюзивність у системі освіти: нові підходи та можливості. Львів: Наукова думка.
3. Кабінет Міністрів України. (2023). Стратегія розвитку цифрової освіти в Україні. Офіційний сайт.
4. Smith, J., & Brown, L. (2022). Innovation in Education Management. Educational Leadership Review, 12(3), 45-57.
5. Навчальна програма курсу за вибором «Соціальне шкільне підприємництво» /[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://SSE.eef.org.ua/
6. Шкільне підприємництво: як запустити бізнес до 18-ти років. /[Електронний ресурс]. Режим доступу: https://nus.org.ua/view/shkilne-pidpryyemnytstvo-yak-zapustytybiznes-do-18-ty-rokiv/
7. Сергій Дятленко, Віктор Конопкін, Артем Корнецький, Олена Кучерук, Іван Савицький. Соціальне шкільне підприємництво: твій перший стартап: Посібник для учнів 8 (9, 10, 11) класів, батьків та освітян. Київ: ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2020. 184 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-facultativ/2020/11/12/Sotsialne_pidpryemnytstvo_tviy_pershiy_startup.pdf
8. Навчальна програма курсу за вибором «Соціальне шкільне підприємництво» для учнів 8 (9, 10, 11) класів закладів загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / Схвалено до використання в загальноосвітніх навчальних закладах : Лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 25.05.2020 № 22.1/12-Г-303. Режим доступу: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-facultativ/2020/11/12/Navchalna-programa-SSHP-FSYE-gryf2.pdf, вільний.

Зазуліна Людмила,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Рибачок Ірина,
заступник директора з наукової роботи
Нетішинського академічного ліцею, кандидат історичних наук,
Соболик Таміла,
директор Нетішинського академічного ліцею,
вчитель-методист

Діагностика готовності педагогічного колективу ліцею до дослідно-експериментальної роботи з проблем упровадження профільного навчання

***Анотація**. У статті висвітлено проблему підготовки педагогічного колективу ліцею до роботи в умовах всеукраїнського експерименту з питань впровадження профільної середньої освіти. Представлено концепцію та систему авторської методики діагностики готовності вчителів до дослідно-експериментальної діяльності за означеною проблемою, наведено приклад опитування та аналізу результатів.*

***Ключові слова**: готовність до експериментальної діяльності, діагностика, дослідно-експериментальна діяльність, інноваційна діяльність, компетентність, професійний стандарт, технологічна картка.*

В умовах реформування системи освіти в Україні наступним загальним викликом для суспільства є створення і забезпечення профільної середньої освіти. Цей процес обумовлений низкою державних документів, зокрема законами України «Про освіту» (2017 р., зі змінами); «Про повну загальну середню освіту» (2020 р., зі змінами); Концептуальними засадами реформування середньої школи «Нова українська школа», затверджених рішенням Колегії МОНУ 27.10.2016 р.; Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. №988-р.; Державним стандартом профільної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851; Концептуальними засадами реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї), затвердженими наказом МОН № 1451 від 10.10.24 р.; Положенням про ліцей, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 102; Положенням про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфер і освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12 травня 2023 року № 552 (зі змінами), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 07 липня 2023 року за №1155/40211 тощо.

Загальнонаціональне впровадження профільної середньої освіти передбачається із серпня 2027 року по завершенню широкомасштабного пілотування (серпень 2025 - липень 2027) [4].

Відтак вже сьогодні для успішної реалізації цього проєкту необхідні як матеріально-технічна, так і кадрова, управлінська, фінансова та інформаційна підготовка. Виникає потреба забезпечення інтересів школярів та батьків, кадрового забезпечення регіону, оптимального використання ресурсів соціуму, можливостей всесвітньої мережі Інтернет та багато інших завдань. Керуючись перспективою Нетішинський академічний ліцей Нетішинської міської ради Шепетівського району Хмельницької області виступив з ініціативою організації експерименту всеукраїнського рівня «Організаційно-педагогічні умови профільного навчання в авторській школі «Діалог», який згідно наказу МОН триватиме з грудня 2023 до грудня 2028 року) [11].

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна апробація сукупності організаційно-педагогічних умов профільного навчання в авторській школі «Діалог» як провідного чинника надання якісної профільної середньої освіти.

Успіх дослідження залежить від багатьох чинників, проте підготовка членів педагогічного колективу, які й будуть його проводити, має вирішальне значення. Тому на організаційно-підготовчому етапі (грудень 2023 року - травень 2024 року) максимальна увага була приділена саме інформуванню вчителів, їхньому мотивуванню, набуттю компетенцій щодо роботи в умовах експерименту. З цією метою була реалізована продумана система різноманітних педрад, активних науково-методичних заходів, засідань творчих груп, майстер-класів, самоосвіта тощо з метою підготовки до здійснення дослідження. Тому важливим завданням наприкінці І етапу було отримання зворотного зв’язку від учасників освітнього процесу щодо готовності вчителів до участі в дослідно-експериментальній роботі (ДЕР).

Метою статті є висвітлення нестандартних підходів до організації діагностування педагогів ліцею щодо готовності до ДЕР зі створення організаційно-педагогічних умов для профільного навчання в авторській школі «Діалог», презентація концепції та системи, наведення прикладу опитування (анкетування) та аналізу результатів діагностування.

Педагогічне діагностування — це вид діяльності, мета якої полягає у встановленні і вивченні ознак, що характеризують стан і результати процесу навчання, і що дає змогу на цій основі прогнозувати можливі відхилення, визначати шляхи їх попередження, а також коригувати процес навчання з метою підвищення якості його результату. Вважається, що термін «педагогічна діагностика» був запропонований К. Інґенкампом, німецьким дослідником, у 1968 році в рамках одного з наукових проєктів. За В. Уруським діагностична діяльність виконує ряд важливих функцій: аналітичну, власне діагностичну, контроля, оцінювання, рефлексивну, корекційну, орієнтуючу, мотиваційно-стимулюючу [7, с. 4-6].

Педагогічна діагностика – це основа для здійснення педагогічного моніторингу якості освіти, як системи послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей. [1;8]. Сьогодні така діагностика є невід'ємною частиною забезпечення якості загальної середньої освіти. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» передбачає таку вимогу, як безперервний професійний розвиток (Д). Трудова функція педагога «Здатність до навчання впродовж життя (Д1)» включає здатність до інноваційної діяльності (Д І.З.), зокрема вміння аналізувати інформацію щодо освітніх інновацій, умов їхнього впровадження (Д1.З.У2.), *інтегрувати інновації у власну педагогічну практику* (Д І.З.У З.). Відповідно, рекомендації МОН щодо створення системи внутрішнього моніторингу якості освіти та наказ про аудит ЗЗСО містять відповідні критерії та індикатори, наприклад 3.2.2.: «Педагогічні працівники здійснюють інноваційну освітню діяльність, беруть участь у освітніх проектах, залучаються до роботи як освітні експерти» [9; 10].

Отже, розглядаючи умови успішного здійснення ДЕР як інноваційної діяльності, ми скористались таким показником, як «рівень готовності вчителя». Поняття «готовність» учені розглядають як результат спеціальної підготовки, наслідок діяльності; передумову ефективної професійної діяльності, що виконує регуляційну функцію; інтегроване особистісне утворення, що забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного здійснення діяльності; якісно-динамічну характеристику особистості педагога, професійно орієнтованого й підготовленого до виконання певного виду роботи; суб'єктивний, активно дієвий стан особистості, що спонукає до діяльності, спрямований на її виконання. [5, с.3].

Питанням діагностики вмінь та навичок педагогів, їхньої готовності до дослідної, інноваційної, проєктно-впроваджувальної діяльності присвячені численні праці науковців та практиків [12]. З робіт останніх двох десятиліть ми звернули увагу на дослідження В. Чудакової яка пропонує оцінювати готовність вчителя до експериментальної діяльності за такими критеріями: професійні знання, рівень мотивації, досвід в проведенні експериментів, творчий підхід та здатність адаптуватися до нових умов. [14, с.34-38]. На нашу думку, визначення критерію «професійних знань» надзвичайно ускладнюють діагностику і не є обов'язковими, адже йдеться про інший вид діяльності. Апріорі вчитель ліцею має достатній рівень професійних знань для роботи у такому закладі освіти. Дисертаційне дослідження авторки спрямовано на рівень сформованості саме психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності. Це надзвичайно важливий, але недостатній аспект для проведення комплексного оцінювання. [15].

С. Яланська у структура розвитку творчої компетентності педагога у процесі професійного становлення визначає мотиваційний, змістовий та прогностично-рефлексивний компоненти [16, с. 41-42].

У працях О. Мариновської присвячених інноваційній, зокрема, проєктно-впроваджувальній діяльності педагогів, нас зацікавив діагностичний інструментарій – векторний аналіз у вигляді технологічної картки або технологічного портфоліо.

Авторка визначила у критерії готовності вчителів чотири основних компоненти: мотиваційно-орієнтаційний, змістовий, операційно-технологічний та рефлексивно-прогностичний. Кожен з них містить по чотири «вектори», які оцінюються за чотирирівневою системою й, відповідно, містять показники й критерії рівнів оцінювання. На наш погляд, це доступний й зручний інструментарій, який легко адаптувати до конкретних потреб [6].

Певний інтерес також становлять напрацювання щодо готовності до дослідно-експериментальної діяльності у вищій школі. Наприклад, групою науковців (Л. Хоружа, В. Желанова, М.Братко, І. Леонтьєва) розроблена анкета «Готовність викладача до інноваційної діяльності». Розроблена методика дозволяє визначити загальний показник готовності відповідно до профілю особистості, а саме:

1) інноваційно-особистісна спрямованість особистості, що корелює з аксіологічними, мотиваційними, адаптаційними аспектами готовності до інноваційної діяльності (ІОС);

2) інноваційний зміст професійної педагогічної діяльності, пов'язаний зі змістовим контентом на державно-нормативному та корпоративному рівнях (ІЗД);

3) інноваційність в професійній діяльності, параметрами якої є новий формат взаємин між суб'єктами освітнього процесу, впровадження інноваційного освітнього інструментарію (ІПД);

4) рефлексія та самооцінка, що корелює з рефлексивно-аналітичними механізмами особистості (РС) та виявити кореляційні зв'язки її рівня з віком, стажем роботи, наявністю наукового ступеня та вченого звання викладача. Кожен з цих напрямів містить ряд параметрів для оцінювання [3, с. 184-191].

Особливу увагу ми звернули на праці, які зорієнтовані на компетентнісний підхід у діагностиці. Нагадаємо, що у законі України «Про освіту» компетентність описується як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [8, Р І, ст.1, п.15].

Саме за такого наукового бачення дослідницька компетентність розглядається як інтегрована особистісно-професійна якість фахівця, яка відображає мотивацію до наукового пошуку, рівень володіння методологією педагогічного дослідження, особистісно-значущими якостями дослідника, зокрема такими, як інноваційне мислення, здатність до творчої та інноваційної діяльності [13, с.11].

С. Сисоєва, Л. Козак у структуру дослідницької компетентності викладача вищого навчального закладу включають такі компоненти:

1. Мотиваційно-ціннісний – відображає систему цінностей, потреб і мотивів дослідницької діяльності.

2. Когнітивний – відображає систему методологічних, професійних, міждисциплінарних наукових знань дослідницької діяльності.

3. Процесуально-діяльнісний – передбачає володіння вміннями добирати адекватні меті та завданням методи дослідження й обробки даних, аналізувати наукові факти, обговорювати та інтерпретувати результати дослідження, впроваджувати їх у практику.

4. Інформаційно-комунікаційний – передбачає володіння методами збирання даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних інформаційних джерел тощо.

5. Комунікативний – передбачає вміння працювати з респондентами; співпрацювати з колегами у дослідницькій діяльності.

6. Особистісно-творчий – відображає рівень розвитку творчих якостей особистості.

7. Професійно-рефлексивний – відображає вміння щодо усвідомлення й оцінювання процесу та результату власної дослідницької діяльності; здатність до саморегуляції. [13, с.11-13].

Проте ознайомлення з теоретичними джерелами та практичним досвідом щодо діагностування готовності учасників до дослідно-експериментальної діяльності виявило наступне.

1. Ми стикнулись із різним тлумаченням науково-педагогічних термінів та підходів у цій галузі педагогіки. Частина науковців-дидактів тлумачать експериментальну діяльність як інноваційну; або як таку, що охоплює усі нововведення: дослідження, апробацію, концепції, нові теоретичні та практичні розробки. Інші – розділяють експериментальну, творчу, дослідницьку та інноваційну діяльності. Так само велика розбіжність у підходах до їхньої класифікації, характеристики, змісту, форм та методів.

2. Заклади загальної середньої освіти не наукові установи, а головна функція вчителів – надати якісну освіту, тому дослідницько-експериментальна діяльність не є обов'язковою чи пріоритетною і на це обов'язково потрібно зважати.

3. Валідність дослідження (придатність, обґрунтованість виміру, висновку) залежить від правильної наукової розробки (відповідність проблемі, темі та завдань) та застосування адекватного діагностичного інструментарію, чисельності вибірки, інтерпретації результатів, «чистоти» дослідження, правильності формулювання завдань тощо. Забезпечити високий науковий рівень можна лише за умови наявності спеціально підготовлених людей, вільних від навчального процесу, апробованості та валідності інструментарію, бажання респондентів брати участь в опитуванні, можливості обробки великого масиву даних і багато іншого. Як відомо, такі види роботи, як правило і особливо під час війни, у ЗЗСО не фінансуються.

4. Сьогодні доступні цифрові технології дають велику можливість для проведення дослідження, але знов-таки, їхня якість повністю залежить від валідності методики.

5. Аналіз чисельних опитувальників, анкет щодо інноваційної діяльності, креативності вчителя, готовності до експериментальної діяльності показав висвітлив загальні та часткові проблеми:

- відсутність чіткої мети і завдань опитування,
- відсутність чіткої інструкції, критеріїв оцінювання параметрів;
- складні параметри оцінювання та їхні розрахунки;
- розпливчастість, неточність формулювань на кшталт запитань типу «Ви запроваджуєте інновації?» або «Скільки разів у минулому навчальному році Ви пробували застосувати які-небудь новинки у своїй роботі?» (наприклад, для вчителя запровадження нової програми, нового підручника вже є інноваційною діяльністю);
- висвітлення лише одного аспекту дослідницької чи інноваційної компетентності: мотиваційного, креативного, психологічного, - це, безумовно, потрібно, але на практиці не дає загального комплексного уявлення про рівень їхньої сформованості;
- одноманітність, «сухість», нецікавість діагностичного інструментарію тощо.

6. Забезпечення діагностики під час експерименту потребує конкретних діагностичних матеріалів, саме для даного дослідження, для даного закладу, а не взагалі.

Відтак перед організаторами експерименту постала задача розробки адаптованого до умов даного дослідження інструментарію, який би забезпечив уявлення про готовність колективу у цілому та окремих вчителів до здійснення експериментальної діяльності, бачення кожного своєї траєкторії участі та персональних завдань. Розробляючи концепцію нашого дослідження ми зробили наголос на компетентнісний підхід та цікавий різноманітний інструментарій: методи діагностування мали бути доступні, нескладні, цікаві, різноманітні. Головне тут не

високий науковий рівень (але це не заперечує наукового характеру самого дослідження), а забезпечення загального уявлення про рівень готовності колективу до ДЕР, підтримання інтересу, потреби, мотивації, наголосу на самоусвідомлення, бажання, розуміння того, що потрібно робити, на що звернути увагу, вдосконалити, розібратись, а також бачення необхідної допомоги для кожного вчителя.

Система комплексного діагностичного інструментарію щодо готовності педагогів ліцею (як складова моніторингу ДЕР) за нашою моделлю має такі складові:

1.Опитування (бесіди, анкетування на перших етапах ДЕР – вступне, проміжне, підсумкове).

2.Активні форми науково-методичної роботи, у які закладено діагностичний аспект (методичний колаж, брейнстормінг, фокус-групи, експертного оцінювання, «Світове кафе» тощо).

3.Аналіз та самоаналіз індивідуальної траєкторії участі у ДЕР у вигляді електронного портфоліо (протягом усього дослідження).

У даній статті ми презентуємо лише методику опитування та аналізу результатів діагностики педагогів на першому етапі ДЕР у Нетішинському ліцеї.

Для анкетування нами була розроблена авторська технологічна карта готовності вчителя до ДЕР, у якій компетентність розглядається як *інтегративна динамічна сукупність мотиваційно-ціннісного, знаннєвого та діяльнісного компонентів.*

Проведенню діагностування передувала роз'яснювальна, інформаційна, інструктивна робота з педагогами, що є важливим етапом для отримання більш точної та об'єктивної інформації. За браком місця ми не розміщуємо повної інструкції до заповнення технологічної картки

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТКА

готовності педагога до експериментальної діяльності (ДЕР) із визначення організаційно-педагогічних умов профільного навчання у Нетішинському академічному ліцеї (Зазуліна Л.В.)

(скорочений варіант)

Примітка: 1. Мета аналізу: самооцінювання та взаємооцінювання щодо готовності до ДЕР спрямовані на вдосконалення компетентності педагогів, планування методичної роботи з колективом та побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку.

1.Готовність педагога до ДЕР (відповідна компетентність) визначатиметься як інтегральний показник рівня сформованості мотиваційно-ціннісного, знаннєвого та діяльнісного компонентів.

2. Рівні сформованості визначаються як «недостатній» (макс. 1 бал), «потребує покращення» (макс. 2 бали), «достатній» (макс. 3 бали), «високий», творчий (макс. 4 бали).

3. У цій картці можна використовувати як цифровий, так і графічний спосіб оцінювання.

4. Для самооцінювання використовується фіолетовий чи чорний колір, для взаємо- або експертного оцінювання – червоний. На гугл-диску відмічати звичайним шрифтом.

5. Під час оцінювання у «паперовому» варіанті можна використовувати «половинки» балів: 0,5; 1,5; ……3,5.

6. Результативність аналізу залежить від максимальної об'єктивності та доброчесності респондента. Інформація картки не оприлюднюватиметься, матеріал буде доступний лише в узагальненому вигляді.

ПІП педагога_____

Предмет_____

	Показники	Бали/ рівні 0 1	2	3	4
		Недостат-ній	Потребує покращення	Достатній	Високий
I.	**МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (макс. 16 бал.)**				
1.1.	Ціннісно - смислові орієнтації педагога (розуміння значущості, експериментальної діяльності з реалізації профільного навчання)				
1.2.	Розуміння мети ДЕР у світлі завдань НУШ щодо реалізації профільної середньої освіти				
1.3.	Осмислення власної ролі, значущості участі у ДЕР				
1.4.	Мотивація та методична активність щодо організації ДЕР				
II.	**ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (макс -16 балів)**				
2.1.	Система знань про сутність, специфіку ДЕР.				
2.2.	Знання структури, етапів і методів педагогічного дослідження				
2.2.	Знання про систему профільного навчання в академічному ліцеї				
2.3.	Знання про організаційно-педагогічні умови профільного навчання та критерії їх оцінювання				
2.4.	Знання про систему моніторингу ДЕР та власну діяльність з його проведення				
III.	**ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (20 балів)**				
3.1.	Прогнозування майбутньої діяльності. Вміння побудувати індивідуальний план участі у реалізації ДЕР				
3.2.	Володіння методами та інструментарієм дослідження: Анкетування Бесіда Інтерв'ю Фокус-група Вивчення документації Експертне оцінювання				
3.3.	Вміння здійснювати рефлексію: об'єктивний самоаналіз «сильних» сторін та типових утруднень				
3.4.	Вміння шукати оптимальні шляхи та джерела інформації щодо вдосконалення компетентності з питань ДЕР та організації профільного навчання				
3.5.	Вміння пояснювати та поширювати інформацію про ДЕР серед учнів та батьків (макс . 2 бали)				
	ЗАГАЛОМ 50 балів				

Інтерпретація результатів:

Рівні сформованості	Бали	Показники критеріїв готовності
Низький	до 20	Не виявляються або виявляються епізодично, недостатньо
Потребує покращення	до 30	Загалом виявляються, але більшість потребує вдосконалення
Достатній	до 40	Здебільшого виявляються на належному рівні
Високий	до 50	Проявляються проявляється системно та систематично, на творчому рівні

Для швидкого проведення опитування окрім паперового, представленого вище, був розроблений електронний варіант.

Загальний аналіз результатів проміжного опитування, проведеного на платформі google_forms, показав, що близько 70% опитаних педагогів мають достатній та високий рівень мотивації до експериментальної діяльності, 67% усвідомлюють її мету і завдання. Ймовірно такий результат пов'язаний з тим, що частина педагогів ліцею вже мають власний вдалий досвід участі у дослідно-експериментальній роботі регіонального рівня на базі закладу за темою «Створення діалогічного простору освітнього процесу як реалізація засад педагогіки партнерства» (школа «Діалог», 2018-2022 рр.), експерименту всеукраїнського рівня з апробації нової програми виховання **«**Нова українська школа в поступі до цінностей» (2019-2022 рр.**)**. Водночас, майже третина педагогів зазначили, що потребують глибшого розуміння мети й конкретних завдань експерименту (в основному це нові педагогічні працівники). Отже колектив ліцею загалом має достатній рівень ціннісно-смислових орієнтацій та компетенцій для здійснення експерименту, але ця підготовча робота має продовжуватись на наступних етапах. Детальний звіт про результати представлено на сайті ліцею [2].

Узагальнюючи вищевикладене зазначимо:

1. Запровадження профільної середньої освіти в України з 2027 року потребує попередньої ретельної підготовки й усвідомлення найголовніших чинників якісної профільної освіти, що є метою ДЕР у Нетішинському академічному ліцеї.
2. Успіх пошуку оптимальних організаційно-педагогічних умов профільного навчання та їхньої реалізації залежить від багатьох чинників, й напряму від рівня готовності педагогів.
3. Аналіз умов проведення ДЕР та наявного діагностичного інструментарію на теренах української освіти виявив ряд проблем, які обумовили пошук авторської концепції, системи та методик визначення готовності колективу й кожного вчителя до *конкретного* дослідження.
4. Нами обрано компетентнісний підхід, за якого діагностика матиме послідовний, доступний, мотивуючий, прикладний характер й забезпечуватиме загальне уявлення про здатність колективу й окремих педагогів до реалізації експерименту щодо організаційно-педагогічних умов профільного навчання, тому більша частина діагностичного інструментарію має авторський характер.
5. Система включає різні способи та методи опитування; активні форми науково-методичної роботи, у які закладено діагностичний аспект; аналіз та самоаналіз індивідуальної траєкторії участі у ДЕР.
6. При розробці опитувальників (зокрема, технологічної картки готовності вчителя) ми використали компетентнісний підхід з визначенням мотиваційно-ціннісного, знаннєвого та діяльнісного компонентів.
7. Результати опитувань показали достатній рівень готовності педагогів Нетішинського академічного ліцею до реалізації ДЕР та висвітлили проблеми для подальшої роботи з колективом та окремими вчителями.

Про розробку та використання активних форм науково-методичної роботи, які мають діагностичне спрямування (методичний ринг-колаж, брейнстормінг, фокус-групи, експертного оцінювання, колективної мислідіяльності тощо), та індивідуальну траєкторію участі вчителя у ДЕР (електронне портфоліо) ми розповімо у наступних публікаціях.

Список використаних джерел та літератури

1.Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – КиївВінниця: ДОВ "Вінниця", 2008. – 278 с.

2.Звіт про дослідно-експериментальну роботу Нетішинського академічного ліцею. URL: http://akadem.km.ua/category/eksperement/.

3.Інноваційність розвитку вищої педагогічної освіти: від теорії до практики : колективна монографія. / За заг. ред. Л.Л. Хоружої. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 232 с.

4.Державний стандарт середньої профільної освіти: Постанова КМУ від 25.07.24 № 851. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osvity-851-250724.

5.Мариновська О. Готовність учителя-практика до інноваційної діяльності: технологічний інструментарій. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp17/Marynovska_2014.pdf.

6.Мариновська О. Я. Технологія векторного аналізу готовності до інноваційної діяльності (технологічна картка, технологічне портфоліо). URL: http://www.ippo.if.ua/index.php/82-uncategorised/879-konsaltynhovyisuprovid.

7.Педагогічна діагностика. Методичні рекомендації / Укл. В. Уруський, 2013. URL: http://bcmc. kiev.ua/docs/peddiagnostika.pdf.

8.Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 21.11.2021. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/.

9.Про забезпечення проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти. Наказ ДСЯО України від 29.03.21 № 01-11/25. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity.

10.Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ МОН України від 29.08.24 № 1225 URL: file:///C:/Users/1user/Downloads/66e806fcb90e2017837434%20(3).pdf.

11. Про проведення експерименту на всеукраїнському рівні за темою «Організаційно-педагогічні умови профільного навчання в авторській школі «Діалог» на базі Нетішинського академічного ліцею Нетішинської міської ради Шепетівського району Хмельницької області у листопаді 2023 – листопаді 2028 років : Наказ Міністерства освіти і науки України від 22 січня 2024 року №68. URL: https://osvita.ua/legislation/tag-eksperymenty/list/20/.

12. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С.О.Сисоєва, Т.Є.Кристопчук. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.

13. Сисоєва С. О. Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи: навчальний посібник / С. О. Сисоєва, Л. В. Козак // Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2016. 156 с.

14. Чудакова В.П. Технологія формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності як чинник забезпечення якості освітнього середовища профільної школи / «Шкільному психологу усе для роботи». Науково-методичний журнал №11 (23) листопад 2010р. – 40с. -С. 34-38.

15. Чудакова В. П. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності. URL: https://uacademic.info/ua/document/0416U002604?utm_source=chatgpt.com.

16.Яланська С. П. Психологія розвитку педагогічної творчості : навч. посіб. / С. П. Яланська, Т. С. Пільгук. Полтава : ПП Шевченко, 2015. 114 с.

Карчевська Лариса
директор КЗ «Кунівський ліцей
Плужненської сільської ради»
Шепетівського району
Хмельницької області,
старший учитель

Роль керівника закладу освіти в цифровізації освітніх та управлінських процесів в умовах війни

Анотація. *У цій статті розглянуто ключові управлінські аспекти цифровізації в умовах воєнного стану, роль керівника у впровадженні цифрових засобів в освітній процес, вплив цифровізації на освітній процес і виклики, з якими стикаються заклади освіти на шляху до цифрової трансформації.*

Ключові слова*: сучасна освіта, управління навчальними закладами, цифровізація освітніх і управлінських процесів, забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах війни, цифровий лідер.*

Постановка проблеми. Сучасна освіта та управління навчальними закладами стрімко змінюються під впливом цифрових технологій. Цифровізація стала не просто трендом, а необхідною умовою ефективного функціонування освітньої системи. Вона охоплює різні аспекти – від автоматизації адміністративних процесів до впровадження інноваційних методик навчання, що підвищують якість освіти та роблять її доступнішою. Впровадження цифрових технологій в управлінні навчальними закладами дозволяє оптимізувати робочі процеси, підвищити прозорість прийняття рішень і забезпечити ефективну комунікацію між усіма учасниками освітнього процесу. Однак разом із перевагами цифровізація несе й нові виклики: необхідність адаптації керівників і педагогів до нових умов, безпека даних, а також зміна традиційних управлінських моделей.

В умовах цифрового суспільства надважливою є автоматизація адміністративних процесів, тобто використання цифрових технологій для оптимізації, прискорення та покращення управлінських функцій у закладах освіти. Вона дозволяє зменшити рутинні завдання, мінімізувати людський фактор у виконанні повторюваних операцій і підвищити ефективність роботи.

Які ж основні напрямки цифровізації в освіті:

- документообіг – впровадження електронних журналів, використання для звітности таких потужностей як Програмно-апаратний комплекс «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (АІКОМ, АІКОМ-2); Автоматизованої інформаційної системи «Я-ПСИХОЛОГ», розробленої для полегшення роботи психолога та соціального педагога; платформи для цифровізації атестаційного процесу Єдина атестаційна система(ЄАС); QR-коду, за яким можна отримувати електронні копії цифрових документів користувачів Дії на свою електронну пошту; для організації інклюзивного навчання - АС ІРЦ' ircenter.gov.ua; внутрішніх баз даних та електронного підпису тощо;
- облік та управління персоналом – автоматизовані системи для ведення кадрових даних, розкладу роботи, обліку відпусток і лікарняних;
- комунікація – впровадження внутрішніх месенджерів, чат-ботів для ефективної взаємодії між адміністрацією, вчителями, учнями та батьками.

Зазначені напрями цифровізації в освіті автоматизовують управлінську діяльність, роблять її більш гнучкою та сучасною, а саме:

- зменшують паперову роботу та допомагають уникнути людських помилок;
- прискорюють адміністративні процеси;
- зменшують навантаження на персонал;
- надають прозорости всім управлінським рішенням;
- дозволяють керівникам закладів освіти більше уваги приділяти розвитку стратегій та підвищенню якості навчання, а не рутинній роботі;
- покращують взаємодію між учасниками освітнього процесу тощо

Із вищезазначеного випливає, що саме директор навчального закладу відіграє ключову роль у впровадженні та розвитку цифровізації, автоматизації адміністративних процесів. Він є не лише керівником, а й стратегом, координатором та ініціатором цифрових змін, які сприяють ефективному управлінню закладом освіти.

Які ж основні завдання директора з цифровізації управління закладом і освітнім процесом:

1. Стратегічне планування:
   - визначення потреб навчального закладу в цифровізації;
   - розробка стратегії цифрової трансформації;
   -забезпечення відповідности цифрових змін освітнім стандартам та нормативним вимогам тощо.
2. Прийняття управлінських рішень:
   - вибір відповідних цифрових платформ та програмного забезпечення;
   - організація навчання персоналу для ефективного використання цифрових технологій;
   - контроль за впровадженням і аналіз ефективності автоматизованих процесів.

Як бачимо, директору навчального закладу важливо розуміти значення цифровізації управлінських процесів, бо у сучасних умовах освіта вже не може ефективно функціонувати без цифрових технологій.

Цифровізація управлінських процесів - це не просто впровадження електронних інструментів, а глибока трансформація способу управління закладом освіти. Саме тому директор навчального закладу повинен не тільки підтримувати цифрові ініціативи, а й усвідомлювати їхню важливість, вплив та перспективи розвитку. Цифрові платформи забезпечують відкритість управлінських процесів, що сприяє довірі з боку педагогів, батьків та учнів, прозора фінансова та адміністративна діяльність знижує ризики корупції та неефективного використання ресурсів, є доступ до аналітичних інструментів, які дозволяють відстежувати успішність навчального процесу, відвідуваність, результати ЗНО, фінансовий стан закладу тощо.

І надважливим чинником цифровізації закладу є конкурентоспроможність навчального закладу, адже сучасні заклади конкурують не лише за учнів, а й за висококваліфікованих педагогів. Заклади, які впроваджують цифрові рішення, стають більш привабливими для обох груп, відповідають сучасним стандартам якості освіти та вимогам суспільства. Директор є лідером змін, тому він має не лише розуміти цифровізацію, а й мотивувати вчителів до її впровадження, важливо, аби директор особисто володів цифровими навичками, оскільки педагогічний колектив орієнтується на його досвід і приклад.

Якщо директор не розуміє важливости цифровізації, заклад може залишитися в минулому, не відповідати сучасним викликам і втрачати конкурентоспроможність. Навпаки, усвідомлення та активне впровадження цифрових технологій робить навчальний заклад більш ефективним, відкритим, зручним для роботи й привабливим для учнів та вчителів. Правильним є твердження, що директор 21-го століття – це не просто керівник, а цифровий лідер, який визначає, як буде розвиватися освіта в його закладі!

Надзвичайну актуальність цифровізація закладу набуває в умовах війни. Війна створила для освітньої сфери України безпрецедентні виклики, і саме цифровізація стала ключовим інструментом, що дозволив забезпечити стабільність навчального

процесу, оперативне управління та ефективну комунікацію між усіма учасниками освіти. Задля безперервности освітнього процесу використання таких онлайн-платформ як Google Classroom, Meet, Zoom, Moodle, «Всеукраїнська школа онлайн» дозволяє школам функціонувати навіть в умовах вимушеного переселення, окупації чи бойових дій, а використання електронних журналів та щоденників допомагає зберігати оцінки та дані про учнів незалежно від їхнього місцеперебування.

Окрім того, онлайн-навчання та електронний документообіг знижують необхідність фізичної присутності в закладах освіти, що особливо важливо під час обстрілів та евакуацій, тобто дотримується безпека учасників освітнього процесу. Цифрові платформи забезпечують дистанційний контроль знань, що дозволяє учням продовжувати навчання без ризику для життя. Адміністрація закладу отримує доступ до цифрових систем управління освітою, які дозволяють швидко приймати рішення про перехід з очного на асинхронне навчання, про зміни у навчальних планах, тобто надають можливість здійснювати оперативне управління освітою в кризових умовах, також дозволяє аналізувати потреби учнів і педагогів, які виїхали за кордон або тимчасово переміщені.

В умовах війни учні та вчителі змушені часто змінювати місце проживання, а цифрові технології дозволяють продовжувати навчання в будь-якій точці світу. Війна принесла емоційне навантаження, і цифрові платформи стають засобом психологічної підтримки через онлайн-консультації, чати та групові зустрічі, вчителі можуть оперативно комунікувати з учнями та батьками через цифрові канали, надаючи необхідну підтримку.

Однак, війна ведеться не лише на полі бою, а й у цифровому просторі. Освітні заклади повинні навчати медіаграмотности, щоби протидіяти дезінформації. Для цього потрібно посилити захист персональних даних учнів і педагогів, зокрема через впровадження захищених освітніх платформ. В умовах цифровізації та воєнного часу кібербезпека в закладах освіти є надзвичайно важливою, захист персональних даних учнів, вчителів та адміністрації, а також безпека освітніх платформ і комунікацій – це першочергові завдання керівництва закладу.

Висновок. В умовах війни цифровізація – це не просто технологічний прогрес, а життєва необхідність. Вона дає можливість зберегти освітній процес, дотриматися безпеки учнів і педагогів, оперативно керувати закладом та підтримувати зв’язок між освітянами в різних куточках світу. Директор навчального закладу в такий період має бути не лише управлінцем, а й цифровим лідером, який використовує технології для підтримки освіти, збереження її якости та наближення майбутньої перемоги.

Список використаних джерел та літератури

1. Бєдов А. М. Цифровізаці освіти – впровадження в освітній процес. URL: https://infourok/cifrovizacii-obrazovaniya-vnedrenie-v-obrazovatelniy-process

2. Гребенюк І. Формування цифрової компетентності керівників навчальних закладів./ URL:https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/2414-0325.2019.6.1725

3. Навчання під час війни: як і чому цифрові технології стали рятівним колом та орієнтиром для освіти. URL: https://life.pravda.com.ua/projects/navchayemo-i-zrostayemo/cifrovi-tehnologiji-305855/

4. Цифровізація української освіти: реалізація, проблеми і перспективи, 25 квітня 2023рік. URL: https://oplatforma.com.ua/article/16004-tsifrovizatsiya-ukrainskoi-osviti-realizatsiya-problemi-i-perspektivi

Козачук Світлана,
учителька біології
Севрюківської ЗОШ І – ІІІ ступенів
Антонінської селищної ради
Хмельницького району
Хмельницької області

Формування ключових компетентностей майбутнього випускника

Вступ. Сучасний світ змінюється надзвичайно швидко, і система освіти повинна не лише передавати знання, а й формувати навички, які допоможуть молоді бути успішними в умовах глобальних викликів. У XXI столітті випускник навчального закладу має володіти не лише предметними знаннями, а й ключовими компетентностями, що сприяють його самореалізації, адаптації до змін, ефективній комунікації та прийняттю зважених рішень.

Європейська комісія визначає 12 ключових компетентностей, необхідних для успішної інтеграції в суспільство та професійного зростання. Вони охоплюють когнітивні, соціальні, емоційні, підприємницькі та технологічні навички. Важливо, щоб освіта була не лише академічною, а й практичною, допомагала учням формувати необхідні вміння для життя.

Ця стаття спрямована на аналіз і розкриття ключових компетентностей сучасного випускника. У ньому розглядаються основні аспекти їх формування, роль у професійному та особистому розвитку, а також методи їх розвитку у шкільному середовищі.

Дана стаття буде корисною для педагогів, методистів, освітніх управлінців та всіх, хто прагне зробити навчальний процес більш ефективним і відповідним до викликів сьогодення.

Світ XXI століття змінюється надзвичайно швидко, і система освіти повинна готувати молодь не лише до здачі іспитів, а й до життя в умовах глобальних викликів. Сучасний випускник має бути не просто носієм знань, а компетентною особистістю, здатною до навчання впродовж життя, самореалізації, ефективної комунікації та прийняття рішень. Сучасна освіта орієнтується не лише на засвоєння теоретичного матеріалу, а й на формування компетентностей, які є основою для професійного зростання, комунікації, критичного мислення та соціальної відповідальності.

У цій статті розглянемо, які саме компетентності необхідні сучасному випускникові та якими методами їх можна формувати.

1.Володіння рідною мовою як ключова компетентність майбутнього випускника

Мова – це не лише засіб комунікації, а й важливий інструмент пізнання світу, збереження культурної спадщини та самоідентифікації. Володіння рідною мовою формує мислення, сприяє розвитку особистості та соціалізації, дозволяє ефективно висловлювати власні думки, аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення. Сучасний випускник має не просто знати основи граматики та орфографії, а й володіти широким спектром мовних навичок, що забезпечують успішну взаємодію у різних сферах життя.

Методи формування мовної компетентності

Читання літератури – як класичної, так і сучасної, для збагачення словникового запасу та розвитку мовного чуття.

Робота з текстами – аналіз, реферування, написання творів, блогів, публіцистичних статей.

Риторичні вправи – дебати, виступи, участь у дискусіях та імпровізаційних промовах.

Використання медіа – аналіз журналістських матеріалів, критичне осмислення інформації з новин, соціальних мереж.

Комунікативні ігри – мовні батли, діалоги, імпровізації для розвитку спонтанного мовлення.

Володіння рідною мовою – це одна з найважливіших навичок майбутнього випускника, яка допоможе йому реалізувати себе в будь-якій професії, спілкуватися з іншими та зберігати свою культурну ідентичність.

2. Володіння іноземною мовою як ключова компетентність майбутнього випускника

У сучасному глобалізованому світі знання іноземних мов є не просто перевагою, а необхідністю. Це відкриває доступ до міжнародної освіти, кар'єрних можливостей, культурного обміну та спрощує комунікацію в різних сферах життя.

Володіння іноземною мовою сприяє:

- Міжнародному співробітництву та інтеграції у світову спільноту.
- Професійному розвитку та конкурентоспроможності на ринку праці.

Методи формування компетентності володіння іноземною мовою

Розмовна практика – участь у мовних клубах, міжнародних програмах обміну, спілкування з носіями мови.

Читання іноземною мовою – книги, статті, блоги, наукові праці.

Прослуховування аудіоматеріалів – подкасти, радіопрограми, аудіокниги.

Перегляд фільмів та відео – серіали, лекції TED , відеоблоги без субтитрів або з оригінальними субтитрами.

Ведення щоденника чи блогу іноземною мовою – допомагає структурувати мислення та вдосконалювати навички письма.

Мовні додатки та онлайн-платформи – Duolingo, Memrise, BBC Learning English, Prometheus, Coursera, LingQ.

Участь у міжнародних програмах – Erasmus+, волонтерські та стажувальні програми за кордоном.

3. Математична компетентність як ключова навичка майбутнього випускника

Математика є основою логічного мислення, аналізу та вирішення проблем. Вона формує здатність людини критично оцінювати інформацію, працювати з числами, моделювати реальні процеси та ухвалювати обґрунтовані рішення. У сучасному світі, де технології та аналітичні дані відіграють ключову роль, математична компетентність потрібна не лише науковцям чи інженерам, а й фахівцям у всіх сферах – від економіки до медицини.

Математична грамотність допомагає:

- Використовувати логіку та аналітичне мислення.
- Розв'язувати реальні завдання, пов'язані з фінансами, статистикою, економікою.
- Оцінювати ризики та приймати ефективні рішення.
- Використовувати математичні моделі у різних сферах діяльності.

Методи формування математичної компетентності

Проєктне навчання – розв'язання реальних завдань, наприклад, розрахунок вартості подорожі або прогнозування витрат.

Математичні ігри та головоломки – судоку, шахи, кубик Рубіка, які розвивають логічне мислення.

Аналіз статистичних даних – робота з реальними показниками економіки, демографії, екології.

Використання технологій – застосування математичних програм (GeoGebra, Wolfram Alpha, Excel, Python).

Дискусії та дебати – аналіз реальних ситуацій, де потрібно використовувати кількісні оцінки.

4.Наукова компетентність як ключова навичка майбутнього випускника

Наукова компетентність є важливою складовою загальної освіти та необхідною навичкою для людини XXI століття. Вона дозволяє випускнику не лише розуміти

природні явища та закони, а й критично оцінювати інформацію, проводити дослідження та приймати обґрунтовані рішення.

В умовах стрімкого розвитку технологій та науки сучасна людина постійно стикається з новими відкриттями, інформацією про екологію, здоров'я, кліматичні зміни, цифрові технології тощо. Тому володіння науковими методами мислення допомагає уникати дезінформації, маніпуляцій та базувати свої висновки на перевірених фактах.

Наукова грамотність також сприяє розвитку креативного підходу до вирішення проблем та підтримує здатність навчатися впродовж життя, що є ключовим у динамічному сучасному світі.

Методи формування наукової компетентності

Експериментальна діяльність – проведення лабораторних дослідів, практичних експериментів, участь у STEM-проєктах.

Самостійне дослідження – аналіз наукових статей, книг, досліджень, вивчення новітніх відкриттів.

Екологічні проєкти – участь у заходах, пов'язаних із захистом довкілля, енергоефективністю, екологічним стилем життя.

Наукові дискусії та дебати – обговорення наукових питань, участь у конференціях, виступи з доповідями.

Використання цифрових технологій – робота з онлайн-симуляторами, освітніми платформами (Khan Academy, Coursera, Prometheus).

Проєктна діяльність – розробка власних наукових проєктів та їх презентація на конкурсах, олімпіадах, хакатонах.

5.Технологічна компетентність як ключова навичка майбутнього випускника

У XXI столітті технології проникають у всі сфери життя – від освіти і медицини до промисловості, бізнесу та комунікації. Випускник, який володіє технологічною компетентністю, має конкурентні переваги на ринку праці, оскільки розуміє, як використовувати сучасні інструменти для вирішення практичних завдань.

Ця компетентність включає не лише здатність користуватися гаджетами, а й розуміння принципів роботи різних технологічних систем, їх впливу на суспільство та етику використання цифрових рішень.

Технологічна грамотність допомагає:

- Орієнтуватися в сучасному технологічному середовищі.
- Використовувати цифрові та інженерні інструменти для вирішення реальних проблем.
- Розуміти основи автоматизації, робототехніки, інноваційного виробництва.
- Оцінювати вплив технологій на суспільство, економіку, екологію.

Методи формування технологічної компетентності

Практична діяльність – робота з сучасними цифровими інструментами, участь у проєктах з програмування, 3D-моделювання, робототехніки.

STEM-освіта – інтегроване навчання природничих наук, технологій, інженерії та математики.

Технічні гуртки та хакатони – залучення до конкурсів, технологічних олімпіад, проєктів з винахідництва.

Використання онлайн-ресурсів – освітні платформи (Coursera, EdEra, Prometheus, Khan Academy) для розвитку навичок програмування, кібербезпеки, цифрової грамотності.

Інженерні та наукові експерименти – робота з технічними моделями, лабораторні дослідження, створення прототипів.

Робототехніка та автоматизація – ознайомлення з Arduino, Raspberry Pi, програмуванням мікроконтролерів.

6. Цифрова компетентність як ключова навичка майбутнього випускника

Значення цифрової компетентності

У сучасному світі цифрові технології проникають у всі сфери життя – освіту, роботу, науку, медицину, бізнес, комунікацію. Випускник XXI століття має вміти ефективно працювати з цифровими інструментами, критично оцінювати інформацію, використовувати сучасні технології для навчання, праці та саморозвитку.

Цифрова грамотність допомагає:

- Орієнтуватися в цифровому середовищі та безпечно користуватися Інтернетом.
- Використовувати онлайн-інструменти для навчання та професійної діяльності.
- Захищати персональні дані та уникати кіберзагроз.
- Критично мислити та розпізнавати маніпуляції в інформаційному просторі.

Методи формування цифрової компетентності

Практична діяльність – виконання навчальних проєктів у цифровому середовищі.

Самостійне навчання – проходження онлайн-курсів, читання блогів про цифрові технології.

Фактчекінг та інформаційний аналіз – перевірка новин та джерел інформації.

Участь у хакатонах, онлайн-конкурсах – розвиток цифрових навичок через реальні завдання.

Тренінги з кібербезпеки – навчання безпечному використанню Інтернету.

7. Соціальна і громадянська компетентність як ключова навичка майбутнього випускника

Соціальна і громадянська компетентність є основою успішної інтеграції людини в суспільство. Вона визначає здатність випускника ефективно взаємодіяти з іншими, брати відповідальність за свої дії, розуміти права й обов'язки громадянина, сприяти демократичним процесам та дотримуватися принципів соціальної справедливості.

Ця компетентність є важливою для формування активного громадянина, який розуміє соціальні процеси, бере участь у житті громади, проявляє відповідальність і підтримує принципи правової держави.

Соціальна і громадянська грамотність допомагає:

- Налагоджувати ефективні відносини в суспільстві та колективі.
- Усвідомлювати важливість прав людини, демократії та законності.
- Вирішувати конфлікти мирним шляхом та уникати дискримінації.
- Брати участь у волонтерських, соціальних і громадських ініціативах.

Методи формування соціальної і громадянської компетентності

Командна діяльність – участь у групових проєктах, дискусіях, дебатах.

Громадська активність – волонтерські ініціативи, участь у молодіжних організаціях, соціальних проєктах.

Рольові ігри та симуляції – моделювання реальних суспільних ситуацій (засідання суду, парламентські дебати).

Вивчення прав людини і законодавства – ознайомлення з Конституцією, Законом про освіту, міжнародними правами людини.

Тренінги з комунікації та емоційного інтелекту – розвиток навичок співпраці, вирішення конфліктів, ефективного спілкування.

Участь у громадських заходах – екологічні акції, волонтерські проєкти, доброчинні ініціативи.

8. Емоційний інтелект і навички міжособистісного спілкування як ключова компетентність майбутнього випускника

У сучасному світі, де швидкість змін і взаємодія з людьми мають вирішальне значення, **емоційний інтелект (EI) та міжособистісні навички** є однією з ключових компетентностей, що визначає успішність людини в професійній і соціальній сферах.

1. Поняття емоційного інтелекту

Емоційний інтелект (EI, emotional intelligence) — це здатність розуміти, управляти та ефективно використовувати емоції як власні, так і оточуючих для досягнення позитивних результатів у комунікації, роботі та особистому житті.

Концепцію EI розвинув американський психолог **Деніел Ґоулман**, який виділив такі його складові:

- **Самоусвідомлення** – здатність розпізнавати власні емоції та їхній вплив на поведінку.
- **Саморегуляція** – уміння контролювати імпульсивні реакції, адаптуватися до змін і зберігати спокій у стресових ситуаціях.
- **Мотивація** – внутрішнє бажання досягати цілей, незалежно від зовнішніх обставин.
- **Емпатія** – здатність розуміти почуття й емоції інших людей, що сприяє ефективній комунікації.
- **Соціальні навички** – здатність будувати міцні відносини, працювати в команді, вести переговори та впливати на інших.

Емоційний інтелект визначає не лише особистий добробут, а й рівень успіху в навчанні, кар'єрі та суспільному житті.

9. Екологічна грамотність як ключова компетентність майбутнього випускника

Поняття екологічної грамотності

Екологічна грамотність – це здатність розуміти взаємозв'язки між людиною та природним середовищем, усвідомлювати вплив людської діяльності на довкілля та діяти відповідально для його збереження.

Ця компетентність передбачає не лише знання про екологічні проблеми, але й розвиток екологічної культури, критичного мислення та відповідального ставлення до природи.

У XXI столітті екологічна грамотність є необхідною навичкою, адже глобальні зміни клімату, забруднення планети та виснаження природних ресурсів вимагають екологічно свідомого підходу до життя.

Чому екологічна грамотність важлива для майбутніх випускників?

Рівень екологічної свідомості визначає, яким буде майбутнє нашої планети. Школярі, які розуміють важливість екологічного балансу, у майбутньому можуть приймати більш відповідальні рішення у повсякденному житті, професійній діяльності та суспільному житті.

Основні причини, чому варто розвивати цю компетентність:

- **Збереження довкілля** – випускники, які володіють екологічними знаннями, сприятимуть сталому розвитку суспільства.
- **Здоров'я людей** – екологічні проблеми (забруднене повітря, вода, ґрунти) безпосередньо впливають на якість життя та здоров'я населення.
- **Економічні переваги** – екологічна грамотність сприяє розвитку "зеленої" економіки, екологічного підприємництва та ресурсозбереження.
- **Глобальна відповідальність** – сучасний світ потребує екологічно свідомих громадян, здатних вирішувати питання зміни клімату, збереження біорізноманіття та управління відходами.

10. Підприємливість як ключова компетентність майбутнього випускника

Що таке підприємливість?

Підприємливість – це здатність людини проявляти ініціативу, генерувати ідеї, приймати рішення та реалізовувати їх у житті. Це не лише про ведення бізнесу, а й про активну життєву позицію, вміння знаходити можливості та досягати успіху в різних сферах.

Європейська комісія визначає підприємливість як одну з ключових компетентностей для навчання протягом життя. Вона включає такі навички:

- здатність бачити можливості навколо себе;

- уміння оцінювати ризики та приймати рішення;
- креативність і критичне мислення;
- вміння працювати в команді й комунікувати;
- управління ресурсами (часом, грошима, інформацією).

Таким чином, підприємливість важлива не лише для бізнесменів, а й для всіх, хто прагне бути успішним у професії та житті.

Чому підприємливість важлива для майбутніх випускників?

У XXI столітті світ постійно змінюється, а ринок праці стає все більш гнучким. Випускники, які володіють підприємницьким мисленням, мають більше шансів на успішне працевлаштування, створення власного бізнесу або ефективну кар'єру в будь-якій сфері.

Основні причини розвивати підприємливість:

Конкурентоспроможність на ринку праці – роботодавці цінують ініціативних і творчих працівників, які не бояться відповідальності.

Готовність до самозайнятості – підприємливі люди можуть створювати власні стартапи або працювати фрилансерами.

Фінансова грамотність – уміння ефективно управляти власними ресурсами, оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення.

Розвиток лідерських якостей – підприємливі люди часто стають лідерами команд, проєктів або навіть цілих компаній.

Гнучкість і адаптивність – здатність швидко реагувати на зміни та знаходити вихід із кризових ситуацій.

Шкільна освіта повинна не тільки давати знання, а й формувати навички, які допоможуть випускникам бути ініціативними, креативними й готовими до викликів сучасного світу.

11. Навчання впродовж життя як ключова компетентність майбутнього випускника

Поняття навчання впродовж життя

Навчання впродовж життя (*Lifelong Learning*) – це безперервний процес набуття знань, навичок і компетентностей упродовж усього життя, незалежно від віку, професійної діяльності чи соціального статусу.

Ця компетентність включає:

- **Здатність до самостійного навчання** – вміння шукати, аналізувати та засвоювати нову інформацію.
- **Гнучкість та адаптивність** – готовність змінювати професію, методи роботи та підходи до вирішення завдань.
- **Критичне мислення** – здатність оцінювати інформацію та приймати обґрунтовані рішення.
- **Цілеспрямованість і мотивація** – внутрішня потреба до саморозвитку та самовдосконалення.

Чому навчання впродовж життя є важливим?

Сучасний світ змінюється дуже швидко:

- **Нові технології** роблять багато професій застарілими, натомість з'являються нові.
- **Інформаційне середовище** вимагає постійного оновлення знань та навичок.
- **Конкурентний ринок праці** потребує не тільки фахових знань, а й уміння швидко вчитися та пристосовуватися.
- **Глобалізація** відкриває нові можливості, але вимагає постійного вдосконалення навичок.

Якщо раніше людина отримувала освіту раз і на все життя, то тепер безперервне навчання є необхідністю для успішної кар'єри та особистісного розвитку.

12. Креативність і культурна самовираженість як ключова компетентність

майбутнього випускника

Що таке креативність і культурна самовираженість?

Креативність і культурна самовираженість – це здатність людини створювати нові ідеї, нестандартно мислити, а також передавати свої думки, емоції та цінності через мистецтво, мову, технології та інші форми комунікації.

Ця компетентність включає два ключові аспекти:

- **Креативність** – уміння мислити нестандартно, генерувати нові ідеї, вирішувати проблеми творчими методами.
- **Культурна самовираженість** – здатність розуміти та передавати свою культурну ідентичність через мистецтво, мову, традиції та інші засоби самовираження.

Чому ця компетентність важлива для сучасного випускника?

Креативність і культурна самовираженість є важливими для особистісного розвитку, кар'єрного зростання та соціальної взаємодії.

Роль креативності у сучасному світі

- **Ринок праці змінюється** – роботодавці цінують здатність нестандартно мислити, розробляти інноваційні рішення та працювати в команді.
- **Швидкий розвиток технологій** – штучний інтелект і автоматизація замінюють рутинні завдання, а креативне мислення залишається суто людською здатністю.
- **Проблеми майбутнього потребують нестандартних рішень** – екологічні, соціальні, технологічні виклики неможливо вирішити без нових підходів та інновацій.

Роль культурної самовираженості

- **Збереження національної ідентичності** – знання своєї культури допомагає краще розуміти історію, традиції та власне місце у світі.
- **Міжкультурна комунікація** – сучасний світ вимагає поваги до різних культур і здатності знаходити спільну мову з людьми різного походження.
- **Розвиток творчих індустрій** – музика, кіно, література, дизайн, театр та інші мистецькі сфери є важливими складовими економіки.

Висновки

Формування ключових компетентностей є необхідною умовою підготовки майбутніх випускників до сучасного життя. Освіта має бути не лише джерелом знань, а й середовищем для розвитку особистості, здатної до критичного мислення, ефективної комунікації, творчого самовираження та відповідального громадянства.

Ключові компетентності допомагають випускникам стати конкурентоспроможними на ринку праці, свідомими громадянами та успішними особистостями. Вони охоплюють широкий спектр навичок: від володіння мовами, цифрової та екологічної грамотності до підприємливості, креативності та навчання впродовж життя.

Формування цих компетентностей потребує комплексного підходу, що включає інтеграцію сучасних методик у навчальний процес, використання інноваційних технологій, розвиток критичного мислення та створення умов для творчого самовираження учнів.

Сучасний випускник – це не просто носій фактів, а ініціативний, адаптивний і проактивний громадянин, який володіє необхідними навичками для успішного життя в умовах динамічного світу.

Освіта майбутнього – це освіта, що розвиває не лише знання, а й навички, необхідні для повноцінного життя в суспільстві. Інвестуючи в формування компетентностей учнів сьогодні, ми закладаємо фундамент для успішного майбутнього цілого покоління.

Список використаних джерел та літератури

1. Європейська Комісія. (2018). *Ключові компетентності для навчання впродовж життя*. Доступно за посиланням: https://eur-lex.europa.eu
2. Міністерство освіти і науки України. (2020). *Концепція «Нова українська школа» та Державний стандарт базової середньої освіти*. Доступно за посиланням: https://mon.gov.ua
3. ЮНЕСКО. (2021). *Навички XXI століття та майбутнє освіти*. Доступно за посиланням: https://unesdoc.unesco.org
4. Світовий економічний форум. (2020). *Навички для майбутнього: виклики та можливості*. Доступно за посиланням: https://www.weforum.org
5. Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times.* Jossey-Bass.
6. Fullan, M. (2013). *Great to Excellent: Launching the Next Stage of Ontario's Education Agenda.* Ontario Ministry of Education.
7. Robinson, K. (2011). *Out of Our Minds: Learning to be Creative.* Capstone.
8. Освітні платформи Prometheus, EdEra, Coursera – курси з розвитку критичного мислення, цифрової грамотності, підприємництва. Доступно за посиланнями:
   - https://prometheus.org.ua
   - https://www.ed-era.com
   - https://www.coursera.org

Колесник Інна,
заступник директора з
навчально-виховної роботи
Чепелівської гімназії ім.П.Шемчука
Красилівської міської ради
Хмельницької області

Освітні втрати для педагогів: складний виклик сучасності

Анотація. *Ця наукова стаття досліджує вплив освітніх втрат на педагогів, аналізуються освітні фактори, що спричиняють ці втрати, їхній вплив на освітян та можливі шляхи подолання. Адже важливо розуміти, що освітні втрати педагогів - це серйозна проблема, яка потребує комплексного підходу та спільних зусиль.*

Ключові слова: *освітні втрати, демотивація, вигорання, компетентність, менторство, стрес, ментальне здоров'я.*

Освітні втрати для педагогів є серйозною проблемою, яка вимагає комплексного вирішення. Це явище, коли вчителі відчувають, що їхні знання та навички стають застарілими, або вони не встигають за швидкими змінами в освітній галузі. Це може призвести до зниження ефективності навчання, демотивації та вигорання вчителів.

Освітні втрати виникають через швидкий розвиток технологій: нові інструменти та платформи для навчання з'являються щодня, тому педагоги можуть відчувати труднощі у їхньому освоєнні. Зміна навчальних програм та стандартів: регулярні оновлення навчальних програм вимагають від учителів постійного підвищення кваліфікації. Індивідуальні особливості учнів: зростання різноманітності учнів у класі потребує від педагогів гнучкості та індивідуального підходу, що може бути складним завданням. Психологічні фактори: стрес, вигорання та відсутність підтримки з боку адміністрації також можуть упливати на професійний розвиток учителів. Війна: педагоги змушені адаптуватися до нових умов роботи, зазнають значних психологічних навантажень та стикаються з низкою нових професійних викликів.

Унаслідок впливу таких факторів відбувається:

- Зниження якості освіти: застарілі методи навчання та недостатня компетентність педагогів можуть негативно впливати на результати навчання учнів.
- Демотивація вчителів: відчуття, що їхні знання та навички не відповідають сучасним вимогам, може призвести до зниження мотивації та професійного вигорання.
- Відтік кадрів: багато вчителів можуть вирішити змінити професію.
- Професійна деградація: перехід на дистанційне навчання, постійні зміни в навчальних програмах, нестача ресурсів – все це призводить до того, що педагоги не можуть повноцінно реалізувати свої професійні можливості.
- Професійна перекваліфікація: багато педагогів були змушені змінити свою професію через війну. Деякі з них виїхали за кордон, інші – шукають роботу в інших сферах діяльності.
- Соціальна ізоляція: війна призвела до розриву соціальних зв’язків між педагогами. багато з них втратили колег, друзів, а також можливість спілкуватися зі своїми учнями в звичному форматі.
- Психологічне здоров'я: стрес, тривога, депресія, посттравматичний стресовий розлад – це далеко не повний перелік психологічних проблем, з якими стикаються педагоги під час війни. А постійна небезпека, розлука з рідними, руйнування звичного життя – все це негативно впливає на їхнє ментальне здоров’я.
- Фізичне здоров’я: постійний стрес, недосипання, неправильне харчування.

Перед нами постає питання: «А як подолати освітні втрати педагогів?».

По-перше, це постійне навчання: педагогам необхідно регулярно брати участь у тренінгах, семінарах та курсах підвищення кваліфікації. Пропонуємо такі онлайн платформи: Prometheus («Стрес-менеджмент для освітян», «Небайдужі: базові емоційні потреби та соціальна взаємодія»), EdEra (Емоційна стійкість та стратегії протидії вигорання»), Освіторія («Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат»), Всеукраїнська школа онлайн тощо.

По-друге, співпраця з колегами: обмін досвідом та ідеями з колегами може допомогти вчителям розширити свої знання та навички: це можуть бути різноманітні конференції, форуми, семінари тощо.

По-третє, використання сучасних технологій: активне використання цифрових інструментів та платформ може зробити навчання більш цікавим та ефективним.

По-четверте, підтримка адміністрації: шкільна адміністрація повинна створювати умови для професійного розвитку вчителів та надавати їм необхідну підтримку.

По-п’яте, і мабуть, головне - ментальне здоров’я: важливо дбати про своє ментальне здоров’я, щоб уникнути вигорання. У нашій гімназії у цьому напрямку працює практичний психолог, яка активно використовує Всеукраїнську програму ментального здоров'я «Ти як?» за ініціативи першої леді Олени Зеленської, яка спрямована на розбудову якісної системи надання послуг у сфері психосоціальної підтримки та розвиток культури піклування про ментальне здоров'я.

Подолання освітніх втрат – це комплексна задача, яка потребує спільних зусиль усіх учасників освітнього процесу, зокрема й заступника директора. Його роль у цьому процесі є надзвичайно важливою, адже саме він координує роботу педагогічного колективу та створює умови для їхнього професійного розвитку.

Ми вважаємо, що основними напрямами роботи заступника директора є:

1. Діагностика потреб педагогів: опитування, анкетування: проведення регулярних опитувань серед педагогічного колективу для визначення їхніх потреб, труднощів та очікувань; індивідуальні бесіди: регулярні індивідуальні бесіди з кожним педагогом для більш детального розуміння їхніх потреб; аналіз результатів: систематичний аналіз результатів діагностики для виявлення загальних тенденцій та індивідуальних потреб.

2. Розробка та впровадження програм професійного розвитку: індивідуальні плани (створення індивідуальних планів професійного розвитку для кожного педагога з урахуванням його потреб та сильних сторін); групові тренінги (організація тренінгів, семінарів, майстер-класів з актуальних тем); менторство (впровадження системи менторства для надання підтримки молодим педагогам).

3. Створення сприятливого освітнього середовища: командна робота (створення атмосфери взаємодопомоги та підтримки в педагогічному колективі); обмін досвідом (організація педагогічних рад, відкритих уроків, обмін досвідом між вчителями); психологічна підтримка (забезпечення психологічної підтримки педагогів, особливо в складні періоди)

4. Забезпечення доступу до інформаційних ресурсів: бібліотека (оснащення шкільної бібліотеки сучасною літературою з педагогіки та психології); інтернет-ресурси (надання доступу до онлайн-платформ для професійного розвитку);
сучасні технології (забезпечення педагогів сучасними технічними засобами для ефективного навчання).

5. Співпраця з зовнішніми партнерами: вищі навчальні заклади (співпраця з ВНЗ та ХОІППО для організації курсів підвищення кваліфікації); методичні об'єднання (участь у роботі методичних об'єднань різних рівнів); інші школи (обмін досвідом з іншими навчальними закладами в ОТГ та за її межами).

Також виділяємо важливі аспекти роботи заступника директора з навчально-виховної роботи у напрямі подолання освітніх втрат педагогів*:*

- ✓ Індивідуальний підхід: кожен педагог унікальний, тому важливо враховувати його особливості при розробці планів професійного розвитку.
- ✓ Систематичність: професійний розвиток педагогів має бути систематичним і безперервним процесом.
- ✓ Мотивація: важливо створювати умови для мотивації педагогів до самовдосконалення.
- ✓ Підтримка: заступник директора має бути надійним партнером і помічником для кожного педагога.

Отже, подолання освітніх втрат педагогів – це інвестиція в майбутнє освіти. Ідеального інструменту подолання освітніх втрат не існує, але постійне навчання, співпраця з колегами, використання сучасних технологій, підтримка адміністрації та держави – це ключові фактори успішного подолання цієї проблеми.

Список використаних джерел та літератури

1. А.Мірошнікова. Освітні втрати: 7 кроків ефективного учителя. URL: https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-7-krokiv-efektyvnogo-uchytelya/
2. В. І. Дмитрук, О. В. Половенко, В. І. Яцейко. Освітні втрати та навчальні розриви: сутність, причини, наслідки та шляхи їх подолання: методичні рекомендації. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 56 с.
3. Моделі подолання освітніх втрат в умовах війни та післявоєнний період : збірник методичних рекомендацій / Укл. : В. В. Стойкова, О. А. Завгородня, Л. Л. Козирєва, С. В. Гіль; за заг. ред. В. В. Стойкової. Миколаїв : Центр редакційно-видавничої діяльності ОІППО, 2023. 24 с.
4. Онлайн-курс «Стрес-менеджмент для освітян». URL: https://prometheus.org.ua/prometheus-free/stress-management-for-educators/
5. Онлайн-курс «Небайдужі: базові емоційні потреби та соціальна взаємодія». URL: https://prometheus.org.ua/prometheus-free/emotional-needs-and-social-interaction/
6. Онлайн-курс «Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат». URL: https://osvitoria.org/podolannia-osvitnikh-vtrat/

Костюк Інна,
вихователь-методист, в.о.директора
Богданівецького закладу
дошкільної освіти «Вербиченька»
Хмельницький район
Хмельницька область

Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення

Анотація. *У статті розглядаються основні аспекти створення безпечного та здорового освітнього середовища в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України. Аналізуються питання фізичної та психологічної безпеки, інформаційного захисту, інклюзивності, а також виклики, що постають перед системою освіти в період відбудови. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу, який включає модернізацію інфраструктури, психологічну підтримку дітей та педагогів, впровадження сучасних технологій безпеки та соціальну адаптацію здобувачів освіти у нових реаліях.*

Ключові слова: *безпечне освітнє середовище, психологічна безпека, фізична безпека, післявоєнне відновлення, інклюзивна освіта, кібербезпека.*

Вступ. Глобальні виклики сучасності, спричинені війною в Україні, суттєво вплинули на систему освіти, що зумовило необхідність впровадження нових підходів до забезпечення безпечного освітнього середовища. Післявоєнне відновлення вимагає комплексних рішень щодо фізичної та психологічної безпеки, відбудови освітніх закладів, створення доступної інфраструктури та цифрової безпеки.

Метою даного дослідження є аналіз основних аспектів створення безпечного та здорового освітнього середовища у контексті післявоєнного відновлення та розробка рекомендацій щодо його забезпечення.

1. Фізична безпека освітнього простору

1.1. Інфраструктурні рішення

Після руйнувань, спричинених війною, ключовим завданням є відбудова навчальних закладів з урахуванням сучасних стандартів безпеки.

Основні заходи:

Облаштування бомбосховищ та укриттів у школах та дитячих садках;

Реконструкція будівель з урахуванням принципів сейсмостійкості та енергоефективності;

Розширення евакуаційних шляхів та модернізація систем оповіщення.

1.2. Безпека навчального середовища

Використання антивандальних меблів та покриттів, що мінімізують ризики травматизму.

Забезпечення освітніх закладів системами відеоспостереження та охорони.

Розширення практики навчань з цивільного захисту та домедичної допомоги серед учнів і персоналу.

2. Психологічна безпека та підтримка дітей

2.1. Наслідки стресу у дітей та педагогів

Війна та її наслідки негативно вплинули на емоційний стан дітей. Серед поширених проблем:

посттравматичний стресовий розлад (ПТСР);

підвищена тривожність та депресія;

складнощі у соціалізації.

2.2. Програми психологічної підтримки

Впровадження курсів психоемоційного відновлення для дітей.

Розширення мережі шкільних психологів та соціальних педагогів.

Використання методик арт-терапії, музикотерапії та казкотерапії.

2.3. Запобігання булінгу та дискримінації

Впровадження системи медіації для розв'язання конфліктів.

Підвищення рівня обізнаності учнів про психологічну допомогу.

Залучення спеціалістів для роботи з дітьми, які пережили травматичні події.

3. Інформаційна безпека та цифрова грамотність

3.1. Захист дітей в інформаційному просторі

Проведення занять з медіаграмотності та критичного мислення.

Використання технологій фільтрації контенту у навчальних закладах.

Освітні програми щодо запобігання кібербулінгу.

3.2. Впровадження цифрової безпеки

Захист персональних даних учнів та вчителів.

Контроль цифрових ресурсів, що використовуються в навчальному процесі.

Навчання педагогів сучасним методам інформаційної безпеки.

4. Інклюзивність та доступність освіти

4.1. Фізична доступність навчальних закладів

Оснащення освітніх закладів пандусами, ліфтами, тактильними доріжками.

Адаптація навчальних матеріалів для дітей із порушеннями слуху та зору.

4.2. Психологічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами

Впровадження ресурсних кімнат для інклюзивного навчання.

Навчання педагогів методикам роботи з дітьми з ООП.

5. Виклики та перспективи післявоєнного відновлення освіти

5.1. Основні виклики

Руйнування навчальних закладів через воєнні дії.

Психологічні наслідки війни для дітей та педагогів.

Фінансовий стан.

5.2. Шляхи подолання викликів

1. Фінансування та міжнародна підтримка

Розробка державних програм фінансування відбудови закладів освіти.

Залучення міжнародних організацій (ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, ООН) до реконструкції освітньої інфраструктури.

Впровадження грантових програм для навчальних закладів.

2. Підготовка педагогічних кадрів

Проведення тренінгів для вчителів щодо роботи з дітьми, які пережили травматичний досвід.

Впровадження спеціальних програм підготовки шкільних психологів.

Навчання освітян методам кризового менеджменту.

3. Використання цифрових технологій

Створення змішаних та дистанційних навчальних програм для дітей, які не мають доступу до фізичних навчальних закладів.

Впровадження освітніх платформ для психологічної підтримки учнів.

Використання штучного інтелекту та аналітичних систем для моніторингу стану учнів.

Висновки. Створення безпечного та здорового освітнього середовища є ключовим завданням у післявоєнний період. Необхідність комплексного підходу включає фізичний захист, психологічну підтримку, інформаційну безпеку та інклюзивність. Ефективне вирішення цих завдань сприятиме: швидшій соціальній адаптації дітей після воєнних подій; забезпеченню фізичної та психологічної безпеки учнів та педагогів; формуванню якісного освітнього процесу в нових реаліях.

Відновлення освітнього простору має базуватися на інноваційних підходах, міждисциплінарному співробітництві та залученні всіх зацікавлених сторін: держави, громадських організацій, педагогів, батьків і міжнародних партнерів.

Список використаних джерел та літератури

1. Державна служба якості освіти України. Безпечне освітнє середовище: рекомендації для закладів освіти, 2023. https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishche/
2. ЮНІСЕФ Україна. Освіта у кризових умовах: кращі практики та рекомендації, 2024. https://www.unicef.org/ukraine/
3. Інститут модернізації змісту освіти. Рекомендації щодо відновлення шкіл у післявоєнний період, 2024. https://imzo.gov.ua
4. Закон України "Про освіту". Розділ про безпечне освітнє середовище. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19
5. ЮНЕСКО. Глобальні стандарти безпеки в освіті, 2023. https://www.unesco.org

Крупська Ольга,
директор Комунального закладу
«Солобковецький ЗДО «Малятко»
Солобковецької сільської ради
Хмельницького району
Хмельницької області

Особистісно орієнтоване управління закладом дошкільної освіти

В сучасних умовах реформування освіти дедалі більше уваги приділяється створенню комфортного та сприятливого середовища для розвитку кожної дитини. Особистісно орієнтоване управління закладом дошкільної освіти є ключовим інструментом, який не лише підвищує якість освіти, але й сприяє гармонійному розвитку вихованців, професійному зростанню педагогів та ефективній взаємодії з батьками. Відповідно особистісно орієнтоване управління закладом дошкільної освіти набуває все більшої актуальності. Такий підхід забезпечує гармонійний розвиток кожної дитини, сприяє професійному зростанню педагогічного колективу та створює сприятливий мікроклімат у закладі. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць у сфері управління освітою, проблема реалізації особистісно орієнтованого підходу в закладі дошкільної освіти залишається недостатньо дослідженою.

Метою дослідження є визначення основних принципів та методів особистісно орієнтованого управління закладом дошкільної освіти.

Завдання дослідження включають:

– аналіз теоретичних засад особистісно орієнтованого управління в освітньому середовищі;

– дослідження ролі керівника у формуванні сприятливого освітнього середовища;

– розробка методів впровадження особистісно орієнтованого управління;

– оцінка впливу особистісно орієнтованого управління на якість освіти у закладі дошкільної освіти.

Об’єктом дослідження є управлінська діяльність у закладі дошкільної освіти, а суб’єктом – особистісно орієнтований підхід в управлінні. У роботі використані методи аналізу наукової літератури, порівняльний аналіз та узагальнення. Наукова гіпотеза полягає в тому, що впровадження особистісно орієнтованого управління сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу та покращенню взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу.

Особистісно орієнтоване управління закладом дошкільної освіти ґрунтується на сучасних концепціях педагогічної взаємодії, гуманізації освітнього процесу та

врахуванні індивідуальних потреб кожної дитини. Основними теоретичними засадами є:

– гуманістичний підхід – орієнтація на розвиток особистості дитини, створення умов для її самореалізації та соціалізації;

– принцип індивідуалізації – врахування особливостей кожної дитини, її здібностей, інтересів та темпу розвитку;

– педагогіка партнерства – побудова довірливих взаємовідносин між керівництвом, педагогами, батьками та вихованцями;

– компетентнісний підхід – розвиток ключових компетенцій у дітей та педагогів через ефективне управління навчальним процесом;

– принцип дитиноцентризму – створення освітнього середовища, в якому першочергово враховуються інтереси та потреби дітей;

– особистісно орієнтоване управління передбачає формування демократичного стилю керівництва, що базується на підтримці ініціативи педагогів, наданні їм можливостей для професійного зростання та підвищенні рівня мотивації.

Ключову роль у створенні умов для якісного освітнього процесу відіграє керівник закладу дошкільної освіти. Його завдання полягає не лише в організаційному управлінні, але й у забезпеченні психологічного комфорту всіх учасників освітнього процесу – вихованців, педагогів та батьків.

Основними аспектами діяльності керівника є:

– формування позитивного мікроклімату;
– створення атмосфери довіри та співпраці між педагогами;
– впровадження принципів взаємоповаги та взаємопідтримки в колективі;
– запровадження механізмів зворотного зв’язку для оцінки настрою та потреб працівників і батьків;
– забезпечення професійного розвитку педагогів;
– організація тренінгів, семінарів, майстер-класів для підвищення кваліфікації;
– створення умов для обміну досвідом між вихователями;
– стимулювання педагогів до впровадження інноваційних методик;
– партнерство з батьками;
– проведення регулярних зустрічей, консультацій, відкритих занять;
– врахування побажань та зауважень батьків при плануванні освітнього процесу;
– формування активної батьківської громади, що сприяє розвитку закладу;
– розвиток матеріально-технічної бази;
– використання сучасних освітніх технологій;
– підтримка безпеки та екологічності середовища.

Таким чином, ефективне керівництво сприяє створенню освітнього середовища, яке відповідає принципам особистісно орієнтованого підходу. Керівник, який підтримує ініціативу педагогів, залучає батьків до освітнього процесу та забезпечує комфортні умови для дітей, формує сучасний та успішний заклад дошкільної освіти.

Впровадження особистісно орієнтованого управління в закладі дошкільної освіти передбачає використання гнучких методів і стратегій, що забезпечують комфортне середовище для дітей, ефективну взаємодію між педагогами та керівництвом, а також залучення батьків до освітнього процесу.

На основі аналізу на опрацювання літератури можна визначити основні методи впровадження:

– індивідуалізація управління персоналом;
– визначення професійних потреб та сильних сторін кожного педагога;
– створення індивідуальних програм професійного розвитку;
– гнучкий підхід до розподілу обов’язків залежно від компетенцій вихователів;
– створення комфортного освітнього середовища;

– використання сучасних освітніх технологій та інтерактивних методів навчання;

– розвиток предметно-просторового середовища, що сприяє самовираженню дітей;

– забезпечення психологічного комфорту через підтримку емоційного добробуту вихованців;

– впровадження демократичних методів управління;

– проведення колективних обговорень та залучення педагогів до прийняття управлінських рішень;

– моніторинг ефективності впровадження особистісно орієнтованого управління;

– впровадження системи оцінювання рівня задоволеності педагогів, батьків та дітей.

Таким чином, упровадження особистісно орієнтованого управління в закладі дошкільної освіти сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, створенню гармонійного середовища для розвитку дітей та покращенню співпраці між всіма учасниками освітнього процесу. Застосування демократичних методів управління, індивідуального підходу до педагогів та активного залучення батьків забезпечує якісне функціонування закладу на засадах гуманізації та партнерства.

Запровадження особистісно орієнтованого управління у закладі дошкільної освіти безпосередньо впливає на якість освіти, формування позитивного освітнього середовища та загальний рівень задоволеності учасників навчального процесу. Оцінка ефективності такого підходу ґрунтується на аналізі ключових показників розвитку дітей, професійної діяльності педагогів та залученості батьків у процес виховання.

Основними критеріями оцінки впливу є:

– рівень розвитку дітей;

– підвищення рівня мотивації до навчання через використання індивідуальних підходів;

– покращення соціальних навичок, зокрема комунікації, самостійності та емоційного інтелекту;

– відстеження успішності засвоєння програмного матеріалу та гармонійного розвитку особистості дитини;

– ступінь залученості педагогів до інноваційної діяльності;

– використання інтерактивних та розвивальних методик навчання;

– рівень професійного зростання педагогів через участь у тренінгах, семінарах та обміні досвідом;

– наявність комфортного та безпечного простору для дітей;

– використання сучасних освітніх технологій та дидактичних матеріалів;

– рівень психологічної підтримки вихованців та створення атмосфери довіри;

– активна участь батьків у заходах, консультаціях та спільних проєктах;

– рівень довіри до адміністрації та колективу;

– моніторинг розвитку дітей через педагогічні спостереження та оцінку досягнень.

На основі вище зазначеного, можна дійти висновку, що особистісно орієнтоване управління позитивно впливає на якість освіти у закладі дошкільної освіти, сприяючи створенню гармонійного освітнього середовища, розвитку потенціалу вихованців та покращенню взаємодії між всіма учасниками навчального процесу. Використання демократичних методів керівництва, індивідуального підходу до педагогів і дітей, а також активна співпраця з батьками дозволяють досягти високих результатів у дошкільній освіті.

Отже, результати дослідження свідчать про те, що особистісно орієнтоване управління є ефективним підходом до організації роботи закладі дошкільної освіти. Воно сприяє: покращенню взаємодії між адміністрацією, педагогами, дітьми та

батьками; підвищенню якості дошкільної освіти завдяки індивідуальному підходу; формуванню позитивного мікроклімату в закладі; підвищенню мотивації педагогів до професійного розвитку та інноваційної діяльності.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку інструментів оцінювання ефективності особистісно орієнтованого управління в закладі дошкільної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Гой Н., Вишневська О. Інноваційний підхід до управління дошкільним навчальним закладом. Mountain School of Ukrainian Carpaty. 2016. Т. 15, № 1. URL: https://doi.org/10.15330/msuc.2016.15.140-144 (дата звернення: 13.03.2025).

2. Носенко Ю. Г., Богдан В. О. Характеристика хмарних сервісів Google в аспекті управління дошкільним навчальним закладом. New computer technology. 2015. Т. 13. С. 9–15. URL: https://doi.org/10.55056/nocote.v13i0.877 (дата звернення: 13.03.2025).

3. Особистісно-орієнтоване навчання як тенденція гуманізації освіти. Педагогічна Академія: наукові записки. 2024. URL: https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.04.29.05 (дата звернення: 13.03.2025).

Кузюк Наталія,
вчитель початкових класів,
вчитель І категорії
комунального опорного закладу
загальної середньої освіти
Пироговецького ліцею
Хмельницької міської ради
Хмельницької області

Основні аспекти навчання у воєнний час і період відбудови в початковій школі: як згладити стреси для дітей

Анотація*. У статті розглядаються ключові аспекти організації навчального процесу в умовах воєнного часу та в період відбудови, зокрема шляхи зменшення стресу для дітей початкової школи. Аналізуються психологічні, педагогічні та соціальні чинники, що впливають на емоційний стан учнів, та пропонуються стратегії адаптації освітнього середовища до кризових умов.*

Ключові слова*: війна, психоемоційний стан, тривога, навантаження, гнучкість, консультації.*

Воєнні дії та їх наслідки серйозно впливають на психоемоційний стан дітей молодшого шкільного віку. Стрес, викликаний небезпекою, втратою близьких, змінами у звичному житті, може негативно позначитися на навчанні та загальному розвитку учня. У цей період важливо розробити ефективні методи підтримки дітей у навчальному процесі, забезпечити психологічну допомогу та створити безпечне середовище. Війна в Україні спричинила безпрецедентні виклики для системи освіти, особливо для початкової школи. Діти, які перебувають у цьому віці, є особливо вразливими до травматичних подій, і вплив війни на їхнє навчання та психоемоційний стан є глибоким і довготривалим.

Потрібно зважати на психологічні аспекти навчання дітей у кризових умовах. Учні початкової школи є особливо вразливими до стресових факторів. Серед основних проявів негативного впливу війни:

1. Підвищена тривожність і страхи.

2. Проблеми з концентрацією уваги.

3. Порушення сну та апетиту.

4. Труднощі в соціальній взаємодії.

5. Травматичні події: Діти можуть стати свідками або пережити насильство, втрату близьких, руйнування домівок та інші травматичні події.

6. Невизначеність та тривога: Постійна невизначеність щодо майбутнього та загроза безпеці можуть викликати у дітей тривогу та страх.

7. Втрата звичного життя: Війна руйнує звичний розпорядок дня дітей, їхні соціальні зв'язки та відчуття безпеки.

Під час війни навчальний процес стикається з безліччю викликів, тому головне завдання педагога – створити гнучку систему освіти, яка враховує емоційний стан учнів. Важливо використовувати змішані форми навчання, поєднуючи онлайн- та офлайн-уроки, адаптувати навчальні програми до нових реалій та забезпечувати психологічну підтримку. Для створення позитивних емоцій необхідно залучати елементи гри, творчі завдання, групові проєкти, що допомагають відволіктися від стресу. Атмосфера довіри та взаємопідтримки робить навчання комфортнішим, а похвала та мотивація сприяють збереженню інтересу до знань. Поведінка педагога має бути врівноваженою, впевненою, сповненою емпатії та розуміння. Учні мають відчувати, що їхні переживання важливі, а навчання – це не тягар, а підтримка і шлях до майбутнього. Головне – створити безпечний емоційний простір, у якому кожен учень буде відчувати себе цінним і здатним до розвитку навіть у складних умовах.

Стратегії підтримки та адаптації освітнього процесу:

Психологічна підтримка: Надання психологічної допомоги дітям, вчителям та батькам є критично важливим для подолання травматичних наслідків війни. Дану підтримку можна поділити за декількома напрямами:

1.Для учнів :

-забезпечення доступу до психологів та психотерапевтів.

-проведення групових та індивідуальних консультацій для подолання стресу, тривоги та травматичних переживань.

-використання технік арт-терапії, ігрової терапії та інших методів для емоційної регуляції.

-створення безпечного та підтримуючого навчального середовища, де діти можуть вільно виражати свої почуття.

2.Для педагогів:

- організація тренінгів та семінарів з питань психологічної підтримки та стресостійкості.

- надання можливості для супервізії та обміну досвідом.

-забезпечення доступу до психологічної допомоги для подолання професійного вигорання.

3.Для батьків:

-проведення інформаційних кампаній та консультацій щодо підтримки дітей в умовах війни.

-організація батьківських груп підтримки.

В умовах війни освітній процес потребує особливих підходів, які допоможуть дітям адаптуватися та зменшити рівень стресу. Головне завдання педагогів і батьків – створити безпечну атмосферу, де дитина почуватиметься підтриманою та зрозумілою. Важливо враховувати емоційний стан учнів і надавати їм можливість висловлювати свої почуття без страху осуду. Спілкування з дітьми має бути м'яким і спокійним, без надмірного тиску та вимог, що можуть викликати тривожність.

Гнучкість у навчанні є ключовим фактором. Потрібно зменшити навантаження, адаптувати матеріал, давати більше практичних і творчих завдань, які допоможуть відволіктися від напруженої ситуації. Використання ігрових методик, інтерактивних завдань, групових обговорень та спільних проєктів сприяє емоційному розвантаженню та створює позитивний досвід навчання.

Не менш важливим є встановлення чіткої структури дня. Навіть у складних умовах дітям потрібна стабільність, тому варто підтримувати режим навчання, але без жорстких рамок, щоб не спричиняти додатковий стрес. Регулярні перерви, фізична активність та творчі заняття допоможуть знизити емоційне напруження.

Соціально-емоційне навчання в початковій школі відіграє важливу роль у формуванні психологічної стійкості дітей, особливо в умовах війни. Воно допомагає учням розпізнавати та виражати свої емоції, керувати стресом, будувати здорові взаємини та підтримувати внутрішню мотивацію до навчання. У складні часи діти можуть відчувати страх, тривожність, розгубленість, тому педагоги повинні створювати безпечне середовище, де учні зможуть відкрито говорити про свої переживання.

Підтримка соціально-емоційного навчання під час війни допомагає розвивати емпатію, взаємодопомогу та стійкість до викликів. Важливо навчати дітей простих технік саморегуляції, таких як дихальні вправи, малювання для зняття напруги або позитивні афірмації, які допоможуть впоратися з емоціями. Крім того, групові заняття, де діти можуть висловлювати свої думки, спільно грати та взаємодіяти, сприяють створенню атмосфери підтримки та довіри.

Роль педагога полягає не лише у викладанні навчального матеріалу, а й у формуванні емоційної безпеки для учнів. Спокійний тон, розуміння, заохочення та похвала навіть за невеликі досягнення допомагають дітям відчувати стабільність та впевненість у собі. Також важливо залучати батьків до цього процесу, пояснюючи їм, як підтримувати дитину, як спілкуватися з нею про війну та як допомагати долати стрес.

Соціально-емоційне навчання має стати невід'ємною частиною освітнього процесу, адже воно сприяє не лише академічному розвитку, а й формуванню емоційної витривалості, що є критично важливим у кризових умовах. Навчання в такий період має не лише передавати знання, а й стати джерелом підтримки, стабільності та віри в майбутнє.

Створення безпечного навчального середовища в початковій школі під час війни є пріоритетним завданням, адже дитина – це майбутнє України. У цей складний час важливо забезпечити фізичну, емоційну та психологічну безпеку учнів, щоб навчальний процес залишався стабільним і підтримуючим. Школа повинна бути місцем, де діти почуваються захищеними, навіть коли навколо нестабільність.

Організація укриттів, чіткі алгоритми дій під час повітряних тривог і роз’яснення правил безпеки є першочерговими заходами, які дозволяють знизити рівень тривоги та забезпечити захист дітей у надзвичайних ситуаціях. Водночас важливо створювати спокійну та підтримуючу атмосферу в класі, адже емоційний стан учнів значно впливає на їхню здатність навчатися та адаптуватися до змін.

Педагоги повинні бути не лише джерелом знань, а й опорою для своїх учнів, надаючи їм відчуття стабільності та впевненості. Важливо говорити з дітьми про їхні почуття, заспокоювати їх, пояснювати складні ситуації зрозумілими словами без зайвого нагнітання страху. Навчальний процес має бути гнучким, з можливістю адаптації відповідно до обставин, щоб не перевантажувати дітей і зберігати інтерес до навчання [9].

Роль педагога полягає не лише у викладанні навчального матеріалу, а й у формуванні емоційної безпеки для учнів. Спокійний тон, розуміння, заохочення та похвала навіть за невеликі досягнення допомагають дітям відчувати стабільність та впевненість у собі. Також важливо залучати батьків до цього процесу, пояснюючи їм, як підтримувати дитину, як спілкуватися з нею про війну та як допомагати долати стрес [7].

Педагогам і батькам слід бути чуйними до емоцій дітей, розмовляти з ними про їхні почуття, надавати підтримку та пояснювати ситуацію так, щоб не викликати зайвого страху. Важливо заохочувати дітей до висловлення своїх переживань через малюнки, музику, письмові історії або просто розмови [8].

Головне – створити відчуття безпеки, показати, що навіть у складні часи є люди, які піклуються, підтримують і готові допомогти. Освіта має стати не лише джерелом знань, а й простором, де діти можуть почуватися спокійно, впевнено та бачити перспективу майбутнього.

Для розвитку навичок читання та письма можна використовувати платформу "Вчи.юа", яка містить багато адаптованих завдань для молодших школярів. "На урок" пропонує інтерактивні матеріали, тести та ігрові завдання, які допомагають урізноманітнити навчальний процес. Додатково можна залучати "Освіторію" та "Всеосвіту", що містять безліч методичних матеріалів, відеоуроків і корисних ресурсів для вчителів та учнів.

Для розвитку математичних навичок і логічного мислення підходять платформи Kahoot і LearningApps, які дозволяють створювати інтерактивні вправи у форматі гри. Також варто звернути увагу на "МійКлас", що пропонує готові завдання з різних предметів, адаптовані до української шкільної програми.

YouTube-канали з освітнім контентом, такі як "Пізнайко", "Цікава наука" або "УкрЛайф", можуть доповнити навчання цікавими відеоуроками. Окрім того, мобільні додатки, такі як "Розумники", допомагають дітям тренувати навички читання, письма та математики в ігровій формі.

Використання цих ресурсів допоможе забезпечити доступ до якісної освіти навіть у складних умовах війни, зробивши навчальний процес цікавим, доступним та ефективним [2].

Використання інтерактивних методів, творчих завдань та елементів гри допомагає зменшити рівень стресу та створити позитивний емоційний фон. Спільні проєкти, групові заняття та дружнє спілкування сприяють підтримці соціальних зв’язків і формуванню довіри між учнями.

Онлайн-платформи та мобільні додатки для навчання відіграють важливу роль у розвитку дитини, оскільки забезпечують індивідуалізований підхід до освіти та сприяють формуванню інтересу до навчання. Вони допомагають підвищити мотивацію, адже інтерактивний та ігровий формат завдань робить процес пізнання цікавим і захопливим. Діти отримують можливість навчатися у власному темпі, що розвиває їхню самостійність та відповідальність за освітній процес. Завдяки логічним задачам та інтерактивним вправам формуються аналітичні навички та критичне мислення, а доступність матеріалів у будь-який час дозволяє використовувати ці ресурси для додаткового навчання.

Водночас існують певні ризики, пов’язані з надмірним використанням цифрових ресурсів. Занадто довгий екранний час може призвести до перевтоми, зниження концентрації та погіршення сприйняття інформації. Якщо дитина проводить багато часу за мобільними додатками, це може вплинути на її соціальні навички, оскільки зменшується кількість живого спілкування з однолітками. Крім того, не всі освітні ресурси мають достатній рівень методичної підготовки, тому важливо контролювати якість контенту та його відповідність шкільній програмі.

Цифрові ресурси є ефективним інструментом для навчання, якщо використовувати їх збалансовано. Важливо поєднувати онлайн-освіту з традиційними методами навчання, живим спілкуванням та фізичною активністю, щоб забезпечити гармонійний розвиток дитини.

Безпека дітей – це не лише захист від фізичних загроз, а й турбота про їхній психологічний комфорт. Дитинство має залишатися дитинством, навіть у найважчі часи, тому роль дорослих – зробити все можливе, щоб навчання було не лише джерелом знань, а й простором, де діти можуть почуватися спокійно, впевнено та захищено[1]. Діти – майбутнє України, і турбота про їхній розвиток та безпеку є нашим спільним обов’язком.

Дитинство не повинно втрачати свою радість, навіть у складних обставинах, і саме дорослі – вчителі, батьки, суспільство – несуть відповідальність за те, щоб маленькі українці зростали у любові, підтримці та вірі у майбутнє [10].

Навчання має бути не лише процесом отримання знань, а й місцем, де дитина почувається в безпеці, може висловлювати свої емоції, отримувати підтримку та розвиватися всебічно. Психологічний комфорт, стабільність, можливість навчатися у дружній атмосфері – це ключові фактори, які допомагають дітям пережити складні часи з найменшими втратами для їхнього емоційного стану.

Не менш важливим є встановлення чіткої структури дня. Навіть у складних умовах дітям потрібна стабільність, тому варто підтримувати режим навчання, але без жорстких рамок, щоб не спричиняти додатковий стрес. Регулярні перерви, фізична активність та творчі заняття допоможуть знизити емоційне напруження.

Турбота про дітей сьогодні – це інвестиція в майбутнє України. Саме від того, в яких умовах зростатимуть і навчатимуться діти, залежить те, якою буде країна завтра. Об'єднання зусиль усіх дорослих, забезпечення фізичної та емоційної безпеки, увага до потреб дитини – це основа, яка допоможе виховати покоління сильних, розумних і впевнених у собі громадян [5].

Відновлення освітнього середовища у післявоєнний період є ключовим завданням для забезпечення якісної освіти та психологічного комфорту дітей. Після завершення активних бойових дій необхідно не лише відбудувати школи, а й створити безпечне та стабільне середовище, яке допоможе дітям повернутися до звичного навчального процесу [4]. Передусім слід забезпечити реконструкцію шкільних приміщень, ремонт класів та облаштування укриттів, щоб навчання могло проходити у комфортних і безпечних умовах. Фізична безпека дітей має залишатися пріоритетом, тому важливо проводити перевірку будівель, відновлювати комунікації та створювати умови для безперебійного навчання.

Окрім матеріального відновлення, необхідно поступово повертатися до стабільного навчального процесу без різких змін, аби уникнути додаткового стресу для дітей. Гнучкість у навчанні, адаптація програм та поступове впровадження звичних форм освіти допоможуть школярам легше інтегруватися після пережитих потрясінь. Особливої уваги потребують програми соціалізації дітей, які постраждали внаслідок війни. Важливо організовувати спільні заходи, проєкти, творчі заняття та інтеграційні програми, які сприятимуть поверненню до активного соціального життя, відновленню довіри та взаємної підтримки між дітьми.

Безпека дітей – це не лише захист від фізичних загроз, а й турбота про їхній психологічний комфорт. Дитинство має залишатися дитинством, навіть у найважчі часи, тому роль дорослих – зробити все можливе, щоб навчання було не лише джерелом знань, а й простором, де діти можуть почуватися спокійно, впевнено та захищено. Адже саме вони – майбутнє України, і турбота про їхній розвиток та безпеку є нашим спільним обов'язком [6] .

Психологічний супровід школярів після війни має стати пріоритетним напрямом у відновленні освіти, адже діти, які пережили втрати чи травматичний досвід, потребують особливої уваги та підтримки [1]. Повернення до навчання може супроводжуватися тривожністю, страхами та емоційним виснаженням, тому важливо створити середовище, де дитина почуватиметься захищеною.

Робота шкільних психологів повинна включати як індивідуальні, так і групові консультації, де діти зможуть ділитися своїми переживаннями у безпечній атмосфері. Важливо використовувати методи арт-терапії, ігрові техніки, творчі завдання, які допоможуть виражати емоції, не повертаючись постійно до травматичних спогадів. Також необхідно залучати педагогів і батьків до навчання методів емоційної підтримки, аби вони могли правильно реагувати на потреби дитини [3].

Особливу роль відіграє створення стабільного і передбачуваного навчального процесу без різких змін, що допоможе дітям відчувати контроль над своїм життям. Поступове відновлення соціальної взаємодії через групові завдання, інтеграційні заходи та дружні ініціативи сприятиме поверненню довіри до оточення. Забезпечення психологічного благополуччя школярів – це основа для їхнього майбутнього розвитку та адаптації. Дитинство має залишатися часом радості, навіть

після важких випробувань, а підтримка дорослих допоможе відновити внутрішню рівновагу та віру в майбутнє. Відновлення освітнього середовища після війни – це не лише реконструкція шкіл, а й турбота про емоційний стан учнів. Саме завдяки комплексному підходу можна створити умови, у яких діти почуватимуться захищеними, впевненими та готовими до нового етапу в житті.

Висновки. Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для системи освіти, особливо для початкової школи. Подолання цих викликів потребує комплексного підходу, який включає психологічну підтримку, адаптацію навчальних програм та створення безпечного навчального середовища. Довгострокова підтримка та відновлення є критично важливими для забезпечення якісної освіти та психологічного благополуччя дітей у післявоєнний період. В умовах війни освітній процес має не лише передавати знання, а й забезпечувати емоційну підтримку та психологічний комфорт учнів. Гнучкий підхід, соціально-емоційне навчання, безпечне середовище та залучення батьків допоможуть дітям адаптуватися, зменшити рівень стресу та зберегти мотивацію до навчання. Освіта в такий час має бути джерелом стабільності, віри в майбутнє та підтримки для кожної дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Освіта під час воєнного стану – 30 запитань та відповідей. Освітній омбудсмен України. URL: https://eo.gov.ua/osvita-pid-chas-voyennoho-stanu-30-zapytan-ta-vidpovidey/2022/04/18/
2. Навчання під час воєнного стану. Дія. Освіта. URL: https://osvita.diia.gov.ua/courses/education-during-the-state-of-war
3. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови. URL: https://znayshov.com/FR/16460/721.pdf
4. Новий навчальний рік під час дії правового режиму воєнного стану в Україні. URL: https://pon.org.ua/novyny/9721-novyi-navchalnyi-rik-pid-chas-dii-pravovogo-rezhymu-voiennogo-stanu-v-ukraini.html
5. Освіта в Україні під Час Війни: Складнощі та Нюанси | ZnoGrant. URL: https://znogrant.com.ua/blog/yak-zdobuty-osvitu-v-umovah-vijny/
6. Бевз Г. М. Психологічна підтримка дітей в умовах війни. Київ: Освіта, 2022.
7. Гончаренко С. У. Методика навчання в кризових ситуаціях. Львів: Світ, 2021.
8. Іваненко Л. П. Соціально-емоційне навчання у школі: теорія та практика. Харків: Педагогіка, 2020.
9. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації щодо організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. Київ: МОН, 2023.
10. Петренко О. В. Психологічна безпека учнів у кризових умовах. Дніпро: Академія, 2019.

Куриш Наталія,
в.о.директора Комунального закладу
«Інститут післядипломної педагогічної
освіти Чернівецької області»,
кандидат педагогічних наук

Вибудова партнерської взаємодії у закладі освіти крізь призму сучасних викликів

Анотація. *Автором розглянуто особливості кращих світових практик та успішного досвіду впровадження партнерської взаємодії у закладах освіти, зокрема Фінляндії, Польщі, Канади, Великобританії. Проведено дослідження застосування «педагогіки партнерства» у практику Нової української школи.*

Напрацьовано та презентовано Модель педагогіки партнерства у закладі освіти Нової української школи, яка включає два рівні: внутрішньошкільний та зовнішньошкільний.

***Ключові слова**: партнерство, партнерська взаємодія, педагогіка партнерства, Нова українська школа, Модель педагогіки партнерства у закладі освіти.*

Вступ. Зміни, що відбуваються в українській системі освіти спричинені сучасними викликами та процесами реформування і спрямовані на демократизацію взаємовідносин педагога та учня, що забезпечить створення сприятливої атмосфери співробітництва як на уроках, так і в позаурочний час.

Прийнятий Верховною Радою новий Закон «Про освіту» змінює саму філософію навчання — ставить на перший план особистість, а не механізми освітнього процесу. Для забезпечення впевненого поступу дитини уже впродовж семи років відбувається реформування освітньої галузі України. Ключовим документом, що визначає стратегічні орієнтири реформи є Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». Концепція розроблена із врахуванням кращих світових практик та успішного досвіду впровадження партнерської взаємодії у закладах освіти, зокрема Фінляндії, Польщі, Канади, Великобританії, сутність яких полягає:

- у фінських школах активно діють принципи рівності стосовно всіх учасників освітнього процесу. Усі учні, батьки та вчителі рівні в правах. Саме через це вчителі відносяться до кожного учня та його батьків однаково та оцінюють усіх об'єктивно. Також відсутній поділ за соціальним статусом, адже ця інформація є конфіденційною, а будь-які анкетування подібного характеру заборонені. Отже, принцип рівності має на меті не допустити зловживанням обов'язками та можливостями, зневажливе ставлення та нехтування чиєюсь думкою, розподіл за соціальним статусом [5].

- у польських закладах батьки мають право та можливість розв'язувати майже всі питання освіти та виховання, які стосуються їх дітей. Навчальний заклад ніби доповнює роль родини, яка по своїй сутності несе відповідальність за майбутнє учня.

Батьки можуть здійснювати вплив на навчальний заклад за допомогою батьківських рад та президій. Такий вигляд взаємодії дає можливість вчителям та батькам працювати згуртовано [8].

- у канадських школах зустріч з батьками зазвичай здійснюється у двох форматах: загальношкільні збори та індивідуальні зустрічі. Загальні збори проводять один-два рази на рік, а індивідуальні зустрічі з кожним учителя тривають по 15-20 хв. Це гарний спосіб дізнатися стосовно успішності дитини з того чи іншого предмету, щоб надалі мати можливість поліпшити результати.

У Канаді, формою спілкування вчителя з батьками є листування через електронну пошту. А також для регулярної комунікації батьків з вихователем діти щодня носять у школу спеціальні теки, так звані портфоліо. В них знаходяться різні матеріали з виконаними завданнями, а також можуть бути додані записки від батьків. Вчитель щодня перевіряє учнівські матеріали, а потім в кінці тижня надсилає теку з фідбеком, додаючи якісь корисні матеріали або новини для батьків. Отже, школи Канади завжди тримають в курсі батьків стосовно навчальних досягнень учня та докладають зусиль для залучення батьків до активної участі в справах шкільної спільноти. Канадські освітяни переконані, що партнерська взаємодія між вчителем та батьками сприяє покращенню успішності навчальних здобутків школяра [6].

- у британських школах розроблено конкретні кроки щодо залучення батьків до процесу виховання: вечірні зібрання спеціально для батьків, щоб у тих була можливість обговорити успіхи дітей із директором, психологом; знайомство з усіма членами родини школяра; особисте спілкування з батьками в телефонних розмовах, у листах-зверненнях; відвідування сімей, що живуть у неблагонадійних районах; регулярні візити професійних терапевтів, психологів, учителів у проблемні сім'ї;

демонстрація відеофільмів про заняття дітей у школі; підготовка молодих сімей до батьківства [1, с. 323]

Основна частина У національній освіті основа «педагогіки партнерства» закладена Григорієм Сковородою, українським філософом, поетом та педагогом, який зазначав, що завдання наставника, вихователя не навіювання, не інтелектуальний диктат, а ненав'язлива, делікатна допомога людині, яка зайнята пошуком істинного покликання, розвитку «спорідненості».

Ідеї педагогіки співробітництва активно впроваджував український педагог - Василь Сухомлинський, який розглядав процес виховання особистості через тріаду «школа – сім'я – громадськість». У своїх працях (зокрема, «Людина неповторна», «Серце віддаю дітям») ще в 1960-х роках класик педагогічної думки писав, що дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не «вчиться на дорослого», а живе повноцінним і цікавим життям [7]. Отже, до неї слід ставитися доброзичливо і з розумінням.

Однією з перших теоретичні й прагматичні аспекти співпраці батьків і школи зв'язала професорка соціології університету Джона Хопкінса Джой Епштейн. Ще 1982 року вона ініціювала низку досліджень, які засвідчили залежність якості освіти від ефективності співпраці батьків, вчителів і адміністрації школи.

Термін «педагогіка співробітництва» з'явився у системі освіти після публікації Маніфесту «Педагогіка співробітництва», що був підписаний у 1986 році робочою групою, до складу якої увійшли 7 відомих на той час педагогів-новаторів, які об'єднали свої зусилля і на зустрічі поділились досвідом і надбаннями, накопиченими за двадцять років практичної роботи у школі, серед яких був український педагог - В.Ф.Шаталов, учитель школи №5 (м. Донецьк) та грузинський – Ш.О. Амонашвілі, професор, доктор психологічних наук, директор НДІ педагогічних наук (м.Тбілісі).

Термін «педагогіка партнерства» в українській системі освіти почав активно вживатися після прийняття Концепції «Нова українська школа», де розглядається як один з компонентів формули НУШ.

Місія Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти й можливості кожної дитини, щоб зі школи виходив випускник – особистість, патріот, інноватор. Відповідно, Нова школа зорієнтована на якісно новий рівень побудови взаємовідносин усіх учасників освітнього процесу в основі яких знаходиться педагогіка партнерства. Вона передбачає співпрацю між педагогами, учнями, їхніми батьками, враховуючи рівність у праві на доброзичливе, толерантне ставлення, взаємоповагу, емпатію, взаєморозуміння [1].

Науковцями напрацьовано багато практичних моделей застосування педагогіки партнерства у закладах освіти. Враховуючи сучасні виклики та нормативно-правове забезпечення пропонуємо Модель педагогіки партнерства, яка включає два рівні: внутрішньошкільний та зовнішньошкільний.

Внутрішньошкільний рівень є фундаментальним при вибудові партнерської взаємодії у закладі освіти, на якому основними ключовими особами визначаються: учні - учителі - батьки.

Реалізацію ідей педагогіки партнерства на даному рівні можна розглядати двома шляхами:

- перший шлях – можна назвати «романтичним», що проявляється у любові й повазі вчителя до дитини, коли він «схиляється до її рівня» і він характерний при побудові відносин з учнями початкової школи та учнями на адаптаційному циклі базової ланки освіти. Особливо такі підходи є ефективними при проведенні ранкових зустрічей, що гуртують, об'єднують учнівські колективи та мотивують учнів до навчання, формують лідерські якості та дають можливість вільно комунікувати й висловлювати власну думку і свої почуття.

- другий шлях – «суб'єкт-суб'єктний», що полягає уже в розподілі функцій вчителя та учня й організації їх співпраці, як рівноправних партнерів із визначеними правилами у закладі освіти та відповідними обов'язками. Такі стосунки переважно

характерні у відносинах учителя з учнями на циклі базового предметного навчання і профільної ланки освіти та будуються на довірі, рівності, повазі один до одного.

Важливою особливістю на даному рівні є налагодження відносин учні-батьки та учителі-батьки, що полягає у створенні атмосфери турботи й підтримки учнів, яка сприяла б розвитку їхніх можливостей, задовольняла їхні інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби. А, також, на даному рівні потрібно забезпечити інтеграцію батьків у педагогічний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для залучення сім'ї до супроводу дитини в освітньому процесі [3]. Координаторами реалізації партнерської взаємодії на внутрішньошкільному рівні є адміністрація закладу, яка забезпечує створення у закладі безпечного освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу.

В умовах сучасних викликів, які спричинені пандемією COVID-19 і воєнним станом в Україні, відбувається модернізація партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу, що супроводжується застосуванням сучасних дистанційних та цифрових технологій комунікації, що дає можливість успішно організувати освітній процес та надавати якісні освітні послуги.

Для організації освітнього процесу у закладі освіти під час карантину в синхронному режимі педагоги використовують сервіси ZOOM, «Google Meet», «SKYPE», MOODL. В умовах викликів трансформується взаємодія батьки-вчителі, що переважно переходить у режим асинхронного спілкування використовуючи соціальні мережі: Vaiber, Instagram, Messenger, WhatsApp, Telegram та ін. При налагодженні такої взаємодії необхідно враховувати, чи ваша цільова аудиторія активна у тій чи іншій мережі, а також дуже важливо розробити та визначити правила спілкування у створених групах у соціальних мережах. Для цього обов’язково визначається таймінг активності групи, дотримання етики спілкування, можливості адміністрування, тематика та реагування на повідомлення ін.

Автономія закладу освіти та вимоги сьогодення до оновлення освітнього середовища й підходів до навчання і виховання здобувачів освіти дають можливість адміністраціям закладів підібрати коло партнерів закладу освіти, що формують другий (зовнішньошкільний) рівень моделі педагогіки партнерства. На даному рівні спостерігається соціально-педагогічне партнерство, яке розглядається як окрема форма соціальної взаємодії закладу освіти з фізичними або юридичними особами та базується на засадах визначальної ролі закладу освіти. Таке партнерство включає взаємодію та співпрацю закладу освіти з органами місцевого самоврядування, державними установами, громадськими організаціями, закладами освіти всіх рівнів та форм власності, науковими установами, міжнародними партнерами, бізнесовими структурами та приватними підприємцями [2].

У Чернівецькій області, яка є прикордонним регіоном, важливою є транскордонна співпраця та взаємодія закладів освіти із різними суб’єктами з Румунії й Молдови, що дає можливість долучатися до різних освітніх та культурних заходів, брати участь у проєктах і програмах, отримати гранти та обмінюватися досвідом тощо. На даному етапі реформування Нової української школи налагодження соціально-педагогічного партнерства важливо для формування нового освітнього середовища, оновлення форм, методів та технологій навчання, розширення можливостей реалізації творчих здібностей учнів, удосконалення професійної майстерності педагогічних працівників, вивчення і впровадження кращих освітніх практик [3].

Висновки. Отже, враховуючи сучасні виклики та нові можливості, вибудувати ефективну модель педагогічного партнерства можливо за дотриманням таких принципів: соціальної детермінації у взаємодії школи, сім’ї та громади; взаємної довіри, поваги й визнання значущості один одного у здійсненні спільної педагогічної діяльності; співучасті та співробітництва всіх суб’єктів на двох рівнях моделі педагогіки партнерства; полікультурності; успішності вихованців разом з успішністю сім’ї та громади.

Список використаних джерел та літератури

1. Бобошко В. І. Взаємодія школи, сім'ї і громадськості на засадах соціального партнерства (досвід Великої Британії). Молодий учений. 2016. № 5 (32). С. 321–326.
2. Куриш Н.К. Моделювання реалізації педагогіки партнерства в освітній галузі як пріоритетного компонента Нової української школи. Чернівецька обласна інформаційно-методична газета «Освіта Буковини». №28, 2019 р.
3. Куриш Н. Педагогіка партнерства у закладі освіти: модернізація в процесі реформи. Педагогіка партнерства: реалії та перспективи: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конференції, присвяченої 104-й річниці від дня народження В. Сухомлинського, 11-12.10.2022 / уклад. О.Е. Жосан, В.В. Войтко. Кропивницький, 2022. С 164-169.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. URL: https://mon.gov. ua/storage/app/media/zagalna%20seredn ya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення 05.03.2025).
5. Освітній трансформер: Фінляндія як натхнення. URL: http://education-ua.org/ru/porivnyalna-pedagogika/1104-osvitnijtransformer-finlyandiya-yak-natkhnennya (дата звернення: 02.03.2025).
6. Скиба Ю., Лебединець Г. Педагогічне партнерство в освіті в контексті євроінтеграції. URL: https://imzojournal.org.ua/index.php/journal/article/download/22/20 (дата звернення: 21.02.2025).
7. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Київ: Акта, 2012. 537 с.
8. Шевчук Г. Й. Партнерська педагогіка в Україні: становлення та розвиток. *Педагогічні науки: реалії та перспективи.* Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 71, 2019. С.274-278.

Лакіза Анна,
вихователь ЗДО № 3 «Ластівка»
Шепетівської міської ради
Хмельницької області

STREAM-освіта для дошкільнят: сучасний підхід до розвитку дітей

Анотація. *У статті висвітлюється актуальність впровадження STREAM-освіти в освітній процес дошкільних закладів. Розглядається значення міждисциплінарного підходу для гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. Представлено основні принципи та методи впровадження STREAM-освіти в освітньому середовищі дошкільних закладів. Окреслено роль педагога як організатора освітнього процесу, який мотивує дітей до пізнавальної діяльності. Розглядаються практичні приклади інтегрованих занять з використанням STREAM-технологій. Зазначено, що STREAM-освіта сприяє розвитку допитливості та творчого потенціалу дітей. Описані переваги впровадження даного підходу для підготовки дітей до навчання у школі.*

Ключові слова: *STREAM-освіта, дошкільна освіта, інноваційний підхід, критичне мислення, інтегровані заняття, креативність, міждисциплінарний підхід, розвиток дітей.*

Сучасні тенденції в освіті спрямовані на розвиток у дітей навичок, необхідних для життя в умовах стрімкого технологічного прогресу. STREAM-освіта є інноваційним підходом, що поєднує природничі науки, технології, інженерію, мистецтво та математику в єдину систему навчання. Особливе значення цей підхід має для дітей дошкільного віку, оскільки в цей період формуються основні когнітивні, соціальні та емоційні навички. STREAM-освіта сприяє формуванню у дітей цілісного

сприйняття навколишнього світу та стимулює їхню природну допитливість. Інтеграція різних галузей знань дозволяє забезпечити всебічний розвиток дитини, що є важливим аспектом підготовки до школи. STREAM-освіта орієнтована не лише на здобуття знань, а й на формування практичних навичок та вміння працювати в команді. Реалізація такого підходу допомагає дітям знаходити нестандартні рішення та розвивати творчі здібності. Важливим є використання методів навчання через гру, експериментування та дослідницьку діяльність. STREAM-освіта сприяє ранньому формуванню інтересу до науки та техніки. Таким чином, упровадження STREAM-освіти в дошкільних закладах є важливим напрямом інноваційного розвитку сучасної освіти.

STREAM-освіта є сучасним освітнім підходом, який інтегрує кілька наукових дисциплін в єдину систему навчання. Вона базується на принципах міждисциплінарності, практичності та орієнтації на розвиток критичного мислення. Впровадження STREAM-освіти в дошкільних закладах сприяє комплексному розвитку дитини, враховуючи її інтереси, здібності та індивідуальні особливості. Головною метою такого підходу є формування у дітей здатності самостійно досліджувати, аналізувати та знаходити рішення у різних життєвих ситуаціях.

STREAM-освіта об’єднує шість ключових компонентів: **Science (наука)**, **Technology (технології)**, **Engineering (інженерія)**, **Arts (мистецтво)**, **Mathematics (математика)** та **Reading (читання)**. Кожен із цих напрямів відіграє важливу роль у розвитку дитини. Наукова складова сприяє формуванню уявлень про навколишній світ та природні явища. Діти вчаться ставити запитання, проводити прості експерименти та робити висновки. Технології допомагають ознайомитися з сучасними технічними засобами та принципами їх роботи.

Інженерія стимулює розвиток конструктивного мислення, створення моделей та різноманітних проєктів. Дошкільнята можуть створювати конструкції з конструкторів, будувати мости чи будинки, що сприяє розвитку дрібної моторики та просторового мислення. Мистецька складова дозволяє розкрити творчий потенціал дітей через малювання, ліплення, музику та театральну діяльність. Важливим аспектом є розвиток естетичного смаку, фантазії та емоційного інтелекту.

Математична складова сприяє формуванню елементарних математичних уявлень, логічного мислення та вміння аналізувати інформацію. Діти навчаються рахувати, порівнювати предмети за кількістю, розміром та формою, а також розв’язувати прості задачі. Читання як окремий компонент сприяє мовленнєвому розвитку, формуванню комунікативних навичок та розвитку пам'яті.

Одним із головних принципів STREAM-освіти є інтеграція знань, що дозволяє дітям бачити зв’язок між різними дисциплінами. Наприклад, під час вивчення теми "Весна" діти можуть досліджувати зміни у природі (наука), виготовляти паперові квіти (мистецтво), рахувати кількість пелюсток (математика), будувати шпаківню (інженерія) та працювати з інструкціями (читання). Такий підхід сприяє формуванню цілісного світогляду та активізує пізнавальну діяльність.

STREAM-освіта передбачає використання інтерактивних методів навчання. Одним із найбільш ефективних методів є **проєктна діяльність**, яка дозволяє дітям працювати в групах, висловлювати свої ідеї та шукати спільні рішення. Наприклад, у рамках проєкту "Робот-асистент" діти можуть створювати макети роботів з підручних матеріалів, визначати їх функції та презентувати результати роботи.

Також широко застосовуються **експериментальні методи**, що сприяють розвитку дослідницьких навичок. Діти можуть проводити прості досліди з водою, піском або магнітами, робити припущення та перевіряти їх на практиці. Наприклад, експеримент "Що тоне, а що плаває?" допомагає дітям зрозуміти властивості різних матеріалів. Важливим елементом STREAM-освіти є **групова робота**, яка сприяє формуванню комунікативних навичок, вмінню домовлятися та працювати в команді. Під час групових проєктів діти навчаються розподіляти обов’язки, вислуховувати думки інших та спільно приймати рішення. STREAM-освіта також передбачає

використання **цифрових технологій**. Дошкільнята можуть працювати з інтерактивними дошками, планшетами або спеціальними освітніми програмами. Наприклад, програми для вивчення основ програмування, такі як ScratchJr, дозволяють дітям створювати власні анімаційні проєкти.

Педагог у STREAM-освіті виконує роль організатора та фасилітатора навчального процесу. Він не лише передає знання, а й мотивує дітей до самостійного дослідження, підтримує їхні ініціативи та допомагає знаходити відповіді на запитання. Важливим є створення сприятливого освітнього середовища, де кожна дитина має можливість проявити свої здібності та відчувати себе успішною.

Реалізація STREAM-освіти потребує відповідного матеріально-технічного забезпечення. У групах необхідно створювати **STREAM-центри**, які включають лабораторне обладнання, конструктори, художні матеріали та інтерактивні пристрої. Важливою умовою є залучення батьків до освітнього процесу через спільні проєкти, майстер-класи та екскурсії.

STREAM-освіта має значний потенціал для розвитку дітей дошкільного віку, проте її впровадження потребує підготовки педагогів, розробки методичних матеріалів та створення відповідного середовища. Важливою умовою успішної реалізації STREAM-освіти є систематичне підвищення кваліфікації вихователів та обмін досвідом між закладами освіти.

Таким чином, STREAM-освіта є інноваційним підходом, що сприяє всебічному розвитку дитини, формуванню критичного мислення, креативності та навичок командної роботи. Вона забезпечує якісну підготовку дітей до подальшого навчання та адаптації до сучасного світу. Інтеграція природничих, технічних, мистецьких та математичних дисциплін дозволяє створити ефективну систему навчання, яка відповідає викликам сучасного суспільства.

Подальше впровадження STREAM-освіти у дошкільних закладах потребує розробки освітніх програм, створення навчально-методичних матеріалів та активної участі педагогів і батьків у формуванні освітнього середовища.

STREAM-освіта сприяє розвитку не лише інтелектуальних, а й соціальних навичок дітей. Спільна робота над проєктами вчить дітей взаємодіяти, ділитися думками та підтримувати одне одного. Важливим елементом є формування навичок самостійності, коли діти вчаться приймати власні рішення та відповідати за результат своєї діяльності. Такий підхід допомагає розвивати лідерські якості та впевненість у собі.

Особливу роль у STREAM-освіті відіграють ігрові технології, які є природною формою діяльності для дошкільнят. Через гру діти засвоюють нові знання, розвивають креативність та уяву. Наприклад, гра "Будівельники майбутнього" дозволяє дітям створювати макети міст, використовуючи конструктори та інші матеріали. Така діяльність поєднує в собі інженерію, мистецтво та математику.

STREAM-освіта також сприяє формуванню екологічної свідомості. Дослідження природи, створення годівниць для птахів або вирощування рослин допомагають дітям усвідомлювати важливість захисту навколишнього середовища. Під час таких занять діти не лише отримують знання про природу, а й вчаться дбайливо ставитися до неї.

Одним із важливих напрямів STREAM-освіти є розвиток фінансової грамотності. Через ігрові ситуації діти знайомляться з поняттями грошей, вартості та економії. Наприклад, під час гри "Маленький магазин" діти можуть вчитися рахувати гроші, визначати вартість товарів та здійснювати покупки.

Інноваційним підходом є використання робототехніки у дошкільній освіті. Простими роботами, такими як програмовані бджілки Bee-Bot, діти керують за допомогою кнопок, що сприяє розвитку логічного мислення та навичок програмування. Робототехніка робить навчання цікавим та мотивуючим, оскільки діти бачать результат своєї діяльності в реальному часі.

STREAM-освіта передбачає також розвиток емоційного інтелекту. Під час інтегрованих занять діти вчаться висловлювати свої почуття, розуміти емоції інших та знаходити конструктивні рішення у конфліктних ситуаціях. Наприклад, під час театралізованих ігор діти можуть моделювати різні життєві ситуації та вчитися співпереживати.

Однією з ключових переваг STREAM-освіти є її гнучкість. Програма може адаптуватися до рівня розвитку дітей, їхніх інтересів та особливостей групи. Це дозволяє створювати індивідуальні освітні траєкторії для кожної дитини, враховуючи її здібності та потреби. STREAM-освіта сприяє розвитку дрібної моторики, яка є важливою для підготовки руки до письма. Робота з конструкторами, ліплення, вирізання та малювання допомагають зміцнювати м’язи рук та покращувати координацію рухів. Це позитивно впливає на загальний розвиток дитини та підготовку до школи.

Важливим аспектом є розвиток мовлення під час інтегрованих занять. Діти описують свої спостереження, висловлюють власні думки та аргументують свої рішення. Це сприяє розширенню словникового запасу, формуванню зв’язного мовлення та вмінню вести діалог.

STREAM-освіта також сприяє розвитку математичних навичок. Через гру та практичні завдання діти знайомляться з геометричними фігурами, вчаться порівнювати предмети за розміром, кількістю та формою. Наприклад, під час створення аплікацій діти можуть використовувати трикутники, квадрати та кола для створення різних композицій.

Використання інтерактивних технологій у STREAM-освіті робить навчання більш захоплюючим. Діти можуть працювати з освітніми додатками, такими як "Маленькі винахідники" або "Весела математика", які допомагають закріплювати отримані знання в ігровій формі. STREAM-освіта сприяє розвитку дослідницької діяльності. Діти вчаться ставити запитання, висувати гіпотези, проводити експерименти та аналізувати результати. Наприклад, під час досліду "Як росте квасоля?" діти можуть спостерігати за ростом рослини, фіксувати зміни та робити висновки. STREAM-освіта дозволяє розвивати соціальні навички, необхідні для подальшого життя. Діти вчаться співпрацювати, допомагати один одному, поважати думку інших та працювати у команді. Це сприяє формуванню толерантності, взаємодопомоги та відповідальності.

Залучення батьків до STREAM-освіти є важливим аспектом її реалізації. Спільні проєкти, майстер-класи та екскурсії сприяють зміцненню партнерства між закладом освіти та сім’єю. Батьки можуть брати участь у виготовленні поробок, проведенні дослідів або організації святкових заходів.

STREAM-освіта сприяє формуванню у дітей позитивного ставлення до навчання, що є важливим для подальшого навчання у школі. Через інтегровані заняття діти вчаться отримувати задоволення від пізнавальної діяльності, бути наполегливими та відкритими до нового.

Таким чином, STREAM-освіта є потужним інструментом для розвитку дітей дошкільного віку. Вона сприяє формуванню критичного мислення, творчих здібностей, соціальних навичок та емоційного інтелекту. Впровадження цього підходу у дошкільних закладах створює сприятливі умови для гармонійного розвитку кожної дитини та її підготовки до майбутнього навчання.

Подальший розвиток STREAM-освіти потребує розробки методичних рекомендацій, підготовки педагогів та створення матеріально-технічної бази. Важливою умовою є співпраця між освітніми закладами, батьками та громадськістю, що сприятиме ефективному впровадженню інноваційних освітніх технологій у дошкільну освіту.

Висновок: STREAM-освіта є інноваційним підходом до навчання, що сприяє всебічному розвитку дітей дошкільного віку. Вона забезпечує інтеграцію природничих наук, технологій, інженерії, мистецтва та математики, формуючи цілісне сприйняття

світу. Такий підхід допомагає дітям розвивати критичне мислення, креативність та навички вирішення проблем. STREAM-освіта сприяє підготовці дошкільнят до навчання у школі, формуючи вміння працювати в команді та приймати самостійні рішення. Важливим є стимулювання допитливості, яка є природною рисою дітей цього віку. Педагоги відіграють ключову роль у створенні сприятливого освітнього середовища, що мотивує дітей до дослідницької діяльності. Практичне впровадження STREAM-освіти потребує системного підходу та методичної підготовки вихователів. Співпраця між дошкільними закладами, батьками та громадськістю є важливим чинником успішного впровадження цього підходу. STREAM-освіта створює передумови для гармонійного розвитку особистості дитини, адаптованої до викликів сучасного світу. Подальше поширення STREAM-освіти є перспективним напрямом модернізації дошкільної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ: Мінекономрозвитку України, 2015. 16 с.
2. Лисенко Н. І., Сущенко Л. П. STREAM-освіта як сучасний підхід до формування творчої особистості дошкільника. Київ: Педагогічна думка, 2020. 148 с.
3. Методичні рекомендації щодо впровадження STREAM-освіти в закладах дошкільної освіти. Київ: МОН України, 2023. 32 с.
4. Кравченко О. В. Інтеграція STREAM-освіти в освітній процес дошкільних закладів. *Наукові записки*. 2022. №2(104). С. 134–139.
5. Бєлєнька Г. В. Інноваційні технології у дошкільній освіті: STREAM-освіта. Хмельницький: ХОІППО, 2021. 98 с.
6. Паращенко Л. О. STREAM-освіта як засіб розвитку пізнавальної активності дошкільників. *Педагогічний альманах.* 2023. №3. С. 45–49.
7. Сірик В. В. Використання інтерактивних методів у STREAM-освіті. Харків: Освіта України, 2023. 120 с.
8. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Режим доступу: mon.gov.ua.
9. Біла Н. М. Проєктна діяльність у контексті STREAM-освіти. *Освітній простір XXI століття*. 2022. №1. С. 79–84.
10. Андрієнко О. М. Роль батьків у впровадженні STREAM-освіти в дошкільних закладах. Полтава: Освітні перспективи, 2023. 64 с.

Леоненко Юлія,
вихователь-інструктор
з фізичної культури
Центр розвитку дитини «Дивосвіт»
м. Славута
Шепетівський район
Хмельницька область

Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення

Анотація. *В умовах війни в Україні одним із пріоритетів національного розвитку є здоров'я громадян. Основною проблемою країни стає зміцнення й збереження здоров'я дітей. Безпечне та здорове освітнє середовище сьогодення як важливий аспект сучасного навчання є актуальним в умовах війни в Україні. На сьогодні воєнні ризики є частиною життя, тому потрібно бути готовим, щоб захистити себе та своїх дітей. Питання безпеки закладу освіти та належних*

безпечних умов здобуття освіти та організації безпечного освітнього середовища є особливо актуальним у зв'язку з військовою агресією.

Ключові слова: *війна в Україні, діти, вихователі, здоров'я, безпечне освітнє середовище, сьогодення, післявоєнне відновлення.*

Освітній процес вкотре зазнає змін, і в першу чергу більш актуальними стають питання безпечного простору для перебування як дітей так і вихователів у закладі освіти. Враховуючи реалії сьогодення, кожен має володіти інформацією щодо захисту життя і здоров'я людей та докладати максимум зусиль для створення безпечного середовища в умовах воєнного стану.

Пріоритетними напрямами діяльності закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану в Україні є педагогічна взаємодія з дітьми, організація освітнього процесу в різних форматах, організаційно-методична підтримка педагогів, створення та облаштування безпечного освітнього простору.

Створення безпечного та здорового освітнього середовища є багатогранним яке вимагає комплексного підходу. Проте залишається питання визначення найбільш ефективних підходів для формування середовища в умовах воєнного стану в Україні.

Найбільш актуальним у період воєнного стану є питання безпеки, а саме забезпечення безпечного освітнього простору.

Метою статті є створення безпечного й здорового освітнього середовища в закладах дошкільної освіти України в умовах воєнного стану.

Відповідно до мети є такі завдання:

− проаналізувати основні завдання закладу дошкільної освіти та пріоритетні напрями їх діяльності в умовах воєнного стану;

− визначити ефективні підходи для створення безпечного й здорового середовища.

На думку авторки Н. Вікторчук вона з'ясувала, що модель безпечного освітнього простору в ДНЗ інтегрує всі компоненти системи захисту та сприяє більш ефективному розв'язанню питань безпеки. Ці ж аспекти були проаналізовані і О. Косенчук, О. Стягуновою, Т. Собченко та іншими.

Завдання, що втілює концепція здоров'язбережувальної освіти, полягає у створенні унікального освітнього середовища, яке сприяє формуванню й розвитку в дітей культури здоров'я та важливих компетентностей у його збереженні.

Важливим інструментом, який викликає в дітей позитивні емоції та сприяє формуванню правильного світосприйняття, є здоров'язбережувальні технології, до яких належать:

1. Фізкультурно-оздоровчі заходи (різні види гімнастики);
2. Лікувально-профілактичні заходи (ароматерапія);
3. Технології забезпечення оптимального психічного й соціального здоров'я (кольоротерапія, музична терапія тощо).

Зміст рекомендацій МОН щодо організації ефективного і безпечного освітнього середовища дає відповіді вихователям і директорам закладів дошкільної освіти на такі запитання:

- Що слугує захистом та є невід'ємним компонентом безпечного освітнього простору дошкілля для дітей та персоналу в разі фізичної небезпеки?
- Як підготувати укриття для безпечного перебування?
- Якими нормативними документами керуватися в роботі?

Заклади дошкільної освіти, незважаючи на військовий стан, продовжують працювати, забезпечуючи розвиток дітей та догляд за ними. Вони докладають багато зусиль для створення безпечного середовища й удосконалення освітнього процесу.

Освітня діяльність щодо збереження й зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку здійснюється в ЦРД систематично з використанням таких основних форм, як індивідуальні бесіди, фізкультурні заняття, а також різноманітні методи, зокрема читання художніх творів.

Проблемою безпечного середовища в закладі освіти є найбільш актуальною, враховуючи складну воєнно-політичну та соціально-економічну ситуацію в Україні. Безпечний освітній простір – необхідна передумова якісної освіти в умовах війни.

Безпечне освітнє середовище – це стан освітнього середовища, в якому наявні безпечні умови навчання, міжособистісна взаємодія, яка сприяє емоційному благополуччю вихованців, педагогів і батьків. У безпечному середовищі ризики, що можуть завдати шкоди, мінімізовані. Фізичний захист дитини, задоволення основних потреб, психологічна стабільність та можливість швидкого реагування на надзвичайні ситуації - це все організація ефективного і безпечного освітнього середовища. Безпечне середовище для дітей в умовах війни передбачає простір, у якому максимально знижені ризики фізичної та емоційної небезпеки, зокрема від обстрілів, вибухів та інших воєнних дій.

Створення безпечного освітнього середовища є одним із пріоритетних завдань сучасних освітніх закладів, особливо в умовах воєнних дій. Освітній заклад виконує функції не тільки виховання, а насамперед створює простір для повноцінного розвитку вихованців, який стає осередком креативних людей.

Безпечне середовище означає створення умов, що сприяють всебічному розвитку дитини, враховуючи її фізичне, емоційне, інтелектуальне та соціальне благополуччя. Це передбачає забезпечення фізичної безпеки, розвиток соціальних навичок та здатностей. Важлива роль належить педагогам, які повинні мати відповідні компетенції та особистісні якості для підтримування середовища. Тому педагог має застосовувати різноманітні методи для створення безпечного середовища. Це надання дітям дошкільного віку можливості вибору під час освітнього процесу, сприяння формуванню спільних цінностей.

Діти дошкільного віку проводять більшу частину в освітньому середовищі , вони навчаються налагоджувати контакти, формувати групи з однолітками. У період воєнного стану в Україні, найважливішою діяльністю закладу освіти, є формування безпечного і здорового освітнього простору. Це середовище є важливим для розвитку дитини та збереження її фізичного й психічного здоров'я.

Фактори які впливають на безпечне освітнє середовище:

1. Якість міжособистісних відносини - позитивні відносини (довіра, доброзичливість, толерантність);
2. Комфортність в освітньому середовищі – емоції, почуття, переживання у процесі взаємодії дорослих та дітей в освітньому середовищі закладу;
3. Задоволеність освітнім середовищем – збереження та підвищення її самооцінки, розвиток здібностей і можливостей.

Можна сказати, що безпечне освітнє середовище є динамічним явищем, тому його створення й функціонування передбачає швидке реагування на виклики сьогодення.

Особлива увага повинна приділятися безпеці будівель закладів дошкільної освіти. Для безпечного освітнього середовища потрібно обладнати належні укриття, підтримувати ефективну комунікацію з батьками. Організація безпечного освітнього середовища та облаштування укриттів стають одними з найважливіших завдань для керівників закладів освіти. Укриття мають нагадувати звичні кімнати для групових занять та бути максимально комфортними для всіх дітей дошкільного віку.

Що робити з дітьми в укритті?

- Похвалити, що швидко добралися до укриття;
- Сісти на стільці або на диванчики;
- Зробити дихальні вправи;
- Зробити вправи на розслаблення м'язів;
- Пострибати, посміятися, потанцювати.

Формування безпечного й здорового освітнього середовища є критичним завданням і буде актуальним у період післявоєнного відновлення.

В організації безпечного й здорового освітнього середовища в ДНЗ можна виділити основні принципи:

- Принцип емоційного середовища, що забезпечує індивідуальний комфорт та емоційне благополуччя дитини й дорослого;
- Принцип активності, що формує активність у дітей і виявляє активність дорослих;
- Принцип поєднання звичних і нетрадиційних форм роботи з дітьми в безпечному середовищі;
- Принцип захисту життя людини як найвищої цінності, що визначає мінімальну безпеку, спрямовану на усунення ризиків, які загрожують як дітям, так і дорослим.

Впровадження принципів безпечного освітнього середовища, що сприяє збереженню життя і здоров'я учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Створення безпечного і здорового освітнього середовища в ЦРД «Дивосвіт» є надзвичайно важливим для розвитку дітей. Це вимагає забезпечення психологічної та фізичної підтримки дітей, активну взаємодію батьків і вихователів. Саме такі умови сприяють успішному розвитку дітей і відновлення після пережитих стресових ситуацій, забезпечуючи фундамент для їхнього майбутнього благополуччя.

Список використаних джерел та літератури

1. Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyametodichnih-rekomendacij-shodoorganizaciyi-osvitnogo-prostoru-novoyiukrayinskoyi-shkoli.
2. Присяжнюк Л. Діти повітряних тривог. *Дошкільне виховання.* 2022. № 10. С. 9-12.
3. Косенчук О.,Стягунова О. Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2023. № 1 (105). С. 90–101.
4. Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів : лист МОН України від 20.06.2023 № 1/8820-23.
5. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні : лист МОН України від 02.04.2022 № 1/3845-22.
6. Собченко Т. М., Кін О. М.,Ворожбіт-Горбатюк В. В. Створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти в умовах воєнного стану. *Новий колегіум.* 2023. № 3. С. 39–42.
7. Вашак О., Вільхова О. Використання сучасних технологій у здоров'язбережувальній діяльності вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогічні науки*. 2022. № 80. С. 10–14.
8. Князькіна Д. В., Подтикан І. В. Психолого-педагогічний супровід процесу формування безпечного освітнього середовища. *Педагогіка здоров'я:* збірник наукових праць IX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я». Чернігів, 2019. С.100–103.

Лукач Уляна,
доцент кафедри менеджменту та освітніх інновацій
Івано-Франківського ОІППО,
кандидат політичних наук

Сучасні виклики для партнерської взаємодії школи та громадянського суспільства в сфері медіаграмотності

Правовий режим воєнного стану в Україні зумовлює необхідність посиленої співпраці між школами та громадянським суспільством задля забезпечення безпеки,

безперервності освіти та соціальної підтримки учасників освітнього процесу. Відтак освітні заклади стають не лише центрами навчання, а й осередками підтримки дітей, батьків та вчителів у складних умовах.

Так, Закон України «Про освіту» та Закон України «Про повну загальну середню освіту» визначають, що одним із принципів державної політики у сфері освіти є демократизм управління та партнерство між органами управління освітою, закладами освіти та громадськістю, закріплюють принципи державно-громадського управління та визначають можливості співпраці закладів освіти з громадськими організаціями, благодійними фондами, міжнародними партнерами, а також регламентують участь батьківських, громадських та інших організацій у формуванні освітнього середовища, а також партнерство школи з місцевими громадами.

Концепція нової української школи також підкреслює важливість партнерської взаємодії як одного з ключових принципів сучасної освіти, адже школа повинна бути не ізольованою установою, а активним осередком громади, що взаємодіє з інституціями громадського суспільства. Заклад освіти має бути відкритим майданчиком для культурних, соціальних та освітніх громадських ініціатив, гуманітарних хабів, що набувають особливої актуальності в умовах воєнного стану.

Одним із важливих напрямів партнерської взаємодії є співпраця школи та громадянського суспільства у сфері медіаграмотності та протидії дезінформації. Саме медіаграмотність є критично важливою навичкою особливо в умовах російсько-української війни, коли суспільство щодня стикається з інформаційними атаками: фейковими новинами, пропагандою та маніпуляціями. Війна ведеться не лише на полі бою, а й в інформаційному просторі, тому важливо аналізувати джерела походження інформації, щоб унеможливити заподіяння шкоди фізичному і ментальному здоров'ю. Крім того, школярі є активними користувачами соцмереж, де поширюється багато небезпечного контенту – від теорій змов до маніпулятивної пропаганди.

За даними Інституту відкритого суспільства у Софії, що складає Індекс медіаграмотності та оцінює стійкість європейських країн до впливу дезінформації та пов'язаних з нею явищ за стобальною системою «від найвищого до найнижчого», у 2023 р. Україна посіла тридцяте місце серед сорока однієї країни Європи [1]. Крім того, виходячи із результатів дослідження «Практики медіаспоживання українців: концептуальна розробка індексу медіаграмотності аудиторії», підготовленого на замовлення ГО «Детектор медіа», зафіксовано зміну рівня загального індексу медіаграмотності: частка аудиторії з вищим за середній рівнем показника знизилася з 81 % до 76 %. Чутливість українців до спотвореного контенту зросла: частка аудиторії з вищим за середній рівнем показника зросла з 65 % до 70 % [2]. Відтак затребуваним є подальше зростання рівня медіаграмотності, використання інструментів AI в загальній рамці медіаграмотності та правил безпечного споживання інформації. Насамперед це стосується учнівської молоді, адже що близько 45% підлітків стикалися з кібербулінгом. Це явище може мати серйозні наслідки для емоційного та психологічного стану молоді. Крім того, 87% молодих людей бачили підозрілу рекламу чи повідомлення в інтернеті, а близько 30% дітей не знають, як діяти у випадку онлайн-небезпеки. Це підкреслює необхідність підвищення обізнаності щодо онлайн-загроз [3]. Для боротьби з ними необхідна системна медіа освітня взаємодія, що можлива лише через ефективну партнерство школи, громадських та державних інституцій.

Партнерська взаємодія шкіл з громадськими організаціями у сфері медіаграмотності реалізується через різноманітні освітні заходи, спрямовані на підвищення обізнаності щодо онлайн-загроз та протидії дезінформації. Зокрема проєкт «Вивчай та розрізняй» (IREX) спрямований на розвиток навичок критичного мислення та інформаційної гігієни серед учнів та вчителів. Він надає можливість освітянам вдосконалити навички застосування цифрових методів навчання, впроваджувати інноваційні підходи та навчати учнів стійкості до дезінформації та

маніпуляцій. Цікавою освітньою ініціативою відзначаються семінари “Stopfake.org”, на впродовж яких діляться досвідом боротьби з дезінформацією та маркерами інформаційних загроз і використанням цифрових технологій та соціальних платформ, адже саме фактчекінг повинен стати невід’ємною частиною нашого життя. Також корисною є ініціатива щодо спільної розробки посібників, методичних рекомендацій та інтерактивних матеріалів для інтеграції медіаграмотності в освітній процес. Так, посібник «Інфомедійна грамотність на уроках української мови» для 8-9 класів сприяє формуванню у школярів навичок критичного сприйняття інформації й усвідомлення ними цінності високоякісної інформації. Також вправи та інформаційні матеріали інтегруються в уроки мистецтва для 9 класу, доповнюючи основний зміст предмета. Проєкт "Фільтр" також пропонує різноманітні матеріали, серед яких Вправи з медіаграмотності на заняттях англійської мови, Глосарій термінів з медіа грамотності, Інформаційний буклет про загрози інтернет-простору.

Міністерство освіти і науки України підготувало навчальні модулі з формування громадянської компетентності, які включають ідеї для уроків з медіаграмотності, прав людини та громадянської відповідальності, а портал "Нова українська школа" пропонує добірку вправ, які можна інтегрувати в будь-який урок для розвитку навичок критичного мислення.

Не менш важливими є інформаційні кампанії та конкурси щодо підвищення рівня медіаграмотності. Комунікаційна кампанія "Медіаграмотність — це свобода", ініційована ГО «Детектор Медіа» та агентством Spinus у співпраці з ЮНЕСКО, спрямована на розпізнавання та протидію дезінформації. Вона акцентує увагу на важливості медіаграмотності як базової навички для сучасної людини. Інтерактивний проєкт лабіринт медіаграмотності «НЕ ВІРРР – ПЕРЕВІРР» надає можливість дізнатися більше про боротьбу з фейками та маніпуляціями, а також отримати необхідні навички для ефективної взаємодії з інформаційним середовищем. Щорічно в Україні в рамках глобального тижня медіа- та інформаційної грамотності проводиться низка заходів, таких як тренінги, хакатони, конференції. Темою глобального тижня 2024 року стали «Нові цифрові рубежі інформації: Медійна та інформаційна грамотність для інформації суспільного інтересу», підкресливши таким чином вагомість впливу громадської думки. Відтак можна розглядати громадську думку як інструмент, знаряддя управління і своєрідний вид влади, а закон громадської думки – це закон всесвітнього тяжіння у царині історії.

Мистецький конкурс на створення креативної інформаційної кампанії Конкурс «Медіаграмотність та стійкість до дезінформації», ініційований Internews, сприяють формуванню навичок критичного мислення та розуміння історичних подій.

Безумовної уваги заслуговує неформальна просвітницька ініціатива «ШВАБРА», цільовою аудиторією якої є підлітково-молодіжне середовище українських блогерів. Проєкт створений за партнерства громадських організацій UMIND та «Детектор медіа» за фінансової підтримки міжнародної неприбуткової організації IREX. Його метою є сформування свідомого ставлення до медійності у молодих людей, підвищення їхніх навичок з медіаграмотності та створення корисного соціально-відповідального контенту, а також розкриття нових цікавих форматів взаємодії та подальшого партнерства. Робота проєкту відбувається у формі воркшопів, які проводять відомі в різних сферах тренери-експерти, обговорюючи питання етичності у взаємодії зі своєю аудиторією, хейту і дезінформації в соцмережах, інсайтів про унікальність контенту й поради для залучення партнерств. Водночас увага приділяється відпрацюванню практичних навичок шляхом розробки і презентації командами концептуальних засад групових проєктів із їх подальшим обговоренням.

Навички критичного мислення, а також алгоритми протидії дезінформації і фейкам та стандарти інформаційних повідомлень відпрацьовують курсанти та ліцеїсти в рамках культурноосвітнього проєкту «Форпост майбутнього: мислити, впливати, перемагати» за ініціативи Українського ПЕН та ГО «Центр комунікаційно-

контентної безпеки». В ході реалізації такої ініціативи відбуваються зустрічі із українськими інтелектуалами, письменниками, журналістами та правозахисниками.

Отже, партнерська взаємодія між школою та громадянським суспільством у сфері медіаграмотності в Україні демонструє свою ефективність та необхідність продовження, особливо в умовах війни та інформаційної агресії. Розвиток критичного мислення та вміння перевіряти інформацію допомагає формувати інформаційну стійкість серед молоді. Заклади освіти, що впроваджують медіаосвіту, допомагають учням захищатися від пропаганди та онлайн-маніпуляцій. Співпраця з громадськими організаціями, фактчекерами, журналістами, кіберполіцією надає школам доступ до сучасних навчальних матеріалів, тренінгів та експертної підтримки, таким чином громадські ініціативи допомагають інтегрувати медіаграмотність у освітній процес. Співпраця з громадськими організаціями, фактчекерами, журналістами, кіберполіцією надає школам доступ до сучасних навчальних матеріалів, тренінгів та експертної підтримки, а вчителі отримують більше інструментів для викладання медіаграмотності, отримуючи практичні кейси для аналізу інформації. В свою чергу формування цифрової культури та інформаційної відповідальності серед учнів сприяє безпечному використанню інтернету та соцмереж.

Подальші перспективи розвитку партнерства школи та громадських ініціатив полягають у діях, що спрямовані на законодавче закріплення медіаграмотності як обов'язкового предмета в закладах загальної середньої освіти, розширення співпраці з міжнародними організаціями, створення медіаосвітніх хабів при школах (медіагуртків, онлайн-редакцій, молодіжних фактчекінгових центрів) та залучення батьків до заходів для сімей щодо безпеки дітей в інтернеті.

Список використаних джерел та літератури

1. Індекс медіаграмотності 2023: країни, близькі до війни в Україні, — одні із найбільш вразливих до дезінформації. URL: https://www.jta.com.ua/trends/indeks-mediahramotnosti-2023-krainy-blyzki-do-viyny-v-ukraini-odni-iz-naybilsh-vrazlyvykh-do-dezinformatsii/

2. Красноступ Г. Медіаграмотність: що вимірюємо та на що слід звертати увагу. URL:

https://www.jta.com.ua/point-of-view/mediahramotnist-shcho-vymiriuiemo-ta-na-shcho-slid-zvertaty-uvahu/

3. Результати опитування щодо онлайн безпеки дітей в Україні. URL: https://stopthetraffik.org/survey-blog-ukrainian-language1/?utm_source=chatgpt.com

Малишко Ірина,
заступник директора
з навчально-виховної роботи
Грицівського ліцею
Шепетівського району
Хмельницької області

Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення

***Анотація**. Стаття висвітлює основні складові безпечного та здорового освітнього середовища в умовах воєнного стану в ЗЗСО; особливості його створення; результати опитування учасників освітнього процесу щодо їхньої оцінки безпечного середовища в закладі.*

***Ключові слова**: освітнє середовище, фізична безпека, психологічна безпека, комфортні та безпечні умови навчання та праці, ментальне здоров'я, інклюзивний простір.*

Для кожного з нас 24 лютого 2022 року стало новою точкою відліку. Крім щоденних втрат, трагедій, болю, збройна агресія російської федерації не дає змоги повноцінно навчатися українським дітям. Освіта стала однією з найбільш уразливих галузей, яка ще повністю не відновилася після глобальної пандемії. Перед навчальними закладами, що в екстремальному режимі адаптуються до обмежень та загроз, постали нові завдання – гарантувати безпеку, надійність та доступність освіти в стані воєнного лихоліття.

Безпечне освітнє середовище є важливою складовою діяльності закладу освіти. Під час війни його роль зростає, адже саме в школі вчителі впливають на формування в учнів відповідальної моделі поведінки в надзвичайних ситуаціях.

Відповідно до стратегічних цілей Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі [4] можна виокремити шість його складових:

- фізична безпека;
- забезпечення базових потреб;
- психологічна підтримка;
- планування реагування на надзвичайні ситуації;
- безпека інформаційних технологій;
- створення спільноти та партнерство.

Адміністрація та педагогічний колектив Опорного закладу освіти «Грицівський ліцей» для себе вирішив одностайно: основним завданням навчального закладу було й залишається забезпечити ту освіту, яку можемо надати в конкретних умовах, силами вчителів, батьків і просто зацікавлених людей. Тому й обрали спільно з батьками для своїх вихованців з 1 вересня 2022 року очний формат навчання.

Складова «Фізична безпека» освітнього середовища в ліцеї реалізована шляхом облаштування безпечного простору: так, впродовж літніх канікул 2022 року перед працівниками постало завдання створити безпечні умови для навчання в період воєнного стану. Насамперед було розпочато роботи з підготовки укриття на 600 осіб, в якому проведено освітлення, облаштовано внутрішні туалети з підключенням до централізованої системи підведення водопроводу. Також укриття забезпечено медичними засобами, засобами пожежогасіння, питною водою, найнеобхіднішими продуктами харчування. Крім того, в закладі чітко налагоджено систему оповіщення: прийняття сигналу «Повітряна тривога», його передача миттєво відбувається через мережу шкільного радіо. З метою покращення безпекової ситуації встановлено зовнішнє і внутрішнє відеоспотереження будівлі, розраховане на 16 відеокамер; розроблено шляхи евакуації учасників освітнього процесу, протоколи безпеки, превентивні заходи щодо мінної безпеки. В перший день навчання у вересні 2022 року спільно з працівниками ДСНС відпрацьовано алгоритм дій працівників і здобувачів освіти ліцею у надзвичайних ситуаціях, під час евакуації. В рамках реалізації проєкту “Офіцер безпеки”, ініційованим Національною поліцією України спільно з Міністерством освіти і науки в закладі з березня 2025 року працює офіцер безпеки. За відповідної потреби адміністрацією ліцею передбачено гнучку зміну форми організації освітнього процесу та форми здобуття освіти [4].

Щодо другої складової «Забезпечення базових потреб учасників освітнього процесу», то варто зазначити, що навчальні приміщення мають належне освітлення, вентиляцію, температурний режим, утримуються в чистоті і порядку. Кожен учасник освітнього процесу має можливість здорового харчування: сніданки та обіди в їдальні, розрахованій на 180 місць, буфетне харчування, а також безкоштовне харчування для учнів початкової школи та дітей пільгових категорій. В

ліцеї створено належні умови для особистої гігієни здобувачів освіти, персоналу: комфортні туалети, які забезпечують приватність, гігієнічні засоби (туалетний папір, мийні засоби, сушіння рук), профілактика захворювань («карантинні» правила) та правила щодо зовнішнього вигляду учнів).

Грицівський ліцей з 2010 року долучився до мережі інклюзивних навчальних закладів та створив всі умови для навчання учнів з особливими освітніми потребами [7].

Складова «Психологічна безпека» в ліцеї в основному реалізується через діяльність працівників соціально-психологічної служби, акцент у якій за останні роки зроблено на доборі стратегій взаємодії педагогів зі здобувачами освіти, зважаючи на їхній психоемоційний стан і травматичний досвід, підтримці учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану; психологічному супроводі дітей внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та дітей з числа постраждалого населення; психологічному та соціально-педагогічному забезпеченні, супроводі інклюзивного навчання, консультативній і просвітницькій роботі з батьками; посиленні профілактичних заходів у закладі освіти щодо неприпустимості вживання алкоголю та психоактивних речовин підлітками; посиленні профілактичної роботи з подолання правопорушень, злочинності серед неповнолітніх; забезпеченні захисту прав і свобод дітей, створенні безпечного освітнього середовища (запобігання насильству в закладі освіти, домашньому насильству, торгівлі людьми тощо); проведенні просвітницько-профілактичних заходів з питань сексуальності людини, статевого виховання, ВІЛ/СНІДУ тощо; профілактиці суїцидальних тенденцій серед учнів; формуванні в учасників освітнього процесу конструктивних способів вирішення складних життєвих ситуацій та адаптивних копінг-стратегій, психосоціальної стійкості до стресу, позитивної життєвої позиції [8], [9].

З метою підвищення рівня стресостійкості, недопущення психоемоційного перевантаження в умовах війни практичним психологом та соціальним педагогом ліцею систематично проводяться заняття зі здобувачами освіти для розвитку резильєнтності, зняття емоційної напруги, подолання страху, навчання правил поведінки під час повітряної тривоги, можливих обстрілів тощо. Особлива увага приділяється дітям внутрішньо переміщених осіб, дітям мобілізованих до лав ЗСУ, та дітям загиблих і зниклих безвісти героїв, а також тим, хто зазнав втрат внаслідок бойових дій. З цією метою проводяться індивідуальні консультації для здобувачів освіти та їхніх родин. Учні вищезазначеної категорії відвідують заняття зі спецкурсу «Сходинки до вершини «Я», метою якого є створення передумов для особистісного зростання та формування позитивної «Я-концепції».

Зважаючи на виклики сьогодення, соціальним педагогом Грицівського ліцею у 2023 році розроблений навчально-методичний посібник «Формування навичок безпечної поведінки молодших школярів в умовах воєнного стану», який посів друге місце в обласній педагогічній виставці «Освіта Хмельниччини на шляхах реформування». Крім того, у 2023-2024 навчальному році Грицівський ліцей став одним із восьми освітніх закладів Хмельниччини, відібраних для участі в реалізації проєкту «Захист та психосоціальна підтримка постраждалих від війни дітей та сімей в Україні», що реалізується Фондом Terre des hommes в Україні у Хмельницькій області за фінансування Tierra de hommes Espana та Xunta de Galicia.

Для проведення занять з учасниками освітнього процесу Фондом було надано обладнання на загальну суму 188312,18 грн. Це меблі, оргтехніка, велика кількість настільних ігор, спортивний інвентар, канцелярські товари. Наразі в ліцеї облаштовано кімнату безпеки, внутрішнього ресурсу, творчості та резильєнтності. У 2023-2024 навчальному році учасниками серії тренінгових занять стали 150 здобувачів освіти. Окрім них розвивати свою спритність, креативність та кмітливість у вільний час в супроводі педагогів мають можливість усі ліцеїсти закладу. Поряд з цим учасники освітнього процесу активно долучились до Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» — ініціативи, спрямованої на розбудову якісної

системи надання послуг у сфері психосоціальної підтримки та розвиток культури піклування про ментальне здоров'я. В рамках реалізації програми всі педагоги пройшли курс «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій», спецкурс «Важливі навички у періоди стресу».

Складова «Планування дій під час надзвичайних ситуацій» в закладі реалізована через розробку процедур та планів реагування на різні види надзвичайних ситуацій. Колективом закладу освіти проаналізовано ризики та оцінено потенційні небезпеки, загрози для ліцею та його спільноти (ймовірні природні катастрофи, техногенні аварії, терористичні акти, епідемії, воєнні дії тощо); розроблено алгоритм на основі ризиків та можливих сценаріїв подій з чіткими покроковими інструкціями для відповідальних осіб, учнів, вчителів, батьків, персоналу щодо евакуації, захисту, комунікації та відновлення діяльності закладу освіти; здійснено координацію та співпрацю учасників освітнього процесу між собою, з громадою, різними організаціями, які забезпечують ефективність реагування на надзвичайну ситуацію та швидкість дій в кризових ситуаціях, оскільки заклад з квітня 2018 року є приймальним пунктом евакуації № 9 згідно обласного плану евакуаційних заходів у разі виникнення загрози або комунальної радіаційної аварії у зоні спостереження ХАЕС. Для виконання завдань у Пункті призначено адміністрацію в кількості 26 чоловік.

Як своєрідна вимога часу в закладі функціонує Клас безпеки. Дана практика сприяє створенню оптимальних умов, які дозволять дітям різних вікових категорій і в теорії, і на практиці навчатися базовим поняттям основ безпечного середовища; формуванню в учнів стійкої мотивації щодо необхідності безпечної життєдіяльності та здорового способу життя, виробленню основ безпечної поведінки в різних сферах життя; розвитку вмінь і навичок самозахисту і рятування в умовах надзвичайних та екстремальних ситуацій; покращенню якості освітнього процесу та постійну активну взаємодію всіх його учасників; залученню працівників різних структурних підрозділів до проведення занять і заходів.

П’ята складова «Безпека інформаційних технологій в закладі освіти» реалізована через проведення перевірки безпеки інформації, розробку процедур, які визначають правила збирання, використання, захисту даних. Організовано навчання для учнів, педагогів та батьків щодо основ безпеки інформації (кібербезпеки: правила користування паролями, захист від шкідливих програм, антивірусне програмне забезпечення тощо). Здійснюються регулярні оновлення програмного забезпечення, виявлення вразливостей безпеки; проводиться систематичне резервне копіювання важливих даних та забезпечується їх зберігання в безпечному місці.

Щодо останньої складової, то Грицівський ліцей є взірцем партнерської взаємодії з питань облаштування безпечного простору. Батьки, учні та вчителі співпрацюють з місцевою громадою, є представниками й учасниками місцевих громадських організацій та постійно долучені до підтримки безпечного середовища ліцею.

З метою оцінювання однієї з важливих умов навчання й виховання ліцеїстів – безпечного та здорового освітнього середовища та для напрацювання рекомендацій щодо вдосконалення його в Опорному закладі освіти «Грицівський ліцей» за допомогою інформаційної (автоматизованої) системи зовнішнього оцінювання і самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладах освіти «EvaluEd» проведено відповідне моніторингове дослідження. У ньому взяли участь 248 респондентів.

Дирекцією закладу було надано доступ в системі до анкет за вивченням напрямку «Освітнє середовище» з урахуванням категорії учасників освітнього процесу: батьки, вчителі, здобувачі освіти.

Проведене дослідження було спрямовано на вивчення:

- ✓ стану забезпечення здорових, безпечних і комфортних умов навчання та праці;

- ✓ стану створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації;
- ✓ стану формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору;

Результати опитування виявили наступне:

1.Оцінка стану забезпечення здорових, безпечних і комфортних умов навчання та праці

Як правило усі учасники освітнього процесу вважають забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці на достатньо-високому рівні. Понад 64,4% респондентів зазначили, що дитина ніколи не проти йти в ліцей; понад 68,9 % стверджують, що в дитини ніколи не виникали проблеми з адаптацією у закладі освіти. Проблеми виникали іноді - 24,2% респондентів; завжди вдається поспілкуватися з керівництвом закладу освіти і досягти взаєморозуміння - 67,4%; переважно так - 28%.

Значна частина опитаних (74,2 %) зазначають, що обізнані з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правилами поведінки в умовах надзвичайних ситуацій і дотримуються їх. 73,5 % стверджують, що у закладі освіти створені умови для безпечного використання мережі Інтернет, в учасників освітнього процесу сформовані навички безпечної поведінки в Інтернеті; 96,2 % опитаних зазначили, що заклад освіти забезпечений навчальними та іншими приміщеннями з відповідним обладнанням необхідним для реалізації освітньої програми; 92 % респондентів вважають, що приміщення і територія закладу освіти є безпечними та комфортними для навчання та праці.

В цілому освітнє середовище закладу за 4-бальною шкалою батьки оцінили наступним чином:

- облаштування території - 4: 81%;
- дизайн приміщень (вестибюлі, рекреації, актова зала) - 4: 95%;
- чистота та облаштування навчальних кабінетів - 4: 97%;
- чистота та облаштування туалетних кімнат - 4: 70%;
- чистота та облаштування їдальні - 4: 95%;
- чистота та облаштування спортивної зали - 4: 90%;
- температурний режим у закладі освіти - 4: 69%;

Щодо забезпечення якісного і здорового харчування дітей, то понад 75% учнів ліцею зазначили, що систематично харчуються у навчальному закладі. Під час опитування було встановлено, що 30% респондентів цілком задоволені режимом харчування в закладі; 43,2% мають нарікання щодо короткотривалих перерв під час прийому їжі; 27,3% невдоволені асортиментом буфету. 97% батьків повністю або переважно задоволені харчуванням своїх дітей у закладі.

2. Стан створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації.

Важливим аспектом безпечного середовища кожного освітнього закладу є запобігання будь-яким формам дискримінації та булінгу. Політика запобігання булінгу у закладі освіти є комплексною і охоплює усіх учасників освітнього процесу. Кожен працівник закладу знає про антибулінгову політику та неухильно її дотримується. 66% респондентів вказали, що робота зі зниження та попередження рівня дискримінації проводиться постійно, іноді проводиться - 44%. 94% опитаних вказали на систематичність проведення роботи щодо попередження та зниження рівня насилля. 88% зазначили високий рівень профілактики кібербулінгу в закладі. Отож 93,2% опитаних вважають, що в Грицівському ліцеї права учасників освітнього процесу практично не порушуються.

Правила поведінки учасників освітнього процесу в закладі освіти забезпечують дотримання етичних норм, повагу до гідності, прав і свобод людини. Важливо залучити всіх учасників освітнього процесу до вироблення цих правил, дотримуючись принципу взаємоповаги та мотивації позитивної поведінки. У цьому аспекті майже

98% респондентів зазначили, що ознайомлені та повністю приймають правила поведінки в ліцеї. Інформацію про діяльність закладу освіти батьки отримують:

- під час батьківських зборів - 81,1 %;
- від класного керівника 81,8%;
- зі спільнот в соціальних мережах - 50,8%;
- із сайту ліцею - 23,5%.

3. Стан формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору;

Щодо забезпечення конституційних прав для здобуття якісної освіти за місцем проживання та відповідно до моніторингу потреб інклюзивної освіти в мікрорайоні у закладі організовано інклюзивну форму навчання.

- 89% батьків стверджують те, що їх повністю влаштовує організація інклюзивного середовища в закладі освіти;
- 11% батьків організація інклюзивного середовища в закладі освіти влаштовує частково;
- 95% респондентів зазначили, що в ліцеї забезпечено адаптацію навчального середовища дітей з особливими освітніми потребами;
- 87% опитаних стверджують, що корекційні-розвиткові заняття проводяться на належному рівні;
- 91% опитаних вважає, що рівень матеріально-технічного забезпечення в закладі відповідає сучасним вимогам щодо організації інклюзивного навчання.

Як бачимо, успіх роботи кожного навчального закладу значною мірою залежить від уміння всіх учасників освітнього процесу працювати в команді. 50,8% опитаних батьків зазначили, що у Грицівському ліцеї завжди враховується їхня думка під час прийняття важливих управлінських рішень; 37,1 % вважають, що це відбувається частково і лише 12% з цим не згодні. 53,8% респондентів не зверталися до керівництва з проблемними питаннями, а 42,4% вказали на те, що звернення розглядалися вчасно та результатами реагування вони цілком або переважно задоволені.

Отже, у період воєнного стану в Україні найважливішим пріоритетом діяльності закладів освіти, зокрема шкільного рівня, є формування безпечного та здорового освітнього простору. Таке середовище критично важливе для повноцінного розвитку дитини, збереження фізичного й психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу, оскільки вони проводять значну частину часу в освітньому середовищі навчального закладу. Педагогічний, учнівський та батьківський колектив ліцею і далі працюватиме над облаштуванням сучасного освітнього середовища, в якому кожен освітнього процесу почуватиме себе комфортно і захищено.

Список використаних джерел та літератури

1. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. URL: https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/?utm_source=chatgpt.com
2. Внутрішня система забезпечення якості освіти: Абетка для директора. URL: https://nus.org.ua/wp-ontent/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf
3. Анна Руденко. Що робити з освітою в Україні: освітні ГО про проблеми і рішення під час війни. URL: https://rubryka.com/article/shho-robyty-z-osvitoyu-v-ukrayini/
4. Mariia Mygal. Освіта в умовах війни: виклики та перспективи для України. URL: https://iaa.org.ua/articles/education-in-times-of-war-challenges-and-prospects-for-ukraine/
5. Указ Президента України № 195/2020 від 25 травня 2020 року «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text
6. Відновлення та розвиток сфери освіти: які завдання стратегічного планування стоять перед українськими громадами. URL: https://decentralization.ua/news/18552

7. Інформаційно-методичний вісник «Орієнтир». Спецвипуск «Організація освітнього процесу в умовах воєнного стану». Хмельницький: ОІППО, 2022. 20 с.
8. Постанова Кабінету Міністрів України № 957 від 15 вересня 2021 року «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text
9. Лист МОН України №21/08-1233 від 08.08.2024 року «Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрямки роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024-2025 навчальному році». URL: https://imzo.gov.ua/2024/09/09/lyst-imzo-vid-08-08-2024-21-08-1233-pro-metodychni-rekomendatsii-priorytetni-napriamy-roboty-psykholohichnoi-sluzhby-v-systemi-osvity-ukrainy-u-2024-2025-navchal-nomu-rotsi/
10.Лист МОН України №1/3737-22 від 29.03.2022 року «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні». URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/pozashkilna/2022/Vykhovna.robota/30.03.22/Lyst.MON
11.Олена Замулко. Шляхи створення безпечного освітнього середовища. Педагогічне видання "Педагогічний вісник" №3. 2024. URL: https://znayshov.com/News/Details/pedahohichnyi_visnyk_3_2024EFBBBF

Мармаза Олександра,
професор кафедри менеджменту та економіки
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди,
кандидат педагогічних наук, професор

Імідж закладу освіти як управлінська проблема у контексті конкурентоздатності

Анотація: *актуалізовано проблему іміджування в закладі освіти, визначено основні складові іміджу освітньої організації; схарактеризовано компоненти та етапи управління процесом формування позитивного іміджу закладу.*

Ключові слова: *заклад освіти, конкурентоздатність, імідж освітньої організації, складники іміджу, управління іміджем, компоненти та етапи формування іміджу закладу освіти.*

Постановка проблеми. Оптимізація ринку освітніх послуг зумовлює заклади освіти приділяти пильну увагу вивченню і реалізації потреб їх споживачів та конкурентоздатності в цілому. З огляду на це позитивний імідж освітньої організації стає невід'ємною частиною її розвитку, а наука та практика іміджування набуває все більшого значення для керівника та педагогічного колективу.

А отже успішне управління іміджем забезпечує конкурентні переваги закладу освіти, підвищує його репутацію, збільшує популярність та сприяє розвитку. Водночас спостерігається невідповідність між запитом на знання та уміння керівника здійснювати системну діяльність з формування позитивного іміджу закладу освіти та наявну компетентність до неї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових праць свідчить про відсутність єдиного розуміння поняття «імідж закладу освіти» та механізмів його формування, що зумовлює різноманіття наукових підходів до цього питання.

Підґрунтям для дослідження проблеми формування іміджу організації є роботи таких учених, як Дж. Балмер, Н. Барни, П. Берд, К. Боулдінг, Д. Бурстин, І. Гофман, В. Королько, Ф. Котлер, Г. Морган, Ю. Палєха, А. Панаюк, О. Перелигіна, Г. Почепцов, Е. Райс, Д. Траут та ін.

Різні аспекти іміджу закладу освіти та управління процесом його формування розкрито у працях І. Зуєвської, О. Казачінер, Л. Карамушки, І. Клещукової,

А. Костюченко, І. Лазаренко, Ю. Петруні, І. Рожнятовської, З. Тимошенко, В. Фролова та ін.

Водночас потрібні подальші дослідження щодо уточнення поняття «імідж організації», з'ясування особливостей такого її типу як заклад освіти, визначення структурних компонентів іміджу та обґрунтування технологій управління його формуванням.

Мета статті: актуалізувати проблему іміджування в закладі освіти, визначити основні складові іміджу освітньої організації, схарактеризувати компоненти та етапи управління процесом формування позитивного іміджу закладу.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що імідж організації – це результат сприйняття її різними групами громадськості під впливом низки факторів та взаємодій. Різні цілі, інтереси та очікування стосовно організації сприяють тому, що ці групи по-різному її сприймають і формують своє уявлення про її імідж.

Важливість іміджу для різних аспектів діяльності організації знаходить прояв у таких показниках:

- Залучення клієнтів. Позитивний імідж підвищує довіру до послуг, що спрощує процес залучення нових споживачів та утримання постійних.

- Конкурентоспроможність. Організація з кращим іміджем має переваги перед конкурентами, навіть за однакових умов.

- Лояльність співробітників. Працівники, які працюють в організації з позитивним іміджем, більш лояльні та задоволені своєю роботою, що сприяє зменшенню плинності кадрів.

- Інвестиції. Позитивний імідж підвищує привабливість для інвесторів, адже вони готові вкладати в організації з високим рівнем репутації.

Іміджелогія – це наука про формування та управління іміджем організації, особи чи бренду. Останнім часом іміджелогія в закладах освіти відіграє ключову роль, оскільки дозволяє формувати позитивний образ, який приваблює здобувачів, підтримує репутацію закладу та підвищує його конкурентоспроможність. Інвестиції в імідж допомагають не тільки збільшити популярність закладу, а й закріпити його авторитет серед громадськості, сприяючи тим самим його сталому розвитку.

Сучасний заклад зазвичай він має ще кілька особливих характеристик, які впливають на його імідж:

- Сучасне обладнання. Сучасний заклад має й сучасне обладнання, таке як комп'ютери, Інтернет, проектори, інтерактивні дошки тощо. Це допомагає учням отримувати кращий доступ до новітніх знань та формувати навички.

- Методи навчання. Сучасний заклад використовує різні методи навчання, такі як групову роботу, проєктну діяльність, інтерактивні заняття. Це допомагає учням розвивати свої критичне мислення, креативність та навички співпраці.

- Сприятливе освітнє середовище. Сучасний заклад створює сприятливе середовище для навчання та розвитку. Він має світлі, просторі класи, комфортні меблі та приємну атмосферу.

- Різноманітність. Сучасний заклад є різноманітним та інклюзивним. Він приймає учнів з різним культурним, соціально-економічним рівнем та етнічним походженням.

- Партнерство з батьками. Сучасний заклад співпрацює з батьками, щоб забезпечити найкращі умови для навчання для учнів.

Управління іміджем закладу освіти виявляється у таких аспектах діяльності, як:

1. Мотивація співробітників та викладачів. Іміджелогія допомагає сформувати корпоративну культуру та почуття гордості за місце роботи. Позитивний імідж підвищує мотивацію персоналу, сприяє залученню кваліфікованих фахівців і зменшенню плинності кадрів.

2. Зміцнення репутації серед батьків та громадськості. Позитивний імідж створює враження надійності та престижності, підвищує рівень довіри серед батьків і громадськості, що є важливим для підтримки партнерських відносин і збільшення

фінансової підтримки.

3. Залучення учнівської громадськості до створення позитивного враження про заклад. Імідж освітнього закладу є ключовим фактором при виборі місця навчання. Чітке позиціонування закладу, його досягнення та можливості, які він пропонує, приваблюють учнів. Поширення інформації про заклад завдяки учням не можна недооцінювати.

4. Підтримка конкурентоспроможності на ринку освіти. У сучасних умовах освітні заклади конкурують за увагу здобувачів студентів та фінансову підтримку. Іміджелогія дозволяє виділити унікальні переваги, що відрізняють заклад від інших, і підвищує його конкурентоспроможність.

5. Розвиток міжнародного співробітництва та партнерських відносин. Позитивний імідж та стійка репутація допомагають закладу освіти налагодити міжнародні зв'язки, забезпечити участь у спільних наукових, культурних та соціальних проєктах.

Основними елементами сучасної іміджелогії в закладах освіти є:

- Брендинг. Розробка впізнаваного бренду (логотипу, слогану, візуального стилю) допомагає закладу виділитися серед інших і створити стійке враження у здобувачів та партнерів.

- Комунікація. Активна комунікація через вебсайт, соціальні медіа, відкриті заходи і прес-конференції сприяє зміцненню позитивного іміджу та встановленню постійного зв'язку з громадськістю.

- Якість освіти та сервісу. Імідж освітнього закладу значною мірою залежить від якості надання освітніх послуг, зокрема від компетентності педагогів, навчально-методичного забезпечення дисциплін, доступу до інноваційних освітніх технологій.

- Соціальна активність. Участь у соціальних проєктах, благодійних акціях підвищує рівень довіри до закладу та зміцнює його репутацію.

Отже, імідж організації не є чимось абстрактним, він тісно переплітається з тим, що відбувається як всередині організації, так і за її межами.

Позиціонування освітнього закладу – це процес створення унікального образу закладу в свідомості цільової аудиторії. Це не просто просування, а комплекс заходів, спрямованих на виділення серед конкурентів та формування впевненості у виборі саме цього закладу [1, с. 47].

Технологія створення іміджу закладу освіти передбачає організацію просування інформації про заклад та встановлення зворотного зв'язку. Технологічні аспекти управління процесом формування іміджу закладу освіти є невід'ємною частиною сучасної іміджелогії та відіграють важливу роль у створенні привабливого й стійкого образу закладу. У цьому контексті технології забезпечують ефективні інструменти для розробки, реалізації та моніторингу іміджевих стратегій, дозволяючи досягати чітко визначених цілей у сприйнятті закладу цільовими аудиторіями.

До ключових технологічних аспектів належить використання цифрових комунікаційних платформ, таких як офіційний вебсайт закладу, соціальні мережі та електронні новини. Ці канали є важливими засобами взаємодії з громадськістю, оскільки дозволяють оперативно інформувати про освітню діяльність, досягнення учнів і педагогів, заходи та події, що відбуваються в закладі. Крім того, цифрові платформи сприяють активній залученості аудиторії, зокрема через зворотний зв'язок та можливість обговорень, що підсилює взаємодію із громадськістю.

Щоб підтримувати позитивний імідж освітньої організації, необхідно використовувати такі методи, як:

- Маркетинг і реклама. Правильно побудовані рекламні кампанії допомагають формувати позитивний імідж та привертати увагу.

- PR та соціальні медіа. Активна присутність у соцмережах та взаємодія з громадськістю сприяють підтримці позитивного образу закладу освіти.

- Відгуки споживачів освітніх послуг. Робота з відгуками та реагування на критику свідчать про відповідальність закладу та готовність до покращення

діяльності.

- Постійне вдосконалення. Важливо регулярно розширювати, оновлювати та вдосконалювати освітні послуги; відслідковувати тенденції розвитку та зміни на освітньому ринку.

Вся інформація, яку освітній заклад посилає в громадськість, є іміджевою: будівлі освітнього закладу, ремонт внутрішніх приміщень, стиль одягу педагогів і учнів, особливості їх спілкування. Основні канали отримання інформації про освітній заклад – це різні ЗМІ, суспільні акції, робочі зустрічі, навіть чутки, що формують стійкі і нестійкі міфи про освітній заклад, його працівників і учнів тощо.

Керівник закладу освіти є головним архітектором іміджу закладу. Саме від його дій, рішень та комунікаційної стратегії залежить, яким буде сприйняття школи зовнішнім світом [2].

Формування внутрішнього і зовнішнього іміджу освітнього установи з точки зору генези іміджу можна умовно об’єднати в три етапи.

Перший етап – початок цілеспрямованої роботи щодо формування позитивного іміджу закладу освіти.

Завдання, які потрібно вирішувати всередині освітньої організації: обговорення педагогічним колективом перспектив, визначення місії, мети, створення планів діяльності організації; аналіз культури організації, її традицій, стилів поведінки всіх учасників освітнього процесу; визначення очікувань дітей та їх батьків; створення символіки (зовнішні атрибути: герб тощо). Зовнішній імідж вимагає таких дій, як: створення візуальних компонентів зовнішньої атрибутики організації для показу корпоративності, для формування у громадськості впізнаваного образу; виготовлення рекламної продукції (реклама на вулиці, оголошення про гуртки, змагання, стенди з кращими учнями, стінгазета, плакати).

Другий етап – активне формування іміджу освітнього закладу.

Робота над внутрішнім іміджем освітнього закладу включає: зміцнення традицій і звичаїв серед персоналу для підняття корпоративного духу; впровадження системи моральних заохочень та стимулів; увага до індивідуальних свят; впровадження тімбілдингу, що дозволяє кожному співробітнику відчути себе частиною команди, відчути себе потрібним; зацікавити членів колективу до діяльності з формування позитивного іміджу освітньої організації та власного іміджу; створення загального стилю та репутації. Робота над зовнішнім іміджем закладу передбачає: створення різного роду рекламної продукції для досягнення бажаного іміджу (інформаційні матеріали, листівки, буклет, сувеніри); використання ЗМІ (радіо, телебачення); використання зовнішньої атрибутики у всій діяльності освітнього закладу; проведення різноманітних PR-заходів; організація різних заходів, таких як збори, семінари для тих, хто зацікавлений в освітньому закладі; цілеспрямоване використання сайту в Інтернеті для формування позитивного іміджу; активна участь у соціальних проєктах та благодійних акціях; підтримка зв’язку з колишніми учнями освітнього закладу; проведення маркетингових досліджень для аналізу ефективності проведених заходів.

Третій етап – підтримка, коригування сформованого іміджу освітнього закладу.

Передбачається: стимулювання інновацій в освітньому процесі; безперервне підтримання прямого і зворотного зв’язку із користувачами освітніх послуг; рекламування інноваційних проєктів; використання різних видів. Основними методами створення іміджу освітнього закладу є: ефективні PR-заходи, благоустрій території закладу; підвищення педагогічної майстерності, підвищення культури всього персоналу тощо. Інструменти оцінки ефективності іміджу: соціологічні дослідження (опитування учнів, батьків, вчителів, випускників), аналіз відгуків в інтернеті (моніторинг соціальних мереж, форумів, сайтів відгуків), аналіз статистичних даних (кількість абітурієнтів, успішність випускників, відсоток вчителів, які беруть участь у підвищенні кваліфікації), моніторинг ЗМІ (аналіз публікацій про заклад) [2].

В. А. Фролова виділила зрозумілі та дієві принципи формування позитивного іміджу освітнього закладу [3]: імідж закладу освіти повинен відповідати стратегії розвитку; внутрішній імідж закладу освіти повинен відповідати його зовнішньому іміджу; імідж закладу освіти повинен відповідати сучасному розвитку суспільства.

Формування іміджу закладу освіти – це стратегічний процес, який потребує злагодженої роботи на різних рівнях управління та використання багатьох інструментів для досягнення позитивного сприйняття закладу серед громадськості, здобувачів освіти, батьків. Успішне управління іміджем сприяє конкурентоспроможності закладу і зміцненню його престижу.

Структура системи управління іміджем закладу освіти складається із певних рівнів та покладених на них іміджетворчих завдань:

1. Адміністративний рівень.

- Розроблення та затвердження іміджевої стратегії, координація роботи всіх підрозділів.
- Встановлення загальних цілей і забезпечення фінансування іміджевих заходів.
- Оцінювання результатів іміджевих заходів і прийняття стратегічних рішень щодо подальшого розвитку.

2. Педагогічний рівень.

- Реалізація іміджевих заходів через підвищення якості освітніх послуг, забезпечення відкритого та доступного освітнього процесу.
- Співпраця з учнями у позанавчальних заходах, які сприяють зміцненню позитивного іміджу.
- Підтримка високого рівня професіоналізму та компетентності, які підсилюють імідж закладу.

3. Комунікаційний рівень.

- Розроблення та реалізація PR-стратегії, підготовка інформаційних матеріалів, управління сайтом і соціальними мережами.
- Організація заходів, зустрічей, відкритих днів, участь у виставках та конференціях.
- Взаємодія з медіа для висвітлення досягнень та заходів закладу.

Зазначимо важливі чинники системи управління іміджем закладу освіти:

1. Організаційна структура управління іміджем. Формування творчої групи, що відповідатиме за розвиток іміджу, PR та маркетингові комунікації.
2. Фінансування іміджевої діяльності. Виділення бюджету на рекламу, заходи, оновлення інфраструктури, брендинг тощо.
3. Комунікаційна стратегія. Підтримка позитивної комунікації як всередині закладу, так і із зовнішнім світом.
4. Підготовка кадрів. Навчання персоналу методам роботи з іміджем, формування навичок ефективної комунікації та взаємодії з цільовими аудиторіями.
5. Інноваційний розвиток. Підтримка використання новітніх технологій і методик в освіті та управлінні для підвищення престижу закладу.

Визначимо також основні етапи управління процесом формування іміджу закладу освіти та відповідний зміст діяльності:

1. Аналіз поточного іміджу закладу.

- Оцінка сприйняття закладу серед основних цільових аудиторій: учнів, батьків, партнерів та громадськості.
- Виявлення сильних і слабких сторін закладу, які впливають на його сприйняття.
- Проведення опитувань, аналіз відгуків, моніторинг медіа та соціальних мереж для визначення актуальних проблем і можливостей для розвитку іміджу.

2. Визначення стратегічних цілей та завдань.

- Постановка цілей щодо іміджу, наприклад, покращення впізнаваності закладу, підвищення задоволеності серед здобувачів та довіри з боку батьківської

громадськості, залучення кращих педагогів тощо.

- Визначення ключових завдань, таких як зміцнення матеріально-технічної бази, розвиток партнерських зв'язків, впровадження нових освітніх технологій, підвищення кваліфікації педагогічного складу.

3. Розробка іміджевої стратегії.

- Академічна складова: підвищення якості освіти, розширення переліку актуальних профілів та дисциплін за вибором, адаптація дисциплін до розвитку науки та потреб ринку праці.

- Інфраструктурна складова: покращення матеріально-технічного забезпечення, створення комфортних умов для навчання.

- Соціальна складова: налагодження партнерських відносин із закладами вищої освіти для забезпечення подальшого вступу та навчання, участь у соціальних і благодійних проєктах.

- Комунікаційна складова: розвиток бренду закладу, використання соціальних мереж, оновлення сайту, організація подій та відкритих днів для залучення абітурієнтів.

4. Реалізація іміджевих заходів.

- Комунікаційні заходи: організація інформаційних кампаній, підготовка інформаційних матеріалів, робота з пресою, висвітлення досягнень закладу в медіа.

- Освітні заходи: організація навчальних тренінгів, майстер-класів від відомих фахівців, зустрічі з випускниками, які досягли успіху.

- Соціальні ініціативи: реалізація проєктів соціальної відповідальності, підтримка волонтерських та екологічних ініціатив, залучення учнів до соціальних акцій.

5. Контроль та коригування іміджевих заходів.

- Постійний моніторинг ефективності проведених заходів: аналіз результатів, відгуків, оцінка змін у сприйнятті закладу.

- Коригування стратегії та тактики у разі необхідності, враховуючи зміни в ринкових умовах, вимогах до професій або очікуваннях аудиторії.

- Визначення показників успішності іміджевої стратегії, таких як збільшення кількості учнів, зростання задоволеності випускників, позитивні відгуки про них.

Ефективне управління формуванням іміджу закладу освіти вимагає системного підходу, що включає аналіз, планування, реалізацію та моніторинг усіх аспектів, які впливають на сприйняття закладу.

До ключових технологічних аспектів належить використання цифрових комунікаційних платформ, таких як офіційний вебсайт закладу, соціальні мережі та електронні новини. Також важливим технологічним аспектом є аналітичні інструменти для моніторингу й оцінки іміджу. За допомогою спеціалізованих програм і систем збору даних можна відслідковувати рівень задоволеності цільових груп, аналізувати відгуки та оцінювати ефективність комунікаційних кампаній. Це дозволяє освітнім закладам коригувати свої стратегії в режимі реального часу, підвищуючи їхню ефективність.

Зауважимо, щоб заклад освіти був привабливим і мав хорошу репутацію, він повинен мати: якісні освітні послуги; чіткі пріоритети і власну позицію; унікальну систему культури, традицій і стилів поведінки; сприяти розвитку творчих і розумових здібностей, а також формувати належне виховання в суспільстві; зв'язки з вищими закладами освіти та соціальними інститутами; впізнавані матеріали про заклад у ЗМІ. Отже, ефективність позитивного іміджу закладу освіти – це комплексний показник, який відображає успішність роботи всього колективу. Регулярна оцінка ефективності дозволяє своєчасно виявляти проблемні питання та вносити необхідні корективи в стратегію формування іміджу.

Важливо також розуміти, що формування позитивного іміджу – це не одноразова акція, а постійна робота, яка вимагає системного підходу та залучення всіх учасників освітнього процесу.

Сформований позитивний імідж дозволить вирішити важливі завдання: підвищити привабливість освітнього закладу; полегшити процес введення нових освітніх послуг; підвищити рівень культури в освітньому закладі; поліпшити соціально - психологічний клімат в колективі [2]. Стійкий позитивний імідж закладу освіти зумовлює підвищення його популярності, залучення здобувачів і партнерів, конкурентність та зміцнення довіри суспільства загалом.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, іміджелогія сприяє не лише підвищенню привабливості освітнього закладу, але й створенню його унікальної ідентичності, що виділяє його серед конкурентів та забезпечує стабільне зростання й розвиток у довгостроковій перспективі.

Враховуючи значення іміджу в сучасних умовах, освітні заклади мають приділяти особливу увагу стратегіям формування, підтримки та розвитку позитивного іміджу для забезпечення свого стабільного розвитку та конкурентоздатності.

У подальших наукових розвідках доцільно приділяти увагу вивченню технологічних аспектів управління процесом формування іміджу закладу освіти, оскільки вони є невід'ємною частиною сучасної іміджелогії та відіграють важливу роль у цілеспрямованому створенні привабливого й стійкого образу закладу.

Список використаних джерел та літератури

1. Мазур А. В. Інструменти позиціонування навчального закладу на ринку освітніх послуг. *Управління школою*. 2012. № 19-21. С. 45-49.

2. Мармаза О. І. Інноваційний менеджмент. Харків : Планета-принт, 2016. 197 с.

3. Фролова В. А. Засоби PR у формуванні позитивного іміджу освітнього закладу. *PR в освіті*. 2007. № 3. С. 40-42

Матвійчук Світлана,
директор Хмельницького ЗДО №11 «Золота рибка»
Хмельницької міської ради Хмельницької області

Партнерська взаємодія між учасниками освітнього процесу закладу дошкільної освіти в умовах сьогодення

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що сім'я виступає дієвим, моделюючим, соціальним, комунікативним, культурним інститутом виховання, навчання і самореалізації особистості.

Зазначена тенденція збільшує роль партнерської взаємодії педагогічних працівників закладів дошкільної освіти з родинами вихованців. Підвищення культури відповідального батьківства посилює необхідність педагогічного просвітництва сімей, які опинилися перед численними соціальними, духовними, екологічними викликами сьогодення.

Участь батьків або осіб, які їх замінюють, у розвитку компетентностей дитини, залучення сімей до освітнього процесу закладу дошкільної освіти утверджує позиції про те, що кожен з батьків є відповідальним за виховання, розвиток і навчання дитини, за збереження її життя, зміцнення здоров'я та усвідомленого ставлення до здорового способу життя, формування почуття людської гідності [1].

Взаємодія закладу дошкільної освіти з родинами дітей спрямована на формування високого рівня психологічної культури всіх учасників освітнього процесу і на рівні знань та настанов, і на рівні повсякденного спілкування.

В умовах сьогодення педагогічний колектив нашого закладу ініціює різноманітні форми участі батьків в освітньому процесі, так як вони, відповідно до статті 18 Закону України «Про дошкільну освіту» є його учасниками та згідно статті 20 даного Закону, мають права та обов'язки у сфері дошкільної освіти, визначені чинним законодавством [2].

В закладі батьки вихованців взаємодіють з педагогічними працівниками на принципах педагогіки партнерства, сприяють досягненню дитиною результатів, передбачених освітньою програмою, враховуючи рекомендації педагогів.

Сьогодні, в умовах дії правового режиму воєнного стану педагоги закладу повноцінно надають освітні, інформаційні та консультативні послуги родинам наших вихованців. Питання організації комунікації зі всіма учасниками освітнього процесу зараз посідає ключове місце. Найважливішими напрямами для нас є:

- психологічна та емоційна підтримка дітей;
- навчання правил поведінки в умовах воєнного стану;
- адаптація та підтримка родин дітей – внутрішньо переміщених осіб;
- розвиток критичного мислення та медіаграмотності;
- національно-патріотичне виховання;
- взаємопідтримка та взаємодопомога між батьками та педагогами під час спільної діяльності.

Партнерська взаємодія – це особлива форма зв'язку між учасниками освітнього процесу, під час і в результаті якого відбувається взаємозбагачення інтелектуальної, емоційної та діяльнісної сфер учасників цього процесу, що має соціально значущий характер [3].

Основне завдання партнерської взаємодії ми вбачаємо у наданні кожному вихованцю оптимальних умов для реалізації його здібностей з врахуванням індивідуальних особливостей.

Соціально-педагогічне партнерство як чітко визначена система взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу забезпечує:

- на рівні сім'ї: створення стимулюючої духовної та морально-психологічної атмосфери, інтеграцію зусиль з закладом дошкільної освіти, оволодіння необхідними психолого-педагогічними знаннями;
- на рівні діяльності педагогів: стимуляцію до творчого пошуку, розвиток вміння бачити проблеми та шляхи їх розв'язання, пріоритет відносин співробітництва, модернізацію форм та методів навчання і виховання;
- на рівні діяльності адміністрації закладу дошкільної освіти: підбір педагогічних кадрів відповідного рівня, які здатні сприяти розвитку кожної дитини, створення умов для самостійної діяльності педагогів та підвищення їх загальнокультурного та професійного рівня;
- на рівні закладу дошкільної освіти: адаптацію змісту заходів для вихованців, розробку програм взаємодії, створення позитивного іміджу закладу.

Від участі батьків вихованців у діяльності закладу дошкільної освіти, виграє дитина, тому ми практикуємо такі форми роботи: ведення сайту закладу, розміщення інформації про діяльність та здобутки дітей на сторінках у соціальний мережах, ведення чатів батьківських груп, «скриньки довіри», засідання «круглих столів» тощо.

Організовуючи різноманітні форми роботи з батьками вихованців, ми переконалися, що традиційні форми, такі як батьківські збори, групові та підгрупові консультації, доповіді, лекції тощо, є малоефективними. Якщо на перших батьківських зборах вдавалося досягти високих відсотків присутності (в загальному приблизно 80% батьків від кількості новоприбулих дітей), то згодом значно знижувалась відвідуваність даної форми роботи. Це спонукало нас до пошуку та більш активного впровадження інноваційних форм співпраці з батьками.

Високу ефективність мають дискусії та брифінги, які педагоги організовують як «Запитуйте – відповідаємо». Перед проведенням даних форми роботи педагоги організовують анонімне анкетування батьків онлайн (використовуємо анкети, створені за допомогою онлайн-редактора форм) приблизно за тиждень до запланованої дати проведення згідно певної теми. Проаналізувавши відповіді, визначається коло запитань, які цікавлять батьків і складається план проведення заходу. Такий підхід дозволяє надати саме ту інформацію за оптимальний час, яка є цікавою і необхідною, не перенавантажуючи присутніх зайвим.

Позитивним досвідом є організація тижнів батьківського самоврядування, Днів відкритих дверей, Днів добрих справ з активним залученням батьків до проведення різноманітних форм роботи з дітьми. Можливість спробувати себе в ролі вихователя або помічника сприяє мінімізації виникнення конфліктних ситуації між батьками та педагогами, налагодженню довірливих стосунків, створенню атмосфери взаємопідтримки та взаємодопомоги, позитивного психологічного мікроклімату.

Засідання «Школи молодих батьків», «Клубу відповідального батьківства» дають змогу здійснити обмін досвідом сімейного виховання, поділитись з педагогами власними креативним ідеями, сучасними підходами щодо розвитку, навчання та виховання вихованців, отримати необхідну консультативну допомогу від спеціалістів закладу, відчути себе важливою частинкою єдиного цілого. Спільна участь в ярмарках, різноманітних проєктах, акціях (наприклад «Озеленимо планету», «Годівничка для пташок», «Книга розуму навчає» тощо) дозволяє батькам відчути себе повноцінним учасником освітнього процесу, а не відокремленим спостерігачем.

Отже, успішний розвиток кожної дитини значною мірою залежить від встановлення та налагодження партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Використання різноманітних форм роботи з родинами наших вихованців дає позитивний результат: відбуваються зміни у характері взаємодії між педагогами та батьками, більшість з ним стають незамінними та надійними помічниками. Всією своє діяльність педагоги мають доводити, що залучення батьків до освітнього процесу, зацікавлена участь в ньому важлива та необхідна для розвитку кожної дитини. Педагогічний колектив та колектив батьків – це має бути єдиний живий організм, об’єднаний спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання.* №7. С.4-19.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text
3. Педагогічне партнерство ЗДО з учасниками освітнього процесу: навчально-методичний посібник / укл. Л.В. Бобро. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 146 с.

Мельник Надія,
доцент кафедри педагогіки й освітніх інновацій
Рівненського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук

Вектори змін менеджменту освіти в умовах реалізації Концепції нової української школи

Анотація. *Розглянуто питання сутності управління закладом загальної середньої освіти в умовах Нової української школи, використання технологій та механізмів управління змінами для швидкої адаптації і конкурентоспроможності закладу освіти на ринку освітніх послуг. Акцентовано увагу на нових підходах до управління закладами освіти, основних напрямах змін в умовах реалізації Концепції нової української школи. Обґрунтовано значення нового способу управлінського мислення як фактору позитивних змін в освіті, потреба у формуванні загальних і професійних компетентностей керівника закладу освіти.*

***Ключові слова**: зміни в освітньому процесі, компетентнісний підхід, компетентності в управлінні освіти, модернізація змісту освіти, підходи до управління змінами.*

Вступ. Реформа Нової української школи – це ключова реформа Міністерства освіти і науки, спрямована на перетворення вітчизняних закладів освіти на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності нашої держави. Основні вектори змін, які визначають шлях вітчизняної освіти до сучасного світового та європейського рівня, визначено в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 року № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти». Розвиток змін зумовлений об'єктивними вимогами часу, глобалізацією ринкових відносин на світовій арені, інтеграцією в європейський освітній простір, експансією інформатизації, розвитком інноваційних технологій, необхідністю забезпечення конкурентоспроможності освіти в сучасному суспільстві, а також низкою таких суспільних факторів, як тенденції демократизації та децентралізації управління, оновлення нормативно-правового супроводу діяльності закладі освіти тощо. На думку Дж. Коттера, зміни – це необхідність, а не вибір. Люди можуть опиратися, страхуватися і навіть бунтувати проти них, але неминуче, вони мають змінитися. Ті, хто адаптується найшвидше, мають найбільшу ймовірність вижити та досягти успіху [3].

Зміни в освітній галузі спрямовано на модернізацію змісту, оскільки саме освіту визнано основною сферою, що забезпечує розвиток людини. Перед освітою в Україні стоять дуже складні завдання, адже лише забезпечивши її високу якість, можна сподіватися на виконання освітою свого призначення, на створення умов для розвитку людського потенціалу країни. Актуальність питання підсилюється ще й тим, що освіта, як одна з пріоритетних галузей суспільства, є «провідним соціальним інститутом, на який покладено головну відповідальність за інноваційний розвиток людини, формування конкурентоспроможного людського капіталу, зрештою – успішного майбутнього української нації» [6]. Це зумовлює необхідність пошуку та реалізації сучасних підходів щодо управлінського супроводу галузевих інновацій інструментами сучасного освітнього менеджменту, використання продуктивних управлінських механізмів щодо реалізації принципово нових освітніх стратегій та технологій, нових освітніх і професійних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що різні аспекти означеної теми стали предметом досліджень науковців і практиків, зокрема: О. Боднар, Г. Єльникової, Л. Калініної, В. Лунячека, Арі Покка, І. Семенець-Орлової та інших.

Основна частина. Система освіти України зазнає докорінних змін у контексті викликів XXI століття. Заклади загальної середньої освіти стають все більш складними соціальними системами, які функціонують і розвиваються в суспільстві, що знаходиться у стадії реформування. Установки на технологічний прогрес та економічну ефективність зумовили прийняття не лише Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, а й нових законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» з чітко визначеними першочерговими завданнями, які змушують швидко реагувати, проводити якісні зміни не тільки в освітньому процесі, а й у системі управління.

Відповідно до основних напрямів державної політики в галузі освіти основною метою реформування галузі є модернізація всієї освітньої сфери, тобто пошук та вироблення нової гнучкої, динамічної моделі освітньої системи з громадсько-державним управлінням на засадах децентралізації, новим компетентнісно орієнтованим змістом освіти та наскрізним процесом виховання, зі створеними безпечними комфортними умовами для здобуття освіти, з ефективним моніторингом якості освіти. Якість освіти стає головним аргументом людського розвитку, який

задовольняє не лише прагнення людини до самовдосконалення та саморозвитку, а й потреби суспільства щодо освічених і висококультурних громадян.

Державний стандарт початкової освіти, Державний стандарт базової середньої освіти та Державний стандарт профільної середньої освіти стали органічною частиною Нової української школи. Їх упровадження спрямоване на зміни в організації освітнього процесу закладів загальної середньої освіти, на забезпечення можливості набуття здобувачами освіти ключових компетентностей, наскрізних умінь і ставлень, виховання ціннісних орієнтирів. Освітні стандарти, укладені з урахуванням європейського досвіду, та нові професійні стандарти стають функціональним інструментом модернізації освіти в цілому та ефективного управління закладом освіти зокрема. Головна мета всіх цих змін – побудувати нову школу, забезпечити якість і сталість здобуття освіти, підготувати конкурентоспроможних здобувачів освіти, всебічно розвинених, відповідальних громадян та патріотів, які поведуть українську економіку вперед у XXI сторіччі [4].

Вирішальними чинниками ефективності в закладах освіти визначено компетентне управління змінами. Освітні зміни відбуваються в системі освіти з метою підвищення її ефективності, якості та реагування на сучасні виклики та потреби суспільства. Сутність своєчасних змін полягає у проєктуванні майбутніх потреб. За такої умови зміна є ретельно розрахованим ризиком, із детально продуманим планом переходу системи з одного стану в інший [7, с. 48]. На думку І. Жорової, сутність управління освітніми змінами полягає у забезпеченні актуальної керованості процесу запровадження змін на всіх етапах (дестабілізація, аналіз та прийняття рішень, планування, імплементація, рефлексія, стабілізація); зменшенні силового поля опору змінам; дотриманні принципів менеджменту змін; стимулювання у педагогів власного переконання безумовної необхідності змін; створення команди підтримки та реалізації змін; розроблення і комунікація візії та стратегії змін; делегування повноважень; відстеження і фіксація показників проміжних результатів змін в освітньому процесі; використання результатів нововведень і підтримка інших змін; закріплення нових підходів до культури змін закладів загальної середньої освіти [2]. Метою управління змінами є успішне впровадження моделей управління змінами для ефективної трансформації організаційних цілей, цінностей закладу освіти, методів й форм навчання, освітніх процесів та технологій тощо. Відомо, що будь-які зміни потребують концепції управління змінами, що охоплює ідеї швидкої адаптації та прийняття закладом освіти змін, чітко визначених напрямів, означення стратегічних та операційних цілей і визначення завдань.

Сьогодні перед закладами освіти постає необхідність розроблення такої стратегії розвитку, яка дозволятиме підтримувати стійкі конкурентні переваги в довгостроковому періоді, сприятиме формуванню траєкторії розвитку закладу освіти з урахуванням змін зовнішнього та внутрішнього середовища, можливостей розвитку в досягненні цілей, організації освітнього процесу із врахуванням сутності змін, що полягають у запровадженні новацій у змісті навчання, методиках навчання, використанні технологій, оцінюванні результатів навчання здобувачів освіти тощо.

Виняткова важлива роль у реалізації завдань Нової української школи належить керівникам закладів загальної середньої освіти. Це потребує від них пошуку рівноваги в процесі трансформаційних змін, формування політики цих змін, визначення ризиків та забезпечення розвитку в процесі змін, спрямованих на реалізацію абсолютно нового ракурсу здійснення освітнього процесу в закладах освіти. Реалізація процесу змін потребує також системного аналізу поточних результатів діяльності закладів освіти, пошуку нових ресурсів для здійснення змін, психологічно і матеріально вмотивованих виконавців, вербування послідовників змін, позитивного соціально-психологічного клімату в колективі. Важливим для керівників є набуття необхідних загальних та професійних компетентностей і наскрізних умінь у контексті нових вимог і модернізованих функцій до особистості та управлінської діяльності для створення професійної команди однодумців, упровадження

новаторських практик з управління в умовах модернізаційних змін, чіткого визначення та виконання завдань щодо управління закладом освіти. Керівник закладу освіти має стати проактивним управлінцем, сформувати проактивну адміністративну команду підтримки та реалізації змін і проактивний педагогічний колектив, здатний забезпечити якість реалізації завдань Нової української школи.

Процеси змін, що пов'язані з впровадженням Концепції Нової української школи, обумовлюють такі нові вектори діяльності керівника закладу освіти, як: створення системи управління закладом освіти як цілісною організацією, відкритою соціальною системою; використання маркетингових, освітніх та інформаційно-комунікаційних технологій; упровадження інноваційних освітніх програм та проєктів із метою забезпечення якості освітнього процесу; створення нового освітнього простору та розбудови безпечного і здорового освітнього середовища, безбар'єрного простору для навчання дітей з особливими освітніми потребами; формування системи управління охороною праці та безпекою життєдіяльності; створення психологічно комфортного середовища в закладі освіти; формування системи моніторингу якості освіти як основи для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо подальшого розвитку; розбудова власної виховної системи у кожному закладі освіти, стрижневим вектором якої передусім мають стати цінності дитиноцентрованої освіти; модернізація системи науково-методичного супроводу педагогічних працівників тощо [5].

Реалізація нових завдань зумовлює потребу впровадження сучасних підходів до управління розвитком закладу загальної середньої освіти (методологічний, функціональний, гуманістичний, культурологічний, аксіологічний, системний, мотиваційний, програмно-цільовий, акмеологічний, партисипативний, ситуаційний, діяльнісний, дослідницький, синергетичний, рефлексивний, адаптивний, комунікативний, маркетинговий, кваліметричний тощо), формування системи підготовки керівника закладу освіти, нових моделей науково-методичного супроводу в системі післядипломної педагогічної освіти з урахуванням основних напрямів державної політики у галузі освіти, її європейського вектору розвитку.

Трансформація освітньої галузі, спрямована на пошук нових векторів модернізації змісту освіти з урахуванням світових тенденцій, зумовлює також необхідність пошуку та реалізації сучасних підходів щодо управлінського супроводу галузевих інновацій інструментами сучасного освітнього менеджменту, використання продуктивних управлінських механізмів щодо реалізації принципово нових освітніх стратегій та технологій, нових освітніх і професійних стандартів [1].

Актуальним залишається питання підготовки керівника закладу освіти з питань:

- створення організаційних (положення, статути, посадові інструкції, штатні розписи тощо), розпорядчих та інформаційно-аналітичних документів як інструментів реалізації автономії;
- формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- розбудови системи планування, яка передбачала б реалізацію основних управлінських рішень;
- налагодження соціального партнерства з різними соціальними інституціями та освітніми установами тощо.

Поява нових векторів змін менеджменту освіти зумовлює ключову роль керівників закладів загальної середньої освіти насамперед тому, що через їх діяльність має реалізовуватися державна політика України. Реалізація державних освітніх стандартів потребує високого рівня розвитку загальних та професійних компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти, усвідомлення векторів модернізаційних освітніх змін та набуття практичних умінь для забезпечення конкурентоспроможності закладу освіти, задоволення потреб усіх учасників освітнього процесу й громади і, зрештою, реалізацію стратегічної мети освіти та розвиток українського суспільства [1].

Висновки. Для розвитку якісної, конкурентоспроможної, доступної системи загальної середньої освіти, яку в Україні визначено важливим державним пріоритетом, забезпечення її результативності є потреба окреслення не лише сучасних тенденцій розвитку та новітніх викликів, основних векторів змін менеджменту освіти, а й проведення низки моніторингових досліджень для ідентифікації актуальних проблем, коригування освітньої політики для швидкого реагування, оптимізації системи управління, зміни управлінської моделі та стратегії розвитку закладів загальної середньої освіти.

Реалізація цих завдань Нової української школи в умовах повномасштабної війни – це титанічна щоденна праця всіх учасників освітнього процесу для забезпечення сталого розвитку нашої держави. З огляду на це в умовах сьогодення важливо розуміти сутність змін, новітніх викликів і проблем, стежити за сучасними освітніми трендами, впроваджувати в освітній процес найкращі вітчизняні та європейські освітні практики, щоб працювати відповідно до запитів особистості, вимог сталого інноваційного розвитку суспільства і громади, потреб сучасної економіки, європейських вимірів і стандартів.

Здійснений аналіз не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми і засвідчує необхідність подальшого вивчення наукових основ управлінської діяльності щодо механізмів менеджменту управління змінами в освітньому процесі. Перспективи подальших досліджень варто спрямовувати на такі актуальні проблеми, як управління якістю освіти в закладах освіти, аналітики даних та інших цифрових інструментів для ефективного виявлення, аналізу та управління змінами; використання інформаційних систем, штучного інтелекту та забезпечення академічної доброчесності у вимірах сучасної парадигми інформаційного суспільства, а також вивчення впливу людського фактору при імплементації змін.

Список використаних джерел та літератури

1. Афанасьєва Т., Бабко Т., Гревцева Є., Кравченко Т. Особливості управлінської діяльності в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/714-41-57%20(2).pdf (дата звернення: 05.03.2025).
2. Жорова І. Принципи та специфіка алгоритму управління змінами в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти. Імідж сучасного педагога. 2023. № 4 (211). С. 11.
3. Kotter John P. Leading Change. Harvard Business School Press, 1996. 187 p.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року від 14.12.2016 № 988-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934 (дата звернення: 03.05.2025).
5. Мельник Н. Адаптаційний цикл базової середньої освіти НУШ: управлінські аспекти. Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки : зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, 23 травня 2024 р. Житомир: КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, 2024. С. 232.
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / за заг. ред. В. Кременя. Київ: КОНВІ ПРІНТ. 2021. 384 с.
7. Пак Т. Переймаючи досвід Сінгапуру. Сила парадоксів / пер. з англ. О. М. Назарової. Харків : Ранок, 2019. 208 с.

Михальчук Таїса,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Судилківського ліцею Судилківської сільської ради
Шепетівського району Хмельницької області,
учитель-методист,
Власюк Людмила,
заступник директора з навчально-виховної робот,
Судилківського ліцею Судилківської сільської ради
Шепетівського району Хмельницької області

Освітні втрати: як з'ясувати, виміряти та подолати

В Законі України «Про освіту» зазначено, що Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою. Крім того, це не тільки ключовий елемент суспільного розвитку, але й гарант забезпечення майбутнього покоління навичками та знаннями, необхідними для досягнення особистого і професійного успіху, успішного розвитку держави.

У досить складних обставинах, у яких перебуває освіта протягом останніх п'яти років унаслідок спочатку пандемії COVID-19, а потім широкомасштабної військової агресії росії, освітяни роблять усе можливе, щоб забезпечити право молодого покоління на освіту.

Водночас, навіть інтуїтивно, всі усвідомлюють, що проблеми в галузі освіти наростають, а успішність учнівства знижується, причиною чого є прогалини у знаннях та вміннях, що є освітніми втратами.

Отже, освітні втрати — це прогалини у знаннях і навичках, які виникають в учнівства під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків.

Загалом, поняття «освітні втрати» вживається в широкому розумінні й залежно від контексту може включати такі поняття, як «навчальні втрати», «навчальні розриви», «навчальні прогалини», «втрати в результатах навчання».

Чинників, що вплинули на освітні втрати, є дуже багато.

Спочатку вимушений перехід на дистанційну форму навчання через пандемію COVID-19, що негативно вплинуло на результати навчання учнів та їх соціалізацію. Це призвело до величезних втрат у часі навчання, обмеження доступу до якісної освіти, поглиблення соціальної нерівності. Частина учнів взагалі призупинила навчання, оскільки не всі родини та заклади освіти мали можливість забезпечити ефективний дистанційний освітній процес. Військова агресія російської федерації в 2022 році посилила ці негативні наслідки. Бойові дії, окупація територій, повітряні тривоги, відключення електроенергії, перебої з інтернетом, переміщення значної кількості учнів і вчителів в інші регіони країни та за кордон – усе це унеможливило якісний освітній процес, негативно вплинуло на фізичне й психічне здоров'я учасників освітнього процесу та спричинило накопичення прогалин у навчанні. Наслідком вказаних обставин стала зміна місця навчання здобувачів освіти.

Вимірювання освітніх втрат є досить складним питанням, адже **вони знижують навчальну мотивацію та поглиблюють освітні нерівності.**

Погодьмося, що проблема навчальних втрат і навчальних розривів сьогодні в усіх закладах освіти є украй гострою й потребує якнайшвидшого напрацювання комплексу дій, спрямованих на її розв'язання. Адже освітні втрати мають кумулятивний ефект у разі відсутності вчасних і ефективних заходів із їх подолання.

Аналіз особливостей організації освітнього процесу в умовах воєнного стану показав необхідність пошуку практичних механізмів компенсації освітніх втрат. З огляду на це, важливою умовою успішної їх компенсації є системна діагностика.

Зараз є багато різних програм від громадських організацій і фондів, що працюють у напрямку подолання освітніх втрат учнів і безкоштовно надають доступи до освітніх платформ, онлайн-шкіл, онлайн-уроків учням. За координації МОН України створено систему діагностичних тестів з математики та української мови для учнів 5, 7 та 9 класів закладів загальної середньої освіти, доступних на порталі «Всеукраїнська школа онлайн». Безплатний онлайн-курс «Наздоженемо: курс із подолання освітніх втрат» розробила ГС «Освіторія» спільно з Міністерством освіти і науки України за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та за кошти Глобального партнерства заради освіти (GPE). В онлайн-курсі є практичні інструменти для подолання втрат із конкретних предметів.

Враховуючи реалії сьогодення, можна зробити висновок про виклики, з якими зіткнулися здобувачі освіти:

- складна, перенасичена інформацією навчальна програма,
- навчання на дві школи та на дві країни,
- відсутність підручників та гаджетів,
- втрата комунікації з вчителями та однолітками,
- відсутність світла.

Саме тому зараз, як ніколи, батьки відіграють важливу роль у навчанні своєї дитини, тому що , передусім, мають цікавитися навчанням дитини та підтримувати її ще більше, створювати вдома відповідний освітній простір та забезпечувати навчальними матеріалами. Але й вони мають проблеми.

Однак, саме тісна співпраця з батьками, як учасниками освітнього процесу, дала можливість виокремити виклики з якими зіткнулися батьки:

- Складний емоційний стан і психологічні проблеми дітей (зниження мотивації до навчання). В першу чергу батьки переживають за емоційний стан дітей, особливо в умовах стресу та невизначеності.
- Дитина не сприймає дистанційне навчання (переважно діти початкової школи) . Багато батьків змушені допомагати дітям з онлайн-заняттями, що вимагає додаткового часу та зусиль.
- Відсутність навчання або часткове дистанційне навчання (на територіях, де ведуться активні бойові дії).
- Перебування в укритті (періодичне та тривале перебування в укритті перешкоджає навчанню дитини та сприяє втраті набутих навичок, за відсутності регулярної практики).
- Проблеми під час перебування за кордоном (різний часовий пояс, адаптація, ментальність, мова навчання)

Розгляд проблеми показав з якими викликами стикаються вчителі:

- ✓ Безпека і стабільність. (Ніхто не відчуває себе в безпеці, але вчитель має створювати цю умовну безпечну бульбашку для учнів. Це вимагає значної роботи над собою і поповнення власних ресурсів).
- ✓ Послаблення когнітивних процесів в учнів. (Вчителі повинні виділяти на уроці час для вправ на підтримку та стабілізацію емоційного стану учнів. Також попит має особистісно орієнтований підхід, який зараз організувати ще складніше і він вимагає ще більше ресурсів від учителя).
- ✓ Організація роботи на уроці. (Вчителям, які працюють очно, потрібно паралельно працювати з учнями у класі та з учнями, які приєдналась онлайн. Або ж учителі мають проводити урок двічі, працювати у дві зміни, надавати учням додаткові матеріали, які також потрібно підготувати).
- ✓ Планування. (Вчителям важко спланувати урок, адже незрозуміло, скільки учнів буде на уроці. Не завжди можна розраховувати на технічні засоби навчання. Тож педагоги, зазвичай, готуються до кількох сценаріїв).

Вивчення досвіду країн, зокрема і європейських, що зіткнулися з проблемою освітніх втрат внаслідок бойових дій, враховуючи сьогоднішню ситуацію в країні можна виокремити наступні шляхи подолання освітніх втрат.

1. Другорічництво. (Організація додаткового року навчання для всіх учнів або для учнів, які мають значні навчальні втрати). Такий захід малоефективний, складний в організації та надзвичайно дороговартісний. (В закладах освіти вже двічі використовували такий шлях подолання значних навчальних втрат, але, на жаль, бажаного результату не приніс).

2. Навчання під час канікул.(Додаткові заняття (курси) для учнів під час канікул, зокрема влітку, за державний кошт). Практика додаткового навчання під час канікул може мати позитивний результат. Однак ефект можливий лише за її правильної організації, зокрема завдяки створенню умов, коли учні будуть вмотивовані відвідувати додаткові заняття, а вчителі матимуть гідний стимул для їх проведення.

3. Репетиторство за державний кошт. (Організація індивідуальних та/або групових занять з учнями для надолуження прогалин). Може мати позитивний вплив, проте, як і у випадку з навчанням під час канікул, ефективність буде залежати від продуманості й організованості процесу. Обов'язковою є попередня діагностика, а також мотивування учнів до відвідування додаткових занять. Учителі повинні мати гарний стимул. Оскільки репетиторство може бути реалізоване під час навчального року, варто уникнути перевантаження учнів і вчителів.

4. Створення груп або класів для учнів, які потребують додаткового вивчення окремих предметів. Варто впевнитися, що:

а) додатковий клас не перетвориться у клас «аутсайдерів» ;

б) що вчителі здатні позитивно заохотити учнів до його відвідування. Примушування учнів відвідувати додаткові класи чи групи із надолуження може навпаки відбити бажання вчитися.

5. Перегляд та адаптація освітніх програм. (Перегляд освітніх програм із метою їх адаптації до потреб учнівства). Крок може бути результативним, проте він потребує кропіткої підготовки.

6. Розроблення додаткового контенту з ключових навчальних тем. (Тут корисно організувати та провести захід, який допоможе учням заповнити прогалини, за умови знаходження важелів для мотивації до додаткового навчання). Важливим є донести до учнів і вчителів інформацію про такий контент і забезпечити до нього легкий і зручний доступ (н-д, через стримінгові платформи).

7. Методична підготовка вчителів до роботи з учнями, що мають навчальні втрати. Забезпечення курсів для вчителів із питань ефективних технологій подолання навчальних втрат. Важливим елементом навчання має бути виокремлення дієвих способів поєднання поточного освітнього процесу із заходами з надолуження навчальних втрат.

Хоча провідну роль у компенсації освітніх втрат відіграє держава, забезпечуючи відповідні соціально-економічні та матеріально-технічні умови для якісної освіти, свій внесок мають зробити всі учасники освітнього процесу – учні, педагоги, керівники закладів освіти та батьки. Відтак саме від їхньої вмотивованості та позитивного емоційно-ціннісного сприйняття, співпраці закладів освіти з громадою залежить повноцінне відновлення та розвиток сучасної освіти в Україні.

Попереду на нас ще чекають складні часи. Але ми впевнені, що впораємося з усіма викликами та перемога буде за нами!

Тож тримаймо освітянський фронт разом!

Список використаних джерел та літератури

1. Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти: оглядове видання. НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України. Київ: Педагогічна думка: URL: https://undip.org.ua/library/osvitav-realiiakh-viyny-oriientyry-mizhnarodnoi-spilnoty-ohliadove-vydannia/ (дата звернення 03.02.2024).

2. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf (дата звернення 16.05.2023).
3. Щоб знати як компенсувати втрати освіти під час пандемії потрібні якісні освітні вимірювання. URL: https://eo.gov.ua/shchob-znaty-iak-kompensuvaty-vtraty-osvity-pid-chas-pandemii-potribni-iakisni-osvitni-vymiriuvannia/2021/04/19/ (дата звернення 17.10.2022).
4. Як надолужити освітні втрати? Український центр оцінювання якості освіти. URL: https://testportal.gov.ua/yak-nadoluzhyty-osvitni-vtraty/ (дата звернення 03.02.2024).

Молотай Наталія,
асистент учителя
Пироговецького ліцею (опорний)
Хмельницької міської ради
Хмельницької області

Забезпечення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими потребами

Анотація. *Стаття присвячена актуальним проблемам забезпечення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими потребами. Розглядається важливість інклюзивної освіти як ключового фактора для реалізації прав кожної дитини на якісну освіту та повноцінну участь у житті суспільства. Проаналізовані практичні приклади щодо організації навчального середовища, включаючи архітектурну доступність, адаптацію навчальних матеріалів, створення позитивної атмосфери та індивідуальний підхід. Особлива увага приділяється використанню сучасних технологій та залученню батьків до освітнього процесу. Стаття підкреслює необхідність комплексного підходу до інклюзивної освіти та її роль у формуванні толерантного та відкритого суспільства.*

Ключові слова: *інклюзія, рівність, доступність, соціальні навички, особливості, навчання, потреби.*

Інклюзивна освіта – це не просто гуманістичний ідеал, а нагальна потреба сучасного суспільства, що прагне до рівності та справедливості. Кожна дитина, незалежно від її фізичних, ментальних чи соціальних особливостей, має право на якісну освіту та повноцінну участь у житті громади. Ця тема є предметом активних досліджень як українських, так і світових науковців. В Україні вагомий внесок у розвиток інклюзивної освіти зробили такі науковці, як Н. Софій, В. Засенко, О. Мартинчук, І. Іванова, Л. Даниленко. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити праці М. Сантолічано, Т. Бута, М. Ейнскоу, Д. Мітчелла, Р. Ламберта [1,2].

Актуальність цієї теми зумовлена не лише етичними міркуваннями, але й необхідністю формування толерантного та відкритого суспільства, де кожен відчуває себе цінним та потрібним. Інклюзія сприяє розвитку соціальних навичок у всіх дітей, вчить їх співпрацювати, розуміти та приймати відмінності. В умовах сучасних викликів, таких як зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами та необхідність подолання наслідків воєнних травм, інклюзивна освіта стає ключовим фактором забезпечення стабільності та розвитку суспільства [3].

Для того, щоб забезпечити архітектурну доступність, необхідно ретельно продумати кожен аспект простору. Починаючи з під'їзду до будівлі, важливо встановити пандуси з поручнями, які дозволять дітям на візках легко та безпечно

потрапити всередину. Усередині будівлі ліфти повинні бути доступними та регулярно обслуговуватися, щоб забезпечити безперешкодне пересування між поверхами. Дверні отвори мають бути достатньо широкими, щоб візок міг легко проїхати, а автоматичні двері або двері з легким відкриванням зроблять процес ще зручнішим. Для дітей з порушеннями зору тактильна плитка, що позначає шляхи руху, та звукові сигнали на світлофорах та інших об'єктах є необхідними елементами. Важливо також обладнати спеціальні туалетні кімнати з поручнями та достатнім простором для розвороту візка. Якісне освітлення у всіх приміщеннях, особливо в навчальних класах, є ключовим для створення комфортного середовища [4].

Адаптація навчальних матеріалів є критично важливою для забезпечення доступу до освіти для всіх дітей. Для дітей з порушеннями зору необхідно використовувати шрифт Брайля та аудіокниги, а для дітей з порушеннями слуху - відеоматеріали з субтитрами. Спрощення навчальних завдань шляхом їх поділу на менші, більш керовані кроки, та використання наочних матеріалів допоможуть полегшити розуміння. Методики сенсорної інтеграції, такі як пісочна терапія, арт-терапія та музикотерапія, сприяють розвитку сенсорних навичок та допомагають дітям з сенсорними особливостями. Використання яскравих та цікавих наочних матеріалів, а також дидактичних ігор, допоможе залучити увагу дітей та зробити навчання цікавим [5].

Створення позитивної атмосфери є не менш важливим, ніж фізична доступність. Проведення тренінгів для педагогів та учнів з питань інклюзії, емпатії та толерантності допоможе сформувати позитивне ставлення до дітей з особливими потребами. Залучення батьків до активної участі в освітньому процесі, організація регулярних зустрічей та консультацій, а також спільних заходів та ігор, сприятимуть розвитку дружніх стосунків та взаємодопомоги. Створення шкільних клубів за інтересами, де діти з особливими потребами можуть розвивати свої таланти та спілкуватися з однолітками, є чудовим способом інтеграції [6].

Індивідуальний підхід є ключовим для успішного навчання дітей з особливими потребами. Розробка індивідуальних програм розвитку, які враховують потреби та можливості кожної дитини, та їх регулярний перегляд та коригування є необхідними. Залучення асистента вчителя для надання додаткової підтримки та допомоги, а також залучення психологів, логопедів, дефектологів та інших фахівців для надання комплексної підтримки є важливими складовими успішного навчання. Використання технологій асистивного навчання, таких як спеціалізовані програми та пристрої, допоможе дітям з особливими потребами в навчанні [7].

Використання сучасних технологій може значно покращити процес навчання. Інтерактивні дошки, комп'ютери та планшети можуть бути використані для створення цікавих та захоплюючих уроків, а також для індивідуальної роботи. Спеціалізовані програми та додатки, які допомагають дітям з дислексією, аутизмом та іншими потребами, можуть бути використані для розвитку мовлення, пам'яті та уваги. Онлайн-платформи можуть бути використані для дистанційного навчання та спілкування, а також для доступу до навчальних матеріалів [8].

Одним з найкращих прикладів дієвого впровадження інклюзії є досвід країн Скандинавії, де інклюзивна освіта стала невід'ємною частиною освітньої системи. Також варто відзначити, що в Україні, з 2017 року, коли був прийнятий закон «Про освіту», інклюзивна освіта почала активно впроваджуватися, та на теперішній час є чимало навчальних закладів, що можуть похвалитися успішним досвідом впровадження інклюзії. На жаль, війна в Україні, внесла свої корективи, та додала велику кількість дітей, що мають психологічні травми, та потребують особливої уваги [9].

Інклюзивна освіта – це не лише право, але й обов'язок сучасного

суспільства. Її успішна реалізація потребує комплексного підходу, який включає архітектурну доступність, адаптацію навчальних матеріалів, створення позитивної атмосфери, індивідуальний підхід та використання сучасних технологій. Інклюзія – це інвестиція в майбутнє, де кожен має можливість реалізувати свій потенціал та зробити свій внесок у розвиток суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. Софій Н. З., Засенко В. В., Мартинчук, О. В. (2007). Інклюзивна освіта: рівень готовності педагогів. *Дефектологія.* (2), 11–16.
2. Інклюзивна освіта: від А до Я: порадник для педагогів та батьків / [уклад. Софій Н. З., Найда Ю. М.]. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 204 с.
3. Сантолічано, М. (2015). Модель універсального дизайну навчання: принципи, практики та застосування. *Перспективи*, 45(1), 167-182.
4. Бут Т., Ейнскоу М. (2011). Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в школах. Київ: Науковий світ.
5. Мітчелл Д. (2010). Ефективні педагогічні технології для інклюзивної освіти: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди».
6. Ламберт Р. (2018). Інклюзивна освіта: міжнародний досвід та українські реалії. Львів: Видавництво «Світ».
7. Іванова І.Ю. Інклюзивна компетентність педагога як умова ефективності інклюзивної освіти // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2017. Вип. 1 (18). С. 136-140.
8. Даниленко Л.І. Інклюзивна освіта: сучасний стан та перспективи розвитку. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 39. С. 3-8.
9. Закон України «Про освіту» (2017).

Молотай Наталія,
вчитель технології та образотворчого мистецтва
Пироговецького ліцею (опорний заклад)
Хмельницької міської ради
Хмельницької області

Подолання наслідків воєнних травм в освітньому середовищі

Анотація. *Ця стаття присвячена актуальній проблемі подолання наслідків воєнних травм в освітньому середовищі. У ній розглядаються психологічні наслідки, які війна завдає дітям, та запропоновані ключові стратегії для їх подолання. Акцентується увага на необхідності створення безпечного та підтримуючого простору, розвитку соціально-емоційних навичок, індивідуальній підтримці, залученні батьків та навчанні педагогів. Особлива увага приділяється використанню творчих методів та співпраці з психологами та соціальними працівниками. У статті підкреслюється важливість комплексного підходу до подолання наслідків воєнних травм та роль освітнього середовища у цьому процесі.*

Ключові слова: *війна, травма, наслідки, емоції, індивідуальний підхід, стрес, корекція, консультація.*

Війна, на жаль, завдає глибоких ран не лише фізичним тілам, а й тендітним дитячим душам. Освітнє середовище, яке за своєю суттю має бути оазою безпеки та підтримки, часто перетворюється на місце, де яскраво проявляються наслідки пережитих травм. Тому, подолання цих наслідків стає невідкладним і

надзвичайно важливим завданням, яке лягає на плечі педагогів, психологів та батьків.

Актуальність теми подолання наслідків воєнних травм в освітньому середовищі є беззаперечною, особливо в умовах тривалої війни в Україні. Діти, які опинилися в епіцентрі бойових дій або стали свідками насильства, зазнають глибоких психологічних травм, що негативно впливають на їхній емоційний стан, соціальну адаптацію та успішність у навчанні. Несвоєчасна або неадекватна допомога може призвести до довготривалих наслідків, таких як посттравматичний стресовий розлад, депресія, тривожні розлади та інші психологічні проблеми. Тому, створення ефективної системи підтримки для таких дітей є критично важливим для їхнього майбутнього та для майбутнього суспільства в цілому.

Проблема впливу воєнних травм на психіку дітей досліджується багатьма українськими та зарубіжними науковцями. Серед українських дослідників, які зробили значний внесок у цю галузь, можна виділити З. Г. Кісарчук, чиї праці присвячені психологічній допомозі при травматичному стресі, особливо в умовах воєнних конфліктів; В. В. Ткаченко, яка досліджувала психологічні наслідки травматичних подій у дітей та розробила методи їхньої корекції; О. В. Залеська, О. М. Кочарян, М. В. Малімон є авторами посібника для педагогів «Психологічна допомога дітям під час та після війни» [1].

Діти, які стали свідками або безпосередніми учасниками воєнних дій, можуть демонструвати широкий спектр симптомів травматичного стресу. Це може проявлятися у підвищеній тривожності, неконтрольованих спалахах страху, немотивованій агресії, соціальній ізоляції та замкнутості, порушеннях сну та апетиту, а також у значних проблемах з концентрацією уваги та, як наслідок, у складнощах з навчанням. Необхідно усвідомлювати, що кожна дитина реагує на травматичний досвід по-своєму, і тому не існує універсального підходу, який би гарантовано допоміг подолати наслідки травми.

Першим і найважливішим кроком є створення безпечного та підтримуючого простору, де діти відчуватимуть себе захищеними. Це означає не лише забезпечення фізичної безпеки, але й створення атмосфери безумовної довіри та емпатійної підтримки. Педагоги повинні проявляти особливу уважність до емоційного стану кожної дитини, демонструвати емпатію та готовність вислухати, не засуджуючи та не знецінюючи їхні переживання [2].

Розвиток соціально-емоційних навичок є ще однією важливою складовою процесу подолання наслідків травми. Дітей необхідно навчити розпізнавати та керувати своїми емоціями, розвивати навички ефективного спілкування та конструктивного вирішення конфліктів. Групові заняття, арт-терапія, музикотерапія та інші творчі методи можуть стати ефективними інструментами для розвитку цих навичок.

Кожна дитина, яка пережила війну, потребує індивідуального підходу та персоналізованої підтримки. Психологи та соціальні працівники повинні проводити індивідуальні консультації, надаючи необхідну підтримку та допомогу. Важливо залучати батьків до цього процесу, адже вони є ключовими партнерами у подоланні наслідків травми. Необхідно проводити батьківські збори, надавати консультації та навчати батьків ефективним методам підтримки своїх дітей [3].

Підготовка педагогів до роботи з дітьми, які пережили війну, є надзвичайно важливою. Необхідно проводити тренінги та семінари з питань травматичного стресу, психологічної підтримки та методів роботи з травмованими дітьми. Творчі методи, такі як малювання, ліплення, письмо, музика та інші види творчості, можуть стати потужним інструментом для вираження емоцій та переживань, допомагаючи дітям подолати наслідки травми.

Співпраця з психологами та соціальними працівниками є необхідною умовою для надання професійної допомоги. Особливо цінним є залучення психологів, які мають досвід роботи з військовими, адже вони володіють знаннями

та навичками, необхідними для роботи з травмованими особами [4].

Подолання наслідків воєнних травм – це тривалий та складний процес, який вимагає терпіння, розуміння та співпраці всіх учасників освітнього процесу. Важливо пам'ятати, що кожна дитина має право на безпечне та щасливе дитинство, і ми повинні зробити все можливе, щоб допомогти їм подолати наслідки війни та повернутися до нормального життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Кісарчук З. Г., Ткаченко В. В., Осьодло В. І. (2016). Психологічна допомога при травматичному стресі. Київ: ТОВ «Видавництво «Медицина».

2. Міжнародна організація з міграції. (2022). Психосоціальна підтримка дітей, які постраждали від війни в Україні.

3. ЮНІСЕФ. (2022). Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка дітей та сімей в Україні.

4. Психологічна допомога дітям під час та після війни: посібник для педагогів. / Укладачі: О. В. Залеська, О. М. Кочарян, М. В. Малімон. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. 70 с.

Нечипорук Тетяна,
психолог Комунальної установи
«Центр професійного розвитку
педагогічних працівників»
Славутської міської ради

Психологічна стійкість педагога: ресурси та стратегії в сучасних реаліях

Той, хто знає, навіщо жити, може витримати майже все.
Фрідріх Ніцше

Анотація: *Війна стала тією травмівною подією, що викликає почуття безпорадності й незахищеності, впливаючи на свідомість кожної особистості. В умовах війни вчитель, як ніколи, стає важливою людиною в житті школярів. Це, безперечно, складний час для освітян, які, попри стрес та небезпеку, продовжують навчати. Сьогодні гостро стоїть питання збереження та відновлення ментального здоров'я педагогів, розвитку резильєнтності через необхідність опору стресам, пов'язаних із актуальними соціально-економічними проблемами – життям в умовах війни.*

Ключові слова: *травматична подія, резильєнтність, життєстійкість, ситуація невизначеності, стрес, тривога, страх, виснаження, війна, здатність чинити опір, педагог, ресурси.*

Сьогодні всі ми перебуваємо в сильній стресовій ситуації внаслідок воєнних дій в Україні. В один момент наше освітянське життя докорінно змінилося, розділивши його на «до» і «після». Воєнний стан в Україні висунув нові виклики перед системою освіти, створивши значне навантаження на психіку всіх учасників освітнього процесу: педагогів, учнів та їхніх батьків. Сьогодні більше, ніж будь-коли раніше, ми стали потребувати психологічної підтримки в розвитку стійкості та адаптивності до нових реалій. У цих умовах забезпечення психологічної підтримки стало ключовим елементом збереження ментального здоров'я педагогів, учнів та їхніх батьків, а також створення безпечного і стабільного освітнього середовища.

Професійна діяльність за типом «людина – людина» потребує постійної комунікації, пов'язана з емоційною напругою, високими психологічними та значними

емоційними витратами, а в умовах війни це подвійне навантаження. Тому перша і необхідна умова його здатності працювати у сьогоднішній надскладній ситуації невизначеності - піклування й турбота про себе. Це як киснева маска, яку спершу одягаємо на себе. У такій непростій ситуації учням насамперед потрібен педагог психологічно стійкий, який би зміг швидко опановувати себе, готовий реагувати на зміни, жити та працювати і при цьому ще й зберігати себе в ресурсному стані. Забезпечити спокій і безпеку учням, стати для них тим плечем, на яке можна спертися, коли бракує власних сил, – усе це завдання сучасного українського педагога. У складних умовах сьогодення розвиток резильєнтності є ключовим фактором успішного подолання стресових ситуацій як для педагогів, так і для здобувачів освіти

Підвищення резильєнтності педагога – це, в першу чергу, пошук внутрішніх і зовнішніх ресурсів, які забезпечать стійкість у стресогенних ситуаціях та допоможуть у подоланні негативних наслідків стресу.

За визначенням Американської психологічної асоціації American Psychological Association, 2023, резильєнс є процесом і результатом успішної адаптації людини до важких або складних життєвих обставин, насамперед, через розумову, емоційну та поведінкову гнучкість, а також через пристосування до зовнішніх і внутрішніх вимог [3, с.5]. Г.П. Лазос зазначає, що резильєнтність − це процес, який «пов'язаний зі здатністю психіки відновлюватися після несприятливих умов» [5, с. 77].

Резильєнтність - це розумова, фізична, емоційна та поведінкова здатність людини адаптуватися, відновлюватися та процвітати в ситуаціях ризику, викликів, небезпеки, складності та негараздів, а також вчитися та рости після невдач [3, с.7].

Резильєнтність (психологічна пружність, стресостійкість) – це здатність людини впоратися зі складними життєвими подіями та відновлюватися після труднощів чи стресу. Це те, що дає нам силу втриматися проти викликів, які неминуче трапляються з нами, адекватно поводитися в стресових ситуаціях, володіти собою, більш ефективно управляти своїм емоційним станом. «Резильєнтність наче парасолька, яка тримає нас більш-менш сухими від дощу, у той час як ми продовжуємо йти вулицею» [2].

Рівень розвитку резильєнтності залежить від низки індивідуальних, соціальних та середовищних чинників, які впливають на здатність людини адаптуватися та відновлюватися після стресу чи складних ситуацій: типу нервової системи, особливостей виховання, психоемоційного розвитку та прив'язаності до значущого дорослого в дитячому віці та ін. Проте бути більш стійким до труднощів може навчитися кожен, оскільки люди можуть засвоїти та виробити навички, які допоможуть краще справлятися з труднощами. Варто зазначити, що рівень розвитку резильєнтності у кожного з нас різний, він не визначається тільки індивідуально-типологічними рисами особистості - це процес подолання складних ситуацій, який включає нашу когнітивну та емоційно-вольову сферу.

Постає запитання: «Як же розвинути власну резильєнтність?» Нам варто пам'ятати, що підвищення резильєнтності та психологічної стійкості, збереження ментального здоров'я – це процес, що вимагає цілеспрямованої роботи над собою - це:

1. Турбота про власний фізичний стан. У першу чергу дбайте про свої базові потреби: спіть достатню кількість часу, правильно харчуйтеся, ви маєте бути в ресурсі.

2. Управління емоціями та стресом. Практикуйте техніки релаксації**:** медитація, дихальні практики, йога допомагають знижувати рівень напруги. Практика усвідомленості (mindfulness): зосереджуйтеся на теперішньому моменті, це допомагає уникнути надмірних переживань про минуле чи майбутнє. Саморефлексія: ведіть щоденник або аналізуйте власні емоції, адже це сприятиме розумінню своїх почуттів.

3. Формування соціальної підтримки. Звертайтеся до близьких людей, друзів чи професіоналів, коли вам важко. Спілкуйтеся з позитивними людьми**:** підтримка друзів, родини, колег додає впевненості. Поділіться з ними своїми емоціями та проблемами, адже їх підтримка та розуміння можуть допомогти вам впоратися з труднощами. Уникайте катастрофічного мислення та розвивайте саногенне мислення. Підтримуйте міцні стосунки. Внутрішня опора людини в складних життєвих обставинах стає слабшою. Важливо шукати опори ззовні, щоб спиратися на них.

4. Розвиток особистісних ресурсів. Цілепокладання: встановлення досяжних цілей надає відчуття контролю та сенсу. Пошук сенсу у труднощах: розуміння цінності власних зусиль у складних ситуаціях. Самомотивація: нагадування про свої успіхи, визнання досягнень, навіть незначних. Погляньте на виклики під іншим кутом зору. Замість того, щоб дивитися на негаразди, як на щось жахливе і недосяжне, спробуйте знайти здорові методи виходу зі складної ситуації. Уникайте схильності сприймати кризи, як непереборні обставини. Ви не можете змінити факту виникнення стресових подій, однак ви можете змінити свою реакцію на них, їхню інтерпретацію. Подивіться за межі ситуації - майбутні обставини можуть скластися значно краще.

5. Навчання новим навичкам. Гнучкість мислення: розвивайте здатність змінювати підходи до розв'язання проблем. Критичне мислення допомагає уникати паніки та аналізувати ситуацію об'єктивно. Підвищуйте професійну компетентність**:** нові знання та навички зміцнюють упевненість у власних силах.

6. Духовні ресурси та оптимізм. Віра у майбутнє: фокусуйтеся на позитивних перспективах. Практика вдячності: помічайте та цінуйте хороше у житті навіть у складні часи. Дотримання цінностей: живіть відповідно до своїх внутрішніх переконань - це додає стійкості.

Здорова психіка адаптивна та резильєнтна, навіть попри те, що не існує швидких методик розвитку резильєнтності. Розвивати цей ресурс людина здатна за будь-яких обставин і у будь-якому віці. Ми не можемо підготуватися до геть усього (як не були морально готові до війни), але можемо виховати у собі відносно оптимальну реакцію на події. Наразі саме час для розвитку своїх сильних сторін, психоемоційної регуляції гнучкого мислення. Резильєнтність є одним з психологічних ресурсів особистості. Для того, аби людина могла послуговуватися цим ресурсом, вона повинна вміти його набувати, підтримувати та відновлювати. Всі ці фактори можна зміцнювати і розвивати!

А ще Поради від Американської Психологічної Асоціації:

Будувати зв'язки з іншими:

- визначте пріоритети у стосунках, зосередившись на пошуку надійних, здатних на співчуття людях, які поділяють ваші почуття;
- діліться переживаннями;
- приєднуйтеся до груп.

Дбати про своє здоров'я:

- бережіть своє тіло;
- практикуйте mindfulness (усвідомленість: «тут і зараз»);
- уникайте негативних наслідків.

Знаходити мету:

- допомагайте іншим;
- будьте ініціативними;
- рухайтеся до своїх цілей;
- шукайте можливості до пізнання.

Підтримувати здорові думки:

- думайте про речі в перспективі;
- прийміть, що зміни – це частина життя;
- підтримуйте надію;

- навчайтеся зі свого минулого.

З метою збереження ментального здоров'я та розвитку резильєнтності педагогічної спільноти закладів освіти Славутської міської ТГ на постійній основі діє психологічна студія «Будь у ресурсі», у рамках якої педагогічні працівники пройшли навчання від Ізраїльської коаліції травми «Основи самодопомоги та кризової допомоги у сфері освіти».

У рамках меморандуму про співпрацю Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Славутської міської ради та Норвезькою радою у справах біженців у закладах освіти загальної середньої освіти Славутської міської територіальної громади реалізується програма покращення навчання (BLP). Метою даної програми є повернення втрачених здатностей до навчання в учнів, які зазнали стресу внаслідок кризи та конфлікту.

Вправи для збереження ментального здоров'я.

Цілі запропонованих вправ - суто психотерапевтичні: вправи сприяють гармонізації внутрішнього світу педагога, послабляють його психічну напруженість, розвивають внутрішні психічні сили.

Техніки стабілізації. Антистресове дихання.

Спробуйте дихати повільно. Вдих (рахуємо 1–2–3–4) — пауза (затримуємо дихання — на 1–2) — видих (рахуємо 1–2–3–4–5–6–7–8). Важливо, щоб видих був удвічі довшим. Робіть цю вправу не менше 10 разів.

Вправа «Позитивне мислення»

Інструкція: Тобі під силу розірвати ланцюг підтримки стресу, зменшивши негативні думки на позитивні. Позитивне мислення послаблює емоційне напруження, допомагає знайти ефективне рішення і діяти відповідно до обставин. Вам потрібно змінити негативні думки на позитивні.

Негативні думки, які поглиблюють стрес:

«У мене нічого не вийде». (Позитивні, які допомагають зберегти самоконтроль: «Я зроблю все, що в моїх силах, а якщо не вийде, я це переживу»)

«Усе пропало», («Це не кінець світу») «Я помилився», «Я – успішна людина!»)

«Я повинен бути першим», («Мені б хотілося стати першим»)

«Вони зобов'язані це зробити», («Сподіваюся, вони це зроблять»)

«Це безнадійно», (Ще не все втрачено»)

«Не варто й починати», («Треба хоч спробувати»)

«Я не зможу», (Я спробую»)

«Я безнадійна людина», («Я дивлюся на світ із оптимізмом)

«Усе втрачено», («Варто спробувати ще раз»)

Отже, формула позитивного мислення звучить приблизно так: «Було б добре, якби ми завжди отримували те, що хочемо. Ми робимо для цього все можливе. Та якщо, попри наші зусилля, бажання не здійснюється, ми почуваємося трохи розчарованими, але не впадаємо у відчай, не панікуємо, не зневажаємо себе чи інших людей».

Вправа «Стирання інформації»

Розслабтеся. Заплющте очі. Уявіть, що перед вами лежить чистий аркуш паперу, олівці, гумка. Подумки намалюйте на аркуші негативну ситуацію, яку б вам хотілося забути. Це може бути реальна картинка, образна ситуація. Подумки візьміть гумку й послідовно «витирайте» з аркуша цю негативну інформацію, доки не зникне картинка. Знову заплющте очі й уявіть собі той самий аркуш паперу. Якщо картинка не зникла, знову візьміть гумку й «витирайте» її до повного зникнення.

Вправа «Рахунок»

Цю вправу можна робити в будь-якому місці. Потрібно сісти зручніше, скласти руки на колінах, поставити ноги на землю й знайти очима предмет, на якому можна зосередити свою увагу.

1. Почніть рахувати від 10 до 1, на кожному рахунку роблячи вдих і повільний видих. (Видих має бути помітно довше вдиху.)

2. Закрийте очі. Знову порахуйте від 10 до 1, затримуючи подих на кожному рахунку. Повільно видихайте, уявляючи, як з кожним видихом зменшується й нарешті зникає напруження.

3. Не розплющуючи очі, рахуйте від 10 до 1. Цього разу уявіть, що видихуване вами повітря пофарбоване в теплі пастельні тони. З кожним видихом кольоровий туман стає густішим, перетворюється на хмари.

4. Пливіть ласкавими хмарами доти, поки очі не розплющаться самі.

Щоб знайти потрібний ритм рахунку, дихайте повільно й спокійно, відгороджуючись від усіляких хвилювань за допомогою уяви. Цей метод дуже добре послаблює стрес. Через тиждень почніть рахувати від 20 до 1, ще через тиждень — від 30 і так до 50.

«Квітка та свічка»

Це проста вправа на глибоке дихання, що допоможе розслабитися. Вдайте, наче ви тримаєте пахучу квітку в одній руці та свічку, що повільно горить у іншій руці.

Повільно вдихніть через ніс, коли будете нюхати квітку.

Повільно видихніть через рот, коли будете задувати свічку.

Повторіть декілька разів.

В основу методів психологічної саморегуляції покладено роботу з образами уяви для регуляції емоційного стану людини. Адже свідомо створені образи впливають на організм людини майже так само, як і реальний досвід.

Розвиток резильєнтності – це процес, який триває все життя. Найважливіше – бути терплячим до себе і постійно працювати над своїм внутрішнім станом.

Розвиток резильєнтності – складний особистісний процес. Немає універсальної формули, як стати більш стійким, адже це поєднання як внутрішніх, так і зовнішніх ресурсів (факторів). Проте віра в себе та у власні сили є доброю основою для розвитку резильєнтності – важливого психологічного ресурсу кожної особистості [4].

Список використаних джерел та літератури

1. Ассонов Д., Хаустова О. Розвиток концепції резилієнсу в науковій літературі протягом останніх років. PMGP. 2019. URL: https://uk.e-medjournal.com/index. php/psp/article/view/219 *Вип. 64*, 62–81. https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.04

2. Грішин, Е. (2021). Резилієнтність особистості: Сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. *Психологія.* Вип. 64, 62–81. https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.04

3. Кокун О. М., Мельничук Т. І. Резилієнс-довідник: практичний посібник. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 25 с.

4. Лазос Г.П. Теоретико-методологічна модель резильєнтності як основа побудови психотехнології її розвитку. Організаційна психологія. Економічна психологія. № 2-3 (17). 2019. С. 77-89. URL: http://orgpsyjournal.in.ua/userfiles/issues/i17/n17/10.pdf

6.Титаренко Т.М., Ларіна Т.О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. Київ : Марич, 2009. 76 с.

7.Чиханцова О., Гуцол К. Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в період пандемії Covid-19 : практичний посібник / Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка.Київ, 2022. 128 с.

8.Чиханцова О. А. Психологічні основи життєстійкості особистості: монографія. Київ: Талком, 2021. 319 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/727629/

Новгородська Юлія,
доцент кафедри педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя,
кандидат педагогічних наук, доцент

Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в закладах загальної середньої освіти

Анотація. *Автором розглядаються особливості управління інноваційною діяльністю в закладах загальної середньої освіти, що представляє собою процес, який забезпечує взаємозв'язок усіх компонентів системи, реалізується через нові управлінські функції. Окреслено етапи управління інноваційною діяльністю в закладах освіти. Акцентується увага на сформованості у керівника інноваційної культури та інноваційної компетентності як важливих складових його професійної діяльності, що забезпечують ефективність впровадження та реалізації інноваційної діяльності.*

Ключові слова: *інноваційна діяльність, управління інноваційною діяльністю, функції управління, керівник закладу освіти, інноваційна культура, інноваційна компетентність.*

У сучасних умовах розвитку науково-технічного прогресу проблема дослідження інноваційної діяльності сьогодні набуває особливої актуальності. Щоб відповідати викликам часу, бути конкурентоспроможними на рику освітніх послуг і мати успіх, заклади загальної середньої освіти повинні впроваджувати інновації, які є важливим інструментом підвищення якості освітнього процесу, розвитку компетентностей учнів та педагогів, а також оптимізації управлінських процесів. Даний вид діяльності носить творчий характер, ґрунтується на новаторстві і передбачає пошук альтернативних можливостей щодо побудови педагогічного процесу. Інноваційна діяльність сприяє забезпеченню ефективного функціонування закладу освіти, але всі її процеси повинні відбуватися цілеспрямовано і достатньо швидко, щоб залишатися конкурентоспроможними протягом тривалого періоду.

Успішність здійснення інноваційної діяльності в закладах загальної середньої освіти істотно залежить від внутрішніх чинників та особливостей організації діяльності самого закладу: належної матеріально-технічної бази, постійного належного фінансування, потужного, інноваційно активного кадрового потенціалу, стилю управління.

Дослідження специфіки управління інноваційною діяльністю в закладах освіти потребує насамперед з'ясування сутності поняття «інноваційна діяльність». У Законі України «Про інноваційну діяльність» (2002) даний феномен трактується як «діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [3].

О. Цюняк визначає інноваційну діяльність як «вид активної творчої цілеспрямованої діяльності майбутніх магістрів початкової освіти, результатом якої є створення нових оригінальних ідей, орієнтованих на зміну і розвиток освітнього процесу з метою одержання нових знань та практичних умінь, які є актуальними для професійного зростання та новаторства» [8, с. 68].

К. Завалко у своїх дослідженнях розглядає інноваційну діяльність педагога-музиканта як «складне інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів дій та засобів, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів і спрямовані на створення та внесення педагогом змін до власної системи роботи в контексті модернізації мистецької освіти [1, с.6].

Н. Плахотнюк під інноваційною педагогічною діяльністю розуміє «педагогічну діяльність, яка ґрунтується на практичному педагогічному досвіді і спрямована на творчий, позитивний розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення якісно нового знання, одержання вищих результатів» [5].

Узагальнюючи попередні визначення, будемо розглядати інноваційну педагогічну діяльність як складне, інтегроване явище, що охоплює різноманітні за метою та характером завдання, які відповідають ключовим етапам розвитку інноваційних процесів. Вона спрямована на внесення змін педагогом у власну систему роботи та має комплексний, багатовимірний характер, поєднуючи наукові, технологічні та організаційні аспекти. Інноваційна діяльність виступає системним процесом, що передбачає реалізацію нововведень шляхом застосування й упровадження сучасних наукових знань, ідей і підходів, а також трансформацію існуючих наукових досягнень і практичних розробок у нові або вдосконалені продукти.

Реалізація інноваційної діяльності в закладах освіти буде ефективною за умови доцільного управління цим процесом, який ставить за мету розвиток інноваційного потенціалу закладу та бачення його позицій на ринку освітніх послуг в майбутньому за умов зміни зовнішніх обставин. Згідно з науковими підходами управління інноваційною діяльністю включає:

- стратегічне планування, що передбачає визначення напрямів розвитку закладу загальної середньої освіти та розробку інноваційної стратегії;
- організаційне забезпечення, яке включає створення сприятливих умов для реалізації інноваційних проєктів;
- мотивацію персоналу, що сприяє активному залученню педагогів у процес змін;
- моніторинг та оцінку ефективності впроваджених інновацій.

Процес управління інноваційною діяльністю закладу загальної середньої освіти ґрунтується на людському потенціалі як основі функціонування закладу, орієнтується на потреби та запити споживачів освітніх послуг. При цьому він має забезпечити гнучкість щодо реагування на зміни й своєчасне внесення необхідних коригувань у діяльність закладу. Це дозволяє адаптуватися до викликів зовнішнього середовища, здобувати конкурентні переваги на ринку освітніх послуг. забезпечувати довгострокову життєздатність, досягаючи при цьому стратегічних цілей.

У процесі здійснення управління інноваційною діяльністю в ЗЗСО реалізується ряд управлінських функцій:

- *планування* – характеризується визначенням місії закладу освіти, зорієнтованої на інновації; виокремленням інноваційних цілей. Кінцевим результатом планування є розробка інноваційної стратегії ЗЗСО, що ґрунтується на ретельному аналізі фінансового забезпечення закладу;
- *аналіз* зовнішніх та внутрішніх чинників, що сприяють або перешкоджають реалізації інноваційної діяльності. Це дає змогу оцінити й спрогнозувати потреби ЗЗСО в інноваціях, виявити рівень інноваційного потенціалу закладу (матеріальні, маркетингові, трудові та фінансові ресурси), що сприяє підвищенню ефективності його діяльності та готовності до можливих викликів;
- *організаційна функція* **–** передбачає формування організаційної структури управління інноваціями, а також досягнення поставлених інноваційних цілей шляхом забезпечення своєчасного виконання планових завдань і координації спільних дій працівників;
- *мотивація* спрямована на стимулювання у працівників ЗЗСО усвідомлення необхідності впровадження нововведень; створення умов для особистісного зростання;
- *функція контролю* забезпечує контроль усіх етапів інноваційного процесу та виконання поточних завдань;

- *регулювання* спрямоване на забезпечення реалізації інноваційних цілей і усунення недоліків у процесі інноваційної діяльності закладу освіти.

У ході наукового пошуку з'ясовано, що управління інноваційною діяльністю в закладах загальної середньої освіти здійснюється в декілька етапів:

1. Аналіз потреб закладу освіти. Визначення проблем і можливостей для інноваційного розвитку.

2. Формулювання інноваційної стратегії. Встановлення цілей, ресурсного забезпечення та методів реалізації змін.

3. Реалізація інноваційних ініціатив. Запуск освітніх програм, застосування новітніх технологій, вдосконалення навчальних підходів.

4. Оцінювання результатів. Моніторинг ефективності нововведень та коригування стратегії.

5. Закріплення інновацій та їх подальший розвиток. Інтеграція успішних змін у постійну практику закладу.

Незважаючи на очевидні переваги, інноваційна діяльність у закладах освіти стикається з низкою проблем:

- опір змінам з боку персоналу через відсутність необхідної інформації, мотивації або страх перед нововведеннями;
- недостатнє фінансування, що ускладнює впровадження сучасних технологій;
- відсутність чіткої нормативно-правової бази, яка регулює інноваційні процеси;
- різке зростання обсягу робіт за рахунок нововведень;
- низький рівень підготовки кадрів до роботи в умовах змін;
- нерозуміння педагогами того, як нововведення можуть вирішити існуючі проблеми;
- відсутність авторитету в ініціатора змін.

Як зазначає Н. Сас, «в умовах швидкої зміни навколишнього середовища, підвищеної ризикованості, невизначеності висуваються нові вимоги до управління закладами освіти, зокрема – до підготовки діючих і майбутніх їх керівників» [7, с. 10-11]. Виходячи з цього вважаємо, що ключовою основою стабільного функціонування ЗЗСО у динамічному середовищі має стати інноваційна культура керівника, яка забезпечує гнучкість, адаптивність та ефективність процесу управління інноваційною діяльністю.

Згідно Закону України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» (ст. 2), інноваційна культура розглядається як «складова інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах [4].

Більшість вітчизняних науковців схиляються до визначення інноваційної культури керівника ЗЗСО як цілеспрямованої зміни технології управління, що забезпечує готовність до генерування та імплементації нововведень. Основними складовими досліджуваного феномену є наступні компоненти:

1. *Відкритість до змін та нових ідей.* Керівник із розвиненою інноваційною культурою активно підтримує нові ініціативи, готовий до експериментів і заохочує творчий підхід до вирішення проблем.

2. *Стратегічне мислення.* Важливо не лише впроваджувати інновації, а й бачити їхню перспективу, прогнозувати можливі ризики та будувати довгострокові стратегії розвитку.

3. *Гнучкість і адаптивність.* Динамічні зміни в економіці, технологіях і суспільстві потребують від керівника здатності швидко реагувати на виклики та коригувати управлінські рішення.

4. *Командна взаємодія.* Ефективний керівник створює середовище, в якому співробітники можуть вільно висловлювати ідеї, працювати над спільними проєктами та відчувати підтримку у процесі впровадження інновацій.

5. *Навички прийняття рішень в умовах невизначеності.* Інноваційні процеси нерідко супроводжуються ризиками, тому важливо вміти аналізувати ситуацію, приймати зважені рішення та не боятися відповідальності.

6. *Безперервний розвиток та самоосвіта***.** Інноваційний керівник завжди навчається, слідкує за сучасними тенденціями, вивчає нові методи управління та мотивує команду до професійного зростання.

Якщо керівник підтримує інновації, це сприяє формуванню творчої атмосфери, підвищенню продуктивності працівників та конкурентоспроможності освітнього закладу. Саме керівник задає тон змін, формує довіру до нововведень і допомагає команді адаптуватися до нових умов. Отже, керівник, який здійснює управління інноваційною діяльністю, повинен мати високий рівень інноваційної компетентності, яка розглядається як «інтегральна особистісна характеристика, що визначає здатність керівника до розробки, освоєння та втілення інновацій у діяльності освітніх закладів, ґрунтується на відповідних знаннях, вміннях, особистісних якостях і наявності управлінського досвіду [2]. Складовими даного феномену визначено:

- здатність генерувати і впроваджувати нові, перспективні ідеї в управлінську діяльність керівника;
- здатність аналізувати інформацію щодо освітніх інновацій, умов їхнього впровадження;
- здатність інтегрувати інновації в управлінську діяльність, адаптувати їх до різних умов освітнього процесу, особливостей закладу освіти;
- здатність оцінювати результативність застосування освітніх інновацій та корегувати інноваційну управлінську діяльність [6].

Висновки. Управління інноваційною діяльністю є складним, але необхідним процесом для сучасних закладів загальної середньої освіти. Воно потребує комплексного підходу, що включає стратегічне планування, лідерство, адаптацію до змін та ефективне ресурсне забезпечення. Впровадження інновацій сприяє не лише підвищенню якості освіти, а й формуванню конкурентоспроможної, адаптивної освітньої системи. Тому важливо забезпечити підтримку інноваційних процесів на всіх рівнях управління освітою.

Список використаних джерел та літератури

1. Завалко К. В. Формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності: автореф. дис….доктора пед. наук. 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ, 2013. 43 С. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4884/Zavalko.pdf?sequence=1
2. Завгородній С. П. Розвиток у керівників загальноосвітніх навчальних закладів інноваційної компетентності у системі післядипломної освіти: автореф. дис….канд. пед. наук 13. 00. 04 – теорія і методика професійної освіти. Вінниця, 2017. 23 с. URL: https://vspu.edu.ua/science/dis/des_17_1.pdf
3. Закон України «Про інноваційну діяльність». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text
4. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року N 433-IV.Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, N 13, ст.93 зі змінами, внесеними згідно із Законом N 3076-IV (3076- 15) від 04.11.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text
5. Плахотнюк Н.П. Інноваційна діяльність майбутніх учителів як педагогічна проблема. URL: http://eprints.zu.edu.ua/6771/1/09pnpidm.pdf
6. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти. Наказ Міністерства економіки України від 17 вересня 2021 року № 568-21

URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf

7. Сас Н.М. Підготовка майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційного управління: стан та перспективи. Монографія. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. 336 с. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9078/1/%d0%a1%d0%b0%d1%81_%d0%9f%d1%96%d0%b4%d0%b3%d0%be%d1%82_%d0%bc%d0%b0%d0%b9%d0%b1_%d0%ba%d0%b5%d1%80%d1%96%d0%b2%d0%bd.pdf

8. Цюняк О. П. Система професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності: дис….доктора пед. наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2020. 517 с. URL: http://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2020/Disser_Tsiuniak_pas.pdf

Павлюк Віктор,
методист Хмельницького ОІППО
імені Анатолія Назаренка
кандидат військових наук, доцент

Підходи до визначення стану безпечного освітнього середовища закладу освіти

Анотація *В статті наведено вимоги керівних документів до порядку визначення ступеня виконання комплексних заходів із цивільного захисту, охорони праці та безпеки життєдіяльності закладу освіти. Запропоновано підхід до розрахунку рівня стану безпечного середовища закладу освіти.*

Ключові слова: *заклад загальної середньої освіти, безпечне освітнє середовище, цивільний захист, охорона праці, система управління охороною праці, функції, завдання, громадський контроль.*

Актуальність. На даний час в Україні 3798 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів Росією, з них 365 зруйновані повністю [2]. Актуальність теми в умовах повномасштабної війни з боку російської федерації визначена вимогами сучасності до безпеки, надійності та комфортності освітнього середовища в цих складних умовах. В наш час суспільний запит спрямований на такі заклади освіти, які є простором для повноцінного розвитку успішних, креативних і щасливих людей.

На жаль до останнього часу система управління охороною праці закладу освіти не орієнтована на міжнародні стандарти. Недостатньо опрацьовані підходи як до визначення стану охорони праці закладу загальної середньої освіти, так і до оцінки ефективності функціонування системи управління охороною праці.

Водночас, однієї із функцій системи управління охороною праці закладу освіти є контроль планових показників та відстеження роботи всієї системи управління охороною праці. За вимогою Міністерства освіти і науки України керівництво закладу освіти двічі на рік організує перевірку виконання комплексних заходів з охорони праці, цивільного захисту та безпеки життєдіяльності [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час поняття безпечне освітнє середовище опрацьоване в наукових розробках як зарубіжних (Дж. Гібсон, У. Мейс, Т. Менг, М. Турвей, В.А. Ясвін), так і вітчизняних (Г.О. Балл, О.М. Бандурка, І.Д. Бех, Є.В. Бондаревська, С.Ю. Максимова, О.М. Пєхота, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, В.В. Сєріков, С.О. Сисоєва та інші) дослідників. З точки зору розробки безпечного освітнього середовища, цікавим є підхід зарубіжного науковця В. А. Ясвіна. На його думку освітнє середовище – це характеристика життя учасників освітнього процесу всередині закладу освіти. Він вважає, що освітнє середовище, як

система, включає, по-перше, підсистему впливів і умов формування особистості, а по-друге, підсистему можливостей для розвитку особистості, що містяться у соціальному та просторово-предметному оточенні конкретного закладу освіти.

Перед керівництвом закладу освіти та колективом педагогічних працівників постає питання створення умов для формування сучасної людини та безпечного освітнього середовища, що є завданням складним і надзвичайно відповідальним. Тому для освітян важливо знати вимоги держави щодо захисту власних прав для вирішення цього завдання.

Але відсутнє єдине визначення поняття «безпека освітнього середовища», що зумовлене існуванням різних підходів до розуміння його сутності. Йдеться про психологічний, екологічний та інформаційний аспекти цього поняття.

Згідно з нормативно-правовими та керівними документами Міністерства освіти і науки України під безпечним освітнім середовищем розуміють такий стан освітнього середовища, в якому головна увага приділяється виконанню наступних вимог сьогодення:

- створення безпечних умов навчання здобувачів освіти та безпечних умов праці педагогів;
- підтримка освітнього середовища на високому рівні комфортної міжособистісної взаємодії, що сприяє емоційному благополуччю здобувачів освіти, педагогів і батьків;
- відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів для їх запобігання;
- дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Система управління охороною праці закладу загальної середньої освіти, яка дотримується міжнародних стандартів, вважається ефективнішою, ніж традиційна, орієнтована тільки на Закон України «Про охорону праці». Адже в її основі лежить модель безперервного поліпшення процесів (цикл Шухарта-Демінга) [1].

Відповідно до рекомендацій щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці, затверджених Головою державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 07 лютого 2008 року, система управління охороною праці (СУОП) вважається складовою частиною загальної системи управління закладом загальної середньої освіти, яка сприяє запобіганню нещасним випадкам та професійним захворюванням під час освітнього процесу, а також небезпекам для третіх осіб, що виникають у процесі діяльності. Вона включає в себе комплекс взаємопов’язаних заходів, спрямованих на виконання вимог законодавчих та нормативно-правових актів з безпеки життєдіяльності та охорони праці. СУОП передбачає комплексний процесний підхід до формування та реалізації політики в галузі безпеки життєдіяльності та охорони праці, за якого всі елементи системи взаємопов’язані та працюють у чіткій взаємодії.

СУОП закладу загальної середньої освіти має відповідати вимогам ст. 13 Закону України «Про охорону праці», а за умови здійснення міжнародної діяльності – міжнародним документам серії OHSAS 18001:2007 (OHSAS 18002:2008,IDT) або ДСТУ OHSAS 18002:2015 «Системи управління гігієною та безпекою праці» [5].

Міжнародний досвід свідчить, що впровадження СУОП на рівні організації не тільки сприяє усуненню небезпек та знижує ризики настання нещасних випадків під час освітнього процесу, але й підвищує результативність освітнього процесу та сприяє підвищенню іміджу закладу освіти. Ефективна СУОП позитивно впливає на зацікавленість директора закладу освіти і кожного співробітника в безперервному поліпшенні умов безпечного освітнього середовища, цивільного захисту здобувачів освіти та охорони праці працюючих.

Необхідно зауважити, що недостатня ефективність існуючої на даний час у закладах освіти СУОП пояснюється насамперед формальним підходом керівників до її впровадження.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про охорону праці» проведення контролю охорони праці є обов'язковим. Керівник закладу освіти організовує проведення внутрішнього контролю охорони праці (адміністративно-громадський контроль). Для проведення незалежного (зовнішнього) контролю охорони праці доцільно залучати сторонні компетентні організації.

Водночас, за вимогами МОН, керівництво закладу освіти разом із громадськістю закладу має слідкувати за виконанням комплексних заходів з цивільного захисту, охорони праці та безпеки життєдіяльності, які прописані у додатках до колективного договору (таблиця 1). Матеріали щодо їх виконання (акти) оформлюють два рази на рік [3].

Акт – це службовий документ, складений групою осіб або спеціально уповноваженою особою для засвідчення встановлених нею фактів, пов'язаних із діяльністю закладу освіти, його окремих працівників чи здобувачів освіти.

Форми деяких видів актів затверджено нормативно-правовими документами, вимоги яких є обов'язковими для виконання, тому вносити будь-які зміни до таких форм не дозволяється. Акт може бути оформлений як на загальному бланку школи, так і на чистих аркушах паперу формату А4.

Таблиця 1 Комплексні заходи з питань цивільного захисту, охорони праці та БЖД

№ п/п	Найменування заходів (робіт)	Вартість робіт, тис. грн.		Термін виконання	Особи, відповідальні за виконання
		Заплановано	Фактично витрачено		
1	2	3	4	5	6

В даному випадку мова іде про використання коштів до зазначеного терміну, тому, на нашу думку, керівникові закладу освіти доцільно призначати одну кваліфіковану особу в якості інспектора для перевірки і оформлення акту.

На актах, що фіксують факти витрат грошових коштів і матеріальних цінностей, а також у випадках, передбачених нормативно-правовими документами, підпис особи, яка склала акт, або особи, яка затвердила акт, завіряють відбитком гербової печатки або основної круглої печатки закладу освіти з ідентифікаційним кодом, яка прирівнюється до гербової. Після підписання і затвердження акту з його змістом мають бути ознайомлені особи, до роботи яких є зауваження

Під внутрішнім контролем розуміють системне обстеження і аналіз стану умов та безпеки праці з метою визначення їх відповідності критеріям, встановленим законодавчими та нормативно-правовими актами з охорони праці. Метою внутрішнього контролю є оцінка ступеня виконання вимог, що ставляться до СУОП, визначення ефективності її функціонування, розробки заходів для її покращення. Об'єктами контролю є всі структурні підрозділи, з яких складається освітній заклад.

Система контролю залежно від обсягів закладу та чисельності працюючих може передбачати внутрішній контроль, оперативний контроль керівників робіт та інших посадових осіб, контроль з боку служби охорони праці, а також громадський контроль.

Для досягнення цих цілей заклад освіти повинен планувати, що і де буде перевіряти та які методи потрібно при цьому використовувати. Особливу увагу слід приділити вимогам щодо компетентності осіб, які будуть задіяні для перевірки. Заклад освіти має чітко визначити процедуру і послідовність перевірки, щоб забезпечити узгодженість вимірювань та підвищити надійність отриманих даних. Результати контролю бажано ретельно проаналізувати та використати для

визначення рівня стану безпеки освітнього середовища та напрямів, які потребують коригування або поліпшення.

Для перевірки рівня стану використовуються як реактивні, так і проактивні засоби перевірки і контролю та моніторингу, але перш за все треба зосередити увагу на проактивних засобах, щоб вдосконалити характеристики і зменшити рівень травмування [5].

До реактивних заходів відносять:

- моніторинг погіршення стану здоров'я співробітників та здобувачів освіти;
- виникнення та важкість захворювань за певний період часу;
- показники витрат часу, пов'язані з захворюваннями співробітників тощо.

До проактивних засобів відносять:

— оцінювання відповідності системи правовим та іншим вимогам;

— ефективність використання результатів оглядів або інспекцій рівня безпеки на робочому місці;

— оцінювання ефективності навчання у сфері цивільного захисту та охорони праці;

— використання спостережень за поведінкою у сфері цивільного захисту та охорони праці;

— використання опитування загальних вражень для оцінювання культури і рівня задоволеності потреб співробітників у сфері цивільного захисту та охорони праці;

— ефективне використання результатів внутрішніх і зовнішніх аудитів;

— дотримання графіків правових та інших перевірок;

— ступінь реалізації програм безпечного освітнього середовища;

— ефективність процесу участі співробітників закладу освіти в створенні безпечного освітнього середовища;

— використання періодичних медичних обстежень;

— моделювання та моніторинг впливу шкідливих факторів;

— впровадження передового досвіду у сфері безпечного освітнього середовища;

— оцінювання трудової активності і персонального вкладу кожного співробітника у сфері безпечного освітнього середовища.

Задля розрахунку рівня стану безпечного середовища закладу освіти пропонуємо враховувати виконання комплексу наступних взаємозалежних завдань, умовні вагові коефіцієнти впливу яких на ефективність системи управління охороною праці закладу освіти наведені у таблиці 2 [1].

Таблиця 2 Завдання системи управління охороною праці закладу освіти та умовні вагові коефіцієнти впливу на її ефективність

Завдання системи управління	Умовний ваговий коефіцієнт
Професійний добір співробітників	Що враховує порушення вимог професійного добору працівників з урахуванням психофізіологічної експертизи ($K_1 = 0{,}009$)
Навчання персоналу школи з питань охорони праці	Що враховує порушення вимог щодо проведення навчання з питань охорони праці ($K_2 = 0{,}740$)
Утримання безпечного стану обладнання навчальних кабінетів	Що враховує порушення вимог щодо забезпечення безпечного стану обладнання ($K_3 = 0{,}057$)
Безпека навчального-виховного процесу	Що враховує порушення вимог щодо безпечного навчально-виховного процесу ($K_4 = 0{,}084$)
Безпека будівель та споруд навчального закладу	Що враховує порушення вимог щодо безпечного стану споруд школи ($K_5 = 0{,}057$)
Створення сприятливих умов праці для співробітників школи	Що враховує порушення вимог щодо санітарно-гігієнічних умов праці ($K_6 = 0{,}013$)
Забезпечення робітників школи засобами індивідуального захисту	Що враховує порушення вимог щодо використання ЗІЗ ($K_7 = 0{,}035$)
Створення раціонального режиму праці і відпочинку	Що враховує порушення вимог щодо режиму праці та відпочинку ($K_8 = 0{,}002$)
Проведення лікувально-профілактичних заходів	Що враховує порушення вимог щодо проведення лікувально-профілактичного обслуговування співробітників школи ($K_9 = 0{,}002$)

Отже, аналіз нормативно-правової бази і керівних документів показав, що створення сучасної системи управління охороною праці закладу освіти є одним із головних напрямів роботи директора. Дані, що наведені у таблиці, також підкреслюють, що головним завданням для керівництва закладу освіти у забезпеченні ефективної діяльності СУОП є навчання персоналу і всіх учасників освітнього процесу питанням охорони праці та безпеки життєдіяльності.

На нашу думку, здійснення запропонованих та інших програм (заходів) підвищить ефективність превентивної діяльності щодо запобігання та попередження вчиненню правопорушень в освітньому середовищі, створить відносно безпечні умови для забезпечення освітнього процесу, комфортну міжособистісну взаємодію, що сприятиме емоційному благополуччю учасників освітнього процесу, відсутності будь-яких проявів насильства, достатніх ресурсів для їх запобігання, а також дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Необхідні подальші зусилля щодо розбудови та підтримки безпечного освітнього середовища. Цю роботу доцільно проводити на основі методології програмно-цільового планування із належним рівнем ресурсного (у першу чергу фінансового) забезпечення.

В організації функціонування закладів освіти та всієї освітньої системи в умовах воєнного стану доцільно розширювати практику державно-приватного партнерства. Також сприяти реалізації програм із залученням міжнародних партнерів.

Бажано підняти питання про мінімізацію бюджетних і казначейських обмежень щодо фінансування програм і проектів у сфері розбудови безпечного освітнього середовища. Йдеться, зокрема, про можливість фінансування капітальних інвестицій на відновлення освітнього простору та здійснення закупівель, спрямованих на забезпечення та підтримку доступу до сучасної освіти. Окрім того, опрацювати питання про можливість залучення благодійної допомоги безпосередньо до конкретного закладу освіти [4].

Висновки. Система управління охороною праці, що побудована із застосуванням функціонального підходу (5 основних функцій, 9 основних завдань), раніше розглядалася ніби у вертикальному розрізі. Оцінка здійснювалася тільки за принципом «зроблено – не зроблено», що не давало змоги визначити ступінь впливу даної функції чи завдання на кінцевий результат.

Запропонований Національним науково-дослідним інститутом промислової безпеки та охорони праці проект Методичних рекомендацій з оцінки ефективності функціонування системи управління охороною праці враховує нюанси міжнародних документів серії OHSAS 18001:2007 (OHSAS 18002:2008,IDT) ДСТУ OHSAS 18002:2015 «Системи управління гігієною та безпекою праці») та відповідає вимогам чинного законодавства України.

Список використаних джерел та літератури

1. Павлюк В. Д. Створення дієвої системи охорони праці та безпеки життєдіяльності закладу як важливий показник професійної культури його керівника. Матеріали міжрегіонального засідання викладачів кафедр управління освітою, м.Луцьк, 25 – 26.09.2014. С. 74-79.

2. Повідомлення уповноваженого Верховної Ради з прав людини Дмитра Лубінця у Телеграмі, передає Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3901154-v-ukraini-vnaslidok-agresii-rf-postrazdali-38-tisaci-zakladiv-osviti.html (дата звернення: 10.03.2025)

3. Про оптимізацію виконання заходів з підготовки закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану. Міністерство

освіти і науки України. Лист від 26.07.2022 № 1/8462-22. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-pidgotovku-zakladiv-osviti-do-novogo-avchalnogo-roku-ta-opalyuvalnogo-sezonu-v-umovah-voyennogo-stanu (дата звернення 03.03.2025)

4. Роз'яснення МОН щодо роботи закладів освіти у межах правового режиму воєнного стану. Міністерство освіти і науки України. 2022. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-mon-shchodo-robotizakladiv- osviti-u-mezhah-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu (дата звернення: 05.003.2025)

5. Системи управління гігієною та безпекою праці / Основні принципи виконання вимог OHSAS 18001:2007 (OHSAS 18002:2008, IDT) / ДСТУ OHSAS 18002:2015 / Київ ДП «УкрНДНЦ» 2016

Панкіна Катерина,
практичний психолог
Нетішинського академічного ліцею
Шепетівського району
Хмельницької області

Психологічна підтримка здобувачів освіти під час воєнного стану

Сучасна українська школа перебуває в процесі масштабних змін, орієнтуючись на європейські стандарти освіти, інклюзивність та створення психологічно комфортного середовища для здобувачів освіти. У цьому контексті психологічна служба відіграє ключову роль, сприяючи формуванню безпечного середовища для всіх учасників освітнього процесу.

Проте нинішня реальність ставить перед освітянами та психологічною службою нові, безпрецедентні виклики. Повномасштабна війна стала глибоко травматичною подією, що зруйнувала не лише інфраструктуру країни, а й психіку людей, позбавивши їх відчуття безпеки та стабільності. Життя в умовах хронічного стресу й невизначеності виснажує як учнів, частина з яких змушена була залишити свої домівки, так і вчителів, котрі, попри небезпеку, продовжують навчальний процес у очному, дистанційному чи змішаному форматі.

Роль психологічної служби у Новій українській школі (НУШ) сьогодні виходить за межі традиційної підтримки та набуває стратегічного значення. Вона покликана не лише сприяти формуванню безпечного освітнього середовища, а й допомагати учням, вчителям та батькам зберігати ментальне здоров’я, адаптуватися до змін і розвивати стресостійкість.

Діти, які пережили психологічну травму, часто стикаються з труднощами у розумінні того, що з ними сталося. Це пояснюється їхнім віковим розвитком, оскільки їм бракує достатнього рівня соціальної, фізіологічної та психологічної зрілості. На відміну від дорослих, які можуть аналізувати події та робити висновки, діти переважно запам’ятовують ситуацію як окремі епізоди та емоційні переживання, що супроводжували її. Унаслідок цього їхнє сприйняття реальності може стати хаотичним, уривчастим, супроводжуватися плутаниною та навіть руйнуванням сформованої картини світу, у якій вони почувалися безпечно.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це стійка реакція на травмівну подію. Отже, коли ми говоримо, що людина переживає ПТСР, обов’язковою є наявність травмівного чинника.

Основні психологічні проблеми, з якими стикаються здобувачі освіти:

- посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – проявляється у вигляді нічних кошмарів, раптових спалахів тривоги, нав’язливих спогадів про пережитий стрес;
- підвищена тривожність – страх перед майбутнім, панічні атаки, труднощі з концентрацією уваги на навчанні;

- депресивні стани – втрата інтересу до улюблених занять, соціальна ізоляція, емоційне виснаження;
- порушення поведінки – агресивність, дратівливість або, навпаки, апатія та байдужість.

Частина дітей втратила звичне навчальне середовище через вимушену евакуацію за кордон або в безпечніші регіони України. Це породжує додаткові труднощі: адаптацію до нових шкіл, пошук друзів, мовний бар'єр (для тих, хто виїхав за межі країни).

Вимушена міграція є потужним психотравмівним чинником для дітей, що спричиняє деструктивні зміни в їхньому психоемоційному стані та когнітивному сприйнятті реальності. Внаслідок впливу численних стресових факторів спостерігаються порушення соціальної адаптації, які проявляються у:

- дисфункції комунікативної взаємодії, що ускладнює встановлення міжособистісних зв'язків та інтеграцію в нове середовище;
- підвищеній емоційній лабільності, яка може виявлятися у формі дратівливості, імпульсивності, агресивних реакцій або, навпаки, у соціальному відчуженні та підвищеній тривожності;
- зниженні рівня довіри до світу, що провокує почуття ізоляції, самотності та занижену самооцінку;
- дезадаптивних проявах у процесі соціалізації, зокрема у вигляді труднощів у навчальній діяльності, порушень дисципліни та зниження навчальної мотивації.

Накопичений стрес та пережиті кризові події спричиняють когнітивний дисонанс і деформацію світоглядної картини дитини, внаслідок чого формується фрагментоване сприйняття дійсності: ідеалізоване минуле, напружене та нестабільне сьогодення та невизначене майбутнє, що може зумовлювати розвиток дезадаптивних моделей поведінки та тривожних розладів.

Прояви посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у дітей можна спостерігати на трьох основних рівнях: емоційному, когнітивному та поведінковому.

Емоційні прояви ПТСР у дітей:

1. **Поява страхів.** Це є першою реакцією на пережитий стрес. Дитина може боятися виходити з дому, залишатися на самоті або перебувати в замкненому просторі, оскільки такі ситуації можуть асоціюватися у неї з пережитою загрозою.
2. **Формування специфічних фобій.** Наприклад, навіть підлітки можуть панічно боятися розлучатися з близькими, відчувати тривогу перед сном або боятися темряви. Ці страхи є наслідком сильного стресу та нездатності дитини контролювати ситуацію.
3. **Виникнення почуття провини.** Особливо це проявляється у старших дошкільнят та молодших школярів. Через егоцентричне мислення діти схильні вважати, що вони самі винні у тому, що сталося: «Все погане сталося через мене, бо я був поганим». Вони також можуть думати, що хвилювання та страхи батьків спричинені їхньою поведінкою.

Когнітивні прояви ПТСР у дітей:

1. **Погіршення концентрації уваги.** Діти стають неуважними, їм складно зосередитися на навчанні або повсякденних завданнях.
2. **Порушення пам'яті.** Травмовані діти можуть ставати забудькуватими, їм важко згадувати події, особливо ті, що стосуються стресової ситуації.
3. **Втрата вже сформованих когнітивних навичок.** Наприклад, дитина може забувати вивчену інформацію або втрачати навички, які раніше добре засвоїла.
4. **Зміни у сприйнятті навколишнього світу.** Реальність може здаватися їм хаотичною, уривчастою та незрозумілою, що ще більше ускладнює адаптацію після травматичних подій.
5. **Думки про смерть.** Деякі діти можуть почати розмірковувати про смерть, особливо якщо вони втратили когось із близьких або пережили ситуацію загрози життю.

Поведінкові прояви ПТСР у дітей:

1. **Різкі зміни у поведінці.** Діти можуть відмовлятися розлучатися з батьками навіть на короткий час, постійно шукати їхньої присутності та фізичного контакту, проявляючи надмірну прив'язаність.

2. **Регрес у розвитку.** Травмовані діти можуть почати поводитися так, як у молодшому віці – наприклад, смоктати пальці, втрачати навички охайності або шукати утіхи у предметах, які асоціюються з безпекою (іграшки, ковдри).

3. **Посилення агресивності, дратівливості, впертості.** Поведінка травмованої дитини може супроводжуватися спалахами гніву, ворожістю, підвищеною конфліктністю. Вона може проявляти агресію як захисну реакцію на почуття страху та безпорадності.

Розуміння цих проявів допомагає дорослим краще підтримувати дітей, які пережили психологічну травму. Створення безпечного середовища, емоційна підтримка, спокійне спілкування та залучення професійних фахівців можуть значно полегшити адаптацію дитини та допомогти їй повернутися до нормального життя.

Психологічна підтримка здобувачів освіти під час воєнного стану є важливим елементом освітнього процесу. Освітній заклад має стати місцем емоційної безпеки, де учні отримують допомогу у стабілізації свого стану, відновленні внутрішніх ресурсів та знаходженні нових стратегій подолання труднощів. Спільна робота педагогів, психологів та батьків допоможе дітям зберегти психічне здоров'я, адаптуватися до змін та впевнено рухатися вперед.

Основні завдання психологічної підтримки.

1. **Створення безпечного середовища** – формування атмосфери довіри, відкритості та взаємопідтримки між учнями, педагогами та батьками.

2. **Зниження рівня тривожності** – використання методів релаксації, психогімнастики та стабілізаційних технік для емоційної рівноваги.

3. **Підтримка соціальної адаптації** – сприяння спілкуванню, розвитку емоційного інтелекту та взаємодії між учнями.

4. **Формування навичок стресостійкості** – навчання здобувачів освіти методам саморегуляції та ефективним стратегіям подолання стресу.

5. **Запобігання булінгу та насильству** – проведення заходів, спрямованих на зміцнення дружніх відносин у колективі.

Воєнний стан створює значні психологічні виклики для дітей, які перебувають у періоді активного формування особистості. Нестабільність, постійна загроза безпеці, втрата звичного способу життя можуть викликати у них тривогу, страх, стресові реакції, що впливають на їхню здатність навчатися та взаємодіяти з оточенням. Тому надзвичайно важливо створити в освітньому середовищі умови, що сприятимуть психологічній стабілізації та збереженню емоційного здоров'я учнів. У цьому контексті особливу роль відіграють практики, які допоможуть дітям впоратися з викликами воєнного часу, знизити рівень тривожності та розвинути навички саморегуляції.

Практики, які допоможуть стабілізуватися. Робота зі здобувачами освіти

Дихальні практики

Одним із доступних та дієвих інструментів стабілізації емоційного стану є дихальні техніки. Вони сприяють зниженню рівня стресу, допомагають впоратися з нападами тривоги та паніки, відновлюють відчуття контролю над власним тілом і заспокоюють нервову систему. Регулярне виконання таких вправ не лише допомагає швидко впоратися з напруженням, а й формує навички саморегуляції, які будуть корисними в будь-яких стресових ситуаціях.

Ось кілька ефективних технік:

- **«Квадратне дихання»**: вдихати на 4 рахунки, затримати дихання на 4 рахунки, видихати на 4 рахунки, знову затримати дихання на 4 рахунки. Повторити 5-10 разів.

- **«Дихання на заспокоєння»**: вдих через ніс – на 4 рахунки, затримка – на 2, довгий видих через рот – на 6 рахунків. Повторювати 3-5 хвилин.
- **«Свічка»**: уявити, що перед обличчям горить свічка. Зробити глибокий вдих носом і повільно видихнути через рот, немов намагаючись погасити свічку. Повторити 5-7 разів.

2. Фізичні вправи для зняття напруги

Під час повітряної тривоги, коли діти змушені тривалий час перебувати в укриттях або зазнають емоційного виснаження, фізичні вправи є доступним і ефективним засобом для підтримки їхнього психоемоційного стану. Активні рухи допомагають знизити рівень напруги, впоратися зі страхом і відновити відчуття контролю над власним тілом.

Регулярна рухова активність сприяє нормалізації дихання, зменшенню рівня тривоги та панічних реакцій, а також покращує загальне самопочуття дитини. Крім того, фізичні вправи допомагають повернути відчуття безпеки та стабільності, що особливо важливо в умовах кризових ситуацій.

Такі вправи не потребують спеціального обладнання чи багато місця, тому їх можна виконувати навіть у невеликому просторі укриття. Важливо, щоб дорослі заохочували дітей до рухової активності, пояснювали її користь і самі демонстрували позитивний приклад. Це допоможе створити атмосферу підтримки, знизити рівень стресу та забезпечити дітям відчуття захищеності.

Вправи:

- **Розтягування м’язів**: повільні нахили вперед і назад, розтягування шиї, плечей, рук.
- **Динамічні вправи**: біг на місці, махи руками, стрибки.
- **Напруження та розслаблення м’язів**: на вдиху напружити м’язи рук, плечей або ніг, а на видиху – повністю розслабити.

3. Візуалізація

Візуалізація – це ефективна психологічна техніка, що допомагає знизити рівень стресу, тривожності та покращити загальний емоційний стан дитини. Вона спрямована на формування позитивних образів, які сприяють відчуттю безпеки, спокою та впевненості у собі.

Під час воєнного стану, коли діти та підлітки змушені адаптуватися до стресових обставин, візуалізація може допомогти:

- зменшити рівень страху та напруги. Уявлення спокійного місця чи приємної ситуації сприяє розслабленню;
- сформувати відчуття контролю. Дитина вчиться керувати своїми емоціями через усвідомлене переключення уваги;
- покращити загальне самопочуття. Візуалізація активує позитивні емоції, що знижує рівень тривоги та паніки;
- стимулювати концентрацію та стійкість. Регулярна практика допомагає учням швидше адаптуватися до змін і долати кризові ситуації.

Ця техніка не вимагає спеціальних умов або обладнання — достатньо кількох хвилин у спокійному середовищі, де дитина може уявити щось, що викликає почуття радості, захищеності чи спокою. Дорослі можуть допомогти дітям, пропонуючи їм конкретні сценарії або використовуючи аудіозаписи з голосовими інструкціями.

Вправа з візуалізації:

- **«Безпечне місце»**: запропонувати дитині сісти зручніше заплющити очі, зробити три вдихи та видихи. Після цього уявити місце, де вона почувається спокійно й у безпеці. Детально описати це місце, уявити звуки, запахи, відчуття.
- **«Потік світла»**: уявити, що все тіло наповнюється теплим світлом, яке змиває тривоги та напругу.

4. Практики усвідомленості (майндфулнес) - це практика, яка передбачає збільшення усвідомлення поточного моменту шляхом зосередження на думках, почуттях і відчуттях. Інші назви цього методу – «медитація усвідомлення» або

«медитація самоусвідомлення». Цей термін також може означати зосередження на одному завданні за раз, не відволікаючись на будь-які інші.

Допомагають зосередитися на теперішньому моменті та не зациклюватися на негативних думках:

- **«5-4-3-2-1»**: знайти 5 речей, які можна побачити; 4 речі, які можна почути; 3 речі, які можна відчути дотиком; 2 речі, які можна понюхати; 1 річ, яку можна скуштувати.
- **«Сканування тіла»**: заплющити очі та пройти увагою від голови до ніг, відчуваючи напругу та розслаблення в кожній частині тіла.

5. Техніки самозаспокоєння

Коли у дітей реакції на події та навколишній світ стають занадто емоційними, в допомогу стануть техніки саморегуляції, які направлені на заспокоєння надмірно активованої нервової системи. Здобувачам освіти корисно навчитися методам швидкого заспокоєння у стресових ситуаціях:

- Техніка «Обійми метелика»: техніка відволікає та концентрує увагу. Її можна використовувати під час панічних атак, страху, відчутті тривожності та стресу. Обійміть себе схрестивши руки на грудях та притиснувши їх до тіла так, щоб права долоня лягла на ліве плече, а ліва на праве. Ще одним варіантом цієї вправи є інший різновид обіймів: схрестіть руки на грудях, притиснувши їх до тіла, так, щоб долоні були під ключицями. Потрібно повільні почергові постукування долонями, неначе крильцями метелика, у комфортному ритмі та з комфортною силою. Паралельно з вправою повільно дихайте(рахуйте, на чотири – вдих, на чотири – видих). Роблячи техніку – необхідно звернути увагу на відчуття та думки. Декілька хвилин обіймів та постукувань активують дію парасимпатичної нервової системи, яка відновлює запаси енергії, сповільнює роботу серця та знижує кров’яний тиск. Обіймайте себе частіше і заспокоюйтесь цими рухами.
- **Написання емоцій**: записати все, що турбує, на папері, а потім зім’яти та викинути.
- **Малювання мандал**: розфарбовування симетричних малюнків допомагає розслабитися.

6. Робота з емоціями

У важкій і напруженій фазі дитина переживає низку емоційних змін, які можуть бути складні для розуміння і навіть контролю. Допомога та підтримка в цей період є надзвичайно важливими, оскільки вони дозволяють забезпечити дитині необхідну емоційну стабільність та розвиток. Основою для успішної допомоги є розуміння емоційного стану учня. Важливо враховувати, що цей період може бути складним і непередбачуваним, і саме тому необхідно бути готовими до різних виявів емоцій. Здобувачі освіти можуть переживати радість, гнів, сум, страх, незацікавленість і багато інших емоцій, і важливо вміти їх розпізнавати та реагувати на них адекватно.

Діти часто не знають, як правильно висловлювати свої емоції, тому важливо навчити їх цьому:

- **Щоденник емоцій**: записувати свої почуття та думки щодня.
- **Гра «Як я почуваюся?»**: назвати свою емоцію та знайти їй відповідний колір або форму.
- **Масаж долонь**: потерти долоні одна об одну або легко стискати пальці – це допомагає заспокоїтись.

7. Соціальна підтримка

Соціальна підтримка є важливим чинником психологічного благополуччя здобувачів освіти, особливо у періоди війни та криз. Підтримка з боку оточення сприяє їхній адаптації та допомагає зберегти емоційну рівновагу.

Важливо забезпечити дітям відчуття, що вони не самі:

- **Групові обговорення**: можливість висловлювати свої переживання в безпечному середовищі.
- **Листи підтримки**: написати собі або другові слова підтримки.

- **Рольові ігри**: навчання ефективній комунікації та вирішенню конфліктів.

Психологічна підтримка дітей в освітньому середовищі під час воєнного стану є вкрай важливою для їхнього емоційного благополуччя та розвитку. Тривале перебування у стресових умовах, відчуття небезпеки та невизначеності можуть викликати серйозні психологічні наслідки, такі як тривожні розлади, емоційне виснаження та соціальна ізоляція.

Застосування комплексного підходу до стабілізації психоемоційного стану допомагає зменшити негативний вплив стресу та сприяє адаптації дітей до складних умов. Ефективні методи, такі як дихальні практики, фізичні вправи, візуалізація, соціальна підтримка та групові заняття, дають змогу учням впоратися з переживаннями та зберегти внутрішній баланс. Важливу роль у процесі психологічної підтримки відіграють батьки, учителі, психологи та соціальні працівники. Їхнє розуміння, чуйність і готовність допомогти створюють безпечне середовище, у якому здобувачі освіти можуть відчувати себе почутими, захищеними та впевненими.

Отже, забезпечення якісної психологічної підтримки в освітньому середовищі є не лише необхідністю, а й запорукою стійкості, емоційного розвитку та здорового майбутнього дітей. Впровадження відповідних практик допоможе їм не лише пережити складні часи, а й сформувати навички подолання труднощів, які знадобляться у дорослому житті.

Список використаних джерел та літератури

1. Армія INFORM «Як швидко заспокоїтися у кризових ситуаціях» URL: https://armyinform.com.ua/2021/05/20/yak-shvydko-zaspokoyitysya-u-kryzovyh-sytuacziyah/ (дата звернення 04.03.2025)

2. Психологічна допомога PSYHOLOGIST «Підтримка підлітка в емоційно складний період – корисні поради та стратегії» URL:https://psyhologist.com.ua/yak-pidtrimati-pidlitka-v-emotsijno-skladnij-period-korisni-poradi-ta-strategii (дата звернення 04.03.2025)

3. Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану: довідник вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. В. Пророк, С. Т. Бойко, О. В. Гнатюк, О. І. Купрєєва, В. І. Полякова, О. А. Столярчук, Л. Г. Царенко, О. Ю. Чекстере ; за ред. Н. В. Пророк. Київ, 2022. 155 с.

4. Формування безпечного освітнього простору закладу освіти в діяльності працівників психологічної служби / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. П. Гопкало, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, М. В. Саврасов, І. І. Ткачук; за наук. ред. Н. В. Лунченко, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 111 с.

5. Центр Громадського здоров‘я МОЗ України «Вправи на розслаблення для дітей» URL: https://phc.org.ua/news/vpravi-na-rozslablennya-dlya-ditey (дата звернення 04.03.2025)

Пастух Людмила,
доцент кафедри теорії та методик
суспільно-гуманітарних дисциплін
Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка,
кандидат психологічних наук

Розвиток психологічної компетентності як однієї із ключових складових професійного стандарту педагога

Анотація. *У тезах акцентується увага на необхідності розвитку психологічної компетентності, як важливої складової професійного стандарту*

педагога та передумови ефективності діяльності, яка допомагає використовувати дієві форми, методи, прийоми роботи з дітьми та учнями різних вікових груп, формувати адекватну самооцінку, позитивну навчальну мотивацію, дружню й згуртовану класну й шкільну спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною.

Ключові слова: *компетентність, професійний стандарт педагога, психологічна компетентність.*

Специфіка діяльності закладів освіти в умовах викликів війни, особливості впровадження реформуючих процесів, регламентованих нормативними документами, необхідність забезпечення реалізації базових компонентів концепції Нової української школи, потребують більш ширшого використання психологічних знань в організації виховної і навчальної роботи в закладах освіти.

Тому сьогодні особливої актуальності набуває необхідність приділення уваги розвитку психологічної компетентності як однієї із ключових складових професійного стандарту педагога, затвердженого наказом МОН України від 29.08.2024р., №1225.

Мета статті – розкрити сутність та пріоритетні завдання педагогів щодо розвитку психологічної компетентності.

Аналіз теоретичних джерел і публікацій засвідчив, що проблематика психологічної компетентності педагогів активно досліджується українськми науковцями: Т. Єрмакова (2002), Л. Орбан-Лембрик (2003), О. Цільман (2009), О. Бондарчук (2021), О. Бакаленко (2018), Р. Кулаков (2023) та ін.

У своїх дослідженнях науковці засвідчують нагальність подальшої роботи науковців і практиків щодо пошуку і впровадження стратегій, методів, технологій щодо розвитку різних напрямів та складових психологічної компетентності педагогів.

Так, зокрема, Р. Кулаков у статті «Психологічна компетентність сучасного педагога: поняття та структура» інформує про те, що проведене ним опитування педагогів ЗЗСО в Рівненській обл. у 2023р. засвідчило, що:

– тільки 16% педагогів оцінюють свій рівень знань із загальної, вікової, педагогічної та соціальної психології як високий;

– 39% вчителів вважають, що їх рівень психологічних знань є низьким;

– 52% вчителів зазначили, що їм важко оцінити психічний стан дитини за її поведінковими проявами;

– 30% педагогів констатували, що в освітньому процесі не застосовують індивідуальний підхід згідно індивідуально-психологічних характеристик здобувачів освіти [2, с.92].

Закон України «Про освіту» визначає «компетентність» як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність».

Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» втілює сучасний підхід до визначення, переліку та опису загальних і професійних компетентностей вчителя.

Відповідно до професійного стандарту, виконання вчителем трудової функції «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу» передбачає психологічну компетентність, емоційно-етичну компетентність і компетентність педагогічного партнерства. При цьому до психологічної компетентності віднесені наступні вміння:

– здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів;

– здатність використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності;

– здатність сформувати мотивацію учнів та організувати їхню пізнавальну діяльність;

– здатність формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною.

Тепер більш докладніше щодо пріоритетних завдань педагога у кожному з виокремлених професійним стандартом питань психологічної компетентності.

Так здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхній психоемоційний стан передбачає увагу до фізичного, когнітивного й емоційного розвитку учнів, а також до їхніх індивідуальних переживань, зокрема реакцій на стрес. Як зауважує Т. Даценко, педагог повинен уміти розпізнати симптоми тривожності та стресу, й адекватно реагувати на них [1, с.348].

У цьому контексті важливо створювати атмосферу підтримки, де учням надається можливість виражати свої емоції, що сприяє зниженню рівня стресу та покращенню соціальної адаптації. Педагог має своєчасно виявляти зміни у психоемоційному стані учнів, які можуть бути індикаторами проблем з адаптацією або соціалізацією. Зниження успішності учня чи зміна в його поведінці можуть свідчити про наявність внутрішніх чи зовнішніх проблем, які потребують особливої уваги. Вчитель повинен уміти вести відкриту і чутливу комунікацію з учнями, батьками та колегами, щоб своєчасно виявляти індивідуальні потреби учнів і підбирати ефективні стратегії їх підтримки.

Для забезпечення ефективності навчально-виховної взаємодії та якості освіти, педагогам доцільно орієнтуватися на провідний вид діяльності для кожної вікової категорії учнів, необхідно враховувати індивідуальні психофізіологічні та соціальні особливості здобувачів освіти: темперамент, стать, характер, здібності, особливості емоційно-вольового розвитку, соціометричний статус, сімейну ситуацію та ін.

Важливою складовою психологічної компетентності є здатність використовувати стратегії роботи зі здобувачами освіти, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності, оскільки самооцінка має значний вплив на навчальні результати, соціальну поведінку та емоційну стійкість учнів. Педагог має вміти визначити рівень самооцінки учня та застосовувати стратегії, які сприяють розвитку його впевненості в собі.

Це включає надання можливості досягати успіху в різних видах діяльності, позитивну рефлексію, створення атмосфери підтримки та формування відповідальності в учнів за власні вчинки.

Щодо здатності сформувати мотивацію учнів та організувати їхню пізнавальну діяльність, педагог має виходити з усвідомлення того, що мотивація є визначальним чинником успішності навчання, адже вона спонукає учнів до активної участі в освітньому процесі, сприяє розвитку критичного мислення та пізнавальної активності. Вчитель має володіти методами та прийомами, які дозволяють підтримувати інтерес учнів до навчання, зокрема через інтерактивні вправи, проєкти та практичні завдання, що демонструють конкретні результати діяльності. Брати до уваги те, що пізнавальну мотивацію учнів підтримують умови:

– коли цікаво;
– коли ніщо не загрожує;
– коли виходить…

Інша складова психологічної компетентності – здатність формувати спільноту здобувачів освіти, у якій поважають і враховують права кожного також є необхідною умовою для ефективної взаємодії в освітньому середовищі. Педагог має створювати умови для відкритого і взаємопідтримуючого спілкування між учнями, а також сприяти розвитку демократичних принципів у класі. Це включає формування поваги до прав і думок інших, а також стимулювання участі учнів у прийнятті рішень і вираженні своїх поглядів без страху осуду.

Узагальнюючи, необхідно констатувати, що навіть в такому, вище представленому короткому огляді сутності психологічної компетентності педагогів,

поданому у професійному стандарті, закладена необхідність психологічної підготовки педагога до забезпечення і реалізації багатьох питань і напрямів. І це є ще додатковим викликом для вчителів.

Працюючи над розвитком психологічної компетентності, важливо виходити з усвідомлення того, що психологічна компетентність – це інтегрована характеристика рівня професійної підготовленості педагога, яка базується на фундаментальних психолого-педагогічних знаннях і вироблених комунікативних уміннях, що проявляються в єдності з особистісними якостями в процесі реалізації педагогічної діяльності в освітньому процесі, впливають на характер усієї системи суб'єктно-об'єктних взаємин педагога.

Це зумовлює необхідність постійного професійного розвитку вчителя в контексті психологічної підготовки та саморозвитку. Це вимагає від педагогів не лише теоретичних знань, а й практичних навичок роботи з різними категоріями учнів, здатності до саморефлексії та адаптації своїх педагогічних стратегій відповідно до психологічних потреб учнів. Учителям необхідно бути готовими до постійного вдосконалення своїх знань і навичок, аби ефективно реагувати на нові виклики та підтримувати високий рівень професіоналізму в умовах динамічних змін в освітньому середовищі. А отже, вчителі мають опрацьовувати ці серйозні викликів, і за умови їх ефективного подолання, вони зможуть здійснювати освітню діяльність, у відповідності сучасним вимогам професійного стандарту.

Висновки. У контексті соціально-психологічних викликів, зокрема освітніх втрат та наслідків війни, необхідність удосконалення психологічної підготовки педагогів стає ще більш нагальною. Новий професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» акцентує увагу на важливості розвитку психологічної компетентності педагогів. Це одна з ключових компетентностей, яка дозволяє враховувати індивідуальні психологічні потреби кожного учня та створювати сприятливий психологічний клімат у класі. Такий підхід сприяє не лише покращенню навчальних результатів, але й забезпеченню психоемоційного благополуччя учнів.

Список використаних джерел та літератури

1. Даценко Т.О. Психологічна компетентність учителів у контексті нового професійного стандарту: виклики та можливості розвитку. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (4(76) 2024, С.345–350. Режим доступу https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-76-345-350

2. Кулаков Р. С. Психологічна компетентність сучасного педагога: поняття та структура. *Психологія: реальність і перспективи*. 2023. Вип. 20. С. 90-98. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2023_20_11

Пістрюга Людмила,
директор гімназії №4
Шепетівської міської ради
Хмельницької області,
учитель-методист

На порядку денному – безпека та здоров'я!

Анотація. *Проблема, описана у статті, а саме створення безпечного та здорового освітнього середовища в реаліях воєнного часу, є надзвичайно актуальною. В статті представлено досвід роботи по підвищенню основ знань, практичних вмінь та навичок з безпеки життєдіяльності, пропаганди ведення*

здорового способу життя, ресурсності, психологічної резильєнтності та релаксаційності учасників освітнього процесу.

Ключові слова: *збереження життя і здоров'я учасників освітнього процесу, практичні вміння та навички з основ самозахисту, ресурсність, стресостійкість.*

Одним із надважливих управлінських завдань в реаліях воєнного часу є створення безпечного та здорового освітнього середовища, комфортна міжособистісна взаємодія, усвідомлені дії захисту дітей, працівників від ризиків навколишнього світу, тож ці актуальні питання неодноразово обговорювалися на засіданнях педагогічної ради, виробничих нарадах, батьківських зборах, адже впровадження принципів безпечного освітнього середовища сприятиме збереженню життя і здоров'я учасників освітнього процесу та залишатиметься пріоритетним як в умовах воєнного стану, так і після його закінчення, адже дрібниць в безпеці не буває!

З цією метою в Шепетівській гімназії №4 організовано роботу консультативного центру з основ самозахисту «Вища мудрість», напрямами діяльності якого є формування нових поглядів, цінностей, навичок поведінки щодо виховання культури безпеки, запобігання небезпекам для життя та здоров'я учасників освітнього процесу.

Безпечна школа – це освітнє середовище, в якому здійснюється мінімізація та зведення до нуля дій і впливів, які можуть нашкодити здоров'ю, психічному та фізичному станам учнів, а також їх свідомості щодо об'єктивного відображення картини світу, яка формується у форматі понятійної системи.

З цією метою в закладі запроваджено тематичні уроки охорони життя і безпеки дітей, організовано роботу Школи виживання, практичні заняття проводяться із залученням відповідних спеціалістів, зокрема працівників Навчально-методичного центру цивільного захисту *та безпеки життєдіяльності Хмельницької області.*

Працівники ДСНС долучаються до проведення імітаційних, дидактично-рольових ігор з моделюванням дій в разі виникнення надзвичайних ситуацій на тему «Уникнути небезпеки – зберегти власне життя та здоров'я», «З вогнем погані жарти, жартувати з ним не варто!», екскурсій в пожежну частину.

В ході практичних занять проводяться протипожежні, світломаскувальні, герметизаційні роботи із знезаражуванням приміщень, майна. Двічі на рік відбуваються тренування з питань дотримання правил та алгоритмів дій при евакуації, здобувачі освіти відвідують спеціально облаштований пункт засобів індивідуального захисту, на базі якого відпрацьовують прийоми користування ними.

У рамках міжсекторальної взаємодії та залучення соціальних інституцій у закладі освіти проведено заходи за участю представників ювенальної превенції, соціальних служб, медичних працівників, Товариства Червоного хреста щодо питань створення здорового та безпечного освітнього середовища, формування в учасників освітнього процесу культури недискримінаційної, ненасильницької, безконфліктної комунікації, навичок збереження власного життя та здоров'я, а також запобігання небезпечній поведінці.

Змістовно проводяться інтерактивні батьківські збори, на яких детально аналізується стан безпеки та здоров'я дітей, зокрема педагогічно-батьківське віче «Здоров'я людини – це щастя», слалом питань та відповідей за участю лікарів «Запитаємо у Авіценни», батьківський лекторій «Безпека та здоров'я у різних проекціях».

В закладі запроваджено роботу медично-психологічного інтенсиву за різними напрямами, серед яких:

- «Навчання технік зцілення в умовах воєнних дій»;
- «Реакція на стрес - важливо зрозуміти»:
- «Швидкі способи самодопомоги»;
- «Стабілізаційні вправи, антистресове дихання».

Педагоги закладу нещодавно тренувались за програмою соціально-емоційного навчання Lion Quest "Соціальні та емоційні компетентності XXI століття" - нові навички використання сучасних освітніх технологій модерації та педагогічної підтримки».

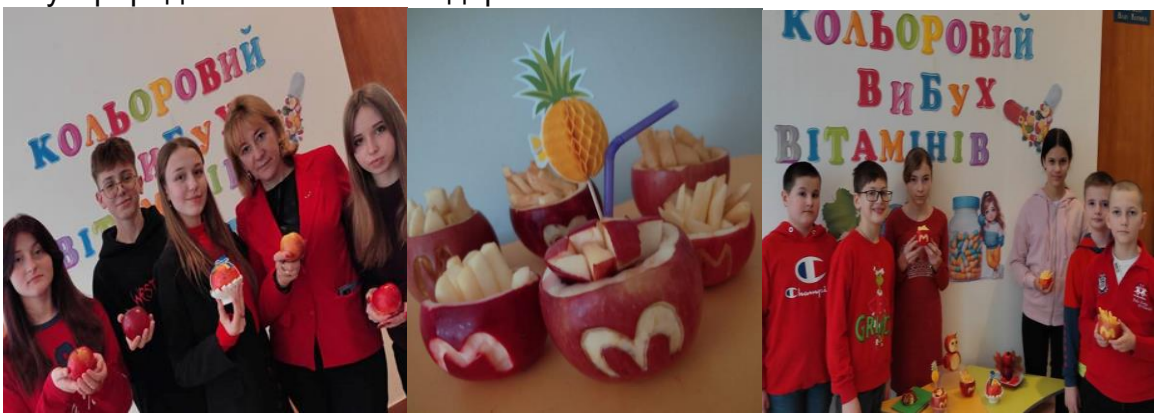

Створення безпечного та здорового освітнього середовища сприяє дотриманню прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу, емоційному благополуччю учасників освітнього процесу, тож релакс-зустрічі в ресурсній кімнаті «Платформа психологічної допомоги дітям та дорослим під час війни» стали життєво необхідними всім - учням, батькам, педагогам. Плануються і проводяться такі заходи за запитами учасників освітнього процесу. А тематика їх надзвичайно різноманітна та багатогранна: «Стрес і антистрес», «Гормони радості – термін придатності необмежений», «Ми боремося та збільшуємо власну максимальну потужність», «Екстрена допомога під час паніки…», «Поради від супергероїв - як допомогти тим, хто паралізований тривогою, як швидко заспокоїти себе та інших», «Надія Є!».

Досить виваженим і багатогранним має стати процес запровадження системи управління, безпечності харчових продуктів, навчання дітей навичкам раціонального харчування. Зберегти здоров'я в сучасних умовах надзвичайно важко, але потрібно використовувати нові засоби, запроваджувати нові технології, форми, тож діти з захопленням брали активну участь в таких нестандартних заходах як складання вітамінних сетів.

А також форумі корисного харчування «Черпаємо здоров’я ложками», долучилися до розробки нового збалансованого меню для підняття імунітету та подолання авітамінозу – «Діти та дорослі імпровізують - "McDonald's. Яблучне фрі та фруктові бутерброди – вживайте на здоров’я!»

Матеріали проведеної роботи презентуються на шкільному сайті в рубриці «Портал безпеки та цивільного захисту».

Мені надзвичайно імпонує вислів одного із найвідоміших розробників ряду оздоровчих систем, доктора медицини Кеннета Купера: «Наш організм створений на 120 років життя. Якщо ми живемо менше, то це викликано не недоліками організму, а тим, як ми з ним поводимося і як його бережемо і убезпечуємо». В продовження сказаного - одна з важливих педагогічних місій з розряду «вічних» тем – це навчати дітей бути здоровими, володіти навичками та вміннями дотримання правил безпеки життєдіяльності.

Вибір зроблено, індекс здоров’я та безпеки визначено, акценти розставлено! І нехай небезпекам, надзвичайним ситуаціям, хворобам не буде місця в нашому житті, і нехай наші діти ростуть здоровими, а відповідно щасливими, адже здоров’я та безпека – мудрих гонорар!

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: Https://Www.Kmu.Gov.Ua/Npas/Pro-DeyakiPitannya-Derzhavnih-Standartiv-Povnoyi-Zagalnoyi-Serednoyi-Osviti-I300920-898

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text

3. Закон України «Про повну загальну середню освіту».

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
4. Комплексні методики кількісної оцінки здоров'язбережувальної діяльності закладів освіти : монографія / І. Калиниченко та ін. Суми : ФОП Цьома С. П., 2021.
5. Коренева І. М. Феномен «освіта для сталого розвитку»: сутність та сучасні особливості концепту. *Український педагогічний журнал*. 2018. №2.
6. Освіта в інтересах сталого (збалансованого) розвитку / Всеукраїнська екологічна ліга, 2005. URL: http://www.ecoleague.net/65490196-441.html
7. Підготовка вчителів до викладання питань сталого розвитку. Навчально-методичні матеріали для викладів вищих педагогічних навчальних закладів та системи післядипломної педагогічної освіти : посібник / О. І. Пометун та ін. За ред. О. І. Пометун. Київ : Педагогічна думка, 2015. 120 с.
8. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Стратегія сталого розвитку України. URL: http://who-is-who.com.ua/bookmaket/ust/6/61.html

Покудіна Любов,
вихователь
ЗДО № 3 «Ластівка»
Шепетівської міської ради
Хмельницької області

Використання сучасних цифрових технологій для покращення навчального процесу

Анотація. *У статті розглядається роль сучасних цифрових технологій у покращенні навчального процесу. Аналізуються основні цифрові інструменти, що сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу, розвитку індивідуального підходу до навчання та формуванню ключових компетентностей учнів. Окрему увагу приділено впливу цифрових технологій на мотивацію до навчання та інтерактивність освітнього середовища.*

Ключові слова: *цифрові технології, освітній процес, інтерактивне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, онлайн-ресурси, інноваційний підхід, цифрова грамотність.*

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким поширенням цифрових технологій, які активно інтегруються у всі сфери життя, зокрема освіту. Використання цифрових інструментів в освітньому процесі відкриває нові можливості для покращення якості навчання, підвищення мотивації учнів та індивідуалізації освітнього підходу. Цифрові технології дозволяють урізноманітнити методи подачі інформації, зробити навчання більш інтерактивним та доступним. Важливим аспектом є розвиток цифрової грамотності, що є однією з ключових компетентностей сучасного учня. Інтеграція цифрових технологій у навчальний процес сприяє розвитку критичного мислення, креативності та навичок самостійного навчання. Упровадження інноваційних цифрових рішень є важливим напрямом модернізації освіти, що відповідає вимогам інформаційного суспільства.

Цифрові технології як засіб підвищення ефективності навчального процесу

Цифрові технології відіграють важливу роль у підвищенні ефективності навчання, оскільки вони забезпечують доступ до великої кількості освітніх ресурсів та матеріалів. Вони дозволяють автоматизувати процес перевірки знань через онлайн-тестування, що сприяє оперативному отриманню зворотного зв'язку. Використання електронних підручників, інтерактивних презентацій та мультимедійних матеріалів допомагає зробити навчальний процес більш наочним та цікавим. Цифрові платформи, такі як Google Classroom, Moodle та Microsoft Teams, дозволяють

організовувати дистанційне навчання та забезпечувати комунікацію між учнями і вчителями у режимі реального часу. Це сприяє підвищенню рівня залученості учнів до навчального процесу, особливо в умовах дистанційного навчання.

Використання цифрових технологій дозволяє створювати інтерактивні завдання, які активізують пізнавальну діяльність учнів. Наприклад, платформи Kahoot! та Quizizz дозволяють проводити вікторини у форматі гри, що сприяє закріпленню навчального матеріалу у цікавій формі. Цифрові технології також сприяють розвитку самостійності, оскільки учні можуть отримувати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час та працювати у власному темпі.

Системи управління навчанням (LMS) дозволяють відстежувати прогрес учнів, оцінювати їхні досягнення та надавати персоналізовані рекомендації щодо подальшого навчання. Це сприяє індивідуалізації освітнього процесу та врахуванню особливостей кожного учня. Важливим аспектом є також використання віртуальних лабораторій для проведення експериментів у природничих науках, що робить навчання більш практичним та захоплюючим.

Цифрові технології дозволяють організовувати інтерактивні заняття з використанням мультимедійних матеріалів, що сприяє розвитку критичного мислення та творчих здібностей учнів. Впровадження сучасних цифрових інструментів у навчальний процес сприяє не лише підвищенню якості освіти, а й формуванню у дітей необхідних компетентностей для життя у цифровому суспільстві. Таким чином, цифрові технології є потужним засобом модернізації освітнього процесу, який сприяє активізації навчальної діяльності та підвищенню ефективності засвоєння знань.

Інтерактивні методи навчання

Інтерактивні методи навчання є важливим елементом сучасного освітнього процесу, оскільки вони сприяють активній участі учнів у навчальному процесі. Використання інтерактивних технологій допомагає зробити заняття цікавими, динамічними та продуктивними. Одним із найбільш поширених інструментів є інтерактивні дошки, які дозволяють демонструвати мультимедійні матеріали, проводити опитування та організовувати групові завдання.

Онлайн-платформи, такі як Mentimeter та Padlet, надають можливість створювати інтерактивні опитування та мозкові штурми, що сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів. Використання віртуальних кімнат для обговорення допомагає розвивати комунікативні навички та сприяє співпраці між учнями. Інтерактивні презентації у програмах Prezi та Canva дозволяють візуалізувати навчальний матеріал, що покращує його сприйняття.

Методи гейміфікації, такі як вікторини на платформах Kahoot! та Quizizz, роблять навчання захоплюючим та мотивуючим. Важливим елементом є використання інтерактивних карт та симуляторів, які дозволяють моделювати реальні процеси та проводити експерименти у віртуальному середовищі. Це сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу та формуванню навичок аналізу.

Інтерактивні методи навчання також включають створення спільних проєктів з використанням хмарних сервісів, таких як Google Docs та Microsoft OneDrive. Це дозволяє учням працювати над завданнями у команді, обмінюватися ідеями та розподіляти обов'язки. Інтерактивні технології сприяють розвитку критичного мислення, оскільки учні мають можливість обговорювати свої ідеї, аргументувати власну думку та приймати колективні рішення.

Використання інтерактивних методів навчання підвищує рівень мотивації учнів, сприяє розвитку їхніх творчих здібностей та навичок роботи в команді. Інтерактивні заняття роблять навчальний процес більш цікавим та доступним, що позитивно впливає на якість засвоєння знань. Такий підхід дозволяє зробити навчання не лише ефективним, а й захоплюючим, сприяючи формуванню активної та допитливої особистості.

Індивідуалізація освітнього процесу

Індивідуалізація освітнього процесу є важливим напрямом сучасної освіти, що сприяє врахуванню потреб, здібностей та інтересів кожного учня. Цифрові технології значно розширюють можливості адаптації навчальних матеріалів до рівня підготовки учнів. Адаптивні системи навчання, такі як Smart Sparrow та Knewton, дозволяють автоматично підбирати завдання залежно від успішності учня.

Індивідуалізація сприяє підвищенню мотивації до навчання, оскільки учень отримує завдання, які відповідають його рівню знань та темпу навчання. Цифрові платформи дають змогу створювати персоналізовані освітні траєкторії, які враховують сильні та слабкі сторони кожного учня. Важливим інструментом є електронні щоденники та системи відстеження прогресу, які допомагають вчителям аналізувати успішність учнів та вчасно коригувати освітній процес.

Онлайн-курси та навчальні програми на платформах Coursera, Khan Academy та Edmodo дозволяють учням самостійно обирати теми та рівень складності завдань. Це сприяє розвитку самостійності та відповідальності за власне навчання. Крім того, інтерактивні навчальні матеріали, такі як відеоуроки та симулятори, допомагають учням краще засвоювати складні теми у зручному темпі.

Важливим елементом індивідуалізації є тьюторський супровід, який передбачає індивідуальні консультації та підтримку з боку вчителя. Це дозволяє своєчасно надавати допомогу учням та мотивувати їх до подальшого навчання. Індивідуалізація освітнього процесу сприяє формуванню впевненості у власних силах та підвищенню якості освіти.

Таким чином, використання цифрових технологій для індивідуалізації освітнього процесу дозволяє створити комфортне освітнє середовище, що сприяє гармонійному розвитку особистості учня та підготовці його до подальшого навчання.

Розвиток цифрової грамотності

Розвиток цифрової грамотності є важливим компонентом сучасного освітнього процесу, який сприяє підготовці учнів до життя в інформаційному суспільстві. Цифрова грамотність включає вміння працювати з інформаційними ресурсами, користуватися онлайн-сервісами та створювати цифровий контент. Вона також передбачає дотримання етичних норм та правил безпечного користування Інтернетом.

Одним із головних напрямів розвитку цифрової грамотності є навчання учнів основам роботи з текстовими редакторами, електронними таблицями та програмами для створення презентацій. Це допомагає учням формувати базові навички роботи з інформацією. Важливим аспектом є навчання пошуку інформації в Інтернеті з оцінюванням її достовірності та актуальності.

Цифрові технології сприяють розвитку навичок роботи з хмарними сервісами, такими як Google Drive та Microsoft OneDrive, що дозволяє зберігати, обмінюватися та спільно редагувати документи онлайн. Використання платформ для дистанційного навчання сприяє формуванню навичок самостійного навчання та відповідальності за власні результати.

Особливу увагу слід приділяти питанням інформаційної безпеки. Учні повинні знати про ризики кібербулінгу, захист персональних даних та правила створення надійних паролів. Проведення інтерактивних занять із кібербезпеки допомагає формувати культуру безпечного користування цифровими технологіями.

Цифрова грамотність також передбачає навчання основам програмування. Використання візуальних мов програмування, таких як Scratch, сприяє розвитку логічного мислення та навичок вирішення задач. Участь у конкурсах із цифрових технологій та програмування стимулює інтерес до інформаційних технологій та сприяє професійній орієнтації учнів.

Розвиток цифрової грамотності потребує систематичної роботи та інтеграції в освітній процес на всіх етапах навчання. Співпраця між школою, сім'єю та громадою відіграє важливу роль у формуванні навичок безпечного та ефективного використання цифрових технологій.

Таким чином, цифрова грамотність є однією з ключових компетентностей сучасного учня, яка сприяє розвитку критичного мислення, інформаційної культури та підготовці до активного життя у цифровому суспільстві.

Виклики та перспективи впровадження цифрових технологій

Впровадження цифрових технологій в освітній процес супроводжується низкою викликів, які потребують вирішення на рівні освітніх закладів та державної політики. Однією з основних проблем є недостатній рівень технічного забезпечення шкіл, що обмежує можливості використання сучасних цифрових ресурсів. Важливим питанням залишається підготовка педагогічних кадрів до роботи з цифровими інструментами, адже ефективне використання технологій потребує відповідних компетентностей.

Ще одним викликом є низький рівень цифрової грамотності серед учнів, що ускладнює процес інтеграції технологій у навчальний процес. Крім того, використання цифрових технологій потребує дотримання правил кібербезпеки та захисту персональних даних, що потребує додаткових заходів із боку освітніх закладів.

Перспективи впровадження цифрових технологій пов'язані з розвитком адаптивних систем навчання, які дозволяють персоналізувати освітній процес. Використання штучного інтелекту сприяє автоматизації перевірки знань та створенню індивідуальних навчальних траєкторій. Віртуальні лабораторії та доповнена реальність відкривають нові можливості для проведення практичних занять з природничих наук.

Розвиток платформ для дистанційного навчання дозволяє забезпечити доступ до якісної освіти для дітей, які проживають у віддалених регіонах. Важливим напрямом є створення цифрових освітніх ресурсів українською мовою, що сприятиме розвитку національної освітньої системи. Співпраця між освітніми закладами, IT-компаніями та державою може стати ключовим фактором у подоланні викликів цифрової трансформації.

Таким чином, ефективне впровадження цифрових технологій потребує комплексного підходу, що включає технічне забезпечення, підготовку педагогів, розвиток цифрової грамотності та забезпечення безпеки освітнього середовища. Перспективи використання цифрових технологій відкривають нові горизонти для покращення якості освіти та адаптації освітнього процесу до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Висновки: Використання сучасних цифрових технологій є важливим чинником підвищення якості освітнього процесу. Цифрові інструменти сприяють розвитку інтерактивного навчання, підвищують мотивацію учнів та забезпечують доступ до різноманітних освітніх ресурсів. Інтеграція цифрових технологій дозволяє враховувати індивідуальні потреби учнів, створюючи персоналізовані освітні траєкторії. Розвиток цифрової грамотності є необхідною умовою підготовки учнів до життя в інформаційному суспільстві.

Попри численні переваги, впровадження цифрових технологій супроводжується певними викликами, такими як недостатнє технічне забезпечення та потреба у підготовці педагогів. Подолання цих викликів потребує системного підходу та активної співпраці між державою, освітніми закладами та приватним сектором. Перспективи використання цифрових технологій пов'язані з розвитком адаптивного навчання, штучного інтелекту та віртуальної реальності.

Ефективне впровадження цифрових технологій сприяє модернізації освітнього процесу, формуванню ключових компетентностей учнів та забезпеченню рівного доступу до якісної освіти. Подальший розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для інноваційного навчання та адаптації освіти до вимог сучасного суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ: Мінекономрозвитку України, 2015. 16 с.
2. Андрєєв А. А. Цифрові технології в освіті: виклики та перспективи. Київ: Освіта України, 2021. 112 с.
3. Методичні рекомендації щодо використання цифрових технологій у закладах освіти. Київ: МОН України, 2023. 28 с.
4. Соколова Н. І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Харків: Освітні перспективи, 2022. 98 с.
5. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: mon.gov.ua.

Поліщук Світлана,
завідувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
кандидат педагогічних наук, доцент

Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час воєнного стану

Анотація. *В статті акцентується увага на специфіці ведення освітнього процесу, а також розкривається механізм організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Детально охарактеризовано основні форми, які можуть бути використані в процесі навчання.*

В статті звернена увага на вибір інформаційно-комунікаційних технологій, які можуть бути застосовані під час навчання. Вказується також на доцільність і важливість здійснення моніторингу та діагностики стану шкільної організації (закладу освіти) в існуючих умовах, підкреслюється необхідність коригування освітнього процесу з метою забезпечення його життєдіяльності.

Ключові слова*: освітній процес, дистанційна форма, забезпечення, механізм, модель, воєнний стан, якість, організація.*

Активні бойові дії по всій території України, що тривають з 24 лютого 2022 року внаслідок агресії російської федерації, породили цілу низку проблем у вітчизняній освіті, одна з яких – забезпечення стабільності та безперервності освітнього процесу. Саме на вирішення цих проблем, які пов'язані з навчальним процесом учнівської молоді націлене законодавча база України у сфері освіти, зокрема закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти», Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану», роз'яснення МОН України щодо роботи закладів освіти в межах правового режиму воєнного стану, рекомендації державної служби якості освіти про те, як закладам освіти працювати в умовах воєнного стану, у складних ситуаціях тощо.

Політика забезпечення якості освіти є визначальним чинником управління освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Гарантія якості освітнього процесу в ході воєнних дій, які відбуваються на теренах української держави виступає головним пріоритетом подальшого розвитку і модернізації всієї освітньої системи. Вона реалізується у взаємозв'язку із загальною політикою та стратегією розвитку і спрямована на забезпечення та підтримання

високого іміджу в закладі загальної середньої освіти як надійного постачальника освітніх послуг, які відповідають національним та світовим стандартам якості.

Основними орієнтирами для керівників закладів загальної середньої освіти в таких умовах залишається реалізація державних освітніх стандартів, спрямованих на «всебічний розвиток, виховання і соціалізацію особистості», яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності [Про освіту: Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII (дата затвердження: 20.06.2022)].

При цьому слід зазначити, що в умовах війни особливо важливого значення набувають питання створення комфортного світового середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму внаслідок воєнних дій, які мають місце на території України. За таких умов пріоритетом діяльності закладів загальної середньої освіти безумовно є не тільки забезпечення високоефективної організації освітнього процесу та якості освіти, а й забезпечення психологічної стійкості учасників цього процесу, які постраждали внаслідок російської збройної агресії.

Зважаючи на все вище сказане, ми можемо стверджувати про актуальність вибраної нами теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації навчального процесу та надання якісних освітніх знань учнівській молоді закладів загальної середньої освіти в умовах воєнних дій є досить важливою і актуальною. Організація освітнього процесу в таких умовах набуває особливого значення, тому недаремно цій проблемі приділяють велику увагу ряд провідних вітчизняних науковців та дослідників. Зокрема С. Васильєв та О. Маляр дослідили та описали в своїх наукових доробках основні знаки воєнного стану та його правове підґрунтя, висвітлили і охарактеризували вплив воєнного стану як освіти в цілому, так і на заклади загальної середньої освіти. Напрями цифровізації закладів загальної середньої освіти і специфіку цифрової компетентності педагогічних працівників (вчителів) в умовах дистанційного навчання (яке є одним з найбільш застосованим на даному етапі) дослідили науковці Л. Толочко, О. Віролейнен, Н. Живакіна, М. Умрик, С. Дичковський, Ю. Новіков, О. Хара, І. Герасименко, Т. Гарбуз, М. Моцарт, Є. Прокоф'єв та інші.

Особливостям організації освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти в умовах повномасштабних бойових дій приділяють увагу науковці: М. Чекалова, Н. Юхно, С. Алексєєва, О. Малихін, Н. Арістова, Н. Рогова, О. Топузов, Т. Заскіна, Т. Пелаєва. Але, незважаючи на численні дослідження, проблема удосконалення методів організації онлайн навчання, А також упровадження інноваційних засобів з метою забезпечення ефективної організації проведення занять у дистанційному форматі потребує подальших наукових досліджень.

Мета публікації теоретично дослідити і охарактеризувати особливості організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану.

Результати дослідження. 24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, що викликало необхідність зміни освітнього процесу у країні. Зважаючи на це, керівні органи нашої держави прийняли ряд конкретних заходів направлених на створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього середовища з метою забезпечення якості освіти на всіх рівнях. Про це свідчить зміст листа МОН №1/17310-23 від 03.11.2023 року «Щодо окремих питань організації освітнього процесу в умовах воєнного стану». В листі наголошується про те, що відповідно до статті 57 Закону України «Про освіту» державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти,

у тому числі тим, які в умовах воєнного стану були вимушені змінити місце проживання, залишити робоче місце, навчання незалежно від їх місця проживання на час особливого періоду гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників.

Листом від 16.08.2023 №1/12186-23 Міністерство освіти і науки України поінформувало відповідні органи та засновників закладів освіти про те, що освітній процес в закладах загальної середньої освіти може бути організовано за очною, дистанційною формами навчання або їх поєднання (за змішаним форматом) залежно від можливостей фонду захисних спорудних закладів. При цьому Міністерство освіти і науки України наголошує, що освітній процес в умовах воєнного стану повинен бути орієнтований, перш за все, на створення безпечних умов навчання (питання безпеки учасників освітнього процесу має бути на першому місці при визначенні формату проведення навчальних занять у школі).

Механізм забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти учнями закладів освіти за дистанційною формою (яка є домінуючою в ході ведення бойових дій) визначено положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 року за № 94 1/ 35 224.

Як свідчать проведені нами дослідження наукових праць провідних вітчизняних науковців та дослідників О. Бондар, В. Григораш, В. Василенко, Н. Оранська, які працюють над проблемою забезпечення ефективного ведення навчального процесу в ході бойових дій, які відбуваються на території української держави, освітній процес у закладах загальної освіти здійснюється в основному у формі очного та дистанційного навчання (хоч має місце і змішана форма). При цьому використовується два типи взаємодії здобувачами освіти: асинхронне та синхронне.

Суть асинхронного навчання полягає в тому, що учасники освітнього процесу взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи різні інтерактивні освітні платформи, соціальні мережі, тобто це самонавчання.

Синхронне навчання являє собою швидкий і безпосередній зворотній зв'язок, як від педагога (вчителя), так і від школяра, під час якого одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі.

Зважаючи на це, з метою забезпечення ефективного введення освітнього процесу на теренах Української держави Міністерство освіти і науки України підготувало і затвердило методичні рекомендації щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану (15 травня 2023 року № 563). Ці рекомендації, безумовно, націлюють педагогічний колектив закладу освіти наведення постійного спостереження за якістю навчання; виявлення та локалізацію проблемних явищ, які відбуваються в освітньому середовищі закладу освіти; запобігання кризових ситуацій; умінні визначати потрібність ресурси для стабілізації діяльності педагогічного колективу.

Враховуючи все вище сказане, ми вважаємо слушною думкою науковців Л. Вознюк та О. Доброго про необхідність здійснення моніторингу та діагностики стану шкільної організації здійснення в існуючих умовах, що є одним з найбільш вагомих інструментів, який дозволяє коригувати освітній процес та забезпечувати його життєдіяльність. Насамперед, до таких показників відносять: організацію освітнього процесу в цілому (дистанційна робота та її супровід, навчально-методичний супровід освітнього процесу, тривалість занять, методи оцінювання здобувачів освіти тощо); фізичну безпеку суб'єктів освітнього процесу; наявність ефективної психологічної підтримки (мотиваційний чинник) в закладі загальної середньої освіти; функціонально-ефективність педагогічного персоналу (готовність якісно здійснювати освітню діяльність в нестандартних ситуаціях) [2]. Слід відмітити, що серед онлайн-ресурсів, до яких можна долучатись, є такі: Всеукраїнська школа он-лайн (відео уроки, тести та завдання для школярів 5-11 класів, метою яких є забезпечити

кожному учневі та вчителю рівний, вільний та безплатний доступ до якісного навчального контенту); Prosvita (сучасний освітній простір для ефективної організації освітнього процесу з комплексним підходом, щоб забезпечити потреби учнів, батьків, педагогів та освітніх управлінців); НУШ (добірки матеріалів, пізнавальні зустрічі для дітей, розробки карток та матеріалів, он-лайн заняття для учнів перших четвертих класів); ГО «Смарт освіта» (он-лайн зустріч з учителями, робота громадської організації спрямована на підтримку реформи освіти, окрема реформа НУШ, та допомогу батькам, вчителям і учням бути активними учасниками освітнього процесу навіть під час війни); STUDY.UA (освітній процес став безкоштовним для всіх учнів України, які хочуть підготуватись до навчання за кордоном [3].

Запроваджуючи дистанційну форму навчання, слід зважати на те, що є прерогатива батьків учнівської молоді. Тобто вибір дистанційної форми здійснюється (повинен здійснюватись) на основі вільного вибору батьків, інших законних представників, що підтверджується заявою та/або договором про надання освітніх послуг [1].

Дистанційна освіта, безперечно, має ряд переваг перед іншими формами, та водночас за результатами дослідження, проведеного Державною службою якості освіти спільно із проєктом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGE), Недоліками дистанційної форми, що негативно впливають на результати навчання учнівської молоді, педагоги називали відсутність живого спілкування та невміння дітей самостійно вчитися. Нехватка повноцінних дистанційних курсів на платформах шкіл також негативно відбивається на якості навчальних результатів, оскільки основним видом діяльності залишається синхронне навчання (ZOOM-уроки), тоді як асинхронне навчання (самостійна робота) проходить без належного педагогічного супроводу.

Зважаючи на це, в ряді шкіл України освітній процес здійснюється за змішаною формою навчання, яка поєднує в собі очний і дистанційний режим.

У загальному розумінні змішане навчання – це навчання, за якого частина пізнавальної діяльності учнів відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, а інша частина здійснюється у самостійній роботі з електронними ресурсами.

Існує декілька варіантів «змішування»:

- поєднання очної форми із дистанційною;
- поєднання різних форматів навчання у межах одного класу (основне очне навчання із використанням технологій дистанційного навчання та різних форм роботи з електронними ресурсами, он-лайн ресурсами тощо);
- поєднання самостійного навчання та співпраці в класі;
- змішування основного навчального контенту (підручників та навчальних матеріалів) із зовнішніми матеріалами (електронними ресурсами).

Слід зауважити, що найбільш застосованою в Україні наразі є практика поєднання очної форми з дистанційною.

Крім вище сказаного, вибираючи змішану форму введення навчального процесу, слід зважати на вибір моделі навчання, яких є досить багато. найбільш застосовуваними є:

1) ротаційна модель, суть якої полягає у так званій «ротації» учнів в школі. відбувається також і «ротація» видів діяльності учнів – он-лайн і оф-лайн;

2) гнучка модель. При даній моделі учні працюють за індивідуально налаштованим графіком (переважно он-лайн), а учитель виконує роль інструктора, який координує діяльність учнів та надає в разі потреби необхідні консультації. Причому консультації можуть надаватися вчителем як очно, так і он-лайн у синхронному режимі;

3) особистісно-орієнтована модель. Ця модель потребує навчання за індивідуальними освітніми траєкторіями (учні навчаються очно, а паралельно працюють і зовнішніми електронними ресурсами, он-лайн курсами). Така модель

може використовуватися для поглибленого вивчення окремих модель предметів, у разі поєднання очної та екстернатної, очної та мережевої або інших форм здобуття освіти;

4) модель збагаченого віртуального середовища. Дана модель передбачає основну роботу в режимі он-лайн за розробленими дистанційними курсами. Водночас учень може відвідувати окремі уроки (якщо ця модель застосовується індивідуально), або ж для учнів усього класу проводяться окремі уроки.

Розглядаючи змішану форму навчання слід зауважити, що українське законодавство не передбачає такої форми здобуття освіти. Тож, якщо у школі організоване змішане навчання, то форма освіти є очною з використанням технологій дистанційного навчання.

При організації освітнього процесу в очному або змішаному режимі слід забезпечити безумовне переривання освітнього процесу у разі включення сигналу «повітряна тривога» або інших сигналів оповіщення.

Такий підхід до організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану дає нам підстави стверджувати про великі зусилля держави, місцевих органів влади, дирекції закладів освіти, які спрямовані на забезпечення його ефективності.

Висновки. Загалом організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнних дій потребує від керівників компетентної орієнтації в надзвичайних ситуаціях, ефективної кадрової та інформаційної політики, забезпечення сприятливих умов для дистанційного навчання тощо. Необхідним є також створення безпечного простору, у якому б дитина відчувала постійну підтримку.

Список використаних джерел та літератури

1. Асмолова А.О., Пасечник А.М., Івченко Н.А., Коваль С.М. Організація дистанційної форми освіти в умовах воєнного стану. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2024. No 6(24), 2024. С. 455-471.
2. Вознюк Л. Особливості освітнього менеджменту в умовах воєнного стану. Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія : Публічне управління та адміністрування, 2022. № 1. С. 48-54. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdanopua_2022_1_10.
3. Дмитрієва Н.Б., Крикляс В.Г., Крикляс К.В., Чернякова Ж.Ю., Пєнов В.В. Методи активного навчання: особливості використання в дистанційній освіті. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2024. No 6(24), 2024. С. 596-611.
4. Заклади освіти в умовах воєнного стану. URL: https://sqe.gov.ua/diyalnist/rekomendacii-zakladam-osviti/zakladi-osvitiv-umovakh-voiennogo-stan (дата звернення: 10.06.2022).
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145–19 (дата звернення: 20.06.2022).
6. Про повну загальну освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX (Редакція станом на 01.07.2022). URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text. (дата звернення: 20.06.2022).
7. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2126-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 2126-20#Text. (дата звернення: 20.06.2022).

8. Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти: Закон України від 24.03.2022 № 2157-IX. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#Text (дата звернення: 20.06.2022).

Поліщук Тамара,
вихователь Центру розвитку дитини «Дивосвіт»,
м. Славута,
Хмельницька область

Педагогіка партнерства: як успішно взаємодіяти з батьками

Анотація. *Партнерська взаємодія між педагогом і батьками має ключове значення для успішної інтеграції та розвитку дитини в освітньому середовищі Партнерські взаємини між дитиною, вихователем або та батьками є однією з ключових засад якісного реформування українського дошкілля.*

Ключові слова: *партнерство, батьки, педагоги, взаємодія, спільна мета, рівноправність.*

Питання ефективної взаємодії між вихователем та батьками ніколи не втрачало своєї актуальності. А особливо нині, коли авторитарна модель співпраці не лише морально застаріла, а й приховує чимало загроз, яким не місце в XXI столітті. Адже система, у якій педагог або батьки безапеляційно диктують свої умови оточуючим, лише вносить деструктив у розвиток дітей. Щоб змінити розвиток дітей України починають втілювати у життя ідеї педагогіки партнерства.

В основу взаємодії сучасного дошкільного закладу із сім'єю покладено співробітництво. Ініціаторами його встановлення мають виступати педагоги дошкільного закладу, оскільки вони професійно підготовлені до освітньої роботи, а, отже, розуміють, що її успішність залежить від злагодженості й наступності у вихованні дітей. Вихователь усвідомлює, що співробітництво потрібне в ім'я дитини, і в цьому необхідно переконати батьків. Ініціатива у встановленні взаємодії із сім'єю та кваліфікована реалізація її завдань визначають керівну роль дошкільного навчального закладу щодо сімейного виховання. Успіх співробітництва вирішальною мірою залежить від взаємних установок сім'ї і дитячого садка. Найсприятливішими вони є, коли обидві сторони усвідомлюють потребу цілеспрямованого впливу на дитину і довіряють одна одній. Важливо, щоб батьки були впевнені в доброзичливому ставленні педагога до дитини, в його компетентності, цінували його особистісні якості. Довіру батьків вихователь має заслужити чуйністю, уважністю до дитини, щирістю і милосердям. Неабияке значення має також культура спілкування

Партнерство у закладах освіти має базуватися на засадах добровільності, рівності, порозуміння та взаємодопомоги. Права та обов'язки дітей, батьків та вихователів треба чітко формулювати, а головне – усвідомлювати і захищати. Саме так зусилля кожного з них будуть спрямовані на досягнення спільної мети.

Педагогіка партнерства – ключовий компонент дошкільної освіти.

Партнерські взаємини між дитиною, вихователем або та батьками є однією з ключових засад якісного реформування українського дошкілля. І це не дивно, адже лише завдяки порозумінню, співпраці та підтримці кожного учасника навчального процесу можна досягти позитивного результату. Педагогіка партнерства є актуальною для всіх рівнів дошкільної освіти. Вона ґрунтується на простих, але надзвичайно важливих принципах:

- взаємоповазі всіх учасників навчального процесу;
- довірливих стосунках та спільній наполегливій праці;
- позитивному та доброзичливому ставленні одне до одного;
- порозумінні та ефективній комунікації задля досягнення спільної мети;

- забезпеченні права вільного вибору;
- горизонтальній моделі співпраці (всі учасники навчального та пізнавального процесу мають бути рівноправними);
- соціальному партнерстві (добровільності визнання власних обов'язків та обов'язковість їх виконання).

Партнерство заради успіху дітей.

Засади педагогіки партнерства без перебільшення є основоположними для взаємин батьків та вихователя. Адже саме поведінка дорослих, їхні слова та вчинки є для дітей прикладом для наслідування. Вони впливають на світогляд здобувачі освіти,на сприйняття ними своєї суспільної ролі, на уявлення про значення навчання у нашому житті.

Завдяки такому підходу батьки можуть повною мірою включитися до навчального процесу. Це дозволить визначити спільне бачення траєкторії розвитку дитини, чітко усвідомити права та обов'язки одне одного, мінімізувати загрозу виникнення непорозумінь. Партнерські взаємини між вихователем, та батьками дають можливість оперативно реагувати на актуальні виклики та проблеми, а саме відстежувати зміни у поведінці дитини, краще розуміти її вподобання та життєві орієнтири.

Рівноправність взаємин між педагогом та родиною дитини дозволяє зменшити ризик виникнення конфліктних ситуацій. А якщо суперечності все ж виникнуть, їх завжди можна розв'язати конструктивно, знайшовши компромісне рішення. Така модель взаємодії дорослих неодмінно стане взірцем для здобувачів освіти. Саме завдяки педагогіці партнерства такі поняття, як толерантність, співчуття та свобода вибору можуть стати основоположними для нашого суспільства.

Співпрацюючи, допомагаємо одне одному.

Людина нерозривно пов'язана із соціумом. А його успішний розвиток залежить від дотримання прав і свобод кожної людини. Тож і в ЗДО батьки та педагоги можуть допомагати одне одному краще розуміти інтереси, потреби та можливості дітей. Це дозволить обрати найбільш ефективну модель співпраці та підготує дітей до самостійного життя. Педагоги можуть допомагати батькам відкривати нові таланти дітей, стимулювати їхні інтереси та освітні можливості. А батьки як найперші вчителі дитини, здатні допомогти знайти з нею спільну мову.

Взаємодія між педагогами та батьками в рамках педагогіки партнерства включає такі елементи:

- Постійна комунікація, проведення спільних заходів яка дозволяє оперативно реагувати на будь-які зміни та проблеми (створення чатів чи груп у соціальних мережах та месенджерах,).
- Неформальне спілкування (спільне святкування визначних подій та свят, які мають важливе значення для життя дітей та закладів освіти).
- Усебічну допомогу й участь батьків у організації та проведенні свят, тематичних заходів.
- Участь батьків у навчальному житті своїх дітей (добровільна допомога під час створення навчальних матеріалів та формування освітнього середовища, обмін життєвим та професійним досвідом).

Ефективні форми налагодження партнерських взаємин.

Створення освітнього середовища, яке засноване на принципах педагогіки партнерства, – справа не надто складна. Але вона потребує чіткої та цілеспрямованої взаємодії всіх учасників навчального та пізнавального процесу, а також усвідомлення ними важливості досягнення спільної мети. Пропонуємо пригадати кілька дієвих форм налагодження партнерських взаємин педагогів з батьками.

Навчальний тренінг – це форма активної взаємодії педагога та батьків, завдяки якій учасники отримують нові корисні знання та формують позитивний досвід вирішення нагальних проблем. Він ґрунтується на постійній взаємодії учасників

задля пошуку відповідей на важливі запитання. Крім того, тренінги базуються на принципах рівноправності та партнерства, що дозволяє краще розвивати педагогічні можливості батьків.

Педагогічний практикум – це спосіб розвитку педагогічного мислення у батьків, під час якого можна ознайомитися з найбільш ефективними стратегіями розв'язання педагогічних ситуацій. Наприклад, учасники мають змоделювати конфліктну ситуацію (яка може відбутися у реальному житті) та знайти способи її вирішення. Водночас кожен учасник має висловити власне бачення суті проблеми.

Круглий стіл – обговорення, яке проводиться з метою обміну думками задля вирішення конкретних проблем. Завдяки таким зустрічам можна краще зрозуміти позиції одне одного, детально розглянути нагальні проблеми, висловити власні зауваження та аргументи.

Ділова гра – форма спільної роботи педагогів та батьків, коли учасники, виконуючи певні ролі, спільно знаходять оптимальні варіанти вирішення проблемної ситуації. Вона може бути організована у змагальній формі, але не має створювати атмосферу протистояння. Такі ігри формують позитивний досвід вирішення реальних проблем у різних ситуаціях.

Дискусія – традиційна, але дієва форма взаємодії з батьками, коли всі учасники активно висловлюють свою позицію щодо проблемного питання, аргументовано її відстоюють, конструктивно критикують думки колег та спільними зусиллями знаходять компромісні варіанти вирішення питань. Під час таких обговорень усі присутні можуть знайти спільну мову.

Індивідуальні зустрічі – дозволяють обговорити важливі питання, які стосуються життя, виховання та навчання кожної дитини. Це дає можливість предметно вивчити успішність здобувачів освіти, оцінити його успіхи та визначити проблемні точки у навчальному процесі.

Педагогам потрібно ділитись власними ідеями та напрацюваннями з колегами, обмінюватись досвідом, впроваджувати сучасні інноваційні методики щоб кожний заклад освіти в Україні стала осередком співпраці та порозуміння. Підвищувати рівень довіри між педагогами і батьками.

Список використаних джерел та література

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція 2021
2. Виховуємо з любов`ю. *Дошкільне виховання.* 2022. №12.
3. Рибальченко І.М. Взаємодія з батьками. Харків : Основа, 2007. 208 с. 18.
4. Стосунки батьків та дітей у сучасній родині та формування педагогічної культури батьків. *Позакласний час.* 2011. №2. С. 38 – 40
5. Програма формування педагогічної культури батіків [Текст] / за ред. В. Г. Постового. Київ: ДЦССМ, 2003.
6. Чулюк-Заграй О. Трикутник партнерства: педагоги – діти – батьки. *Особистість. 2015. №15. С.9*

Поляк Олександра,
доцент кафедри педагогіки, психології
та теорії управління освітою
КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат наук з державного управління

Менеджмент інновацій закладів освіти в умовах російсько-української війни

Російсько-українська війна кардинально змінила менеджмент закладів освіти України. Для розуміння тези варто звернути увагу на тлумачення поняття «менеджмент». На сьогодні відомим є наступний зміст категорії, який важливо розуміти як набір зв'язків. Так, Пітер Друкер «менеджмент» визначає як – вид діяльності – перетворення – продуктивна група [4]; А. П. Черниш як – розділ науки – предмет/об'єкт вивчення – проблеми – методи дослідження [18]; О. О. Бабакова як - прогрес – ресурси – людські дії – зміни [1]; Т. В. Штерма та інші як – орган або апарат управління – процес управління – категорія працівників управління – функція (вид діяльності) – наука і мистецтво управління [19].

Розмаїття наукових поглядів дозволяє визначити діапазон явища, його важливість в цілому та для системи освіти зокрема. Адже від 2022 року у правову норму статті 74 закону України «Про освіту» введено поняття «освітній менеджмент» [9].

Щодо «інновації» та «інноваційної діяльності», то зацитуємо найбільш відоме висловлювання, що належить Е. Роджерсу: «Інновації – це ідея, яка є новою для конкретної особи» або «інновації – це цілісна теоретична, технологічна і методологічна концепція оновлення педагогічної діяльності, що забезпечує її вихід на вказаний рівень». А інноваційна діяльність, на думку В. Ткаченка, завжди перебуває у відносинах боротьби протилежностей з оптимальним функціонуванням» [5].

Для аналізу інновацій у менеджменті закладів освіти в умовах війни звернемо увагу на стан окремих його елементів (менеджменту) як явища через представлені в наукових тлумаченнях поняттях: *діяльність – проблеми — ресурси – процес управління.*

Діяльність. І. Химич зауважує наступне: широкомасштабна війна в країні перенесла на перше місце ті інноваційні «продукти», які, в своїй більшості, відображаються в її обороноздатності, а також зможуть значно підтримати нормальне життя громадян за таких умов. Тому можна із упевненістю зазначити, що *інноваційна діяльність* в Україні перебуває на новому етапі свого розвитку й трансформації, що, передусім, відображається в застосуванні нових напрямів інноваційних проєктів, стратегій, планів та завдань для всіх стратегічних сфер і галузей держави [17].

Інноваційно-стратегічним видом діяльності для системи освіти від 2022 року став безпековий фактор функціонування закладів освіти в умовах війни, що слід вважати частиною стратегії обороноздатності держави. Якою має бути управлінська діяльність засновників та керівників закладів освіти в таких умовах свідчить в тому числі лист Міністерства освіти і науки України від 10 січня 2025 року [8], в якому зазначено про нове будівництво укриттів; реконструкцію, капітальний ремонт укриттів; завершення проєктів, розпочатих у 2024 році. Тенденція будівництва укриттів у 2025 році є інноваційною, оскільки Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України затвердило проєкт нових державних будівельних норм (ДБН) "Захисні споруди цивільного захисту" (ДБН В.2.2-5:2023), які набрали чинності ще від 01 листопада 2023 року.

Проблеми. Щодо проблем як елементу менеджменту в освіті, то їх ідентифікують у різних аспектах. Так, А. Руденко узагальнює: зруйновані школи, евакуація, вимушена зміна формату навчання, постійна небезпека — війна не лише

ускладнила доступ дітей до освіти, а й призвела до серйозних освітніх втрат. Ці втрати — це не просто пропущені уроки чи недоотримані знання, але й втрата мотивації, психологічний тиск, труднощі із соціалізацією та недоотримання ключових навичок, необхідних для успішного дорослого життя [13].

Державна служба якості освіти України за підтримки ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти» провела дослідження освітнього процесу за перший рік війни. Станом на початок 2023 року в опитуванні взяли участь 150 шкіл з усіх областей України. Переважна кількість респондентів — батьки. Проте більшість показників і тверджень базуються на відповідях директорів шкіл [15].

Керівники закладів освіти ідентифікують такі проблеми:

- адаптація навчального процесу в умовах дистанційної освіти (наприклад, близько 30% учнів не мають постійного доступу до уроків онлайн. Найбільше таких дітей — на Півдні України);

- недостатня адаптованість форм та методів роботи педагогів до дистанційного навчання (лише 31% педагогів у містах і 28% у селах організовують роботу учнів у групах);

- втрати в матеріально-технічному забезпеченні (25% педагогів досі не забезпечені робочим комп'ютером, а 20% не мають доступу до інтернету в школі) тощо.

В. Статівка звертає увагу, що, незважаючи на воєнні умови в Україні, користувачі освітніх послуг вимагають продовжити реформи Нової української школи та розробити необхідні документи, рекомендації, курси для педагогів; як швидко і якісно компенсувати освітні втрати, що відбулись як у ризиконебезпечних умовах пандемії, так і в воєнних умовах. Через те пропонується розробити стратегію компенсації освітніх втрат здобувачів освіти на рівні держави, окремої громади, закладу освіти та класу [16]

Інноваційною в дражливому для суспільства форматі є проблема/пропозиція, як зауважує згадана дослідниця розробити алгоритми дій та здійснювати періодичні тренування з працівниками закладів освіти та здобувачами освіти. Серед таких алгоритмів слід зазначити головні, тобто ті, що найбільше хвилюють батьків: дії у разі надзвичайних ситуацій (в разі ядерної катастрофи, застосування хімічної, біологічної зброї; техногенних катастроф із викиданням або загрозою викидання небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин; у разі природних катастроф); дії у разі виявлення невідомих предметів, підозрілих об'єктів або вибухонебезпечних предметів; дії під час підвезення дітей до закладів освіти в умовах воєнного стану в шкільних автобусах; дії у разі переміщення дітей до укриття, супроводження та перебування разом із дітьми в укритті, надання потрібної допомоги тощо [там само].

У контексті зазначеного щодо проблеми освітніх втрат варто відзначити інноваційний підхід у менеджменті КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти», який чи не вперше в Україні у 2024 році провів серію вебінарів на тему всіх видів втрат: освітніх – методичних – психологічних – управлінських – виховних [6, 7].

*Ресурси***.** Поняття «ресурси» (англ. resources) *все, що можна використати для виробництва благ для задоволення потреб людини, що включає* природні і людські ресурси. Застосування ресурсів в освітньому менеджменті регулюють: статті 30 і 41 Закону України «Про освіту» та стаття 52 Закону України «Про повну загальну середню освіту». У першому з названих регулюються процедури формування закладами освіти «загальнодоступних ресурсів з інформацією про свою діяльність» [9], а в другому - ресурсне (інформаційне, науково-методичне, матеріально-технічне) забезпечення [10].

Щодо інноваційного розуміння «ресурси», то наука ще від середини XX століття обґрунтовує ключовим ресурсом – людину/фахівця/професіонала, пропонуючи поняття «людські ресурси». Так, вікіпедія фіксує: економіст Джон Коммонс використав термін «людський ресурс» у своїй книзі 1893 року «Розподіл

багатств» (англ. The Distribution of Wealth), але далі його не розвинув. Поняття «людського ресурсу» було у вжитку впродовж 1910-20-х років у тому розумінні, що робітників сприймали як вид капітальних активів. Уперше в сучасному розумінні поняття «людський ресурс» використав економіст Едвард Бакке у своїй доповіді 1958 року.

Стаття 5 Закону України «Про освіту» застосовує поняття «людський потенціал», зокрема, пункт 1: освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави [9].

Професійний розвиток педагогів як «людського ресурсу» в освітньому менеджменті є в центрі уваги досліджень системи післядипломної педагогічної освіти [11]. Це важливо, зауважує М. В.Пахомова у контексті реалізації Програми розвитку ООН (ПРООН), яка запропонувала світовому загалу індекс людського розвитку, що сьогодні є визнаним як інтегральний показник стану соціально-економічного розвитку країн. Ще у 1995 році в Україні був оприлюднений звіт про людський розвиток, який був першим серед країн СНД. Рівень освіти є одним з основних статистичних показників поруч з середнім доходом людей та станом здоров'я, що є складовими рівня успішності розвитку країн світу. Вітчизняна методика розрахунку індексу людського розвитку спирається на низку показників, серед яких освіта є також одним з основних аспектів людського розвитку. Індекс освіти в Україні традиційно має найвище значення з усіх складових. Це пояснюється високим рівнем писемності дорослого (15 років і старше населення) − 99,7% тощо [там само].

*Процес управління***.** Проаналізовані окремі інноваційні чинники: *діяльність – проблеми – ресурси* - як елементи менеджменту визначають потребу зміни процесу управління. Адже менеджмент як процес управління являє собою інтеграційний процес, за допомогою якого професійно підготовлені фахівці менеджери формують організації та управляють ними шляхом постановки цілей та розробки способів їх досягнення [19].

Отже, процес управління закладами освіти залежить від поставлених цілей. Цілі є обов'язковою частиною стратегій. Стратегія розвитку визначає місію, візію та цілі діяльності закладу освіти, умови, які необхідні для їх досягнення, пріоритети та кроки, які керівництво й педагоги планують здійснити для досягнення визначених цілей, відповідно до принципів освіти та підготовки учнів до майбутнього життя [14].

Стаття 5, пункт 4 Закону України «Про освіту» застосовує поняття «стратегія розвитку освіти України», що є складовою державної політики у сфері освіти. Однією з цілей Стратегії сталого розвитку України до 2030 року відповідно до Указу Президента України є: забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх [12].Таким чином, процеси управління закладом освіти мають здійснюватися на основі інноваційних стратегій як базових документів держави та розробки власних стратегій кожного окремого закладу освіти зокрема залежного від пріоритетного напряму діяльності на локальному рівні.

Висновки.

Проаналізовані елементи менеджменту: *діяльність-проблеми-ресурси-процеси* з точки зору інноваційних підходів з опертям на сучасний стан в освітньому менеджменті в умовах російсько-української війни є свідченням коректності наукових поглядів про структуру явища. Попри те, що виокремлені для аналізу елементи є частинкою бачення поняття «менеджмент» чотирьох різних наукових поглядів, простежується можливість їх поєднання для позиціювання явища в освітньому середовищі та розуміння його сутності педагогічним персоналом закладів освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Бабакова, О.О. (2011). Сучасні погляди на педагогічний менеджмент. URL.: https://surl.li/bcpbhi (дата звернення: 01.03.2025).

2. Зайченко О.І., Кузнецова В.І. Управління людськими ресурсами: навч. пос. /за наук.ред. О.І.Зайченко. Івано-Франківськ, «Лілея НВ», 2015. 232 с. URL.: http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/navichki_pracevlasht/uprav_l_resurs.pdf (дата звернення: 02.03.2025).

3. З 1 листопада діятимуть нові будівельні норми щодо укриттів/ (2023). URL.: https://jurliga.ligazakon.net/news/221597_z-1-listopada-dyatimut-nov-budveln-normi-shchodo-ukrittv (дата звернення: 01.03.2025).

4. Менеджмент: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. /За ред. Г.В.Щокіна, М.Ф.Головатого, О.В.Антонюка, В.П.Сладкевича. К.: МАУП, 2007. 816 с. URL.: https://surl.li/mviebs (дата звернення: 07.03.2025).

5. Менеджеру інноваційної діяльності у сфері освіти: навч.-метод. посіб.. /За заг.ред. С.В.Кириленка. Київ-Чернівці: Букрек, 2024. 408 с.

6. Поляк О.В. Інноваційність підходу для формування управлінської компетентності сучасних керівників закладів освіти //Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти: збірник наукових статей / За заг. ред. Г.Л.Єфремової. Суми, 2021. С. 460-466. URL.: https://surl.li/wwsvxp (дата звернення: 17.02.2025).

7. Поляк О.В. Управлінські втрати: ідентифікація в освітньому менеджменті. EXPERIMENTAL AND THEORETICAL RESEARCH IN MODERN SCIENCE. 7 th International Scientific and Practical Conference TORONTO, CANADA. October 16-18, 2024. Pp. 98-106. URL.: https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/view/16-18.10.2024/230 (дата звернення: 19.02.2025).

8. Про облаштування укриттів: лист МОН України від 10.01.2025 р. № 1/586-25. URL.: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/93880/ (дата звернення: 05.03.2025).

9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 05.03.2025 р. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n442 (дата звернення: 04.03.2025).

10. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. Дата оновлення: 17.11.2024 р. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 02.03.2025).

11. Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 28 жовтня 2016 р. / за заг.ред. В. В. Олійника. К.: УМО НАПН України, 2016. 601 с. https://surl.li/cgpetf URL.: (дата звернення: 21.02.2025).

12. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text (дата звернення: 05.03.2025).

13. Руденко А. Що робити з освітою в Україні: освітні ГО про проблеми і рішення під час війни. https://rubryka.com/article/shho-robyty-z-osvitoyu-v-ukrayini/ URL. (дата звернення: 03.03.2025).

14. Ренькас Б.М. Формування стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти. URL.: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=6248. (дата звернення: 28.02.2025).

15. Самостійне навчання та не адаптовані до онлайну методи викладання: головні проблеми українських шкіл. (2023). URL.: https://osvitoria.media/experience/samostijne-navchannya-ta-neadaptovani-do-onlajnu-metody-vykladannya-golovni-problemy-ukrayinskyh-shkil/ (дата звернення: 03.03.2025).

16. Статівка, В. (2023). Особливості управління навчальним процесом в умовах воєнного стану як складова професійної діяльності педагога. URL.:

https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B0.pdf (дата звернення: 06.03.2025).

17. Химич, І. (2023). Особливості інноваційної діяльності в Україні в умовах війни. URL.: https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/84/1222.pdf. (дата звернення: 05.03.2025).

18. Черниш А.П. Менеджмент освіти: Навчальний посібник. К.: Видавництво «Університет» КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. 49 с.

19. Штерма, Т.В., & Лазоряк, А.В., Семіген, А.С. (2015). Розвиток сучасного менеджменту як системи управління. URL.: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Economic-visnik-5-2015-35.pdf (дата звернення: 01.03.2025).

Пюро Світлана,
вихователь Центру розвитку
дитини "Дивосвіт"
м. Славута
Хмельницька область

Забезпечення якості організації освітнього процесу під час воєнного стану

Анотація. *У статті розкрито про забезпечення якості організації освітнього процесу під час воєнного стану. Про нормативно-правове забезпечення, забезпечення доступу до освіти, адаптацію змісту освіти, оцінювання якості освіти, підтримку педагогів і дітей, інфраструктурні зміни та безпеку, міжнародну допомогу та співпрацю, забезпечення рівного доступу до освіти.*

Ключові слова*: воєнний стан, освітній процес, адаптація, забезпечення, педагоги, діти.*

Воєнний стан значно впливає на всі сфери життя суспільства, зокрема й на систему освіти. Збройні конфлікти, вимушене переселення, руйнування інфраструктури та психологічний стрес створюють серйозні виклики для організації навчального процесу. В цих умовах особливо важливим є забезпечення якості освіти, що передбачає гнучку адаптацію до змін, використання сучасних технологій та підтримку всіх учасників навчального процесу.

Забезпечення якості організації освітнього процесу під час воєнного стану є надзвичайно складним і важливим завданням, оскільки війна створює численні виклики для системи освіти. У цих умовах необхідно адаптувати освітні методи, організацію навчання та підтримку вихователів..

Основна мета цієї статті – розглянути ключові виклики, які постають перед освітньою сферою під час воєнного стану, та визначити ефективні шляхи забезпечення якості освіти в складних умовах.

Із метою забезпечення необхідних умов для розвитку особистості слід передбачити оптимальне поєднання різних видів і форм організації ігрової, рухової, пізнавальної, предметно-практичної, комунікативно-мовленнєвої, художньої діяльності у чергуванні з побутовими процесами. Послідовність, тривалість, частотність залучення дітей до різних видів діяльності регулюються з урахуванням певних умов: віку дітей, погоди, місця проведення, характеру попередньої та наступної діяльності. При цьому значна увага має приділятись оптимальній руховій активності.

З метою надання допомоги педагогічним працівникам з питань виконання програм із дошкільної освіти в умовах воєнного стану, забезпечення належної взаємодії педагогів з дітьми та батьків вихованців (налагодження зв’язку, організації

освітньої діяльності педагога з вихованцями, підтримки дітей та їх батьків) Міністерством освіти і науки України від початку воєнного стану пропонуються корисні матеріали, що допоможуть якісно організувати роботу з дітьми раннього та дошкільного віку.

Першочерговими завданнями ЦРД у воєнний час є:

- налагодження ефективної комунікації учасників освітнього процесу;
- відновлення освітнього процесу;
- зарахування до закладу дітей раннього та дошкільного віку із числа внутрішньо переміщених осіб за місцем тимчасового проживання;
- організація освітнього процесу в ЦРД для всіх дітей;
- своєчасне надання керівником ЦРД запиту до засновника щодо наявності проблем і можливих шляхів їх вирішення;
- створення у ЦРД безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу;
- створення умов для підвищення фахового рівня педагогічних працівників щодо організації освітнього процесу за дистанційною та змішаною формами організації освітнього процесу й надання педагогічної підтримки дітям раннього та дошкільного віку, у тому числі й з особливими освітніми потребами, їхнім батькам.

Організація освітньої роботи з дітьми з особливими освітніми потребами має бути спрямована на реалізацію індивідуальної програми розвитку дитини, через надання рекомендацій батькам спеціальними педагогам (логопедом, психологом) шляхом використання різних засобів комунікації, а саме:

- розміщення завдань та рекомендацій на сайті закладу;
- створення груп із батьками у соціальних мережах (Viber).

Також необхідна психологічна підтримка таких дітей.

Важливо, щоб вихователі забезпечили всебічний розвиток дитини через взаємодію з батьками вихованців. Зокрема, педагогічні працівники можуть проводити бесіди і розмови з дітьми, разом з ними спостерігати за об’єктами і явищами довкілля, проводити дидактичні, рухливі (малої і середньої рухливості), конструкторсько-будівельні ігри, давати трудові доручення, організовувати різноманітну самостійну діяльність, працювати над розвитком навичок самообслуговування та ін.

Освітня діяльність ЦРД «Дивосвіт» має бути організована у партнерській взаємодії педагогів і батьків вихованців та орієнтуватись на фізичний і пізнавальний розвиток.

Забезпечення якості організації освітнього процесу в умовах воєнного стану в ЦРД «Дивосвіт» є важливим завданням для збереження та розвитку дітей та підтримки їхнього психологічного стану в складних умовах. Це вимагає адаптації методів навчання та виховання до змін, зокрема через обмеження фізичної безпеки та труднощів у доступу до ресурсів.

Робота з дітьми, яка може проводитися батьками за рекомендаціями педагогів, має передбачати використання:

- різних видів праці (у природі, самообслуговування, господарсько-побутова, ручна/художня);
- дослідів та спостережень на майданчику, вулиці, у куточку природи, самостійної ігрової, художньої, рухової, пізнавальної, комунікативної діяльності;
- індивідуальної роботи з окремими вихованцями чи підгрупами по 2-4 дитини за різними змістовими напрямами освітньої роботи;
- читання, розповідання, інсценування творів художньої літератури, бесіди на морально-етичні, побутові, особистісні теми.

Для забезпечення оптимальної рухової активності дітей необхідно пам’ятати про активний руховий режим, який передбачає послідовності й тривалості різних форм роботи, пов’язаних з руховою активністю: ранкова гімнастика, рухливі ігри, спортивні вправи, прогулянки та ін.

В умовах війни педагогічні працівники мають бути повноцінно надавати освітні, інформаційні, консультаційні послуги сім'ям, які виховують дітей раннього та дошкільного віку. Саме тому питання організації комунікації з учасниками освітнього процесу посідає ключове місце. В умовах військових дій, найбільшої актуальності набувають системи комунікації з дітьми, їхніми батьками, сім'ями, педагогам, що дає змогу встановити швидкий обмін інформацією.

Основні аспекти забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО від час воєнного стану:

1.Безпека дітей та вихователів.

З огляду на можливі небезпеки (обстріли, евакуація) важливо, щоб приміщення закладу відповідало вимогам безпеки: укриття, захист від зовнішніх загроз. Вихователь повинен створити стабільне та підтримуюче середовище для дітей, знижуючи рівень стресу і тривожності.

2.Інформаційна та комунікативна підтримка.

Співпраця з батьками: батьки є ключовими партнерами в умовах воєнного стану. Важливо організувати канали комунікації з ними для оперативного обміну інформацією, рекомендаціями, а також підтримка дітей вдома.

3.Психологічна допомога.

Надання психологічної допомоги: діти особливо в умовах війни, можуть переживати стрес, тривогу, страх. Вихователі мають використати методи підтримки емоційного благополуччя дітей, створюючи довірливу атмосферу, допомагаючи дітям справитися з емоційними переживаннями.

4.Фізичне і емоційне відновлення.

Підтримка здоров'я дітей: враховуючи можливі стресові ситуації та проблеми з доступом до медичних послуг, необхідно організувати заходи для підтримки фізичного та емоційного здоров'я дітей, включаючи регулярні фізичні вправи, заняття для зниження стресу.

В умовах воєнного стану основним завданням є забезпечення безпеки, підтримки, емоційного та психічного здоров'я дітей, а також збереження гнучкості та адаптивності освітнього процесу для збереження його якості.

Список використаних джерел та літератури

1. Іванова Т. О. (2022). Освітній процес в Україні в умовах воєнного стану: виклики та перспективи**.** Київ: Наукова думка.

2.Петрова О. М. (2023). Забезпечення якості освіти під час війни: проблеми та шляхи вирішення**.** Харків: ХНУ.

3.Жукова С. М. (2021). Інноваційні технології в організації освітнього процесу в умовах війни**.** Львів: Видавництво університету.

Регула Тетяна,
директор Судилківського ліцею,
учитель-методист
Береговська Наталія,
заступник директора з виховної роботи
Судилківського ліцею
Судилківської сільської ради Шепетівського
району Хмельницької області,
учитель-методист

Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення

***Анотація**. Безпечне та здорове освітнє середовище – це умови, що сприяють всебічному розвитку дитини, враховуючи її фізичне, емоційне, інтелектуальне та соціальне благополуччя. Створення безпечного та здорового освітнього середовища є одним із пріоритетних завдань сучасних освітніх закладів, особливо в умовах воєнних дій. Реалізація цього завдання вимагає спільних зусиль керівників освітніх закладів, педагогічних працівників, батьків, дітей, а також громадськості. Особлива увага повинна приділятися безпеці будівель освітянських закладів. Організація безпечного та здорового освітнього середовища, облаштування укриттів стають одними з найважливіших завдань для адміністрації закладів освіти. В умовах війни в Україні здоров'я громадян є одним із ключових пріоритетів національного розвитку. З цієї причини школи стикаються з необхідністю зміцнення й збереження здоров'я дітей.*

***Ключові слова**: освітнє середовище, умови воєнного стану, здоров'язбережувальна освіта, безпечні умови.*

Українська спільнота сьогодні знаходиться в небезпеці. Найбільш вразливою є освіта. Сьогодення висуває низку актуальних завдань для освітньої галузі України. Серед них варто виокремити такі, як гарантування рівного доступу до освіти та освітніх ресурсів, забезпечення безпеки різного типу для всієї освітньої інфраструктури, надання психологічної підтримки й організація ефективної психолого-педагогічної взаємодії, а важливою складовою є створення умов для безпечної освіти дітей. Мета створення шкільного безпечного та здорового освітнього середовища – мінімізувати негативні явища воєнного стану в освітньому закладі, забезпечити дітей якісними освітніми послугами, створити умови запобігання наслідків негативного впливу на дітей зовні.

Сьогодні освітні заклади, незважаючи на воєнний стан, продовжують працювати, забезпечуючи розвиток дітей і докладають максимум зусиль для створення безпечного та здорового освітнього середовища, незалежно від форми навчання. Основна мета їх діяльності в умовах сьогодення полягає в сприянні розвитку талантів і творчих можливостей дітей, організації безпечного простору та наданні доступу до якісної освіти.

Під час військових дій та ще тривалий час після їх закінчення заклади освіти в Україні працюватимуть у нових для себе вимогах до безпечного освітнього середовища. З початком нового навчального року у кожному закладі освіти індивідуально було ухвалено рішення щодо організації освітнього процесу – очно, дистанційно чи у змішаному форматі. Це рішення залежало зокрема від безпекової ситуації, наявності, стану та місткості укриття та від результатів обстеження школи спеціальними комісіями.

Сьогодні найгострішим та найважливішим питанням під час воєнного стану для закладів освіти в Україні є створення умов для безпечного та здорового освітнього середовища. На виконання «Концепції безпеки закладів освіти», схваленою

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 №301-р, у закладі організовано безпечний освітній простір: облаштовано укриття, Клас безпеки, навчальні приміщення; розроблено та ухвалено Кодекс безпечного освітнього середовища. І тому, усі питання, що об'єднує організація безпечного та здорового освітнього простору у ліцеї, – одне з найголовніших завдань для нашого закладу.

Основними ідеями сучасної освіти, що підтримуються і поширюються Міжнародною організацією ЮНІСЕФ, є ідеї забезпечення прав, свобод та інтересів дітей, представлені в концепції програми «Школа доброзичливого ставлення до дитини» («Child-friendly schools»). Вже ні для кого не таємниця, що суспільний запит спрямований на школу, яка є не тільки місцем, де дітей навчають, а, насамперед, простором для їхнього повноцінного розвитку, осередком успішних, креативних і щасливих людей. Такий омріяний навчальний заклад можливий лише в атмосфері фізичного комфорту, сприятливого соціального та психологічного клімату, що підтримує особистість, яка розвивається, вчасно реагує на її потреби та з повагою ставиться до її особливостей.

Створення такої ефективної системи освіти є завданням складним і надзвичайно відповідальним. Тому для освітян важливо мати дієвий інструментарій для цієї роботи. Ним може стати документ закладу «Кодекс безпечного та здорового освітнього середовища». Головною метою кодексу у закладі є навчання дітей і дорослих безпечній взаємодії у освітньому процесі, а також захист усіх учасників освітнього процесу від насильства та зловживань з боку оточуючих. Він реалізується завдяки розробці та запровадженню закладом освіти критеріїв безпеки дітей і дорослих, знайомству з особливостями функціонування безпечного освітнього середовища. Водночас Кодекс передбачає навчання здобувачів освіти, батьків, працівників освітніх закладів правилам безпечної поведінки особистості, формування навичок уникнення потенційних ризиків і небезпек, а також навичок подолання труднощів у власному житті та сприяє створенню безпечного та здорового освітнього середовища, ознаками якого є: толерантність, довірливі стосунки, взаємодопомога, емоційна рівновага й комфорт, взаємоповага, унеможливлення насильства, мінімізація ризиків і небезпеки учасників освітнього процесу в умовах воєнного часу, спільна цілеспрямована діяльність учителів, учнів, батьків і громадськості.

Адміністрація та колектив освітнього закладу прикладає багато зусиль для створення безпечного та здорового освітнього середовища. В навчальному закладі створюються усі необхідні умови для навчання, успішної соціалізації та гармонійного розвитку дітей і підлітків із наголосом на питаннях захисту життя і здоров'я, а ключовим питанням в сучасних реаліях є збереження життя учасників освітнього процесу, психологічна підтримка учнів, навчання важливих для життя компетентностей.

Безпечне та здорове освітнє середовище в педагогічному контексті означає створення умов, що сприяють всебічному розвитку дитини, враховуючи її фізичне, емоційне, інтелектуальне та соціальне благополуччя. Це передбачає забезпечення фізичної безпеки, формування емоційно позитивного й підтримувального клімату, розвиток соціальних навичок та здатності до співпраці. Важлива роль у цьому контексті належить педагогам, які повинні мати відповідні компетенції та особистісні якості для підтримування такого середовища. Педагогічний колектив ліцею пройшов навчання з надання першої невідкладної допомоги дітям та тренінги, зорієнтовані на практичні методичні поради вчителям щодо роботи з дітьми в умовах стресу; є напрацьовані алгоритми роботи з батьками у разі ймовірних надзвичайних ситуацій, дій школи за таких умов, зокрема проведення евакуації, комунікації з учасниками освітнього процесу, вмісту дитячого наплічника тощо; педагогічний колектив готовий (за необхідності) змінювати форми організації освітнього процесу та форми здобуття освіти; досвід та практики попередніх років показали, що ми готові швидко переходити на онлайн-навчання; організовано ведення електронних журналів; проведено уроки ментального здоров'я із запрошенням психологів волонтерської

організації психологічної підтримки та практичного психолога ліцею; проводяться практичні тренування персоналу та учнів щодо злагоджених дій в екстремальних і надзвичайних ситуаціях; здійснюється застосування здоровязберігаючих технологій на уроках та в позаурочний час; проводяться заходи щодо недопущення всіх видів насильства (булінгу): психолого-педагогічні семінари, залучення спеціалістів для вирішення складних ситуацій, співпраця з батьками, робота Ради профілактики правопорушень, проведення соціально-психологічною службою різноманітних виховних заходів, які вчать взаємодіяти учнів між собою); існують чіткі механізми реагування на прояви насильства і знущання.

Для організації безпечного та здорового освітнього середовища в школі важливо звернути увагу на готовність саме педагогічних колективів і персоналу до швидкого реагування, знання педагогічними працівниками плану дій в екстремальних ситуаціях та порядку надання допомоги собі та іншим. Працівники закладу повинні володіти навичками надання домедичної та психологічної допомоги дитині або дорослому, мати чіткий алгоритм дій.

Як бачимо, поруч із дитиною мають бути безпечні дорослі - персонал закладу, її батьки. Адже безпека дитини - це широке поняття, яке можна описати формулою:

Безпечне місце + Безпечний дорослий = Дитина у безпеці

Безпечне місце: прогнозоване для дитини - вона має повну інформацію, що з нею відбуватиметься, хто там буде і яка роль присутніх, так само вона розуміє, що чекають від неї; максимально підготовлене для взаємодії; тут не відбувається жодного насильства над дитиною; тут фізично безпечно для дитини.

Безпечний дорослий: знає та враховує вікові й індивідуальні особливості дитини, а також її психологічний стан; взаємодіє з дитиною «на рівних»; уміє розпізнавати потреби дитини та забезпечує захист прав та інтересів дитини; ставиться доброзичливо до дитини та проявляє емпатію.

Дитина у безпеці: відчуває себе захищеною та перебуває у стані спокою; має контроль над власним життям — розуміє, що відбуватиметься, до кого може звернутися по допомогу, здатна диференціювати власні емоції та відтворювати події, що відбувалися з нею раніше; має уважну та турботливу дорослу людину поруч; не має об'єктивних і суб'єктивних загроз.

Коли дитина відчує себе в безпеці, рівень її тривоги знижується та «вмикаються» центри мозку, які відповідають за відтворення інформації та встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Важливо пам'ятати! Дитина лише тоді відчуватиме себе в безпеці, коли за нею доглядатиме безпечна доросла людина, коли житиме в безпечних стабільних умовах і коли знатиме, що таке безпечна поведінка, і вмітиме безпечно поводитися.

Як уже було зазначено, в умовах війни та реформ в Україні одним із пріоритетів національного розвитку є здоров’я громадян. Відповідно, основною проблемою сьогодення стає зміцнення й збереження здоров’я дітей. Ефективність роботи освітніх закладів має вимірюватися не лише якістю освіти, але й турботою про їх здоров’я. Завдання закладу, який втілює концепцію здоров’язбережувальної освіти, полягає у створенні унікального освітнього середовища, яке сприяє формуванню й розвитку в дітей культури здоров’я та важливих компетентностей у його збереженні. Педагогічним працівникам у закладах освіти необхідно володіти базовими методами для зниження нервового напруження й тривоги в дітей, уміти переспрямовувати увагу як окремої дитини, так і групи дітей, зацікавлювати їх та покращувати їхній настрій, налаштовуючи на позитивні емоції. Зважаючи на реалії сьогодення, у закладі важливо об’єднати зусилля психологів, педагогів та батьків щодо проведення заходів з питань створення здорового та безпечного освітнього середовища, формування в учасників освітнього процесу культури недискримінаційної, ненасильницької, безконфліктної комунікації, здорового та безпечного способу життя, навичок збереження власного життя та здоров’я, а також запобігання небезпечній поведінці.

Зокрема, з учасниками освітнього процесу у ліцеї, проводиться профілактична робота щодо безпеки під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів, навичок безпечної поведінки в Інтернеті, роз'яснення основних причин, ознак булінгу в освітньому середовищі та оволодіння практичними методами оперативного реагування, запобігання таким ситуаціям.

Інформаційні матеріали щодо здорового та безпечного способу життя, розміщені на сайті закладу.

Виклики сьогодення потребують гнучкості та створення нових адаптаційних умов. Дана тема наразі є надзвичайно актуальною, адже кожен педагог потребує психологічної підтримки у розвитку стійкості та адаптивності в умовах війни, має плекати здатність проходити крізь життєві випробування, зберігаючи при цьому психічне здоров'я та особистісну цілісність. Психологічна стійкість та комфортна взаємодія між учасниками освітнього процесу в умовах війни є важливими.

Психологічна служба ліцею створює умови для успішної соціалізації та адаптації дитини, проводить роботу щодо інформованості дітей з питань жорстокого поводження, їх експлуатації та торгівлі людьми, булінгу (цькуванню), сприяє створенню в школі та вдома здорового психологічного клімату, попередження насильства в сім'ях.

У ліцеї розроблено критерії й показники забезпечення організаційно-педагогічних умов функціонування та розвитку безпечної школи у воєнний/повоєнний час: формування компетентностей безпеки в учасників освітнього процесу; надання домедичної допомоги, забезпечення психологічної підтримки здобувачів освіти; обізнаність здобувачів освіти щодо кіберзагроз та формування безпечної поведінки в Інтернеті; умови для інклюзивного навчання та підтримка здобувачів освіти до безпекових умов; впровадження аспектів безпечного освітнього середовища що сприятимуть збереженню життя і здоров'я учасників освітнього процесу; організація системного навчання учасників освітнього процесу діям в умовах надзвичайних ситуацій; перегляд та актуалізація освітніх програм з питань безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та домедичної допомоги, прав, свобод та обов'язків громадянина та впровадження соціально-емоційного навчання, здійснення інтеграція в освітній процес знань про психічне здоров'я; залучення до суспільно значущої діяльності, психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу; ефективне попередження та протидія негативним безпековим явищам в освітньому середовищі; створення безпечної інфраструктури закладу освіти. Вдосконалено науково-методичний супровід функціонування та розвитку безпечної школи у воєнний час шляхом проведення комплексу навчальних заходів з метою навчання дітей та учнівської молоді дотримуватися правил безпеки в умовах війни; надання домедичної допомоги, враховуючи вік дітей та індивідуальні особливості учнів; застосування цифрової безпеки здобувачів освіти.

Питання безпеки закладу освіти та забезпечення рівних, належних безпечних умов здобуття освіти та організації безпечного освітнього середовища є особливо актуальним у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та обумовлюється наявністю значних потенційних загроз безпеці кожної людини, які об'єктивно існують в оточуючому середовищі, а також реальної загрози, яку становлять ведення бойових дій на території нашої країни, техногенних аварій та природних катаклізмів.

А тому, у процесі моделювання безпечного та здорового освітнього простору повинні бути детально продумані такі аспекти, як структура, мобільність, безбар'єрність та доступність. І слід пам'ятати, що створення безпечного та здорового освітнього середовища є важливим аспектом сучасного навчання, що включає не лише фізичний комфорт, але й психологічний клімат. Це процес, що передбачає комплексний підхід до забезпечення благополуччя всіх учасників освітнього процесу. І безпечний освітній простір – необхідна передумова якісної освіти в умовах війни.

Створити безпечне освітнє середовище — одне з першочергових завдань закладу освіти, виконання якого має реалізувати право на безпечні та нешкідливі умови навчання в умовах війни. Тож цим мають займатися керівники закладів освіти, педагогічні працівники, батьки учнів, громадськість спільними зусиллями. До того ж, їм важливо опанувати основні правила безпечної поведінки та навчити цього дітей.

Безпечне та здорове освітнє середовище ліцею – це система заходів щодо попередження та запобігання негативних і кризових явищ, це постійний моніторинг виконання норм і правил за 15 протоколами безпеки учасників освітнього процесу:

1.Антибулінгова політика

1.1.Кібербулінг.

1.2.Запобігання та протидія фізичному, психологічному, сексуальному та економічному булінгу.

2.Безпечне перебування дітей у освітньому закладі, удома та громадських місцях, алгоритми дій у разі повітряної тривоги та інших надзвичайних ситуацій воєнного стану. Основи безпеки життєдіяльності.

2.1 Правила поведінки в надзвичайних ситуаціях природного та техногенного характеру, евакуація з небезпечних місць.

2.2. Алгоритм дій адміністративної групи закладу швидкого реагування.

2.3. Дії учасників освітнього процесу в разі будь-якої небезпеки.

3.Безпека дорожнього руху.

4.Безпека на водних об’єктах.

5.Безпека протипожежна.

6.Харчова безпека.

7. Мінна безпека.

8. Медична та перша домедична допомога.

8.1.Практичні заняття з фахівцями в Класі безпеки.

8.2.Консультативна допомога сестри медичної щодо стану здоров’я та проходження медогляду учнів і працівників ліцею, моніторинг стану здоров’я учнів і працівників ліцею.

9. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу.

9.1 Діагностика психологічного стану учасників освітнього процесу.

9.2.Заходи з корекції психологічної підтримки.

10.Адаптація учасників освітнього процесу в освітньому просторі.

10.1. Допомога батькам першокласників і нових учнів у налагодженні навчання з урахуванням безпекової ситуації.

10.2. Психологічна підтримка батьків учнів, взаємодія батьків учнів з педагогами, сестрою медичною та психологом.

10.3.Підвищення кваліфікації педагогів і медичного працівника з питань психологічної підтримки, попередження булінгу, домедичної підготовки та ін.

11.Гнучкий освітній процес, де враховується дистанційна, змішана, очна, сімейна, екстернатна, інклюзивна, індивідуальна форми навчання.

11.1 Складання гнучкого розкладу уроків з урахуванням безпекової ситуації.

11.2 Організація виховної роботи.

12.Безпека учнів в інтернеті. Висвітлення інформації щодо безпеки життєдіяльності на шкільному сайті та шкільній сторінці фейсбук.

13.Функціонування Укриття.

13.1 Створення умов перебування в Укритті.

13.2 Інструктаж всіх чергових працівників задіяних у функціонуванні Укриття.

14. Функціонування шкільного Класу безпеки.

14.1. Поповнення зон класу методичними й навчальними матеріалами.

14.2. Облаштування зон необхідним приладдям.

14.3. Проведення навчальних занять з учнями з урахуванням безпекової ситуації в онлайн та очному форматі.

15. Моніторинг реалізації протоколів безпеки шкільного освітнього простору.

Норми безпечного простору – це доцільне й продумане облаштування приміщень школи, чітко й зрозуміло сформульовані протоколи безпеки організації безпечного простору, налагоджена постійна взаємодія з усіма екстреними й соціальними службами, вчасне інформування й профілактична робота щодо безпекових ситуацій, зокрема в умовах воєнного часу, усіх учасників освітнього середовища, дієва система підвищення кваліфікації педагогів щодо надання домедичної допомоги та психологічної підтримки учнів, інструктажі всіх працівників школи щодо виконання вимог безпеки стосовно всіх учасників освітнього процесу; змістовний Паспорт безпеки закладу, який за необхідністю оновлюється.

Безумовно, важливим є питання облаштування укриттів. Вимоги та рекомендації щодо облаштування безпечного укриття у закладі освіти розробила Державна служба з надзвичайних ситуацій, а також надало Міністерство освіти і науки України. Ці рекомендації розроблено Державною службою якості освіти спільно з експертами ініціативи «Система забезпечення якості освіти», яка впроваджується в межах проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що реалізується компанією Alinea International за кошти Уряду Канади. Надані рекомендації стануть у нагоді під час створення умов для безпечного та здорового освітнього середовища у закладі і у очному, і у дистанційному, і у змішаному форматі навчання, а також допоможуть більш ефективно змінювати формати, в залежності від безпекової ситуації. Створення безпечного освітнього середовища особливо важливе для закладів освіти, які працюють за денною або змішаною формою навчання. Однією з передумов безпечного освітнього середовища в закладах освіти є наявність чітких процедур реагування та дій, ознайомлення з ними всіх працівників закладу та постійне відпрацювання правил зі здобувачами освіти. Важливо, щоб були складені протоколи безпеки – правил поведінки під час повітряної тривоги, евакуації та перебування у сховищах. Протоколи безпеки – це конкретні правила та процедури, яких мають дотримуватися вчителі та учні в закладах освіти за певних обставин. За результатами практичного досвіду впровадження протоколів безпеки можна надати такі практичні поради: не шукайте універсального рішення; при створенні означених документів кожна установа керується такими специфікаціями, як тип закладу, будівля та архітектурні особливості, одночасні ресурси й організаційна форма освітнього процесу; протоколи безпеки мають відповідати загальним рекомендаціям Державної служби з надзвичайних ситуацій; текст протоколу безпеки має бути написаний у стислій, зрозумілій для сприйняття учнями формі (Прикладом може бути алгоритм дій для вчителя під час сигналу «Повітряна тривога», розроблений Міністерством освіти і науки України).

А ще, успішним прикладом створення безпечного та здорового освітнього середовища є функціонування класу безпеки у ліцеї. Адже, його функціонування сприяє формуванню у здобувачів освіти здоров’язбережувальних компетентностей, знань правил пожежної, мінної безпеки та цивільного захисту, алгоритму дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, надання домедичної допомоги та сприяє систематичній підготовці дітей та молоді з питань цивільного захисту, особистої безпеки, здорового способу життя та формуванню навичок самозахисту і рятування в умовах надзвичайних ситуацій.

Усім відомо, що діти проводять значну частину часу в освітньому середовищі закладу освіти, вони навчаються налагоджувати контакти, формувати групи з однолітками, взаємодіяти з різними людьми й розв’язувати конфліктні ситуації. Отже, є нагальна і важлива потреба у створенні безпечного та здорового освітнього середовища у закладі освіти, що дає можливість захистити, убезпечити, запобігти наслідкам впливу на здобувачів освіти несприятливих чинників і виконати головне завдання для всіх дій працівників освіти - необхідність діяти в інтересах дитини.

Адже, безпечне, дбайливе, чуйне й передбачуване середовище допоможе дитині бути спокійнішою, уважнішою і як наслідок – успішною.

Таким чином, в сучасних умовах при створенні безпечного та здорового освітнього середовища, педагогічним працівникам слід працювати на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Адже, таке середовище є критично важливим для повноцінного розвитку дитини та збереження її фізичного й психологічного здоров'я.

Список використаних джерел та літератури

1. Лист Міністерства освіти і науки України від 23.08.2024 № 1/15281-24 «Про організацію 2024/2025 навчального року в закладах загальної середньої освіти».
2. Майбуття. ЛИПЕНЬ-СЕРПЕНЬ, 2024, №№ 13-16
3. Семенова Р. О., Музика О. Л., Корольов Д. К. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія. За ред. Р.О. Семенової. Київ-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2020. 197 с.
4. Москалик С. В. Створення безпечного освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти: методична розробка. Недогарки, 2022. 49 с.
5. Мартинець Л. А. Управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів у загальноосвітньому навчальному закладі : монографія. За ред. Л. А. Мартинець. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 408 с.
6. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. За заг. ред. Цюман Т. П. К., 2018. 56 с.
7. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. URL: https://sqe.gov.ua/wp- content/uploads/2022/08/Bezpechne_osvitnie
8. Безпека під час навчання: рекомендації щодо організації укриття. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-pid-chas-navchannya-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi- ukrittya
9. Дії вчителя під час повітряної тривоги: роз'яснення МОН. URL: https://pon.org.ua/novyny/9669-yak-diiaty-vchyteliam-pid-chas-povitrianoi-tryvogy-
10. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н.М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017

Руднєва Валерія,
директор ЗДО №6 «Білочка»
м. Шепетівка,
Хмельницька область

Стратегія успішної комунікації керівника

«Головне - не опускати руки
і продовжувати рухатися до своєї мети!»

На початку повномасштабної війни заклад дошкільної освіти №6 «Білочка» Шепетівської міської ради Хмельницької області перейшов на дистанційну роботу. Частина вихованців прийняли до себе інші дошкільні заклади, для решти ж заняття проводилися онлайн, що створювало додаткові незручності для батьків: через необхідність догляду за дітьми, вони не могли повернутися на роботу. Працювати повноцінно заклад не міг через безпекові вимоги – у будівлі не було сховища, придатного для тривалого перебування дітей. Без обладнаного укриття знаходитися у закладі дошкільної освіти було небезпечно через ворожі обстріли, які неодноразово пошкоджували будівлі у нашому місті. Проте, повертати дітей до офлайн навчання було необхідно, так як заклад почав втрачати свою мережу дітей. Батьки, зазвичай, обирали ті заклади, які працювали в очному режимі, бо жодні зуми і міти не замінять

освітніх активностей наживо. Це питання постало перед нашим колективом, але як це зробити? На жаль, кошти на укриття виділялися не в тій кількості, яку ми потребували. Щоб створити надійне укриття у закладі, яке відповідало б усім вимогам, потрібен ґрунтовний підхід. І для того, щоб успішно виконувати свою мету, директор має активно взаємодіяти з широким колом осіб. Ми перейшли від онлайн навчання на офлайн.

Кроки, які ми здійснили:

Крок 1. Огляд підвального приміщення і визначення придатності. Виявили, що приміщення потребує чимало коштів для виконання робіт.

Стан приміщення до ремонту:

- підвал підтоплювали ґрунтові води;
- поверхня була засипана піском;
- входи не відповідали нормам;
- відсутні комунікації – вода, тепло, світло.

Навести лад у підвальному приміщенні власними силами було складно через велику площу та необхідністю проведення робіт, які без кваліфікованих фахівців ми не могли подолати.

Крок 2. Ініціювали створення комісії щодо обстеження підвального приміщення з метою встановлення можливості його використання для укриття. Залучили до участі у ній фахівців: управління освіти, цивільного захисту, містобудування та архітектури, органів місцевого самоврядування, держпродспоживслужби, місцевих підрозділів ДСНС.

Крок 3. Як отримали потрібне? Вжили заходів щодо створення та облаштування у будівлі закладу укриття.

Переконали місцеву владу у тому:

- як можна віднайти кошти (запропонували свою версію);
- що ми за них зможемо зробити;
- чому необхідно терміново робити ремонт у підвальному приміщенні.

У цьому допомогла вправа «ELEVATOR PITCH» (презентація у ліфті).

Укриття у закладі довелося облаштовувати фактично «з нуля». Будівництво укриття розпочалося навесні 2024 року. Для першочергових ремонтних робіт кошти виділила місцева влада, до якої ми наполегливо зверталися впродовж року.

Завдяки переконанню нам вдалося отримати кошти на ремонт у сумі 511049 гривень.

В підвальному приміщенні площею 160м^2:

- знято шар піску висотою 1 м;
- влаштовано в середині приміщення дренажні колодязі для забору підземних вод;
- влаштовано підлоговий дренаж і стяжку;
- облаштовано 2 входи з металевими дверима;
- облаштовано сходи і тамбур;
- змонтовано систему опалення, яку було під’єднано до загальної системи закладу.

На цьому етапі роботи зупинилися. Проте, укриття все ще не відповідало вимогам.

Крок 4. Пошуки інвестора. Зверталися до багатьох благодійників, грантодавців, подали заяву до всеукраїнської програми «ЗАХИСТОК: Безпечна освіта». У межах програми «ЗАХИСТОК: Безпечна освіта» KSE Foundation у співпраці з меценатами облаштовували укриття у багатьох містах України та в декількох закладах загальної середньої освіти нашого міста.

На що звертають увагу благодійники

1. Починати свою розмову потрібно «зачепивши» увагу інвестора «гачком», тим, що викличе його інтерес і змусить слухати далі. *Першочергово обирають проєкти, які будуть реалізуватися спільно з міською владою*.
2. Правильно і чітко поставлену, донесену, висвітлену потребу. *Інвестори хочуть бачити енергію і переконливість клієнта.*

3. Хочуть бачити вигоду об’єкту, які проблеми вирішить ваш проєкт. *Укриття як гарант очного навчання дітей.*
4. Наполегливість клієнта. *Не зупинятися на відмові і пропонувати свої варіанти вирішення проблеми.*

Завершити обладнання комфортного укриття в нашому ЗДО допомогли KSE Foundation та британський благодійний фонд **Urgent Projects.** Підвальне приміщення у ЗДО продовжили ремонтувати в межах всеукраїнської програми «ЗАХИСТОК: Безпечна освіта» на благодійні кошти у сумі 766585 гривень.

В укритті:

- провели роботи з об’ємного планування;
- заново проклали всі комунікації;
- перевірили підвальне приміщення на можливість протікання води;
- відремонтували стіни та стелю, виконали роботи з додаткової гідроізоляції та обробили поверхні бактерицидними фарбами;
- влаштували вентиляцію;
- влаштували ззовні приміщення дренажний колодязь для забору підземних вод з укриття і реконструювали дренажні колодязі в самому укритті;
- встановили вхідні протипожежні та металеві міжкімнатні двері;
- якісне освітлення- одна з ключових умов комфортного укриття. Чим світліше приміщення, тим легше дітям буде адаптуватися до навчання у сховищі. Для цього було встановлено світильники квадратної форми розміром 60х60 см;
- влаштовано систему аварійного живлення на випадки відключень та освітлення стельовими світильниками;
- встановлено генератор для безперебійної роботи насосів в дренажних приямках;
- облаштовано вбиральні та душову кабіну, підведено усі необхідні мережі, влаштовано сантехнічну арматуру, зоновано простір на окремі кабінки та умивальники з гарячою водою;
- організовано внутрішній простір для організації освітнього процесу та комфортного перебування дітей та працівників;
- подаровано столи зі стільчиками, пуфи-груші, килимки - пазли.

Як тільки укриття пройшло перевірку на відповідність нормам ДСНС, у «Білочці» знову залунав дитячий сміх. Відновлення офлайн - занять важливе для всіх учасників освітнього процесу. Батьки тепер можуть спокійно перебувати цілий день на роботі, знаючи, що їхня дитина доглянута і перебуває у безпечному середовищі. Діти знову мають можливість спілкуватися з однолітками та цікаво проводити час зі своїми улюбленими вихователями і їхніми помічниками, а вихователі – спокійно працювати зі своїми групами, не переходячи щотижня з одного садочка в інший.

Крок 5. Як використовувати в мирний час.

Прикро усвідомлювати, які величезні кошти ми маємо фактично зарити у підвали, проте у нас є свої плани, щоб виділені кошти не залишились під землею. Плануємо і почали працювати над тим, щоб приміщення укриття, окрім функції безпеки, перетворилося на освітній простір. Трішки зонування, хороші меблі, проєктори, телевізор, ноутбуки, настільні ігри, іграшки, меблі і діти матимуть гідний простір не просто перечекати тривогу, а продовжити свій розвиваючий день. У наших планах створити «Клас безпеки дитини» та «Стрім лабораторію» для проведення занять відповідного напряму.

Адміністрація, працівники, батьки, вихованці – усі в захваті від нового укриття!

Список використаних джерел та літератури

1. ЗАХИСТОК: Безпечна освіта - KSE Foundation Charitable Foundation, URL: https://foundation.kse.ua/projects/bezpechna-osvita/(дата звернення 04.10.2023 р.)

2. Medium,Vadym Dumanchuk, Встигнути за 60 секунд, або Elevator Pitch, URL: https://medium.com/@vadymdumanchuk/ (дата звернення 20.11.2023р.)

Сандул Олена,
заступник директора з навчально-виховної
роботи, учитель-методист,
Комунальний заклад “Початкова школа №4
Хмельницької міської ради”,
м. Хмельницький

Методика Kanban, цифровий інструмент TRELLO в управлінському освітньому менеджменті. Практика використання

Анотація. *Стаття містить інформацію про методику Kanban і цифровий інструмент Trello, а також рекомендації щодо практичного використання дошки Trello в управлінській діяльності закладу освіти. Стане у нагоді керівникам закладів загальної середньої освіти.*

Ключові слова: *інформатизація, цифрові інструменти, методика Kanban, цифровий інструмент Trello, освітній менеджмент.*

Глобальна інформатизація суспільства є однією з домінантних тенденцій розвитку цивілізації в XXI столітті. Завдяки стрімкому збільшенню можливостей засобів інформатики, нових інформаційних технологій формується інформаційне середовище проживання та життєдіяльності людей, створюється інформаційне суспільство.

Саме створення інформаційного суспільства, підготовка української спільноти до його сприйняття є вкрай важливими державними завданнями, що повинні здійснюватися через повсюдну інформатизацію.

Інформатизація освіти – це створення і використання інформаційних технологій для підвищення ефективності видів діяльності, що здійснюються в системі освіти. Основне завдання інформатизації освіти – впливати на виконувані види діяльності так, щоб досягати поставлених цілей із меншими затратами ресурсів (часових, матеріальних, фінансових тощо)

Ми не можемо бути осторонь інформаційних процесів, які відбуваються у світі. Тому вирішили знайти той цифровий інструмент, який можна ефективно використати в управлінській діяльності закладу освіти

Наш вибір - методика Kanban. Вона пройшла довгий шлях від своїх витоків у сфері ощадливого виробництва. Праця Девіда Андерсона, в якому були позначені принципи методики Kanban, сприяла проникненню Kanban у світ розробки програмних засобів та обслуговування,.

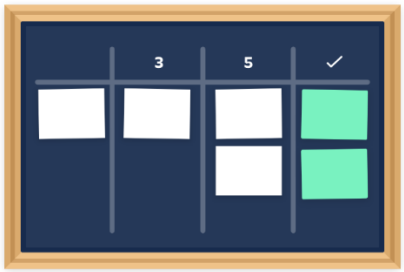
Японське слово «канбан» означає «видимий сигнал». Дошка проливає світло на вашу роботу, щоб ви могли продемонструвати її іншим та ввести їх у курс справи.

Девід Андерсон виділяє п'ять складових дошок Kanban: видимі сигнали, стовпці, ліміти незавершеної роботи, точка прийняття зобов'язань та точка постачання продукту.

Дошки Kanban можна застосовувати в багатьох сферах. Від того, до якої сфери потрібно пристосувати Kanban, залежить вибір дошки — цифрової чи фізичної.

Найпростіший приклад дошки Kanban – справжня дошка, поділена на вертикальні стовпці. Команди розмічають маркерну або крейдову дошку та наклеюють на неї стікери. Ці стікери пересуваються робочим процесом, відбиваючи хід роботи.

Коли система Kanban здобула успіх у команді з розробки програмного забезпечення, дошки Kanban зазнали цифрової трансформації. Географічно розподілені команди можуть звертатися до цифрових дошок Kanban віддалено та в різний час.

Ми обрали для своєї роботи цифровий інструмент Trello методики Kanban адже це простий засіб для швидкого створення цифрової дошки. За кілька натискань можна підготувати дошку з цифровими списками, символізуючими стадії Kanban-процесу. Працювати з дошкою Trello та керувати освітнім процесом та відстежувати виконання завдань може вся команда.

У нашому закладі освіти (початкова школа) дошкою Trello користується директор, заступник директора з навчально-виховної роботи, педагог-організатор і секретар. Злагоджена робота сприяє оптимізації управлінської роботи.

Ми зупинилися на створенні 6 списків на дошці Початкової школи № 4. Це «Документація», «Справи Заступник директора», «Справи Організатор», «Справи Секретар», «Наші досягнення», «Готово».

У списку «Документація» міститься організаційно-правова документація закладу освіти: Статут, Колективний договір, Правила внутрішнього трудового розпорядку, Освітня програма, угоди про співпрацю, інструкції, правила. Усі документи знаходяться в одному місці, що полегшує пошук необхідної для роботи інформації.

У списку «Справи Заступник» - перелік справ заступника директора з навчально-виховної роботи відповідно до циклограми діяльності.

У списку «Справи Організатор» - делеговані справи організатора для відстеження. Список містить картки із назвами різноманітних конкурсів, змагань, справ виховної роботи з річного плану закладу освіти.

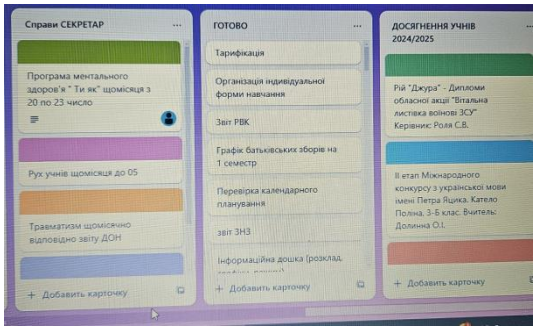
Список «Справи Секретар» містить перелік справ секретаря для відстеження.

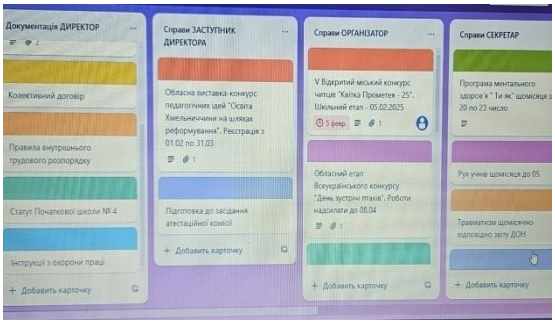
У списку «Готово» містяться переміщені картки із зазначенням справ, які вже виконані.

Із практики можемо додати, що саме не видалення карток із завданнями, а переміщення їх у список «Готово» дає можливість збереження усіх справ закладу освіти за навчальний рік.

Окремо ми створили список «Наші досягнення», у якому вказані прізвища переможців різноманітних учнівських олімпіад, конкурсів, змагань за навчальний рік із прізвищами вчителів, які їх готували. Така систематизована інформація стане в

нагоді при складанні наказу про підсумки методичної роботи і для аналізу діяльності закладу освіти за навчальний рік.

У кожному списку створюємо картки (завдання). Можна у картку за допомогою електронних адрес додавати або змінювати виконавців.

На дошці Trello є можливість зміни обгортки карток за кольором, додавання документу Word, PDF та ін., легке переміщення картки в інші списки, встановлення дати і часу виконання завдання, копіювання картки, архівування її.

Які переваги саме ми бачимо після використання Trello дошки Початкової школи № 4? Це:

- доступний зрозумілий український інтерфейс;
- безкоштовний тариф «Trello Free»;
- готові шаблони дошки, які можна підлаштовувати під власні потреби;
- можливість онлайн доступу до дошки віддалено (комп'ютер, мобільний телефон) ;
- вхід у дошку за допомогою облікових записів Google;
- система нагадувань, які надходять на електронну пошту із застосунку Trello про додавання завдань;
- можливість спільного доступу усіх зареєстрованих учасників до дошки;
- можливість змін у існуючих завданнях або створення власних задач;
- самоконтроль і контроль виконання задач усіма учасниками дошки;
- приємний кольоровий інтерфейс;
- можливість додавання списків необхідної кількості;
- зміна назв списків відповідно до потреб;
- можливість користування календарем для визначення дат;
- різні режими перегляду дошки.

Дошка Trello проста у користуванні, має зрозумілий інтерфейс, дає змогу інформувати усіх членів адміністрації про спільні завдання, оптимізувати спільну роботу.

Список використаних джерел та літератури

1. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13265/34.pdf
2. URL: https://trello.com/uk/tour
3. URL: https://www.atlassian.com

Соболик Таміла,
директор
Нетішинського академічного ліцею
Шепетівського району
Хмельницької області

Учнівське самоврядування та лідерство в академічному ліцеї в контексті цифрової трансформації освіти

В Україні триває освітня реформа НУШ, стратегічним напрямом якої є створення цифрового освітнього середовища в закладах освіти, розвиток цифрової компетентності учасників освітнього процесу, активне впровадження цифрових освітніх технологій, розвиток лідерських якостей учнівської молоді в даному контексті, що впливає на якість освіти, підготовку молоді до життя в сучасному світі та уміння презентувати себе на сучасному ринку праці.

Цифрова економіка впливає на формування управлінської адаптивності, розвиток креативного та критичного мислення, підприємливість, готовність навчатися упродовж життя, що зафіксовано в нормативно-правових документах щодо функціонування профільної середньої освіти: Положення про ліцей (2021), Державний стандарт профільної середньої освіти (2024), Концепція профільної середньої освіти тощо (2024).

Відповідно до Положення про ліцей, завданнями академічного ліцею є всебічний розвиток, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві. Згідно з Концепцією НУШ випускник ЗЗСО – це особистість, інноватор, патріот, який має сформовані ключові компетентності, серед яких важливими є інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя.

Ми – нині заклад який змінюється, розвивається, навчається, йде в ногу з часом. Сьогодні ми працюємо в статусі академічного ліцею, який покликаний надавати якісну профільну освіту, зорієнтований на здобувачів освіти (10-11 кл., а згодом 12 кл.), що прагнуть продовжувати навчання у закладах вищої освіти, тому ми стараємось створювати в першу чергу умови, щоб учні набували необхідних компетентностей та використовували свої сильні сторони для здобуття подальшої освіти, застосовували цифрові можливості та технології для навчання, розвитку власної індивідуальної траєкторії щодо отримання ґрунтовних знань у важливих для них сферах, розвитку талантів, обдарувань, уміння робити усвідомлені висновки та у великому потоці інформації формулювати власну думку.

Цифрова трансформація є невід'ємною складовою сучасної освіти, що вимагає від нас керівників комплексного підходу та забезпечення активної участі учасників освітнього процесу в різних заходах, гуртках, конференціях, в проєктуванні і реалізації пошуково-дослідницьких проєктів, різноманітних конкурсах учнівської творчості тощо. **Тому головне завдання ліцейного менеджменту** – розбудувати екосистему цифрових рішень у освітньому середовищі ліцею, підвищувати рівень цифрової компетентності учнів, педагогів (учитель опановує роль координатора освітнього процесу). Від того як ми будемо підтримувати дітей, учнівську молодь – залежить майбутнє нашої країни.

Метою статті є характеристика шляхів створення системи учнівського самоврядування, спрямування на лідерство у контексті цифрової трансформації освіти на прикладі Нетішинського академічного ліцею.

Формування інформаційно-цифрової компетентності ліцеїстів і розвиток лідерських якостей відбувається під час освітнього процесу з використанням цілої низки дидактичних інструментів, методів, технологій під час урочної та позаурочної діяльності за принципами послідовності, наступності та наскрізності.

Ми поставили за мету – створити конкурентоспроможний заклад в громаді як територію діалогу, творчості, дій, партнерства, успіху. В ліцеї розроблена авторська інноваційна модель виховної системи, яка спирається на широкий спектр індивідуальних та групових форм роботи, побудованої на засадах компетентнісної та особистісно-орієнтованої моделі освіти (рис. 1).

Виховні системи класних колективів є складовими виховної моделі.

В ліцеї розроблено систему виховних упливів на особистість з метою громадянського виховання, лідерства як базису та засобу успішного її життєздійснення.

Одним із сучасних підходів є **середовищний підхід як теорія формування культуротворчого середовища.** Ми прагнемо включати всіх учасників освітнього процесу в систему запланованих заходів. У ліцеї напрацьовано інструментарій засобів щодо введення особистості у світ громадянськості, ціннісних ставлень, що є базою для виховання конкурентоспроможного випускника ліцею, патріота-громадянина державницького світосприйняття, новатора, здатного навчатися впродовж життя, зі сформованою національною ідентичністю.

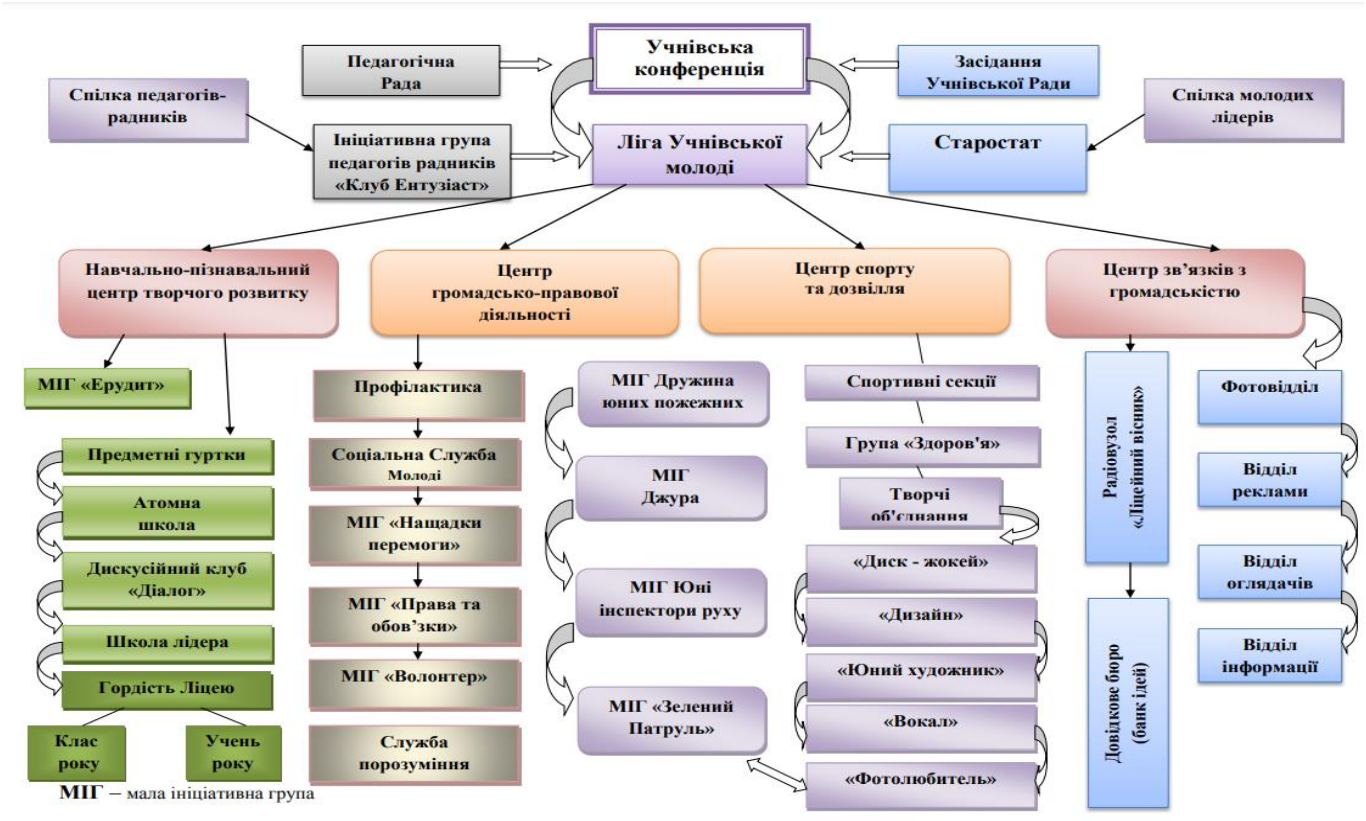
Рис. 1. Модель виховної системи школи Діалог

У форматі Моделі цілісної системи виховання новими формами роботи є **розроблений комплекс інтерактивних форм та методів роботи: загальноліцейні тематичні місячники цінностей** (рис. 2).

Рис. 2. Місячники цінностей

Як заклад освіти, який в перспективі надаватиме профільну середню освіту, **ми активно підтримуємо лінію /ВЕКТОР ЛІДЕРСТВА, як пріоритетного напряму роботи в ліцеї.** В закладі освіти створено учнівське самоврядування «Ліга учнівської молоді», члени якого здійснюють лідерську місію в учнівських колективах та задіяні до системи ключових ліцейних заходів. Ми активно формуємо систему лідерства саме через учнівське самоврядування в єдиній атмосфері учасників освітнього процесу.

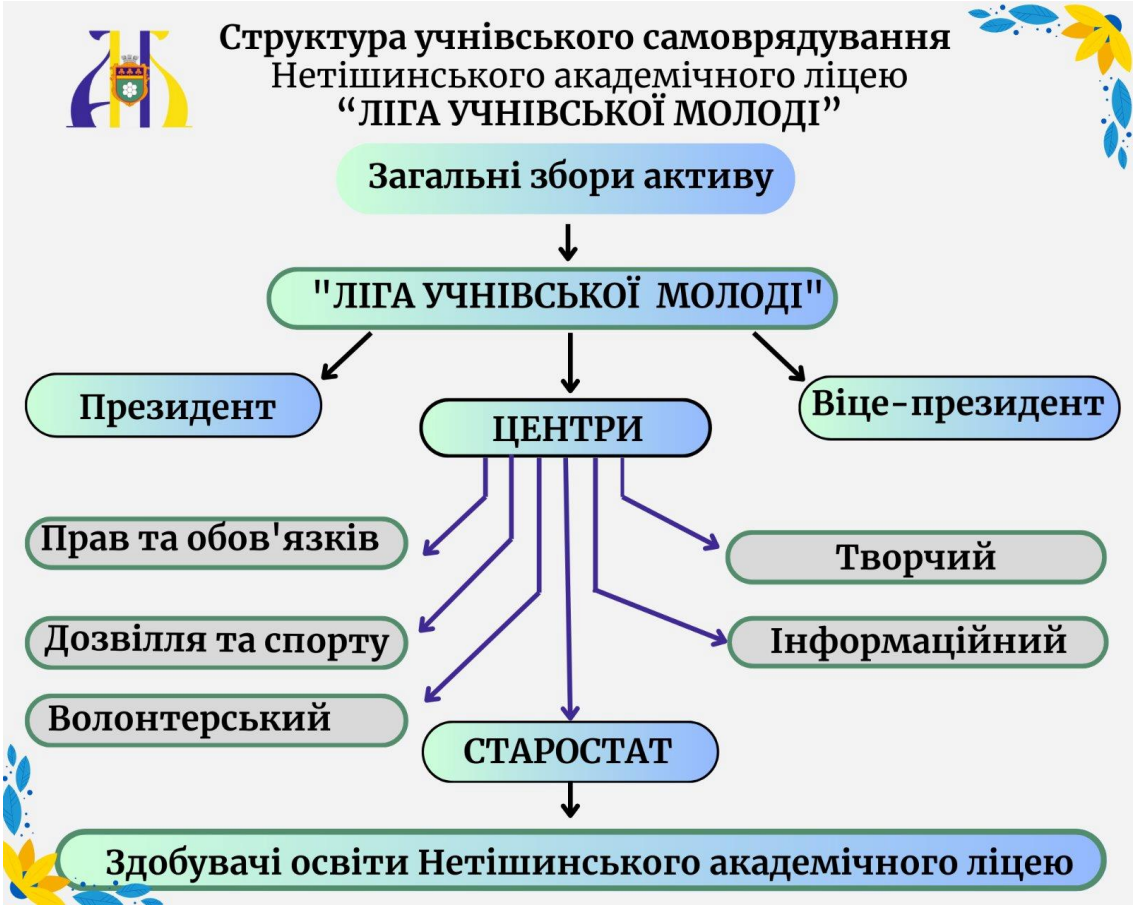

Рис. 3. Структура учнівського самоврядування

Лідерство є одним із процесів організації взаємодії у колективі (у групі), в застосуванні впливу одних членів групи на інших з метою створення умов для досягнення певних цілей. Отримавши досвід участі у заходах різних рівнів, учні є самі організаторами заходів та ключових справ в ліцеї, сприяють формуванню ментальної стійкості, спільної творчої діяльності, рефлексії, самопізнання, самореалізації, набуття громадянських компетентностей, досвіду лідерської поведінки, наполегливості, ініціативності, уміння працювати в команді, уміння себе презентувати, виголошувати промови, приймати відповідальні рішення, візуалізувати майбутнє, генерувати ідеї, **проєктувати оптимістичну траєкторію власного життя ще в закладі освіти.**

Для розвитку лідерських здібностей, харизми учнівської молоді, в ліцеї організовано роботу «Школи лідера», дискусійного клубу «Діалог», метою яких є активне залучення ліцейної молоді до розбудови інформаційного простору, формування навички в учнівської молоді отримувати практичний досвід, уміння ставити цілі та планувати своє майбутнє.

У академічному ліцеї формування інформаційно-цифрової компетентності відбувається під час освітнього процесу, на уроках інформатики, в позаурочній діяльності.

В закладі освіти створено новий кабінет інформатики, придбано 3D-принтер, плануємо створити гурток робототехніки та програмування із спрямуванням до проєктної діяльності, написання науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України.

Заступником директора з виховної роботи, учителями інформатики проводяться тренінги, майстер-класи, хакатони (марафон ідей) щодо оволодіння ліцеїстами інноваційними навичками 3D-друком, який відкриває нові можливості для розвитку не тільки інженерних навичок, але й лідерських якостей. 3D-принтер дозволяє не просто створювати фізичні об'єкти, а й розвивати критичне мислення, креативність, уміння працювати в команді та приймати стратегічні рішення — ключові

риси сучасного лідера, сприяє формуванню інноваційного мислення в учнів як основи лідерства, адже лідери повинні вміти бачити потенціал у нових ідеях та знаходити нестандартні рішення для складних завдань. Робота з 3D-принтером стимулює процес генерації ідей: від створення концепції до її реалізації в фізичному вигляді. Це дозволяє лідерам краще розуміти, як перетворити абстрактні ідеї на реальні результати.

3D-принтер сприяє розвитку навичок прийняття рішень та підвищенню командної ефективності лідерів учнівського самоврядування, як навичок XXI століття, адже лідери повинні приймати рішення на основі аналізу даних та вмінь передбачати можливі наслідки. У процесі проєктування, моделювання та виробництва об'єктів необхідно координувати дії різних учасників: інженерів, дизайнерів, аналітиків. Лідер у такій команді вчиться ефективно розподіляти завдання, мотивувати колег і забезпечувати злагоджену роботу.

Лідер, який уміє ефективно використовувати можливості 3D-друку, готовий до викликів сучасного світу, де успіх залежить від здатності швидко адаптуватися та впроваджувати інновації.

Захоплення ліцеїстами технологічними навичками призводить до зацікавленості в умовах воєнного стану створення дронів: організовується проведення майстер-класів із залученнями військовослужбовців ЗСУ з презентаціями «**Як створити FPV-дрон та керувати ним**», майстер-класи керування дронами, які проводяться в рамках місячників.

Заступник директора з виховної роботи проводить заняття в школі Лідера із ліцеїстами інформаційного центру «Ліги учнівського самоврядування», де навчає учнів працювати в Canva – «платформі графічного дизайну» щодо створення презентацій в соціальних мережах, уміння працювати в графічних редакторах, створювати буклети, оголошення, відео-сюжети, віртуальний контент з елементами використання штучного інтелекту.

Генеральна лінія змін у внутрішньому світі особистості проходить через її конкретну взаємодію з актуальною життєвою ситуацією. Саме всепроникні впливи заходів, в яких беруть участь діти, впливів повсякденного життя, особливостей освітнього процесу, зумовлюють різні мікрозрушення у сферах особистості, водночас упливають на розвиток світогляду дитини, її емоційно-вольову сферу, мислення, мотивацію, особистісну спрямованість. Тому прищеплювати базові загальнолюдські цінності дитині найкраще через конкретні дії.

Зміст занять дискусійного клубу «Самопізнання – перший крок до успіху» різнопланови: дискусії «Хто я і чим відрізняюся від інших», «Успішне спілкування – успішне майбутнє», «Лідер це ти», «Лідерство та твоє майбутнє»; практикуми «Навички успішної комунікації», «Я – володар емоцій»; ділові ігри «Твоє життя – твій вибір», «Виховай в собі лідера», «Лідерство – шлях до успіху», «Менеджер свого життя» та інші. Зміст занять у «Школі Лідера» передбачає розгляд питань щодо рівня обізнаності старшокласників з природою лідерства, навичок колективного прийняття рішень, вирішення актуальних проблем та нестандартного мислення, комунікативних навичок, навичок роботи у команді, ефективної співпраці, лідерські якості, навичок правильної постановки цілей і завдань, прийняття рішень, самопрезентації, конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях.

Ліцеїсти старшої школи в рамках загально ліцейних заходів та участі в заходах громади, готуючись до навчальних занять, зміщують акцент до формування умінь розв'язання нестандартних проблем, гіпотез, їх перевірки, презентації та захисту власних ідей, розробок власних проєктів, стартапів, пріоритетних навичок – аналітичне мислення, креативне мислення, використання штучного інтелекту, лідерство та соціальний вплив, стійкість, гнучкість, допитливість та навчання впродовж життя.

Завдяки цифровим інструментам учні можуть брати участь у прийнятті важливих рішень, пропонувати ініціативи та активно впливати на навчальний процес. Формат

електронного голосування, анкетування, цифрових конференцій дає змогу зробити цей процес прозорим та ефективним.

Завдяки технологіям інфографіки, лідери розробляють оголошення (напр. проведення волонтерських ярмарок) сертифікати (відкриття «Класу Безпеки»), презентаційні наліпки щодо залучення фотовиставки «Обличчя героїв», урочистих подій. Є авторами різних контентів, які публікують у популярних соціальних мережах Instagram та Telegram, зокрема у таких рубриках як «Підготовка до НМТ» (створюють тестування з обов'язкових предметів на НМТ та висвітлюють правильні результати тестування); рубрика «Молодіжний сленг» (знімають цікавий контент з учнями та учителями закладу щодо обізнаності в сучасному молодіжному слензі). Ця рубрика є найбільш відвідуваною серед користувачів.

12 листопада у місті Львів відбувся фінальний етап конкурсу, присвяченого 110-й річниці Женевської декларації прав дитини. Команда Нетішинського академічного ліцею гідно представила свій заклад, здобувши перше місце в номінації "Креативна концепція". Ліцеїсти самостійно підготували унікальний проєкт під назвою «Права дітей у кадрі», який відзначився своєю творчістю та глибоким змістом. Учасники створили відеоролик, який через фрагменти популярних мультфільмів ілюструє порушення прав дитини. Робота не лише показала актуальність проблеми, а й привернула увагу до того, як важливо дотримуватися та захищати права дітей у різних аспектах життя.

Лідер учнівського самоврядування Юрій БАШИНСЬКИЙ є представником Хмельницької обласної ради старшокласників, заступником президента керівника центру з інформацій та преси, справжній лідер майбутнього, який критично мислить та вміє працювати в команді.

Батьки системно долучаються до життя ліцею, різноманітних заходів, є активними учасниками освітнього процесу. Для розвитку конструктивної співпраці між ліцеєм і батьківством залучаємо родини до побудови індивідуальної траєкторії розвитку особистості ліцеїста, до постійного полілогу щодо питань навчання, виховання та розвитку дітей на різних заходах, загальноліцейній батьківській конференції, днях батьківського самоврядування тощо. Саме батьки є головними замовниками освітніх послуг, беруть активну участь у розвитку закладу освіти, тому що зміни мають продукувати усі учасники освітнього процесу.

Отже, у виховному середовищі закладу освіти успішно забезпечується спільна діяльність учасників освітнього процесу, налагоджено ділові зв'язки, самореалізується особистість дитини і дорослого. Досягаємо високої якості виховання завдяки чіткій структурованості, налагодженню дієвої системи методичного та управлінського супроводу роботи класних керівників, гнучкості, врахуванню сучасних викликів.

Від нас залежить наскільки ми зможемо використовувати можливості цифрової трансформації, технологій, щоб зробити навчання цікавішим, динамічнішим, практичнішим для наших дітей, розвивати в них навички soft-skills для майбутніх лідерів.

Наш ліцей це місце, де кожен може отримати знання та навички, які допоможуть самореалізуватись у житті, стати основою для проєктування успішної життєвої програми.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І. Д. Сучасні стратегії виховання. Київ: Освіта України, 2010. 128 с.
2. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання в умовах трансформації освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 6. С. 5-12.
3. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у вихованні: проблеми та перспективи. *Вісник НАПН України.* 2019. № 2. С. 15-21.

4. Бех І. Д. Емоційний інтелект як чинник розвитку особистості. *Психологія і педагогіка: сучасні аспекти.* 2020. № 1. С. 22-29.

5. Гутник Л. О. Цифрова трансформація освіти: сучасні виклики та перспективи. *Освітній простір XXI століття.* 2022. № 4. С. 112-119.Довідник директора школи: Виховна система школи: довідник. 2014. № 10. С. 25–32.

Собчук Наталія,
директор Шепетівської гімназії №1,
учитель вищої категорії, вчитель-методист

Діяльнісний підхід в управлінні закладом освіти в умовах воєнного часу: чекліст керівника

«Якщо ж ви, зайнявши посаду директора,
вважаєте, що успіх залежить від якихось особливих
адміністративних талантів,
прощайтеся з думкою стати хорошим директором» [4]

***Анотація**. У статті розглянуто актуальність застосування діяльнісного підходу в управлінні закладом освіти в умовах воєнного часу. Проаналізовано ключові аспекти ефективного керівництва, спрямованого на забезпечення стійкості освітнього процесу та психологічної підтримки учасників освітнього середовища. Основна увага приділена створенню чекліста для керівника як інструмента практичного втілення управлінських стратегій. У статті запропоновано рекомендації щодо організації роботи колективу, підтримки безперервності освітніх процесів, а також вирішення кризових ситуацій. З досвіду роботи Шепетівської гімназії №1 наведено приклади підходів, спрямованих на адаптацію закладу освіти до умов воєнного часу та забезпечення його сталого функціонування.*

***Ключові слова**: діяльнісний підхід, стратегічне планування, форсайт, адаптивне управління, освітні втрати, безпечна освітня екосистема, управлінський фріланс.*

У сучасних умовах воєнного часу система освіти стикається з численними викликами, що вимагають негайних рішень та адаптації. Її функціонування набуває нового змісту, оскільки виникає необхідність інтенсивного пошуку інноваційних підходів до навчання, сучасних форм організації освітнього процесу, а також використання ефективних педагогічних та інформаційних технологій. У цьому контексті діяльнісний підхід в управлінні закладом освіти стає ключовим інструментом, який дозволяє не лише забезпечити стабільність освітнього процесу, але й сприяти його розвитку, враховуючи специфічні умови та виклики воєнного стану. Діяльнісне управління закладом освіти в умовах воєнного стану — це практичний підхід, який вимагає від керівника не лише стратегічного мислення, а й швидкої реакції на зміни, здатності ефективно оцінювати загрози, приймати оперативні рішення та організовувати їх впровадження.

Ключовими аспектами діяльнісного підходу в управлінні закладом освіти є:

- Стратегічне планування: керівник має бачити ситуацію в перспективі, прогнозувати виклики та знаходити шляхи їх вирішення, враховуючи ризики.
- Оперативність: швидке оцінювання ситуації: аналіз ризиків, викликів та прийняття відповідних рішень, щоб забезпечити безперервність освітнього процесу.
- Організаційні здібності: забезпечення ефективної координації дій команди для реалізації ухвалених рішень.

- Гнучкість: здатність адаптувати освітній процес до нових умов, використовуючи сучасні педагогічні та інформаційні технології.

Такий підхід дозволяє керівнику не лише підтримувати стабільність у роботі закладу, але й забезпечити його розвиток у надзвичайно складних умовах. Діяльнісне управління сприяє створенню умов для безперервного навчання, психологічної підтримки учасників освітнього процесу та збереження основних цінностей освіти навіть у часи кризи.

У зв'язку з цим особливого значення для керівника закладу освіти набуває ідея форсайту. Термін «форсайт» (англ. «погляд у майбутнє») розуміється як технологія передбачення розвитку майбутньої ситуації в закладі освіти шляхом консолідації зусиль усіх зацікавлених учасників, визначення явищ і процесів, які в майбутньому стануть домінантними; формат комунікацій, який дозволяє учасникам домовитися щодо майбутнього, а також, визначивши бажаний образ майбутнього, домовитися про спільні дії в його контексті [1].

Керівник закладу освіти у власному щоденному чеклісті аналізує виклики та ризиками, які впливають на стабільність роботи закладу, психологічний стан колективу та учнів. Основними викликами є:

Забезпечення безпеки: вимога організовувати освітній процес в умовах постійної загрози бомбардувань або інших небезпек. Планування евакуації, облаштування укриттів і дотримання норм безпеки стають першочерговими завданнями.

Психологічна підтримка: забезпечення емоційної стабільності працівників та учнів в умовах стресу, втрат, переселення чи інших складнощів.

Організація дистанційного навчання: через ризики фізичної присутності в школах багато закладів переходять на дистанційне навчання, що вимагає швидкої адаптації до нових технологій, форм роботи й методів взаємодії.

Комунікація та координація: необхідність підтримувати ефективну комунікацію з усіма зацікавленими сторонами – учнями, батьками, вчителями, місцевою владою тощо.

Ресурсний дефіцит: брак фінансування, технічних засобів та матеріально-технічної бази ускладнює реалізацію завдань.

Юридичні питання: забезпечення дотримання всіх норм і стандартів освіти, навіть у надзвичайних умовах, з урахуванням нового законодавства та вимог.

Мотивація персоналу: підтримка мотивації вчителів та співробітників, адже працювати в умовах нестабільності, часто під загрозою особистої безпеки вимагає додаткового емоційного ресурсу.

Основою для створення сталого освітнього процесу, підтримки його учасників та збереження ключових цінностей школи, навіть у найскладніших умовах, є адаптивне управління, адже важливо оптимально використовувати наявні ресурси, а гнучкий підхід дозволяє ефективно їх перерозподіляти відповідно до поточних потреб. Тут необхідною умовою є кооперація та взаємодія адміністрації, педагогів і здобувачів на всіх етапах управлінського циклу з урахуванням поточних ситуацій.

Війна призвела до виникнення питань доступності та безпеки освіти. Наскрізною лінією в освітньому просторі сучасної школи має проходити організація безпекових заходів: навчання дітей і дорослих безпечній взаємодії в освітньому просторі, реагуванню на надзвичайні ситуації, відпрацювання алгоритмів евакуації,

дій під час тривог, захист усіх учасників освітнього процесу від будь-яких форм насильства, створення комфортного, мотивуючого середовища, яке відповідає вимогам пожежної, санітарно-епідеміологічної, екологічної безпеки. У фокусі уваги керівника безпекові заходи - на першому місці. В нагоді стане чекліст створення безпечної освітньої екосистеми Шепетівської гімназії №1:

1.Вивчення нормативно-правової бази:

- Концепція безпеки закладів освіти, схвалена розпорядженням КМУ від 7 квітня 2023 року №301-р;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2023 року №867 Про реалізацію експериментального проекту “Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі ”;
- Наказ МОН України № 135 від 10 лютого 2023 року “Деякі питання створення та функціонування класів безпеки у закладах освіти”;
- Додаток до листа МОН України від 26.07.2022 року №1/8462-22 “Інструктивно-методичні матеріали щодо порядку підготовки закладу освіти до нового навчального року та опалювального сезону з питань цивільного захисту, охорони праці та безпеки життєдіяльності”
- Розпорядження виконавчого комітету Шепетівської міської ради № 03-05/59-2023 від 15.04.2023 року “Про взаємодію зі створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти”
- Меморандум про співпрацю та партнерство між ГУ НПУ у Хмельницькій області, ГУ ДСУ з НС, Шепетівської МТГ та Департаментом освіти та науки України Хмельницької ОВА

2. Розробка власних документів стосовно безпечного освітнього середовища

- Стратегічний план розвитку Шепетівської гімназії №1
- Проєкт «Школа, дружня до дитини»
- Проєкт «Активна школа - небайдужа громада»
- Волонтерський проєкт «ВОЦ «Територія щастя»
- КБОС - Кодекс безпечного освітнього середовища
- Правила поведінки здобувачів освіти Шепетівської гімназії №1
- Наказ про створення безпекової команди закладу
- Наказ про створення кабінетів безпеки у гімназії №1
- Положення про кабінет безпеки.
- Паспорт безпеки Шепетівської гімназії №1
- Про організацію роботи з охорони праці та створення умов для організації освітнього процесу.
- Про створення служби з охорони праці
- Про створення комісії з перевірки знань працівників ЗОШ №1 з охорони праці.
- Про створення комісії для розслідування нещасних випадків
- Наказ про організацію роботи соціально-психологічної служби
- Наказ про організацію роботи з безпеки дорожнього руху.
- Правила для здобувачів освіти Шепетівської гімназії №1
- 3. Створення безпечних умов навчання і праці

3.1 Освітнє середовище (територія, будівля, безпека працівників)

- Обстеження території закладу, підготовка навчальних кабінетів, рекреацій до нового навчального року, акти:
- Готовності закладу до нового навчального року
- Готовності укриття до нового
- Введення в експлуатацію навчальних кабінетів, спортивного , актового залів, інших освітніх рекреацій
- У плані роботи розроблено розділ «Освітнє середовище»
- Інструментарій спостереження за освітнім середовищем.

3.2 Освітнє середовище вільне від насилля, боулінгу:

 Порядок подання та розгляд (з дотриманням конфіденційності) заяв про виникнення булінгу (цькування) в закладі освіти

 Порядок реагування на доведені випадки булінгу в закладі освіти та відповідальність осіб, причетних до булінгу

 План заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в учнівському середовищі на 2023-2024 н.р.

 4. Безпековий фріланс та залучення стейкхолдерів.

 Листи із запрошенням долучитися до шкільного проєкту «Школа, дружня до дитини»

 5. Створення кабінетів безпеки

 6. Самооцінювання діяльності закладу з напрямку «Освітнє середовище» (критерії, правила, індикатори для самооцінювання освітнього середовища; методи збору інформації, інструментарій і джерела отримання інформації та процедури оцінювання освітнього середовища)

- форма спостереження,
- форма аналізу володіння здоров'язбережувальною компетентністю (відповідно до наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства № 2736 від 18.10. 21р.)
- аналіз анкетування,
- наказ про результати створення безпечного освітнього середовища (підсумковий).

 7. Супервізія з питань створення безпечного освітнього середовища

Онлайн-освіта, дистанційне навчання, освітні втрати та шляхи їх подолання - один із викликів діяльнісного управління, що потребує постійної координації зусиль адміністрації школи, педагогів, учнів, батьків. Для організації процесу подолання освітніх втрат у школі діємо за наступним алгоритмом:

І. Діагностичний етап:

1.Організація моніторингу знань учнів через тести, контрольні роботи чи усні опитування.

2. Залучення вчителів до аналізу отриманих результатів, щоб визначити проблемні теми чи навички.

3. Спілкування з батьками та учнями для виявлення суб'єктивних причин освітніх втрат, таких як складність матеріалу чи технічні проблеми.

ІІ етап - розробка плану подолання втрат:

1. Розробка спільно з педагогами індивідуальних чи групових програм додаткових занять.
2. Планування консультаційних години для учнів із прогалинами в знаннях.
3. Використання сучасних онлайн-інструментів (Zoom, Google Classroom, «Єдина школа») для організації дистанційних додаткових уроків.

ІІІ етап. Мотивація педагогів та учнів:

1. Організація тренінгів для вчителів для підвищення їхньої обізнаності з інтерактивними методами навчання.
2. Розробка системи винагород для педагогів за успішне впровадження програм подолання втрат.
3. Заохочення учнів до активної участі через проєктну роботу, гейміфікацію чи креативні підходи, мотивація успіхів здобувачів освіти на Перервах честі, шкільному фесті «Гордість гімназії №1».

ІУ етап. Розширення співпраці з батьками.

1. Проведення батьківських зборів для ознайомлення батьків з існуючими проблемами та планами їх вирішення.
2. Організація регулярної комунікації через чати, листування чи онлайн-зустрічі.

3. Обговорення та прийняття Правил для здобувачів освіти, пам’ятки, поради батькам щодо підтримки навчання вдома.

4. Організація Дня батьківських відвідин, під час якого батьки долучаються до проведення уроків, заходів, майстерок.

5. Інформування батьків через вайбер-чати, фейсбук спільноту гімназії, сайт школи – вкладка «Інформація для батьків», «Віртуальний офіс директора» - про події гімназії.

У етап. Оцінка та коригування дій

1. Постійна оцінка та аналіз результатів заходів, використовуючи повторні діагностичні роботи.

2. Зворотний зв'язок від учителів, учнів та батьків для вдосконалення підходів.

3. Коригування планів, фокус - методи чи інструменти, які виявилися ефективними в роботі.

Чітка організація та постійна координація всіх залучених сторін дозволять значно мінімізувати освітні втрати і забезпечити якісне навчання навіть у складних умовах.

Соціально-емоційне навчання (СЕН) відіграє важливу роль у формуванні гармонійного освітнього середовища. Це допомагає учням розвивати емоційний інтелект, формувати навички співпраці та взаємопідтримки. Для педагогів та батьків це є можливістю краще розуміти емоційні потреби дітей та стати надійною підтримкою у їхньому розвитку.

Для створення сприятливої атмосфери, яка дозволить дітям розслабитися, зняти емоційне напруження, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту, емоційно налаштуватися на урок, рекомендовано вчителям під час уроку впровадження «психологічних хвилинок», які розробляли практичні психологи закладів освіти [2]. Заклад активно долучився до Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», спрямованої на розбудову якісної системи надання послуг у сфері психосоціальної підтримки та розвиток культури піклування про ментальне здоров'я.

З 2024 року впроваджуємо програму СЕН «Зерна», яку для України було створено в межах партнерства між лабораторією EASEL Lab, the LEGO Foundation та Міністерством освіти і науки України. Реалізація цієї Програми стала можливою завдяки підтримці the LEGO Foundation.

Організовано цикл тренінгів, консультацій, майстерок із впровадження СЕН «Зерен» для педагогів. Програма СЕН «Зерна» створена на основі діяльнісного підходу та має на меті розвиток соціально-емоційних навичок, як-от: уміння виражати, розпізнавати й розуміти емоції, співпрацювати з іншими, долати дистрес і бути життєстійким.

Вона пропонує додаткові ресурси, які покликані допомогти педагогам ефективно використовувати активності у щоденних практиках. Прикладами таких матеріалів є гнучкі, адаптивні та цікаві активності з напрямків «Сила когнітивних навичок», «Сила співпраці», «Сила емоційного інтелекту», «Сила усвідомленості», відеофрагменти практик учителів, активності для підтримки благополуччя педагогів, поради для фасилітації взаємодій, а також описи наукобазованих стратегій та підходів для більш ефективної реалізації програми [3].

Впровадження програми в освітній процес дозволяє не лише забезпечити кращу інтеграцію діяльнісного підходу, а й побудувати міцні емоційні зв'язки між усіма учасниками освітнього процесу.

Створення партнерських відносин з іншими освітніми закладами та організаціями для обміну досвідом та ресурсами, пошук міжнародної підтримки та допомоги - важливий стратегічний крок керівника в умовах війни. Співпраця і взаємопідтримка стають ключовими чинниками для забезпечення стабільності та розвитку. Партнерські відносини з іншими освітніми закладами та організаціями відкривають можливості для обміну найкращими практиками, взаємодопомоги у реалізації проєктів, забезпечення ресурсами і навіть підвищення кваліфікації педагогів. Пошук міжнародної підтримки може також дає значні переваги, адже міжнародні партнери нерідко готові ділитися своїм досвідом, надавати фінансову чи методичну допомогу і сприяти поширенню позитивних змін у закладі освіти. Тож завдяки співпраці з Міжнародним благодійним фондом «Руки друзів», ЮНІСЕФ, LEGO Foundation, Європейською Асоціацією фольклорних фестивалів успішно реалізовано ряд проектів: «Укриття для гімназії», «Школа, дружня до дитини», «Підтримка педагогів сучасними гаджетами», «Класи безпеки», «Медіазасоби для мови калинової», здобувачі освіти Шепетівської гімназії №1 стали переможцями II International Competition "Gold star" у номінації "Народознавство. Традиційно-побутова культура" у 2022 році.

Наведені ключові аспекти діяльнісного та інших управлінських підходів, приклади чеклістів, алгоритмів, програм, як показує досвід роботи Шепетівської гімназії №1, є ефективними в складних умовах війни, бо спрямовано на забезпечення стійкості освітнього процесу та психологічної підтримки учасників освітнього середовища. Маємо вчитися по-новому будувати взаємодію. Бо тепер усі ми — люди із досвідом війни. І цей досвід дуже різний. Маємо бути дуже уважними та бережними одне до одного [2].

Список використаних джерел та літератури

1. Боднар О.С., Немченко С.Г.,Кондратенко Ю.І., Крижко В.В., Радул В.В, Старокожко О.М. Управління закладом освіти: Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / 2-е вид. перероб. і допов. Бердянськ: БДПУ, 2022. 506 с.
2. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?» URL: https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/4518/pravylaoformlennyaspyskuvykorystanyhdzherel.pdf (дата звернення: 07.03.2025).
3. Програма СЕН «Зерна». URL: https://selkernels.gse.harvard.edu/uk-UA (дата звернення: 17.02.2025).
4. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи // Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т.

УДК 373.014.6

Сташенко Михайло,
завідувач кафедри менеджменту освіти
Волинського ІППО,
кандидат фізико-математичних наук, доцент

Управлінські контексти забезпечення якості освіти

***Анотація**: У сучасному світі освіти та професійної діяльності, індивідуальні траєкторії розвитку стають ключовим інструментом підвищення якості педагогічної діяльності. В умовах змінних освітніх вимог і зростаючих суспільних очікувань, особливо актуальним стає адаптація педагогів через індивідуалізований підхід до їхнього професійного розвитку.*

***Ключові слова**: управлінські аспекти, моделювання індивідуальної освітньої траєкторії, професійна компетентність педагогічного працівника.*

Постановка проблеми. Управлінські аспекти моделювання індивідуальної освітньої траєкторії професійної компетентності педагогічного працівника набувають особливого значення в умовах сучасної освітньої системи. Сьогоднішні вимоги до освіти базуються на принципах безперервного професійного розвитку, де педагогічні кадри повинні постійно вдосконалювати свої компетентності для відповідності новим стандартам і викликам. З огляду на це, постає необхідність ефективного управління процесом формування індивідуальних освітніх траєкторій, що забезпечують розвиток професійних компетенцій педагогів відповідно до потреб учнів і суспільства.

Процес моделювання індивідуальної траєкторії включає врахування низки управлінських факторів, таких як систематизація потреб у навчанні, визначення персональних і професійних цілей педагогів, організація ресурсного забезпечення та моніторинг досягнень. Основна роль управління в цьому процесі полягає в координації дій усіх учасників освітнього процесу, забезпеченні оптимальних умов для розвитку педагогічного колективу та використанні інноваційних підходів до навчання. Ефективне управління моделюванням індивідуальної освітньої траєкторії сприяє підвищенню якості освітнього процесу, створюючи умови для розвитку ключових компетентностей педагогічних працівників та їхньої адаптації до змінних умов професійної діяльності.

У зв'язку з цим управлінські аспекти моделювання індивідуальної траєкторії стають важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності педагогічного персоналу, що, в свою чергу, позитивно впливає на загальний рівень якості освіти в закладі.

Аналіз публікацій. Як показує аналіз джерельної бази, учені В. Багрій, О. Боровік, Л. Глазкіна, К. Гурова, К. Колос, О. Мариновська, К. Метешкін, О. Пєхота, Г. Полякова, В. Сидоренко акцентують на потребі саморозвитку вчителя, що передбачає персоналізований шлях набуття ним необхідних професійних компетентностей, реалізації власного потенціалу. Обґрунтовується здатність до саморегулювання задля цілеспрямованого самовдосконалення, самопроєктування професійної роботи.

Сучасна освітня система вимагає від педагогів постійного розвитку та самовдосконалення. Індивідуальна освітня траєкторія — це персоналізований шлях професійного зростання, що враховує інтереси, здібності та індивідуальні потреби педагогічного працівника. Важливу роль у цьому відіграє управлінський аспект, який включає створення умов, методик та інструментів для підтримки самостійного розвитку вчителя [1].

Виклад основного матеріалу.У сучасних умовах освітня система стикається з необхідністю підвищення професійного рівня педагогічних працівників для відповідності сучасним викликам і запитам суспільства [2]. Одним із ключових

інструментів досягнення цієї мети є індивідуальна освітня траєкторія педагогічного працівника, яка дозволяє враховувати особисті особливості, професійні амбіції та індивідуальні компетентності. Формування такої траєкторії вимагає ефективного управління процесом професійного розвитку, що, в свою чергу, передбачає запровадження сучасних підходів до організації, моніторингу та супроводу педагогічного працівника на шляху досягнення нових компетентностей.

Питання методології розвитку інноваційної освітньої практики є особливо актуальним в умовах модернізації освітньої галузі в Україні. Його вирішення сприяє втіленню інноваційних змін, що обумовлює потребу осмислення впливу наукових підходів на розвиток передової педагогічної практики. Адже розуміння їх сутнісних ознак, теоретичних положень є показником високого рівня сформованості професійної культури педагога, здатного до проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку [3], як персональний шлях розвитку здібностей, особистісних якостей і психічних процесів особистості [4], що виступає засобом підвищення рівня професійної компетентності.

Отже, інструменти моделювання індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога включають широкий спектр методів і підходів, таких як портфоліо, компетентнісні карти, цифрові платформи, план професійного розвитку, менторство, коучинг та системи оцінювання. Їх комплексне застосування дозволяє педагогам ефективно планувати і реалізовувати свій професійний шлях, забезпечуючи високу якість навчального процесу та постійне вдосконалення професійних компетенцій.

Етапи створення індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога є ключовим процесом, що дозволяє педагогу систематично й послідовно досягати професійного зростання, вдосконалюючи свої компетенції відповідно до сучасних вимог освітньої системи. Цей процес включає кілька основних етапів, кожен з яких забезпечує підготовку педагога до нових викликів та підвищення його ефективності в освітній діяльності.

Перший етап полягає в проведенні детальної самооцінки педагогом своїх професійних компетенцій, навичок і знань. Важливо, щоб педагог усвідомив свої сильні та слабкі сторони, визначив сфери, в яких потрібне вдосконалення. Для цього використовуються такі інструменти, як портфоліо, професійні компетентнісні карти або зовнішнє оцінювання. Самоаналіз дає педагогу чітке уявлення про те, які навички потребують оновлення або розвитку.

Після проведення аналізу педагог визначає короткострокові та довгострокові цілі професійного розвитку. Цілі повинні бути конкретними, вимірюваними, досяжними, актуальними і часово обмеженими (SMART). На цьому етапі важливо зосередитися на практичних аспектах, які сприятимуть професійному вдосконаленню і підвищенню якості навчального процесу. Цілі можуть включати, наприклад, розвиток цифрових навичок, вдосконалення методик викладання або оволодіння новими інноваційними підходами в освіті.

Етап планування індивідуальної траєкторії передбачає розробку конкретного плану дій для досягнення поставлених цілей. Педагог визначає, які ресурси йому потрібні для реалізації свого плану: курси підвищення кваліфікації, семінари, майстер-класи, участь у професійних спільнотах або консультації з менторами. Важливо також враховувати можливості використання онлайн-ресурсів, таких як цифрові платформи або онлайн-курси. План повинен бути гнучким і адаптивним, щоб педагог міг коригувати його відповідно до нових викликів або змін в освітньому середовищі.

Реалізація індивідуальної траєкторії включає безпосереднє впровадження запланованих заходів і дій. Педагог відвідує курси, бере участь у тренінгах, інтегрує нові знання в освітній процес і вдосконалює свої професійні компетенції. Важливо, щоб на цьому етапі педагог також вів рефлексію щодо свого прогресу: що працює добре, які виклики виникають, як нові знання допомагають у роботі з учнями. Це забезпечує можливість коригувати процес розвитку в реальному часі.

На етапі моніторингу та оцінки результатів педагог аналізує реалізацію своєї індивідуальної траєкторії професійного розвитку. Це може включати самооцінку, зворотний зв'язок від колег, адміністрації чи учнів, а також результати атестацій або зовнішнього оцінювання. Важливо визначити, наскільки досягнуті цілі відповідають початковим планам і що можна вдосконалити в подальшому. Оцінка дозволяє педагогу отримати об'єктивну картину свого професійного розвитку і підготуватися до наступних етапів вдосконалення.

І, нарешті, корекція та планування наступних кроків. Залежно від результатів моніторингу, педагог може скоригувати свої цілі та план розвитку. Якщо певні завдання було виконано успішно, можна ставити нові, більш амбітні цілі. Якщо ж виникли труднощі на етапі реалізації, то варто переглянути підходи або використовувати нові інструменти для досягнення поставлених завдань. Важливо, щоб професійний розвиток педагога був безперервним процесом, і кожен новий етап враховував попередні досягнення та досвід.

Отже, етапи створення індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога – це послідовний процес, який починається з аналізу власних потреб і закінчується оцінкою результатів та корекцією подальших дій. Такий підхід дозволяє педагогу не лише досягати постійного професійного зростання, але й ефективно реагувати на зміни в освітній системі, забезпечуючи високу якість навчання для учнів.

Проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога є стратегічним інструментом для забезпечення ефективного та безперервного вдосконалення педагогічної майстерності, закладених у професійному стандарті [5]. У контексті сучасних освітніх вимог, коли нові технології, методики і стандарти постійно змінюються, педагоги повинні бути готовими до адаптації й навчання протягом усього життя. Цей процес дозволяє педагогу персоналізувати власний шлях розвитку, виходячи з індивідуальних потреб, компетенцій і професійних цілей.

Проєктування індивідуальної траєкторії базується на кількох ключових етапах: самоаналізі, постановці чітких і досяжних цілей, розробці плану дій, його реалізації, моніторингу досягнень і корекції відповідно до отриманих результатів. Цей підхід забезпечує педагогам можливість свідомо контролювати свій професійний розвиток, підвищуючи свою ефективність і компетентність у різних сферах педагогічної діяльності.

Важливо, що процес проєктування є гнучким і дозволяє враховувати як внутрішні, так і зовнішні чинники, які можуть впливати на розвиток педагога. Наприклад, інновації в освітніх технологіях або зміни в державних стандартах освіти можуть стимулювати корекцію індивідуальної траєкторії. Успішне проєктування також залежить від доступу до різноманітних інструментів розвитку, таких як цифрові платформи, менторство, коучинг і системи зовнішнього оцінювання.

Загалом, проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога не лише сприяє підвищенню якості навчального процесу, але й стимулює постійний професійний ріст самого педагога, що є надзвичайно важливим у контексті безперервного розвитку освіти в Україні.

ВИСНОВКИ. Таким чином, управлінські аспекти моделювання індивідуальної освітньої траєкторії професійної компетентності педагогічного працівника передбачають комплексний підхід, що включає саморегулювання, персоналізацію, самопроєктування кар'єри та використання сучасних технологій. Ефективне управління цим процесом сприяє професійному зростанню педагогів і підвищенню якості освітнього процесу в цілому.

Список використаних джерел та літератури

1. Стягунова О. Планування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогічних працівників: брошура до Типової програми підвищення кваліфікації керівників і педагогічних працівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників. Київ. УІРО. 2023. 13 с.
2. Кримський, С. «Знання, настояні на совісті». URL: https://newacropolis.org.ua/articles/znannia-nastoiani-na-sovisti-interviu-z-prof-serhiiem-borysovychem-krymskym
3. Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників (від 29.07.2020 № 672). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text
4. Індивідуальна освітня траєкторія та індивідуальний навчальний план: що це і для кого (від 02.11. 2022). URL: https://nus.org.ua/2022/11/02/
5. Назаренко О., Олесюк Н. Як за допомогою профстандарту вибудувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку педагогів. *Практика управління дошкільним закладом.* № 1. 2022. URL: https://ezavdnz.expertus.com.ua/947142

Стиран Наталія,
вчитель-методист,
вчитель початкових класів
Дунаєвецького ліцею №3
Дунаєвецької міської ради,
Хмельницька область

Розвиток творчого потенціалу та особистісних можливостей здобувачів освіти: з досвіду роботи

Школа є тією лабораторією, де навчають і виховують, відкривають можливості кожної дитини, допомагають їй розвивати власні здібності й потреби.

Початкова ланка – фундамент шкільного навчання, адже саме тут закладається основа для формування особистості майбутнього громадянина.

Діти початкових класів – “першовідкривачі” світу.

Як? Де? Чому? Що? Звідки? З такими запитаннями постійно звертаються вони до дорослих – з раннього дитячого віку до мами, тата, дідуся і бабусі; переступивши шкільний поріг – до учителів.

І ми повинні вчити їх активно пізнавати життя.

“Подумай, доведи, порівняй, відгадай, зроби висновок”, - так доцільно відповідати на запитання цих маленьких “чомусиків”, прагнучи розвинути їхній інтерес до світу, їхню фантазію, думку.

Кожна дитина має до чогось певні здібності.

Навчання та виховання талановитих дітей викликає інтерес не тільки у педагогів, але і у батьків, бо ці можливості з часом можуть втрачатися. Необхідно, як можна ефективніше, їх розвивати з дитинства. Саме тому, я ставлю собі за мету виявити здібності у дітей класу з перших днів у школі. Для цього протягом навчального року займаюся з ними різноплановою розвивальною роботою, проводжу для батьків консультаційну та просвітницьку роботу по питанням всебічного творчого розвитку учня, щоб результати досягнень дітей позитивно вплинули на їхню успішність у навчанні.

Основою успішного навчання та формування творчої особистості є наявність трьох складових інтелектуальної діяльності:

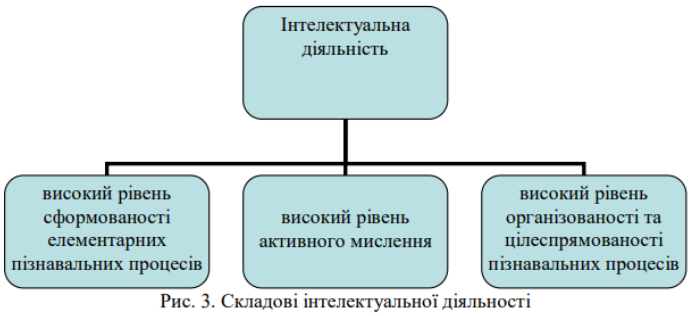
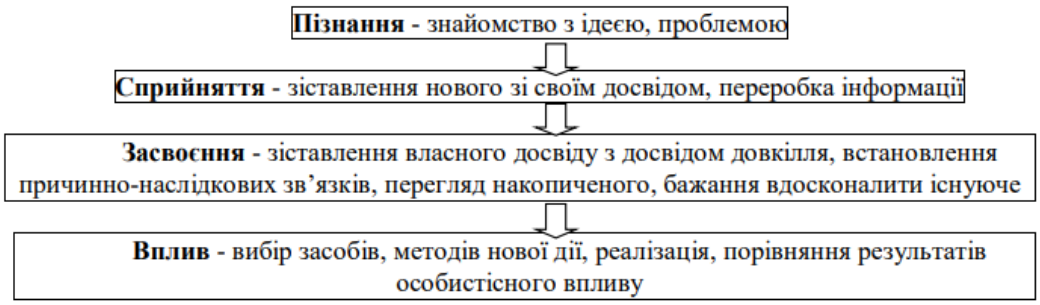

Рис. 3. Складові інтелектуальної діяльності

Рис. 1. Складові інтелектуальної діяльності

Щоб ці складові успішно працювали на всебічний творчий розвиток учня, педагогу необхідно навчити дитину складати внутрішній план своїх дій: планувати, аналізувати, використовувати рефлексію. Я, як вчитель 1 класу , прагну спрямувати розвиток моїх учнів за такими напрямками - пізнання, сприймання та засвоєння. При цьому прагну виховувати у дітей культ отримання нових знань, які поступово стають практично спрямованими. В своїй роботі застосовую широку інформованість, тому що розвиток творчої особистості породжує незалежність, свободу мислення учнів. В процесі роботи я навчаю учнів оволодівати моделлю продуктивного пізнання, впроваджувати її в своїй діяльності. Пізніше цей процес стане основою розвитку творчого потенціалу учнів.

Алгоритм пізнання відбувається за схемою:

Нова українська школа допомагає педагогу спланувати свою роботу в нових умовах навчання та виховання дітей. Саме тому для вчителя постають завдання, які забезпечують всебічний розвиток дитини від її вміння читати, писати, рахувати, правильно користуватися книжками та іншими джерелами інформації, до формування загальних уявлень про світ, опанування норм загальнолюдської моралі, засвоєння основ гігієни, вироблення трудових вмінь та навичок. Наше завдання на цьому етапі розвитку особистості - сформувати її навчальний потенціал, розвивати духовні та емоційно - вольові якості.

Дитині 6-7років потрібна найпильніша увага, піклування, захист та любов учителя. Задовільнивши цю потребу, ми зможемо пробудити її потяг до знань та повагу до себе. Пригорнувшись до мене на перерві, як до мами, кожна дитина хоче поділитися своїми перемогами та невдачами, радістю та смутком. Тому свою роботу я проводжу так, щоб діти мали змогу зіставляти, порівнювати, шукати і знаходити істину, відчували себе дослідниками.

В ході пізнавальної діяльності народжуються нові ідеї, думки, як результат самостійної пошукової роботи. Таким чином, розвитку творчості сприяє реалізація принципу радості напруження. Я прагну не передавати учням свої «готові» вміння та знання, а будую навчальний процес таким чином, щоб учні заглиблювалися в пошукову роботу, прагнули знайти варіант розв'язання, що є продуктом колективної

творчості. Серйозний підхід до учнівських творчих робіт формує у них усвідомлення значущості розв'язуваних проблем.

Нова українська школа прагне організувати умови для того, щоб дитина могла фантазувати, знаходити незвичне в буденному і творити щось нове своїми власними руками. Цього хочемо і ми! Тому весь час шукаємо щось цікаве навколо нас. Інноваційні дослідницькі ігри-досліди зроблять дитячу ігрову діяльність пізнавальною, привабливою, веселою. Я запросила Крістіну Бугай свою випускницю на цікаву зустріч передачі творчого досвіду. Вона провела виховну годину на тему «В гостях у клоуна» , батьки моїх учнів чудово виконали роль Снігуроньки та Діда Мороза під час новорічного квесту.

Розвитку творчих здібностей учнів сприяє впровадження відкритих методів навчання, що передбачають відкриті виховні заходи, цікаві експерименти, спільні проекти. Дбаючи про всебічний творчий розвиток учнів, я вчу їх не тільки тому, як розв'язувати проблеми, але й тому, де можна знайти відповіді на поставлені запитання. Починаючи з молодшого шкільного віку учні вчаться користуватися довідковою, художньою літературою. В цьому нам допомагає шкільна бібліотека. Діти часті гості на бібліотечних тематичних уроках, які проводить наш бібліотекар Леся Василівна .

Якщо я пропоную учням певну творчу задачу, стараюся не залишити їх сам на сам з нею. Але у творчому пошуку учнів моя допомога повинна бути ледь помітною, зваженою, таким чином, щоб наштовхнути їх на власний пошук розв'язки. До ідей, висловлених учнями, прагну ставитися з повагою, ціную вміння учнів висловлювати власну думку про зроблене, прочитане, почуте. Саме тому під час творчого процесу у нас спільними зусиллями можуть народжуватися власні казки чи віршики.

Кожний учитель розуміє, що творчої атмосфери в класі можна досягти наданням учням широких можливостей та особистим прикладом педагога в творчому розв'язанні класних проблем. Варто звертати увагу на інтереси дітей, які виступають важливою умовою творчої діяльності. Щоб викликати інтерес до праці, я намагаюся урізноманітнити завдання для учнів: - підбираю завдання, що потребують або творчої переробки, узагальнення, систематизації вмінь та навичок, або порівняння й аналізу вже відомого на основі експериментування та пошуку; - створюю умови для розвитку ситуативного інтересу для різних видів діяльності.

Оскільки однією з актуальних вікових потреб учнів 1 класів є прагнення до пізнання дійсності і виявлення власної активності у формі гри, то моє завдання полягає в тому, щоб організувати ігрову діяльність дітей привабливо, радісно, емоційно, плідно, а навчально-виховну роботу - творчо, цікаво, ефективно. Тому, ігрова діяльність та ігрові ситуації я використовую в навчально-виховному процесі для забезпечення ефективного формування пізнавальних інтересів, виховання, навчання та всебічного розвитку моїх вихованців. Вплив ігрової діяльності дітей на їхній розумовий розвиток, уяву та логічно-точний розрахунок я досліджувала під час навчання гри в «Шахи» та складання кубика-рубика, яка поєднує в собі елементи мистецтва (уяви), науки (логічно-точний розрахунок)

У кожному місті чи селі є перлини, де хочеться побувати знов і знов. Вони збагачують людину позитивними емоціями, приносять радість чи спокій. З видатними місцями нашого рідного міста я знайомлю дітей на уроках, проводжу вікторини, розглядаємо фото альбоми Щоб поглибити уяву про рідне місто ми проводимо екскурсії. Для першокласників – це найкращий спосіб познайомитися з мальовничим містом .

У нашій школі часто проводяться тематичні тижні з виховної роботи. Ми активні учасники таких заходів. Велику зацікавленість викликає в учнів «Кольоровий тиждень». Навіть їхня поведінка змінюється залежно від кольору дня: теплі відтінки – збуджують, веселять, активують, а холодні – приносять спокій, рівновагу. Головне – всі діти готуються! Ми, наприклад, вирішили скласти невеликі віршики на кожний

день, щоб вони доповнювали наш гарний настрій. Дуже швидко та цікаво минають наші різнокольорові дні.

Велику роль в житті класу відіграє самостійна робота учнів та їхня пізнавальна активність - це важливі елементи у формуванні та розвитку творчих здібностей. Я прагну створювати такі умови, щоб у дітей виникала особиста зацікавленість в отриманні знань, бо дуже важливо не тільки «передати свої знання», а навчити дитину вчитися. Якщо школяр додатково самостійно здобуває знання вони будуть для нього самими цінними, бо сприймаються свідомо з самого початку. Самостійна робота допомагає розвинути в учнів творчі здібності, інтерес до навчання. Саме за допомогою самостійності учень досягає мети своєї конкретної роботи без зовнішньої допомоги. Зі своєї діяльності я бачу, що ефективність самостійної роботи дітей залежить від мого власного досвіду, чіткої організації та контролю, доцільного планування часу та матеріально-технічного забезпечення навчання та виховання. Всі навички, які сформуються в учня в процесі самостійної роботи, знання, які будуть отримані, творчі здібності, які поступово розвиваються, допоможуть набути певні життєві компетентності.

Для мене важливо мотивувати творчість учнів так, щоб пробуджувати їхнє бажання творити оригінально та цікаво. З першого класу учні створюють свої портфоліо, куди увійшли творчі роботи за темами: «Мій друг», «Моя сім`я», «Родинне дерево», «Мої захоплення»,«Моя школа», «Друзі наші менші»

Концепція ЮНЕСКО, стверджує, що кожний учень школи повинен «навчатися пізнавати, навчатися працювати, навчатися жити разом, навчатися творити». Завдання школи - навчити дитину повноцінно жити в теперішньому світі. Для цього потрібні нові педагоги, які живуть повноцінним життям сучасності, творчо навчають і самі вчаться… Також не можна в нашій роботі забувати про батьків, бо для ефективного розвитку творчих здібностей дітей необхідні спільні зусилля як з боку педагогів, так і з боку родини. Належна підтримка батьків потрібна саме в педагогіці творчості. Тому я проводжу спеціальні бесіди для батьків, на яких розповідаю про те, чому важливо розвивати творчі здібності з дитинства, які умови треба організовувати в сім'ї для розвитку дитини. А вони, в свою чергу, допомагають мені в роботі. Найважливіші події життя класу за їхнім проханням я висвітлюю на своїй сторінці у «Фейсбуці».

П'ять основних заповідей учителя:

любити, вірити, знати, поважати та розуміти дитину як основного суб'єкта навчальної діяльності.

Люби дитину!

Любов до дітей - серцевина педагогічної моральності, основа культури вчителя.

Вір у дитину!

Без віри в дитину, без довіри до неї вся педагогічна мудрість, усі методи і прийоми навчання і виховання руйнуються, як будиночки з піску.

Знай дитину!

Без знання дитини немає навчання, немає виховання, немає справжнього педагога і педагогічного колективу. Якомога глибше знати духовний світ кожної дитини - перше і найважливіше завдання педагога.

Поважай дитину!

Не вважай себе спроможним вирішувати ті питання, які належить вирішити юній особистості.

Розумій дитину!

Вмій поставити себе на її місце, побачити світ її очима, зрозуміти,

чим дитина живе, до чого прагне.

Тож бажаю вам успіхів у цій нелегкій справі!

Список використаних джерел та літератури

1. Калошин В. Ф., Гоменюк Д. В., Сушенцева Л. Л. Розвиток творчості учнів : методичний посібник. Харків : Основа, 2008. Вип. 8 (68). 112 с.
2.Творча особистість – головна мета виховання [Електронний ресурс] // Освіта ua : освітній портал. – Режим доступу : http://osvita.ua/school/method /upbring/1476/
3. Intel® Навчання для майбутнього. Київ: Видавництво «Нора-прінт», 2005.

Танцюра Любов,
практичний психолог-методист
Нетішинської гімназії «Енергія»
Шепетівського району
Хмельницької області

Ресурсний стан та його важливість у подоланні криз

Анотація. *Ми не можемо обирати історичний період, у якому нам судилося жити, однак маємо можливість формувати власний підхід до реальності, що нас оточує. У складні часи найціннішим інструментом стає наша здатність орієнтуватися в подіях, ухвалювати виважені рішення та адаптуватися до змін. Практичні знання про самопідтримку, ефективні методи допомоги рідним, пошук внутрішніх ресурсів і мобілізація власних сил дозволяють людині зберігати стійкість навіть у кризових ситуаціях.*

Ключові слова: *подолання стресу, емоційне вигорання, ресурсний стан, стресостійкість, баланс.*

Подолання стресу та адаптація до змін

Руйнування стабільності завжди викликає внутрішній опір, стрес і потребу в адаптації. Коли людина стикається з непередбачуваними обставинами, її психіка інстинктивно намагається знайти точки опори - або через повернення до звичних методів дії, або через пошук нових підходів, які допоможуть пристосуватися до реальності. Війна, втрата дому, порушення звичного укладу життя та відчуття небезпеки викликають глибокий емоційний шок.

У таких ситуаціях люди реагують по-різному: деякі занурюються в стан апатії та безсилля, не в змозі ухвалювати рішення чи діяти, інші ж, навпаки, мобілізують усі сили, перебувають у стані підвищеної активності, однак швидко виснажуються. У подібні моменти критично важливо знаходити баланс між мобілізацією та відпочинком, оскільки виснаження може спричинити ще глибшу кризу. Часто людина настільки поглинається зовнішніми подіями, що не має сил усвідомити власні переживання, відстежити свої емоції або піклуватися про себе.

Роль психологічної служби та психосоціальної підтримки

Сучасна психологічна служба відіграє надзвичайно важливу роль у підтримці особистості в кризових обставинах. Вона спрямована не лише на допомогу в подоланні труднощів, а й на формування механізмів адаптації, розвиток стійкості до змін і відновлення емоційної рівноваги. Одним із ключових завдань психологічної служби є підтримка учасників освітнього процесу, як здобувачів освіти, так і педагогів, які працюють із дітьми, що зазнали психологічної травми.

У складні періоди зростає потреба в розвитку навичок саморегуляції, навчанні методів подолання стресу та емоційної стійкості. Освітні заклади відіграють провідну роль у цьому процесі, адже саме школа чи університет можуть стати місцем, де дитина чи дорослий отримають необхідну підтримку, навчаться справлятися з труднощами та вибудують власні механізми подолання кризи.

Психосоціальна підтримка передбачає комплексний підхід, що включає роботу з психологами, педагогами, соціальними працівниками, а також залучення батьків до процесу відновлення емоційного стану дітей. Важливо не тільки реагувати на вже сформовані проблеми, а й працювати на випередження – створювати сприятливе середовище для стабільного психоемоційного розвитку кожного.

Основні завдання психосоціальної підтримки

- Розширення спектру особистісних і соціальних ресурсів, що допомагають долати складні життєві ситуації.
- Навчання навичкам емоційної саморегуляції, управління стресом і підтримання психологічного здоров'я.
- Зміцнення впевненості у власних силах, формування позитивного мислення та мотивації до розвитку.
- Впровадження методів, що допомагають налагодити соціальну взаємодію та адаптуватися до змін.

Запобігання емоційному вигоранню та підтримка фахівців

Робота з людьми, які пережили травматичні події, є складною та потребує значних емоційних зусиль. Працівники освітньої та психологічної сфер щодня стикаються з високими навантаженнями, що можуть призвести до виснаження, втрати професійної мотивації та емоційного вигорання.

Формування культури самопідтримки, психологічного самозахисту та регулярне навчання методам відновлення є необхідними умовами для збереження ефективності роботи педагогів і психологів. Важливим є створення програм професійної підтримки, організація тренінгів з емоційного здоров'я, забезпечення простору для відпочинку та відновлення.

Ресурсний стан, методи підтримки ресурсного стану

Ресурсний стан є ключовим фактором, що дозволяє людині справлятися з викликами життя. Це комплексний показник, що включає фізичний, емоційний, соціальний та когнітивний аспекти.

Основні методи підтримки:

- Фізичне відновлення: повноцінний сон, збалансоване харчування, фізична активність, релаксація.
- Емоційний баланс: практики усвідомленості, робота з власними почуттями, залучення до творчих занять.
- Соціальна підтримка: якісне спілкування, створення оточення, що сприяє розвитку.
- Інтелектуальний розвиток: навчання, дослідження нових сфер, участь у проєктах.

Навчання усвідомленому управлінню ресурсами допомагає людині не лише підтримувати власну стійкість, а й ефективно взаємодіяти з іншими.

Модель Мулі Лаад

Існує кілька каналів, з яких можна брати ресурси для відновлення. Ізраїльський психолог-травмотерапевт Мулі Лаад розробив модель, яка включає шість основних характеристик, що складають ядро індивідуального стилю боротьби з несприятливими обставинами:

- Beliefs and Values - (філософія життя, світогляд, вірування й моральні цінності). Вірування можуть бути будь-які, важливим є сам факт наявності віри.
- Affects and Emotions - (афективні стани та емоції). Спосіб подолання кризи пов'язаний насамперед із виявленням почуттів та їх проживанням. Мова йде про будь-який спосіб: вербально, письмово.
- Social Relations - (соціальні стосунки). Родина, друзі, колеги, суспільство в цілому. Основа цього ресурсу - комунікації. Йому властиве прагнення до спілкування, соціальна включеність, бажання бути серед людей та отримати від них підтвердження, що Ви живий, чимось корисний, можете на щось впливати.

- Imagination and Creativity - (уява і творчість, інтуїція). Цей спосіб подолання кризи базується на творчості, починаючи від практик (малювання, гончарство, плетіння), завершуючи пошуком креативних рішень розв'язання актуальних проблем.
- Cognition and Thought - (пізнання й думки). Знання, логіка, реальність, думки. Спосіб подолання кризи через актуалізацію ментальних здібностей, вміння логічно та критично мислити, аналізувати проблеми та критично мислити, аналізувати проблеми та раціонально вирішувати їх. Ця стратегія передбачає аналітичну роботу, складання списків чи планів.
- Physiological Resources and Activities - (фізіологічні ресурси та діяльність). Фізична, чуттєва модальність та тілесність. Передбачає фізичну активність: спорт, фізичну працю, медитації, погулянки на природі, походи в гори, до лісу, отримання тілесних задоволень.

Потенційно кожна людина володіє усіма зі згаданих вище модальностей з раннього дитинства і протягом усього свого життя. У кожного є свої переважні методи подолання кризи в різні періоди життя, і у своєму використанні ці методи розвиваються і відточуються.

Техніки відновлення ресурсів

Карта ресурсів

На аркуші паперу записують понад 15 подій у житті, які залишили найприємніші враження. Максимальна кількість цих подій може бути будь-якою. Але зазвичай це близько 50 подій, більше згадати буде складно.

Потім необхідно зосередитись на кожному пункті, намагаючись згадати максимально чітко цей момент. Чим саме він запам'ятався? Що в ньому було приємного, що зумовило стільки позитивних емоцій. Що вдалося набути завдяки цьому досвіду.

Життя триває, і попри перешкоди та випробування ми рухаємося далі. Долаємо труднощі, забезпечуємо свої основні потреби, пристосовуємося до стресових ситуацій і навіть долаємо їх. І це завдяки певним життєвим опорам, які називаються ресурсами. Важливо усвідомлювати свої ресурси, знати джерела їх наповнення. Зазирніть усередину себе, проаналізуйте свій внутрішній потенціал: риси характеру, сформовані життєві навички, стан здоров'я і навіть стиль життя.

Нашими внутрішніми ресурсами можуть бути: упевненість у собі, позитивне та раціональне мислення, розуміння власних цілей, емоційно-вольові якості, емоційний інтелект, досвід подолання стресових ситуацій, навички саморегуляції, надія, навички керування часом, турбота про збереження та зміцнення здоров'я, наявність часу для відпочинку, здорове харчування, здоровий сон.

Варто зазначити, що, крім внутрішніх, існують і зовнішні ресурси. Це соціальні статуси (ролі) і соціальні зв'язки, які надають нам емоційну, матеріальну, інформаційну підтримку, допомагають зовні. Поміркуйте, від кого Ви можете отримувати підтримку та допомогу. Можливо, це члени родини, друзі, колектив, держава чи соціальні установи.

До зовнішніх ресурсів також відносяться й матеріальні цінності: достатній рівень матеріального прибутку, задовільні умови життя та відпочинку, стабільність оплати праці, оптимальні умови роботи.

Вправа «Скринька ресурсів»

1. Намалюйте скриню з двома шухлядами, підпишіть їх: внутрішні ресурси, зовнішні ресурси
2. Наповніть (намалюйте або напишіть) свою скриню певними компонентами.
3. Проаналізуйте, які ресурси Ви маєте. Що хотілося б додати? Ви маєте таку можливість, бо це Ваша скринька. Дозвольте собі це.
4. Не забувайте наповнювати свою скриню, користуватися тим, що Ви маєте.

Вправа «Рецепт стресостійкості»

Ця вправа спрямована на консолідацію усіх ресурсів людини та їх візуалізацію. Результат її виконання - малюнок, постер, колаж - може бути використаний у подальшому для пошуку ефективного способу швидкого відновлення та заспокоєння. Завдання може виконуватися як індивідуально так і в групі. Для створення креативного продукту слід виділити достатньо часу.

Виконуючи вправу можна опиратися на такі інструкції:

- Поміркуйте над тим, що дає підтримку у скрутні часи, може потішити та розрадити. Це можуть бути конкретні речі, дії та вчинки (прогулянка, обійми, подарунок другові тощо)
- Створіть рецепт стресостійкості у вигляді творчого продукту будь-якого формату.
- Обговоріть свою роботу і прокоментуйте, що саме і як допомагає, у яких ситуаціях найкраще спрацьовує.

Час на відпочинок

Нам варто усвідомити про необхідність моментів повного розслаблення. Дозволити собі нічого не робити, дати організму відпочити та відновитися природним шляхом. Слід пам'ятати ,що робити потрібно без почуття провини, розуміючи, що відпочинок є необхідною частиною продуктивності. Гуляйте на свіжому повітрі, прогулянки заспокоюють та втихомирюють.

Зміна діяльності

Коли ви відчуваєте виснаження або втому, спостерігається зниження мотивації, варто змінити рід занять. Інтелектуальну роботу корисно чергувати з фізичними навантаженнями, так і навпаки. Переключення допомагає активувати мислення й запобігти емоційному вигоранню. Частіше згадуйте про свої успіхи, коли життя кидає нам виклик, важливо вірити в можливість його подолання. Не забувайте нагадувати собі про минулі перемоги, адже це одна із складових вашої скриньки ресурсів.

Створення атмосфери гармонії

Середовище, в якому ми перебуваємо, безпосередньо впливає на наш емоційний стан. Тому організуйте простір таким чином, щоб він сприяв вашому комфорту та відчуттю спокою і задоволення. Зверніть увагу на освітлення в кімнаті, так як природне світло підвищує рівень енергії, піднімає настрій. Не забувайте про маленькі деталі, що приносять задоволення: улюблена музика, квіти, книга, перегляд сімейних світлин, які приносять щасливі спогади.

Ритуали та маленькі радощі

У складні періоди потрібно знаходити час для своїх незначних ритуалів, які приносять задоволення: ранкова кава, прогулянки перед сном, перегляд улюбленого фільму. Саме ці моменти надають структурованості дня та створюють відчуття стабільності та безпеки. Знайдіть час для самого себе, виділіть час для того, що приносить вам радість і натхнення. Вчіться помічати маленькі радощі, намагайтеся оточити себе позитивними та щирими людьми.

Допомога іншим

Підтримка інших може бути потужним джерелом відновлення. Невеликі добрі справи, компліменти або прояви уваги до близьких дарують приємні емоції та створюють відчуття власної значущості, надають можливість долучитися до спільноти. Роблячи добро іншим, ти робиш добро собі. Підтримка інших може стати джерелом особистого задоволення та самореалізації. Відчуття, що ти зробив щось хороше для когось, підвищує самооцінку і моральний дух.

Не забувайте дзвонити друзям, дослідження вчених засвідчують, що розмови з друзями знижують рівень кортизолу – гормон стресу.

Не забувайте практикувати вдячність.

Вдячність – це наша опора. Вчіться помічати все, що у вас є. Ця дія дасть можливість вам переживати вдячність як стан душі, емоцію доброзичливого ставлення до себе, інших та світу.

Баланс між роботою та особистим життям

Важливо пам’ятати про межі між професійною діяльністю та особистим життям. У вас має бути час не лише на робочі завдання, а й на відпочинок, улюблену справу, спілкування з друзями та близькими.

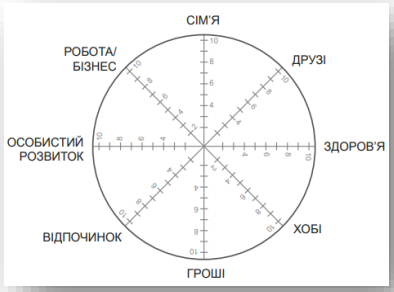
У кожного з нас є свої унікальні джерела енергії та натхнення. Важливо знайти власні способи підтримки ресурсного стану і втілювати їх у своє повсякденне життя. Турбота про себе – це не лише про комфорт, а й про можливість залишатися вмотивованим, емоційно стійким та готовим сприймати нове.

Корисною є вправа «Колесо життєвого балансу»

Виконання вправи допоможе оцінити рівень задоволення та наповненості різних важливих сфер життя. Методика запропонована Біллом Рейном, професором з університету Канади. Наші пращури сприймали життя як колесо, відповідно до цього світогляду, все в житті має існувати в гармонії.

Вправа дає змогу поглянути на себе з іншого боку. Більш цілісно, звернути увагу на різні сфери життя та відкрити можливості для розвитку. Як вже було сказано, колесо ототожнюється з гармонією, спокоєм, балансом.

Для виконання вправи, краще обрати тихе і затишне місце, щоб уникнути зайвих подразників і відволікаючих факторів.

Відмітьте в кожній сфері, які зазначені на колесі, рівень реалізованості кожної за шкалою від 0 до 10:

0 – не задоволений, 10 - повністю задоволений.

Після того, як ви проаналізували стан кожної сфери життя та визначили аспекти, що потребують уваги, важливо зробити наступні кроки:

1. Визначення пріоритетів сфер власного розвитку

- Оберіть 2-3 сфери, які зараз є для вас найважливішими та в яких рівень задоволеності нижчий за інші.
- Запитайте себе: Чому ці сфери перебувають у такому стані? Що заважає їхньому покращенню?
- Подумайте, які дії або зміни у звичках можуть допомогти вам покращити ситуацію.

2. Формулювання конкретних цілей

- Намагайтеся ставити реалістичні та досяжні цілі.
- До прикладу, якщо рівень задоволеності сферою «Здоров'я» низький, можна поставити ціль: «Двічі на тиждень займатися фізичною активністю по 30 хвилин» або «Випивати 1,5 - 2 літри води щодня».
- Запишіть ці цілі та розбийте їх на дрібніші кроки.

3. Контроль прогресу

- Визначте період, через який ви повернетеся до аналізу свого «Колеса життєвого балансу» (до прикладу, раз на місяць або раз на три місяці).
- Ведіть записи про свої досягнення, спостерігайте за змінами.

Як стежити за своїм ресурсним станом?

Постійно відстежуйте свій емоційний та фізичний стан наприкінці кожного тижня за допомогою наступних запитань.

- Як пройшов ваш тиждень? Згадайте та переосмисліть проблемні ситуації, відзначте та похваліть себе за успіхи, нічого страшного ,що вони маленькі.
- Яке ваше самопочуття? Зверніть особливу увагу на свій фізичний та психологічний стан, на рівень втоми.
- Чому ви так почуваєтеся? Пригадайте, чи достатньою мірою ви піклувалися про свій ресурсний стан. Якщо є проблеми, з'ясуйте, чому вони виникли.
- Як це виправити чи, навпаки, підтримати? Спробуйте скласти для себе план відновлення на найближчий період, намагайтеся чергувати пасивний та активний відпочинок , а також переключатися на різні види діяльності.
- Зауважте для себе, яка діяльність або зміни у ваших звичках можуть допомогти вам покращити ситуацію.

Стратегії для підтримки ресурсного стану

Регулярний перегляд свого стану допомагає уникнути вигорання та зберігати баланс між зусиллями й відпочинком. Щоб краще розуміти свої потреби, можна використовувати такі техніки:

1. Щоденник ресурсного стану

Щоранку або щовечора записуйте:

- Як сьогодні я почуваюся ? (фізично, емоційно, психологічно).
- Що дало мені енергію та натхнення?
- Що забрало в мене сили?
- Що я можу зробити завтра, щоб почуватися краще?

Це допоможе усвідомлено підходити до підтримки своєї життєвої енергії.

2. Практика «Три ресурси дня»

Щодня перед сном записуйте три речі, які допомогли вам почуватися краще або додали енергії. Це може бути будь-що: від спілкування з другом до чашки улюбленої кави чи 10-хвилинної прогулянки.

3. Підтримка балансу між активністю та відпочинком

- Час для активних дій (робота, навчання, фізичні навантаження) має чергуватися з періодами відпочинку.
- Метод «Помодоро»: 25 хвилин зосередженої роботи, 5 хвилин перерви.
- Говорити «*ні*» надмірним навантаженням, якщо вони вас виснажують.

Висновок

Життя - це постійний рух і зміни, а баланс у різних сферах не завжди буде ідеальним.

Свідоме відстеження свого стану та робота над його покращенням допоможуть відчувати гармонію, наповненість та внутрішню силу навіть у складні періоди.

Турбота про власний ресурсний стан - не егоїзм, а необхідна умова для продуктивного та щасливого життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Гречковська Лариса. Пошук психологічних ресурсів для подолання стресу. URL: https://naurok.com.ua/poshuk-psihologichnih-resursiv-dlya-podolannya-stresu-403988.html
2. Даємо собі раду. Запитання і відповіді з досвіду психологічних консультацій педагогів. URL: https://college.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2023/05/Посібник-Даємо-собі-раду.pdf
3. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію. Львів. Видавництво Свічадо, 2015.
4. Дудяк В. Емоційне вигорання. Київ: Главник, 2007. 128 с.

5. Богданов С. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах: навчально-методичний посібник. Київ. Видавництво Пульсари, 2017.

Тарчинська Ольга,
директор Струзького ліцею
Новоушицької селищної ради
Кам'янець-Подільського району
Хмельницької області

Культура безпеки у закладі освіти: шляхи формування та вдосконалення

Анотація. *У статті розкрито структурні компоненти та проаналізовано поняття «культура безпеки», висвітлено актуальні питання виховання культури безпеки учасників освітнього процесу та розглянуто основні напрями її формування на рівні закладу освіти.*

Ключові слова*: культура безпеки, безпечне освітнє середовище, виховання, модель поведінки, компетентності, стресостійкість.*

Ще задовго до викликів, пов’язаних із війною в Україні та пандемією COVID-19, суспільство сформувало усвідомлення потреби розвитку культури безпеки сучасної людини. З виникненням нових загроз та появою додаткових викликів сьогодення поняття культури безпеки щораз набуває нового звучання та актуальності.

Формування в учасників освітнього процесу відповідальної моделі поведінки є важливою складовою діяльності будь-якого закладу освіти в умовах українського сьогодення. Турбота про своє фізичне, психічне та соціальне здоров’я є важливою частиною виховання культури безпеки в цілому. Тому пріоритетним напрямом роботи закладу освіти є створення безпечних умов для учасників освітнього процесу. Визначальним на сучасному етапі є формування особистісних якостей щодо ефективності дій в кожній конкретній ситуації, психологічна готовність до безпечної поведінки та практичне відпрацювання необхідних навичок, розвиток стресостійкості, уміння приймати швидкі та правильні рішення.

Носієм культури безпеки є особистість, її розумова діяльність, яка трансформується у цінності, норми, поведінку, компетентності. І це виявляється у дбайливому ставленні до інших людей та середовища існування. Тому цілеспрямований розвиток культури безпеки сьогодні надасть можливість значно підвищити рівень виховання та зменшити людські і матеріальні втрати. Культуру безпеки потрібно системно і комплексно вивчати.

У науковій літературі культура безпеки визначається як найважливіший рівень розвитку людини і суспільства щодо безпеки життєдіяльності в системі особистісних і соціальних цінностей, безпечної поведінки в умовах небезпечних та надзвичайних ситуацій і у повсякденному житті, станом захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності.

Якщо розуміти культуру як певний рівень розвитку творчих сил і здібностей людини, то культура безпеки – це відповідний рівень розвитку творчих сил і здібностей людини до профілактики ризиків, попередження та зменшення шкоди (заподіюваної шкідливими і небезпечними факторами життєдіяльності) їй особисто та суспільству в цілому [3, с. 150].

На думку О.І. Запорожця, формування культури безпеки життєдіяльності особистості має передбачати взаємозалежне рішення завдання виховання у членів соціуму мотивації до безпечної поведінки [2].

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» безпечне освітнє середовище визначено як «сукупність умов у закладі освіти, що унеможливлюють

заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема, внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних і будівельних норм і правил, а також психологічного насильства, приниження тощо» [1, ст.1, п.1].

У Національній стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі (Указ Президента України від 25 травня 2020 р. №195) проблемою, яка потребує розв'язання, визначено низький рівень культури безпечної здорової поведінки та ненасильницької взаємодії у дітей шкільного віку, інших учасників освітнього процесу, погіршення стану здоров'я учнів, недостатній рівень доступності, безпечності і комфортності умов шкільного навчання [5]. На її виконання у закладі протягом 2020-2024 років було організовано заходи щодо формування безпечних, комфортних і здорових умов для здобуття освіти, оволодіння учнями компетентностями, необхідними для безпечного та здорового способу життя.

Стратегічним документом щодо створення безпечних умов здобуття освіти наразі є схвалена у квітні 2023 року Кабінетом Міністрів України Концепція безпеки закладів освіти на 2023-2025 роки. Документом визначено чотири ключові завдання в освітньому середовищі:

1. Створення безпечної інфраструктури закладів освіти.
2. Ефективне попередження та протидія негативним безпековим явищам в освітньому середовищі.
3. Формування компетентностей безпеки в учасників освітнього процесу.
4. Організація безпечного підвезення учнів та вчителів до/із закладів середньої освіти [4].

Виконання завдань, передбачених Концепцією, надасть можливість безперешкодної реалізації права на освіту та належні безпечні і здорові умови навчання та викладання та убезпечить учасників освітнього процесу від непередбачуваних подій, спричинених війною.

Формування в учасників освітнього процесу безпекової компетентності має велике значення для збереження здоров'я та життя. Тому освітній процес ми організовуємо з акцентом на розвиток, поглиблення, доповнення, закріплення та вдосконалення безпекових знань.

Здійснюючи контроль доступу до школи (відеоспостереження, контроль за входами, встановлення решіток на вікнах), моніторинг території (стан огорожі, безпека споруд та майданчиків, цілісність асфальтового покриття), системи пожежної сигналізації, розроблення евакуаційних планів та проведення вправ з евакуації, визначення зон безпеки у разі надзвичайних ситуацій, ми дбаємо про фізичну безпеку здобувачів освіти і працівників закладу. Затверджено та розроблено правила внутрішнього трудового розпорядку, інструкції, правила поведінки під час освітнього процесу. Вимоги з охорони праці та безпеки життєдіяльності викладені в правилах та інструкціях: правила пожежної безпеки, обережного поводження з електрикою, правила дорожнього руху, правила і норми поведінки на воді, інструкції з безпеки під час проведення занять із фізичної культури і спорту, правила надання домедичної допомоги, правила поведінки під час виявлення вибухонебезпечних предметів тощо.

Заклад освіти має розроблене Положення про організацію роботи з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності, яке регулює всі напрямки діяльності закладу щодо забезпечення санітарної, гігієнічної, пожежної безпеки, а також питання підтримки та втручання в ситуації, коли може виникати загроза життю, здоров'ю та благополуччю учасників освітнього процесу. З метою поліпшення умов освітнього процесу та підвищення рівня безпеки проводяться превентивні заходи щодо запобігання небезпекам, усунення їх на стадії виникнення. У Положенні прописані конкретні дії, що стосуються захисту здобувачів освіти від різних загроз, ризиків під час перебування у закладі освіти, а також чіткі рекомендації щодо забезпечення учасникам освітнього процесу комфортних умов життєдіяльності. Відповідно до Положення керівник (власник) закладу освіти є відповідальним за створення

безпечних умов освітнього процесу та не може дозволити проведення освітнього процесу за наявності шкідливих і небезпечних умов. З метою організації роботи з підготовки закладу освіти до нового навчального року керівник закладу освіти вживає заходів щодо приведення інженерно-технічних комунікацій, устаткування, обладнання у відповідність до чинних стандартів, правил, норм [5].

Керівник (власник) закладу освіти в межах своїх повноважень:

- забезпечує в закладі освіти сприятливі для здоров'я умови навчання, виховання і праці учасників освітнього процесу шляхом відповідного благоустрою приміщень, ігрових майданчиків та їдальні, ужиття належних заходів безпеки тощо;
- надає можливість усім здобувачам освіти якнайповніше розкрити свій фізичний, психологічний і соціальний потенціал, а також сприяти формуванню у них почуття впевненості в собі;
- ставить чіткі завдання щодо зміцнення здоров'я та гарантування безпеки для всього колективу закладу освіти (учнів і працівників закладу);
- сприяє формуванню гарних відносин між викладацьким колективом і учнями, між самими учнями, а також між закладом освіти і сім'єю;
- розробляє комплексну і послідовну програму профілактичної освіти в закладі, що передбачає використання засобів і методів, які сприяють активній участі в ній самих учнів;
- сприяє використанню медичного кабінету в закладі освіти як додаткового ресурсу для проведення просвітницької роботи, що допомагає здобувачам освіти стати більш обізнаними користувачами послуг охорони здоров'я;
- розробляє порядок раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу або ризику нападу на заклад освіти;
- з метою оцінки стану готовності захисної споруди цивільного захисту (сховище або протирадіаційне укриття, що є на балансі закладу освіти) визначає можливість його використання для укриття учасників освітнього процесу.

Забезпечення базових потреб безпеки учасників освітнього процесу передбачає: створення здорової шкільної атмосфери щодо питань безпеки, ознайомлення з правилами евакуації та надання домедичної допомоги, діями в надзвичайних ситуаціях, організація відповідних заходів, дотримання санітарно-гігієнічних вимог щодо належного освітлення, вентиляції, температури в приміщеннях, забезпечення чистоти та порядку, організації здорового харчування, моніторинг проходження регулярних медичних оглядів, вакцинацій, належні умови для особистої гігієни учнів та персоналу (комфортні туалети, гігієнічні засоби).

Одним із пріоритетних завдань колективу ліцею є створення якісних умов для надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами (інклюзивне, індивідуальне навчання (педагогічний патронаж)), організація різнорівневої партнерської взаємодії та співпраці. Такі партнерські взаємовідносини є підґрунтям для забезпечення ефективного психолого-педагогічного супроводу, сприяють розвитку потенційних можливостей дітей з особливими освітніми потребами. Спільна командна робота допомагає краще організовувати та забезпечувати оптимальні умови навчання, створювати сприятливу атмосферу в учнівському колективі та нові можливості для розвитку дітей з особливими освітніми потребами за індивідуальним підходом.

Психологічна корекція, яка здійснюється в закладі, сприяє створенню умов успішної адаптації, групової психологічної підтримки, розвитку навичок спілкування, особистісно мотиваційної сфери, згуртування колективу, формування стресо- та життєстійкості. У результаті проведеної роботи у дітей підвищується рівень самооцінки, дехто долає внутрішні конфлікти та страхи. Зменшується ризик тривожності у тих здобувачів освіти, які відвідували заняття з психологом, з'являється позитивна шкільна мотивація, гармонізуються міжособистісні стосунки у дитячому колективі.

Пріоритетними напрямами роботи залишаються організація та надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок війни внутрішньо переміщеним особам, як учням, так і педагогам, формування стійкості до переживання наслідків стресу, формування у здобувачів освіти здатності протистояти булінгу (цькуванню), навичок ненасильницької поведінки, побудови конструктивного діалогу, розуміння поняття «мир», усвідомлення власної значущості у миробудуванні, усвідомлення конфлікту як невід'ємної частини життя, створення особистої мирної стратегії поведінки в конфлікті тощо.

Надзвичайно важливими є соціально-емоційна підтримка та розвиток соціальних навичок учасників освітнього процесу. У контексті реалізації реформи НУШ соціально-емоційне навчання (СЕН) розглядається як інструмент розвитку м'яких навичок [6]. Воно допомагає розвинути емпатію, вміння керувати власними емоціями та розуміти емоції інших, працювати в команді, покращити навички комунікації, збільшити самоповагу, креативно і критично мислити, бути стабільним у критичних ситуаціях. Ці навички є важливими для досягнення успіху в різних сферах життя, зокрема у навчанні, роботі та особистому житті. Дослідження показали, що соціально-емоційне навчання може позитивно впливати на психічне здоров'я, зменшувати ризик виникнення психологічних проблем та конфліктів, покращувати соціальну інтеграцію та збільшувати рівень задоволення життям. Практичний психолог, педагогічні працівники ліцею систематично проводять профілактичні заходи щодо психологічного благополуччя, розвитку емоційної компетентності та створення умов для релаксації здобувачів освіти.

Культура безпеки у закладі передбачає і захист персональних даних учасників освітнього процесу та забезпечення надійності систем їх зберігання. Для цього ми розробили, ознайомили та впровадили політики та процедури, які визначають правила збирання, використання і захисту даних. Організували навчання для учнів, педагогів та батьків щодо основ кібербезпеки, правил користування паролями, захисту від шкідливих програм. Здійснюємо регулярні оновлення програмного забезпечення, проводимо систематичне резервне копіювання важливих даних та дбаємо про їх зберігання в безпечному місці, контролюємо фізичний доступ до інформаційних даних.

Активне залучення батьків, місцевої громади, правоохоронних органів та організацій до підтримки безпечного середовища закладу теж сприяє вирішенню актуальних питань безпеки. Реалізація антибулінгової програми, визначення способів комунікації, зворотного зв'язку, швидке реагування на будь-які випадки насильства чи злочинності, тижні безпеки в школі, просвітницька кампанія щодо кібербезпеки, фінансування програм з безпеки чи надання безкоштовних ресурсів – це заходи не лише з підтримки безпеки, а й розвитку усвідомлення її важливості для учнів, батьків та громади.

Отже, в умовах воєнного стану, коли загроза є реальною, формування культури безпеки як невід'ємної складової повсякденного життя залишається надзвичайно важливим. Адже ефективна і цілеспрямована системна робота з формування культури безпеки – активна реалізація заходів безпеки, постійне оцінювання та вдосконалення процедур безпеки відповідно до ситуації, що змінюється, – допоможе учасникам освітнього процесу знаходити правильні рішення в нестандартних ситуаціях, самостійно та творчо мислити, адаптуватися до різних умов і впевнено почуватися в майбутньому.

Освіта й виховання культури безпеки спрямовані забезпечити формування нового мислення, цілісного комплексу знань, компетентностей, необхідних для прийняття обґрунтованих рішень на рівні людини, сім'ї, суспільства, держави. Культура безпеки є структурним компонентом базової культури особистості, невід'ємною складовою її загальної культури.

Список використаних джерел та літератури

1.Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text.

2.Запорожець О.І. Безпека життєдіяльності. URL: http://pidruchniki.ws/1584072050807/-bzhd/bezpeka_zhittyediyalnosti_zaporozhets_oi

3. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2010. №8. С. 149-153.

4. Концепція безпеки закладів освіти, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. №301-р.

5. Указ Президента України від 25 травня 2020 року №195 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text.

6. Як упроваджувати соціально-емоційне навчання в школах. Аналітичний огляд. 2021. Нова українська школа: сайт. URL: https://nus.org.ua/articles/yak-uprovadzhuvaty-sotsialno-emotsijnenavchannya-v-shkolah-analitychnyi-oglyad/

Ткач Наталія,
вчитель англійської мови
Судилківський ліцей Судилківської сільської ради
Шепетівського району
Хмельницької області

Партнерська взаємодія в умовах реформування освіти

Сьогодні я хочу звернути вашу увагу на важливу тему, яка стосується розвитку освіти в нашому суспільстві – партнерська взаємодія в умовах реформування освіти .

Адже сучасна освіта в Україні зазнає значних змін, спрямованих на покращення якості навчання та розвиток особистості кожного учня. Одним з ключових аспектів цих змін є впровадження педагогіки партнерства. Цей підхід став основою для формування Нової української школи (НУШ), яка прагне створити демократичне та сприятливе навчальне середовище.

Реформування освіти – це не просто зміна навчальних програм або введення нових методик. Це комплексний процес, який охоплює всі аспекти освітнього середовища: від навчальних закладів до державних органів, від вчителів до батьків і громадськості. Партнерська взаємодія в цьому контексті стає ключовим елементом, який дозволяє ефективно реалізовувати зміни та досягати поставлених цілей. Вона сприяє створенню інклюзивного та демократичного освітнього середовища, де кожен учасник має можливість внести свій вклад та бути почутим. Партнерство допомагає покращити якість освіти, зробити її більш відповідною потребам сучасного суспільства та ринку праці [4].

Педагогіка партнерства – це напрям педагогіки, що включає систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості, у якому учень – добровільний і зацікавлений соратник, однодумець, рівноправний учасник освітнього процесу, турботливий і відповідальний за його результати. Основа педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками; учні, батьки та вчителі, об’єднані спільними цілями та прагненнями, виступають добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Таким чином, педагогіка партнерства – істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але

передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Принципами педагогіки партнерства є:

● повага до особистості;

● доброзичливість і позитивне ставлення;

● довіра у стосунках;

● діалогічна взаємодія на основі взаємоповаги;

● розподілене лідерство (право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків тощо);

● принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Умовами реалізації педагогіки партнерства є:

● утвердження ставлення до учня як самодостатньої й унікальної особистості;

● створення сучасного освітнього простору;

● піднесення престижу освіти;

● зміна статусу і позиції вчителя - належна заробітна плата, повага з боку батьків, громадський авторитет;

● школа – духовний осередок громади: психологічна підготовка вчителя до завдань духовного перетворення суспільства (психологічна компетентність);

● ефективна співпраця сім'ї, громадянського суспільства, держави і школи [1].

Один із інструментів педагогіки партнерства – особистісно орієнтований підхід як планомірний, спеціально організований педагогічний процес, спрямований на розвиток учня з урахуванням його індивідуальних особливостей. Під час застосування цього підходу велика увага приділяється індивідуалізації дидактичних та виховних завдань, що застосовуються диференційовано.

Ключовим аспектом партнерської взаємодії є залучення батьків до освітнього процесу. Батьки можуть надавати цінну підтримку своїм дітям, допомагати їм у навчанні та сприяти розвитку їхніх навичок і талантів. Активна участь батьків у шкільному житті сприяє покращенню дисципліни, підвищенню мотивації учнів та зменшенню рівня шкільної адаптації.

Батьки у наш час можуть і як волонтери, коли не вистачає ресурсів, особливо фінансових і матеріальних. Керівники шкіл і вчителі вже звикли, що батьки допомагають у проведенні ремонту класних приміщень, придбанні необхідних матеріалів тощо. Проте, батьки можуть надавати й іншу, не менш цінну допомогу в усіх аспектах шкільного життя, як наприклад: допомагати вчителю в роботі з дітьми та допомагати вчителю у контактуванні з іншими батьками. Адже дітям дуже подобається бачити власних батьків у ролі вчителів [2].

Не слід забувати про роль учителя, який у контексті педагогіки партнерства виконує роль фасилітатора та наставника. Він не лише передає знання, а й сприяє розвитку критичного мислення та самостійності учнів. Учитель повинен бути готовим до співпраці з батьками, враховуючи їхні погляди та пропозиції щодо навчального процесу. У партнерській взаємодії він виступає не лише як передавач знань, а й як фасилітатор навчання. Вчитель організовує навчальний процес таким чином, щоб учні могли брати участь у плануванні та оцінюванні свого навчання.

Вчитель також працює над створенням інклюзивного навчального середовища, де кожен учень почувається поважаним та підтримуваним. Він сприяє толерантності та розумінню різноманітності, заохочуючи учнів поважати один одного та цінувати індивідуальні відмінності. Тому, роль вчителя у партнерській взаємодії освіти є багатогранною та вимагає гнучкості, креативності та готовності до співпраці. Вчитель, який ефективно виконує цю роль, сприяє створенню навчального середовища, де учні можуть розвиватися та досягати успіхів [3].

Варто пам'ятати і про сам навчальний заклад, перед яким стоїть ряд завдань і викликів. Адже стає не лише місцем для передачі знань, а й центром співпраці, інновацій та розвитку.

Як визнають спеціалісти, поки що тільки окремі навчальні заклади усвідомлюють не лише складнощі, але й позитивні наслідки взаємодії з батьками для діяльності шкільного колективу. Ця взаємодія починається як правило з інформативної складової: електронних журналів, батьківських форумів на сайтах шкіл, можливості кожної сім'ї дізнатися напряму про відвідування та успішність власної дитини, позаурочні заходи в класі тощо. Набуває все більшого поширення, особливо в умовах онлайн-навчання, спілкування у програмі вайбер, де батьки, учні та вчителі-предметники чи класний керівник створюють групу в чаті, що дозволяє всім оперативно обговорити проблему та прийняти колективне рішення.

До інноваційних форм варто віднести поширені у Великобританії «батьківські путівники», які починаються словами: «Дякуємо вам, що ви обрали саме нашу школу та проявляєте до неї інтерес!» У змісті путівника подається опис школи та всього її обладнання, якості спортивних залів та майданчиків, можливості шкільної бібліотеки, питання навчальної програми, інформація про вчителів та шкільну адміністрацію, додаткові освітні послуги, особливості розкладу, правила школи, у тому числі правила взаємодії школи та батьків, вимоги щодо зовнішнього вигляду учня, пунктуальності та домашнього навчання. Актуальний аналіз того, з чим стикатимуться учні протягом навчального року, полегшує і дітям, і батькам адаптацію дитини до кожного нового етапу освіти. Практика співпраці з батьками виявляє нагальну потребу в навчанні батьків, і в цьому ракурсі школа в умовах НУШ має перетворитись у своєрідний функціональний просвітницький центр по роботі з батьками, психолого-педагогічний клуб з питань виховання та сімейної взаємодії.

Не менш важливу роль відіграють і державні органи у забезпеченні ресурсів та створенні умов для реалізації освітніх реформ. Їх підтримка та співпраця з освітніми закладами є необхідними для успішної організації освітнього процесу. Також важливо, щоб державні органи були відкритими до діалогу з педагогічною спільнотою, батьками та громадськістю, враховували їхні пропозиції та потреби.

З вище сказаного, можу виділити переваги педагогіки партнерства. А саме:

- підвищення якості освіти – партнерська взаємодія дозволяє об'єднати зусилля всіх учасників освітнього процесу для досягнення спільних цілей.
- розвиток критичного мислення та навичок 21 століття – учні, які навчаються в умовах партнерської взаємодії, краще розуміють важливість співпраці, вміють працювати в команді та вирішувати проблеми.
- створення інклюзивного середовища – партнерська взаємодія сприяє створенню інклюзивного освітнього середовища, де кожен учень має можливість розвиватися та реалізовувати свій потенціал.

Та, незважаючи на численні переваги, партнерська взаємодія в освіті стикається з низкою викликів. Одним з головних викликів є недостатня готовність та мотивація учасників до співпраці. Багато вчителів, батьків та учнів не мають достатнього досвіду та навичок для ефективної партнерської взаємодії. Крім того, існують організаційні та фінансові бар'єри, які ускладнюють реалізацію партнерських проектів.

Ще одним викликом є недостатня комунікація та координація між учасниками освітнього процесу. Ефективна партнерська взаємодія вимагає постійного обміну інформацією та координації дій, що може бути складним у умовах обмежених ресурсів та часу.

Партнерська взаємодія в умовах реформування освіти є ключовим елементом, який дозволяє ефективно реалізовувати зміни та досягати поставлених цілей. Взаємодія між навчальними закладами, державними органами, батьками, громадськістю, бізнесом та неурядовими організаціями сприяє підвищенню якості освіти, розвитку критичного мислення та навичок співпраці у учнів, а також створенню сприятливого навчального середовища. Лише взаємна підтримка, співпраця та відкритість до нових ідей допоможуть створити освітню систему, яка

відповідатиме вимогам сучасного світу та забезпечить якісну освіту для кожного учня.

Список використаних джерел та літератури

1. Партнерська взаємодія між школою та сім'єю як необхідна умова формування системи цінностей дитини (з досвіду роботи) : навч.-метод. посіб. / уклад. Г. М. Стеценко, Н. Г. Тіхонова. Кропивницький, 2023. 48 с.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / упор. Л. Гриневич та інші. 2016. URL: https://cutt.ly/iRhlB4S .
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с. URL : https://www.e-litera.com.ua/upload/grade0/nus-poradnyk.pdf .
4. Нова українська школа: формуємо продуктивну комунікацію в контексті демократизації освіти. Ужгород. ЗІППО, 2022. 123 с.

Толстюк Олександр,
методист науково-методичного центру
професійного розвитку педагогічних працівників
з охорони праці, безпеки життєдіяльності
та цивільного захисту Хмельницького ОІППО
імені Анатолія Назаренка

Життєстійкість педагогічних працівників і здобувачів освіти в умовах війни: безпечне освітнє середовище

Натепер в Україні понад 7 мільйонів дітей війни; тисячі дітей вважаються зниклими. Якщо узагальнити інформацію з офіційних джерел, російськими окупантами зруйновано понад 200 шкіл; понад 3,5 тис. закладів освіти зазнали бомбардувань та обстрілів. Попри те навчальний процес в Україні триває. На жаль війна вплинула на всі сфери життєдіяльності, зокрема на психоемоційний і психофізіологічний стани здобувачів освіти.

Життєстійкість українців, зокрема дітей, підлітків знижується. В 2022 році українці найбільше страждали від стресу, втоми та безсоння. У 2023–2024 роках - від втоми, безсоння, невизначеності, невпевненості у своїх рішеннях. Найбільше виснаженими почуваються респонденти наймолодшого та найстаршого віку, жінки, мешканці зі сходу та заходу країни, ті, хто не працює або на пенсії, а також ті, хто мають родичів на війні. Чим довше буде тривати війна росії проти України, тим складніше буде долати пролонговані наслідки.

Мета дослідження: систематизувати та висвітлити фактори послаблення життєстійкості педагогічних працівників, здобувачів освіти в умовах війни росії проти України; проаналізувати основні характеристики безпечного освітнього середовища в умовах війни. Поставлена мета, вимагала аналізу базових дефініцій: життєстійкість, життєздатність, стресостійкість, резилієнс та ін.

В рамках дослідження було налагоджено співпрацю з ГО «Асоціація вчителів суспільних і гуманітарних дисциплін Хмельниччини» щодо дослідження показників життєстійкості здобувачів освіти, зокрема розроблено соціо-педагогічний питальник (Додаток А) із завданнями специфічної форми, за принципом зростання відповідно до складності порядку, кожне запитання відповідало чітко визначеній формі, змісту; потребувало невеликих часових ресурсів для відповідей).

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що поняття «життєстійкість» складається з двох слів «життя» і «стійкість»; визначені критерії та показники життєстійкості через аналіз філософських робіт гуманістичного та екзистенційного напрямків, починаючи з античних часів до нашого часу, тобто

враховуючи генезис розвитку проблеми дослідження життєстійкості. Аналіз філософської літератури показує, що життя в термінологічному значенні розглядається як вища форма існування матерії, яка виникла в процесі її розвитку.

Варто зазначити, що існують різні підходи до інтерпретації ідеї життєстійкості. Розуміння та аналіз поняття життєстійкості стає можливим при розгляді проблеми людини у світі, її свободи, творчості, розвитку та саморозвитку, мотивів її дій та вчинків, ціннісних установок та самооцінки.

Життєстійкість – особистісна система установок, переконань й сприйняття подій як позитивного так і негативного характеру, певний персоналізований соціально-історичний досвід подальшого зростання і розвитку особистості, контролю і управління для мобілізації внутрішніх сил.

Керуючись цим твердженням, розглядаємо аспекти проблеми людини, які відповідають ідеї напряму нашого пошуку, – побачити джерела життєстійкості в існуванні особистості, що адекватно належить їй, сприяють об'єктивному оцінюванню власних можливостей.

Зауважимо, що така здатність, яка є однією з ознак життєстійкості особистості, дозволяє їй не розчинитись у навколишньому середовищі, а додати до неї своє, нове, творче, реалізувати свої плани і, більше того, накладає на людину «повну відповідальність за існування». Зрозуміло, що оволодіння своїм власним внутрішнім світом виявляє, що людина має якості життєстійкості.

Варто взяти до уваги й те, що ще в часи античності у філософських працях проблема стійкості людини перед життєвими труднощами була особливо значущою та дуже актуальною.

У сучасній психології дослідження питань, що належать до розвитку можливостей людини розвивати психологічні здібності у важких ситуаціях, і більше того, самоствердуватись як особистість у найнесприятливіших обставинах життя, орієнтуються на вивчення стресостійкості, суб'єктності, життєвих світів особистості. Термін hardiness, введений С. Мадді, С. Кобейса, у перекладі з англійської означає «міцність, витривалість».

Поняття «життєстійкість», «життєздатність» і «життєтворчість» є ключовими, зокрема життєздатність – це свого роду ступінь пристосованості людини до життя, різких ситуацій, здатних викликати певні коливання в звичних умовах життєдіяльності людини.

Життєздатність є проявом стійкості, оптимізму, мобільності, уміння адаптуватися в нових життєвих умовах, є здатністю та вмінням зберігати здоров'я та позитивний настрій, відповідно до національної культури, продовжувати свій рід, зберігати протягом усього життя інтерес до неї.

Життєздатність ще існує як назва «живучість», хоча цей термін несе за собою безпосередній біофізичний зміст, ніж соціальний чи психологічний. Також є таке поняття як «життєвість». Воно несе в собі сенс біологічний, що свідчить про стан популяції особин, їх розвиток як стан якісний і кількісний.

Життєтворчість – це практика особистісно-орієнтована на розвиток та корекції відносин зі світом. Вона тісно пов'язана з глобальністю розширення світу та розширенням життєвих відносин. З практичної точки зору – життєтворчість може бути взаємопов'язана з певними аспектами у розвитку та прояві життєстійкості.

Дослідження С. Мадді та С. Кобейса свідчать про те, що життєстійкість – це характеристика особистості, яка є складовою психічного здоров'я людини, що відображає три важливі життєві складові (компоненти): залученість, контроль та прийняття ризику.

Перший компонент – це залученість, який передбачає, активність особистості й орієнтує на те, що бути в центрі подій завжди є кориснішим, ніж бути пасивним спостерігачем, особливо з огляду на супротив стресам. Людина, яка діє й налаштована на те, щоб бути активною, краще захищена від стресу, ніж та, яка знаходиться в стані постійного очікування.

Другий компонент – це контроль, що передбачає постійне здійснення оцінки будь-яких дій особистості. В іншому випадку, відмовляючись від спроб контролювати будь-що, особистість може потрапити в непередбачувані життєві ситуації.

Третій компонент життєстійкості – прийняття ризику. Це готовність діяти без гарантії успіху. Варто взяти до уваги, люди, які не наважуються діяти, не маючи повних гарантій, що все буде добре, виявляються набагато вразливішими перед стресами, ніж ті, хто готовий почати діяти, приймаючи невизначеність. Всі ці риси є стійкими особистісними характеристиками, які можна формувати, розвивати упродовж життя.

Варто акцентувати увагу на тому, що в сучасній соціально-педагогічній діяльності є достатня кількість дієвих практик, які містять відповідні психо-діагностичні методи, зокрема тренінги життєстійкості, що уможливлюють визначення особистісних характеристик та їх вдосконалення.

Феномен життєстійкості у вітчизняній науці розглядається через мобілізацію внутрішніх сил, прагнення людини до реалізації своєї сутності, зміни себе та навколишньої дійсності. У педагогічній практиці слід опиратися на усвідомлення власних hardiness-якостей, що розвиваються, які навчаються у розкритті ресурсу особистості за допомогою технологій психолого-педагогічної підтримки та супроводу індивідуальних освітніх програм. Це потребує об’єднання зусиль керівників, педагогів, психологів, тьюторів та спеціалістів освітньої сфери, батьків у комплексному вирішенні гострої проблеми підвищення життєстійкості особистості, особливо в освітньому середовищі .

Варто взяти до уваги також соціальні фактори зовнішнього негативного впливу, що ведуть до послаблення життєстійкості людини. До них належать детермінуючі фактори макросередовища та соціуму:

- нестабільність суспільства;
- низький соціально-економічний статус суб’єкта;
- умови патологізуючого інформаційного середовища (контент Інтернету та ЗМІ) й інші;
- негативні умови в найближчому оточенні дітей та підлітків, особливо такі як потурання та злочинні дії в сімейному вихованні неблагополучних сімей та батьків групи ризику;
- соціальне сирітство;
- девіації – наркоманія та алкоголізм, бродяжництво та інші, що ведуть до відчуження, труднощів соціалізації та небезпечних ситуацій з дітьми та підлітками.

У соціально-педагогічній діяльності життєстійкість пов’язується з адаптивними властивостями особистості та потребує кореляції в складних життєвих ситуаціях у дітей та дорослих різних соціальних груп, профілактики та корекції станів депривації дітей у скрутній ситуації, людей уразливих категорій у різних умовах соціалізації .

Актуалізованим є зростання ролі здатності особистості до прояву життєстійкості, а отже, і необхідність вирішення проблеми розкриття особистісного ресурсу протистояння труднощам та небезпеці в педагогічній реальності, освітньому процесі.

Натепер існує Програма спільної діяльності Національної академії медичних наук України і Національної академії педагогічних наук України на 2023–2025 роки щодо співпраці заради здоров’я й відновлення. До укладання Програми між двома академіями спонукали кризові події воєнного стану в країні, їх тяжкі наслідки для життя, здоров’я та розвитку дітей і юні, а також українського суспільства загалом .

Важливим шляхом міждисциплінарного вирішення зазначеної проблеми є розробка та практичне освоєння стратегій життєстійкої поведінки, що реалізуються на основі діагностики та фасилітації життєстійкості.

В XX столітті українцям вдалося вижити, вистояти, відновити свою державу, в XXI ст. – розбудувати демократичну, правову, соціальну державу, українське

громадянське суспільство. Російсько-українська війна XXI століття та витривалість в ній українців змінили сучасний світ назавжди. Було зруйновано вистраждані людьми у війнах і геноцидах хиткі глобальні безпекові гарантії XX століття. Українці опинилися в «новій реальності», що вимагала переоцінки цінностей, пріоритетів, викликів, мобілізації внутрішніх сил.

Сьогодні надзвичайно важливо систематизувати знання про поняття «життєстійкість», адже і педагогічні працівники, і здобувачі освіти знаходяться в постійному стані стресу, складних психоемоційних і психофізіологічних станах тощо. Послаблення життєстійкої поведінки має об'єктивні чинники та пролонговано-латентні наслідки.

Загалом життєстійкість розглядається як повсякчасний розвиток здатності особистості протистояти непростим життєвим ситуаціям та викликам, перманентний процес самовдосконалення, спрямований на подолання руйнівних зовнішніх впливів. У даному контексті, а саме крізь призму травматичного історичного досвіду життєстійкість слушно розглядати як особистісну систему установок, переконань і сприйняття подій як позитивного, так і негативного характеру, певний персоналізований соціально-історичний досвід подальшого зростання й розвитку особистості, контролю й управління для мобілізації внутрішніх сил і ресурсів.

Поняття життєстійкість уможливлює виявити малодосліджені або недосліджені події, що дозволили українцям протистояти важким, «безвихідним ситуаціям», долати критичні моменти впливів руйнівних факторів життя. Адже на сьогодні показник життєстійкості українців помітно зменшується.

Варто зауважити, що лікарі, психологи, психіатри, соціальні працівники для визначення стресостійкості, життєстійкості, емоційної стійкості, а також ресурсів щодо опанування стресових травмуючих подій переважно оперують поняттям «резилієнс». За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), резилієнс це здатність успішно долати стресові ситуації, спираючись на власні ресурси, здатність використовувати ці ресурси.

Отож поняття життєстійкість, а не дефініція «резилієнс» дозволяє корелювати історичні події та наслідки, створюючи та формулюючи певні загальні педагогічно-поведінкові моделі, новітні дидактичні практики (навчання і виховання).

В умовах сучасних реалій в процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти актуалізуються базові поняття життєвої самореалізації кожної людини такі як: «цінність», «ціннісні орієнтири», «ціннісні орієнтації». Для методики викладання у вищій школі, на наш погляд, найбільш доречним є звернення до теоретичного аналізу поняття «ціннісні орієнтації».

Зазначимо, що «ціннісні орієнтації» формуються та розвиваються в процесі соціального виховання в закладі освіти, відіграють ключову роль у розвитку особистості. Дослідження ціннісних орієнтацій дозволяє більш глибоко бачити зміст соціально-рольових репертуарів, які демонструють здобувачі вищої освіти, розуміти глибинні мотивації їх діяльності, способи знаходження свого місця в житті, вміння самовизначитися та реалізувати себе.

Наразі психологічну природу цінностей ґрунтовно досліджують за кордоном. Найважливішим методичним напрямком досліджень вивчення цінностей нам видаються дослідження М. Рокича, які були проведені наприкінці 60-х–70-х роках у Сполучених Штатах Америки.

Досліджуючи ціннісні орієнтири та орієнтації особистості, слід звернути увагу на міграційні процеси, що відбуваються в країні, соціокультурний, політичний, етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у період загострення соціалізаційних викликів в Україні.

Характер національної української ідентичності має тісний зв'язок з ціннісними настановами, політичними поглядами та дає можливість науковцям широко тлумачити соціологічні факти, дані щодо останніх негативних тенденцій та проголошеного росією гасла щодо захисту російськомовного населення України. В

умовах сьогодення ми спостерігаємо кардинальні зміни не лише зовнішніх процесів, а й внутрішнього світу людини, її соціально-матеріальної сутності, поведінкових стереотипів, ціннісних орієнтирів та соціальних норм.

Міграційні процеси, які відбуваються вже багато років після здобуття Україною незалежності, є унікальним прикладом динамічної інтеграції до європейського співтовариства й важко заперечити той факт, що цей феномен змінює ціннісні орієнтації не лише українського населення, а й багатьох представників країн Європи .

Варто зазначити, оскільки в проаналізованих нами наукових працях зустрічаються терміни «ціннісні орієнтири» та «ціннісні орієнтації», на наш погляд, за змістом ці два терміни є переважно тотожними.

Пропонуємо змістову характеристику означених пріоритетних ціннісних орієнтацій у формуванні та розвитку життєстійкості здобувачів вищої освіти.

Збереження власної індивідуальності – збереження індивідуального генетичного здобутку, єдності неповторних особистісних властивостей, своєрідності психофізіологічної структури, громадянськості, життєздатності та життєтворчості.

Духовна гармонізація – духовно-моральне ствердження особистості, саморегуляція та розвиток здібностей, навичок управління своїми емоціями та діями, ментальним здоров'ям.

Креативність – здатність людини створювати принципово нові ідеї, знаходити оригінальні рішення, відхилятися від традиційних схем мислення, вирішувати проблеми, що виникають всередині статичних систем.

Гнучкість – забезпечення здобувачам вищої освіти швидкості в прийнятті рішень, професійних діях; передбачає свободу, дієвість у виконанні самостійних завдань, соціальну активність.

Професійність – якість, у якої не існує межі досконалості, сукупність досягнутих здобувачем вищої освіти теоретичних знань, практичного досвіду й професійних навичок в обраній сфері діяльності.

Адаптивність – природжена та набута здатність до адаптації, властивість, що визначає успішність пристосування до навколишнього середовища.

Командна робота – ефективна й продуктивна практична діяльність команди, вміння злагодженої колективної взаємодії, яка дозволяє ефективно досягати поставлених цілей.

Отже, досліджуючи питання пріоритетності формування та розвитку ціннісних орієнтацій у формуванні та розвитку життєстійкості здобувачів освіти в сучасному освітньому середовищі, простежуємо, що ціннісні орієнтації великою мірою обумовлюють як світосприйняття, так і набуття життєвого досвіду, необхідного для раціонального і критичного мислення, здатності діяти креативно та ефективно в умовах сучасних реалій, бути відкритими до нових особистісних і професійних пошуків.

Безпечне освітнє середовище в закладах вищої освіти поєднує академічні досягнення здобувачів вищої освіти, підтримку освітніх стандартів, дослідницьку досконаліть, гармонійну, інтерактивну взаємодію між викладачами, співробітниками та здобувачами вищої освіти.

Компоненти ефективного безпечного освітнього середовища включають:

- оцінку характеристик різних типів здобувачів вищої освіти;
- постановку цілей викладання та навчання;
- організація заходів, які найкраще сприятимуть навчанню;
- використання стратегій оцінювання, які якісно вимірюють і стимулюють навчання;
- соціальне виховання, яке наповнює середовище освіти.

Безпечне освітнє середовище є вільним від емоційної загрози та психологічної шкоди та дозволяє здобувачам освіти розв'язувати складні питання та чесно дискутувати. Емоційна динаміка є різною для кожного здобувача освіти, але є загальні способи, якими ми створюємо навчальний клімат, який дозволить усім брати

участь у освітньому процесі та працювати над проблемами і завданнями. Важливо, щоб здобувачі освіти висловлювали свої ідеї без загрози засудження чи упередження, вірили, що їхні ідеї цінуються. Якщо здобувачі освіти будуть відчувати конфлікт, напруженість, непорозуміння, то досвідчений і толерантний викладач, вчитель зможе завчасно зняти всі бар'єри в міжособистісному спілкуванні.

Варто звернути увагу на те, що у свій час Л. Холлі та С. Штайнер (Holley, L.C.&Steiner, S.) досліджували сприйняття здобувачами вищої освіти безпечного освітнього середовища та виявили наступні характеристики:

- Викладач у безпечному освітньому середовищі повинен уникати суджень і упередженості, дотримуватися передбачених основних правил, демонструвати комфорт у суперечках і конфліктах, брати обов'язкову участь у роботі аудиторії, проявляти турботу про кожного, розповідати про себе, коли це є можливим та доцільним.
- Здобувачі вищої освіти в безпечному освітньому середовищі повинні мати гарні навички дискусії та вміти вислухати, чесно ділилися своїми думками, нікого не засуджувати та бути позитивними, мати почуття колективізму і конструктивно враховувати думку один одного.
- Викладачі можуть створити дієве, безпечне освітнє середовище шляхом перевірки власних припущень щодо можливостей здобувачів вищої освіти, використання затребуваних мовних засобів, наявності відповідного універсального дизайну в закладі вищої освіти.

Зазначимо, що почуття безпеки є життєво важливим для особистісного розвитку кожного здобувача вищої освіти. Здоровий, сприятливий клімат у студентському середовищі формується завдяки встановленим правилам і нормам поведінки, яких вони дотримуються. Успішне студентське співтовариство характеризується позитивними стосунками між викладачами та здобувачами вищої освіти, місцем, де справжня повага є нормою, і де всі здобувачі вищої освіти відчувають себе належними.

В умовах сучасних соціалізаційних змін, реалій та викликів, створюючи інтелектуальну спільноту, викладачі та здобувачі вищої освіти формують безпечне освітнє середовище, враховуючи особистісні інтереси кожного, їхні соціальні, емоційні потреби.

Гармонійна взаємодія, доброзичливі стосунки між здобувачами та викладачами в освітньому середовищі закладу вищої освіти культивується за допомогою продуманих стратегій, очікувань і правил. Безпечний та сприятливий освітній простір має відображати спільні цінності, враховувати інтереси колективу, соціокультурного середовища, особистісної культури. Доцільним є врахування соціального благополуччя та психічного здоров'я учасників освітнього процесу, що набуває особливої ваги у часи війни в Україні, враховуючи травматизацію, якої зазнають здобувачі вищої освіти в умовах сучасних реалій .

Наразі є затребуваними рекомендації щодо подолання наслідків воєнної травматизації:

- встановлення та підтримка відвертих стосунків зі здобувачами вищої світи та їхніми родинами;
- проведення заходів, враховуючи стратегії міжособистісного спілкування;
- дотримання узгодженого, спільного кодексу поведінки;
- зосередження уваги на підтримці психічного здоров'я здобувачів вищої освіти, які зазнали травми та мають проблеми з саморегуляцією;
- підтримка кожного та всебічна допомога в реалізації цілей через універсальну підтримку, таку як позааудиторна робота, яка є відкритою для всіх;
- уможливлення розподілу обов'язків, враховуючи реалії соціального простору в закладі освіти;

 застосування методів підтримки емоційного благополуччя викладачів та здобувачів вищої освіти шляхом неформального спілкування та електронного листування.

Отже, гармонійні, доброзичливі стосунки між здобувачами освіти, викладачами та співробітниками є основою безпечного освітнього середовища в закладі освіти. Позитивний та життєстверджуючий освітній клімат є основою для успішної освіти здобувачів, сприятливих результатів, фізичного та психічного здоров'я, відповідальної громадянської позиції здобувачів освіти.

Досліджуючи зміст і характеристики освітнього середовища, вчені по-різному розглядають це питання. З одного боку, його розглядають як підсистему соціокультурного середовища, як сукупність історично складених факторів, обставин, ситуацій і як інтеграційну цілісність спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості. З іншого боку, освітнє середовище представляє собою категорію, яка характеризує розвиток людини й визначає її цільове та функціональне призначення. Незалежно від змістової характеристики освітнього середовища його пріоритетною ознакою є безпека особистості.

Для психолого-педагогічного аналізу середовища представлена перспективна «теорія можливостей» Дж. Гібсона. За Гібсоном категорія «можливість» – особлива єдина властивість середовища і суб'єкта, є певною мірою атрибутом освітньої середовища й поведінки суб'єкта. При такому підході здійснюється діалог між суб'єктами розвитку. Цей розвиток є двобічним: середовище представляє можливості для становлення особистості.

Дж. Гібсон наголошує на тому, що чим більше особистість використовує можливості середовища, тим більш успішно проходить її активний саморозвиток. Актуальним стає питання про те, якою мірою інтерес до саморозвитку особистості окремої людини відповідає тому чи іншому виду освітнього середовища .

Розглянемо в чому полягає специфіка освітнього середовища різноманітних освітніх установ :

 особливостями освітнього закладу;
 системою організації та управління життєдіяльністю здобувача освіти;
 групами здобувачів освіти;
 соціальними контактами суб'єктів освітньої установи (спосіб життя, діяльність, поведінка, взаємини, співпраця, взаємодопомога, авторитарність, особистий приклад, досвід тощо);
 інформаційною складовою освітнього середовища (правила внутрішнього розпорядку, статут, декларація про права та обов'язки, внутрішні закони тощо);
 фактичними, а не декларованими нормами відношення до людей, їх думок та оцінок;
 правилами особистої та громадської безпеки;
 матеріальною та соціальною складовими освітнього середовища (умови навчання, дозвілля та відпочинку; здоров'я та психічний стан; психолого-емоційний мікроклімат).

Отже, суб'єкти організовують, створюють безпечне освітнє середовище, постійно впливають на нього в процесі функціонування.

Відповідно, безпечне освітнє середовище як інтегрований, цілісний конструкт окремими своїми елементами впливає на кожного суб'єкта освітнього процесу.

Висновки. Нині, як ніколи важливим є розвиток життєстійкості українців, зокрема здобувачів освіти. Для покращення стресостійкості, здатності протистояти важким (руйнівним) ситуаціям українцям необхідно усвідомлення, що їх чують та готові допомогти. Ми маємо навчитися комунікувати в умовах війни один з одним так, щоб не нашкодити іншій людині, не стресувати один одного. Важливо вчитися комунікувати, розвивати комунікативні навички та уміння спільно долати труднощі.

Життєстійкість і «прийняття ризику». Це готовність діяти без гарантії успіху. Варто взяти до уваги, люди, які не наважуються діяти, не маючи повних гарантій, що все буде добре, виявляються набагато вразливішими перед стресами, ніж ті, хто готовий почати діяти, приймаючи невизначеність. Всі ці риси є стійкими особистісними характеристиками, які можна формувати, розвивати упродовж життя.

Варто акцентувати увагу на тому, що у сучасній педагогічній діяльності є достатня кількість дієвих практик, які містять відповідні психо-діагностичні методи, зокрема, тренінги життєстійкості.

За допомогою технологій психолого-педагогічної підтримки та супроводу індивідуальних освітніх програм маємо можливість покращити ситуацію. Кожна людина повинна турбуватися про себе та свою безпеку, застосовувати насамперед, профілактичні заходи та знати принципи першої психологічної допомоги у будь якій кризовій ситуації.

Список використаних джерел та літератури

1. Маркова С., Костенко Д., Матвєєв А. Життєстійкість викладачів і здобувачів вищої освіти в умовах війни: педагогічно-соціологічний дискурс. Перспективи та інновації науки. (Серія Педагогіка). 4(9). 2022. С. 495-501.

2. Костенко Д., Бовен Ц., Чернуха Н. Формування життєстійкості здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні. Матеріали V міжнар.наук.-практ. конф. «Філологічні й педагогічні студії у вітчизняній та зарубіжній науці XXI сторіччя». К.: ПП АВІАЗ, 2022. С. 66-69.

3. Співпраця заради здоров'я й відновлення. Освіта і суспільство. № 1 (70). 2024. С.

4. Маркова С., Коцюк В., Костенко Д. Методика викладання у вищій школі: теоретико-прикладні аспекти навчальної дисципліни. Навчальний посібник для магістрів. Хмельницький, 2024. 144 с.

5. Holley, L.C. and Steiner, S. (2005) Safe Space Student Perspectives on Classroom Environment. Journal of Social Work Education, 41, 49-64.

6. Gibson, J., Huemer, W., & Pocci, L. (Eds.). (2012). A sense of the world: essays on fiction, narrative, and knowledge. Routledge.

Томич Ірина,
директор комунального закладу
загальної середньої освіти «Ліцей № 9
Хмельницької міської ради»
м. Хмельницький

Управління у сфері інклюзивної освіти

В основі інклюзії лежить право людини на освіту, проголошене у Всесвітній декларації прав людини у 1948 році, де зазначається: «Кожен має право на освіту… освіта має бути спрямована на розвиток людської особистості та посилення поваги до прав людини та основних свобод…». Однаково важливими є положення «Конвенції про права дитини» (ООН, 1989), такі як право дитини не зазнавати дискримінації, зазначене у статті 2 та статті 23. Зокрема, у статті 23 йдеться, що дитина з особливими освітніми потребами повинна мати: «доступ до освіти, виховання, медичного обслуговування, реабілітаційних послуг, професійної підготовки, максимально можливої соціальної інтеграції та індивідуального розвитку, включаючи його чи її культурний та духовний розвиток», в статті 29 «Цілі освіти» зазначається, що освіта дитини має бути спрямована на розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі, освіта повинна

сприяти розвитку потенціалу дитини в усіх сферах. Логічним наслідком цих документів є те, що всі діти мають право на освіту, яка не дискримінує їх у жодних сферах, таких як етнічні, релігійні, статеві, мовні відмінності, економічне становище, особливі потреби.

Підхід до освіти на основі прав ґрунтується на трьох принципах:

1. Доступна та обов'язкова освіта.

2. Рівність, інклюзія та відсутність дискримінації.

3. Право на якісну освіту.

Рух назустріч інклюзії в Україні включає в себе ряд змін на рівні цілого суспільства та малої громади, які супроводжуються розробкою правових норм, спираючись на міжнародне законодавство. Вперше інклюзія була підтримана Всесвітньою декларацією прав людини у 1948 р. і знаходить відображення у всіх міжнародних документах у сфері освіти та гарантує право на безкоштовну і обов'язкову освіту для всіх дітей.

У Принципах Декларації прав дитини, 1959 р. вказано, що дитина, яка є неповноцінною у фізичному, психічному або соціальному відношенні повинна забезпечуватися спеціальним режимом, освітою і піклуванням, необхідними зважаючи на її особливий стан. Дитина має бути захищена від практики, яка може заохочувати расову, релігійну або будь яку іншу форму дискримінації. Вона має виховуватися в дусі взаєморозуміння, терпимості, дружби між народами, миру й загального братерства, а також у повному усвідомленні, що її енергія та здібності мають бути присвячені служінню на користь інших людей.

Конвенція ООН «Про права дитини», 1989 р., ратифікована Україною у 1991 р., у статті 23 наголошується, що держави учасниці визнають, що неповносправна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне й достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі й полегшують її активну участь у житті суспільства.

Саламанська Декларація, 1994 р. стала документом, який містить заклик до урядів всіх країн затвердити на законодавчому рівні принцип інклюзивної освіти та приймати до загальноосвітніх шкіл усіх дітей, якщо немає виняткових випадків, які унеможливлюють це.

В освітній парадигмі України інклюзивне навчання або навчання осіб з особливими освітніми потребами знайшло своє місце та стало невід'ємною частиною освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти країни.

Інтеграція дітей з різними видами порушень у розвитку в заклади загальної середньої освіти становить складну проблему, адже саме лише перебування дитини з ООП у широкому соціумі – це ще не запорука її успішного навчання та соціалізації. Кінцевий результат значною мірою залежить від того, які умови для цього створені, а також від наполегливої та цілеспрямованої роботи всіх учасників освітнього процесу.

Закон України «Про освіту» зазначає таке тлумачення термінів:

- особа з особливими освітніми потребами - особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту;

- інклюзивне навчання - система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами організовується відповідно до «Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957 та іншими нормативно-правовими документами. Метою інклюзивного навчання є реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізація та інтеграція у суспільство, залучення сім'ї до участі в освітньому процесі. Основними завданнями інклюзивного навчання є:

- здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти;

- забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей; - створення інклюзивного освітнього середовища (сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей);

- розумне пристосування - запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами;

- створення позитивного мікроклімату у закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями;

- забезпечення диференційованого психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;

- надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, залучення батьків до розроблення індивідуальної програми розвитку.

Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти необхідно створити відповідні умови:

- безперешкодний доступ до території та приміщень закладу освіти, зокрема, для дітей з вадами опорно-рухового апарату, в тому числі для дітей, які пересуваються на візку, та дітей з вадами зору;

- забезпечення закладу освіти необхідними навчально-методичними посібниками, наочно-дидактичними та індивідуальними засобами навчання;

- наявність кабінетів для проведення корекційно-розвиткових занять з відповідним обладнанням;

- забезпечення педагогічними кадрами, які володіють методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Інклюзивне навчання організовується у закладах загальної середньої освіти, незалежно від типу, форми власності та підпорядкування. Рішення про створення класів з інклюзивним навчанням приймається керівником закладу за погодженням з відповідним органом управління освітою відповідно до потреб. Зарахування учнів з особливими освітніми потребами до класів з інклюзивним навчанням здійснюється за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, на підставі письмової заяви батьків, та висновку інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ). У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків інклюзивний клас утворюється в обов'язковому порядку (ст. 20 Закону України «Про освіту»). Для забезпечення ефективності освітнього процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

- одна - три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;

- не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.

Відповідно до індивідуальних особливостей освітньої діяльності для кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку дитини (ІПР) - документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини. В індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна

інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміку розвитку, адаптацію навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку ІРЦ. Індивідуальна програма розвитку розробляється впродовж 2-х тижнів з моменту початку освітнього процесу групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, учителі, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, медичні працівники закладу освіти, дефектолог, логопед тощо) з обов'язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування. Потреба в коригуванні ІПР (або складанні нової) може виявитись необхідною, наприклад, якщо:

–дитина досягла поставленої навчальної мети;

–у дитини виникають труднощі при досягненні визначених цілей;

–виникла необхідність збільшити кількість послуг дитині;

–дитину переводять в інший заклад;

–у дитини спостерігаються проблеми з поведінкою тощо.

Участь батьків у розробці ІПР є надзвичайно важливою. Батьки не тільки надають важливу інформацію про особливості розвитку дитини (інформація про стан здоров'я, розвиток, інтереси, особливості поведінки дитини тощо), вони узгоджують ІПР, підписуючи її. Підписання батьками ІПР є обов'язковим і свідчить про те, що вони знають і поділяють навчальні цілі й завдання, визначені на рік; усвідомлюють характер модифікацій та адаптації навчального процесу; а також поінформовані про моніторинг і перегляд індивідуальної програми розвитку. Без підпису батьків ІПР вважається недійсною. При складанні індивідуальної навчальної програми педагоги в першу чергу аналізують відповідність вимог навчальної програми та методів, що використовуються на уроці, актуальним і потенційним можливостям дитини з особливими освітніми потребами. Формулюючи довгострокову мету, окреслюємо, що має досягти дитина за визначений термін навчання. Її тривалість може бути різною, найчастіше, обмежується одним роком. Визначення довгострокової мети навчання має бути тісно пов'язане з результатами проведеної комплексної оцінки і спиратися на сильні сторони учня. Вона визначає напрямки розвитку дитини у визначений термін і має обов'язково доповнюватися завданнями, які її конкретизують. Завдання мають бути точними, піддаватися вимірюванню, а також такими, щоб їх можна було виконати протягом навчального року, тому треба запитати себе: «Як дитина зможе продемонструвати реалізацію визначених завдань?» При визначенні спеціальних та додаткових послуг, відповідних адаптацій та модифікацій до уваги береться результат комплексної психолого-педагогічної оцінки, наданої ІРЦ. При складанні індивідуальної програми розвитку необхідно проаналізувати, які адаптації та модифікації слід розробити для облаштування середовища, застосування належних навчальних методів, матеріалів, обладнання, урахування сенсорних та інших потреб дитини. Адаптації використовуються в тому разі, коли учень в змозі засвоювати матеріал на рівні вимог освітнього стандарту (навчальної програми), але потребує для цього певних фізичних акомодацій, іншої методики викладання чи застосування іншої форми оцінювання. Адаптація означає зміну методики викладання, типів матеріалів та/або завдань чи продуктів навчальної діяльності, які готує учень. Зокрема, деякі учні з фізичною інвалідністю не можуть писати, а тому мають виконувати письмові завдання з допомогою комп'ютера. Учням, які не бачать, потрібно надавати навчальні матеріали мовою Брайля. Все це – приклади адаптацій. У деяких учнів з особливими потребами можуть бути значні когнітивно-пізнавальні труднощі, внаслідок яких вони неспроможні працювати на рівні цілей освітнього стандарту, навіть з використанням адаптацій. Для них матеріал програми потрібно модифікувати. Модифікація – це зміна кількості чи змісту навчальних цілей, яких має досягти учень. Такі зміни здійснюються для забезпечення його навчальних потреб.

Важливо, щоб команда дитини попередньо обговорила причини й шляхи застосування таких модифікацій. Також необхідно поінформувати батьків і залучити їх до цього обговорення. Модифікації мають бути прописані в індивідуальному навчальному плані. На відміну від модифікацій, адаптації змінюють характер подачі навчального матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання. Зокрема, можуть використовуватись такі види адаптацій:

–пристосування освітнього середовища (збільшення інтенсивності освітлення в класних кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в класі, де навчається слабочуюча дитина, забезпечення її слуховим апаратом);

–адаптація навчальних підходів (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу на виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності);

–адаптація навчальних матеріалів (адаптація навчальних посібників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, картки-підказки, тощо).

Навчання дітей у класах з інклюзивним навчанням здійснюється за навчальними планами, програмами, підручниками, посібниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки України для загальноосвітніх навчальних закладів. Схема складання календарно-тематичного планування відповідає загальновизнаній формі. Особливістю освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. Для проведення корекційно-розвиткових занять в індивідуальній програмі розвитку зазначається кількість годин та напрями проведення корекційно-розвиткових занять, визначені ІРЦ з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учня, зокрема:

– 3-5 годин - для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями;

– 5-8 годин - для дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо).

Години, визначені для проведення корекційно-розвиткових занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження учнів з особливими освітніми потребами. Кількість годин на тиждень для проведення корекційно-розвиткових занять з кожним учнем встановлюється з урахуванням рекомендацій відповідного ІРЦ. Корекційно-розвиткові заняття регламентуються окремим розкладом, який складає заступник директора з навчально-виховної роботи за участю відповідних спеціалістів, батьків, та затверджується керівником закладу. Корекційно-розвиткові заняття проводяться після закінчення уроків: - у 1-4-х класах до 18.00 год; - у 5-11 (12)-х класах до 19.00 год. Тривалість групового заняття (2-6 осіб з однорідними порушеннями) – 35-40 хв., індивідуального – 20-25 хв.

Відповідно до наказу МОН України від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» в закладах загальної середньої освіти створюється та затверджується наказом керівника команда психолого-педагогічного супроводу (далі – команда ППС) дитини з особливими освітніми потребами, розробляється положення.

До складу Команди супроводу дитини з ООП у закладі загальної середньої освіти входять:

– постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням

освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки або законні представники дитини з ООП тощо;

– залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо. Засідання команди ППС проводиться не менше, ніж 4 рази на рік.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.04.2011 № 329, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 травня 2011 р. за №566/19304. Оцінювання навчальних досягнень учнів, які навчаються за індивідуальним навчальним планом і програмою, здійснюється за обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою. Система оцінювання навчальних досягнень учнів повинна бути стимулюючою.

У листі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.05.2012 № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» зазначається: «Портфоліо – це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування уміння учнів ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки». Іншими словами, портфоліо – це зібрання робіт учня, що забезпечує цілісне бачення його слабких та сильних сторін. До портфоліо мають входити продукти навчальної діяльності учня, що засвідчують її динаміку, а не лише позитивні оцінки, а також дозволяють побачити результати корекційно-розвивального впливу. Ці матеріали можуть використовуватися для обговорення на засіданнях команди психолого-педагогічного супроводу, у спілкуванні з батьками, допоможуть визначати ефективність індивідуальної програми розвитку та корегувати її. Поки що нормативно не визначено переліку документації, яку має оформлювати асистент вчителя. Деякі уявлення щодо цього питання можна сформувати, керуючись посадовими обов’язками асистента вчителя, окремими нормативними документами та роз’ясненнями. Педагогічні працівники, ведучи відповідну документацію, планують свою роботу, забезпечують її облік та звітність.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про загальну середню освіту» «діти з особливими освітніми потребами залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їхнього віку, здібностей, інтересів, потреб, можливостей, індивідуальних особливостей освітньої діяльності та стану здоров’я». Таким чином, урахування та реалізація нормативно-правового, науково- методичного забезпечення змісту освітнього процесу, використання сучасних підходів до навчання дітей зазначеної категорії, що включають цілеспрямовану діяльність педагогів та батьків учнів, співпрацю з командою фахівців, забезпечують ефективність навчання дітей і створюють підґрунтя для успішного навчально-корекційного результату. Питання організації інклюзивної освіти в закладі повинно бути на постійному контролі з боку адміністрації закладів освіти. Це питання має бути розглянуто щорічно на засіданні педагогічної ради закладу освіти , мають створюватися довідки або накази, що містять якісний аналіз стану організації інклюзивної освіти в закладах і рекомендації щодо постійного удосконалення та покращення процесу інклюзивного навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Діти з особливими потребами в школі: психолого-педагогічний супровід /Ольга Романова [та ін.]. Київ : Шк.світ, 2011. 128с. (б-ка «Шк.світу»).

2. Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання: Зб.наук.праць. Вип.5. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 172с.

3. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. збірник: Вип. 7 / За ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ : Науковий світ, 2006. 300с.

4. Лист ІМЗО від 08.08.2024 №21/08-1233 “Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році»

5. Наказ МОН України від 08.06.2018 № 609 "Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти"

6. Інклюзивна школа: особливості організації та управління :Навчально – методичний посібник /кол .авторів : Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. За редакцією Даниленко Л.І. Київ.: 2007. 128 с.

7. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300с.

8. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957.

Фамілярська Лариса,
старший викладач кафедри педагогіки й андрагогіки
Комунального закладу «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради,
кандидат педагогічних наук

Використання штучного інтелекту в освітній діяльності фахівців закладу дошкільної освіти

У сучасному світі цифровізація охоплює всі сфери життя, зокрема й освіту. Швидкість технологічних змін не демонструє ознак сповільнення. Навпаки, за останні роки розвитку та популярності набуло вміння використовувати штучний інтелект (ШІ).

Штучний інтелект зумовлює нові можливості вдосконалення організаційних, освітніх, управлінських процесів у закладах дошкільної освіти (ЗДО). Розробляючи стратегію розвитку сучасного ЗДО доцільно враховувати можливості використання ШІ.

Найбільш популярними є мовні моделі (GPT, Gemini, Claude). Чим детальніше та конкретніше сформулювати промпт/запит, тим якісніше результат/відповідь.

Зауважимо, що одну й ту саму мовну модель ШІ можна використовувати для різних завдань. Однак є моделі ШІ, які не використовуються активно в освіті, але можуть підвищити ефективність роботи фахівця ЗДО. Зокрема для управлінської складової використання ШІ дозволяє автоматизувати адміністративні процеси, швидко виконати рутинні завдання. Для фахівців ЗДО – персоналізувати підхід до навчання, оновити способи комунікації та дозвілля дітей.

Зауважимо, що навчання з ШІ в закладі дошкільної освіти – це не про ChatGPT. Однак усвідомлення та розуміння що таке штучний інтелект, які його можливості важливі для оновлення парадигми комунікації з сучасними дітьми та батьками/опікунами. І це змушує педагога виходити із зони комфорту, оновлювати методики, методи, прийоми та ставлення до використання штучного інтелекту в освітньому процесі ЗДО.

Характеризуючи можливості штучного інтелекту для дошкілля виокремлюємо моделі для генерації до занять дидактичних матеріалів, змісту та структури різноманітних проєктів, фізкультхвилинок, сценаріїв до свят, руханок тощо.

В цілому для ефективного впровадження ШІ в освітній процес важливе колективне формулювання та обговорення проблем, пошуку їх рішень (мозковий штурм, World cafe). В процесі обговорення необхідно враховувати контекст та специфіку роботи в ЗДО, обговорювати проблеми «не в цілому», а в жорсткій залежності до умов роботи конкретного фахівця. Колективний формат обговорень дозволяє враховувати різні бачення, залучати кожного та може стати традиційною формою прийняття важливих рішень. Усі сформульовані спільними зусиллями проблеми та пропозиції потрібно ретельно фіксувати (паперовий/електронний варіант) та публікувати в загальному доступі (GoogleDrive) для працівників колективу.

У Житомирському дошкільному навчальному закладі (ЖДНЗ) № 29 вихователем-методистом Логвинчук Світланою Леонідівною проведено практикум «Можливості ШІ-технологій – на допомогу педагогам закладу дошкільної освіти». Учасники ознайомилися з поняттям «штучний інтелект» та можливостями застосування його у сучасному ЗДО. Практична частина практикуму передбачала встановлення на мобільний пристрій педагогами застосунку ChatGPT. Логвінчук С.Л. детально роз'яснила алгоритми роботи у ньому та продемонструвала приклади, які доцільні для використання в освітньому процесі. Після оволодіння навичками роботи в застосунку учасники отримали домашнє завдання. Необхідно було кожному педагогу закладу створити ШІ-текст (для практичного застосування в професійній діяльності, враховуючи специфіку), ШІ-ілюстрацію та ШІ-аудіофайл.

Не виникло труднощів при виконанні першого та другого завдання. Кожен створив унікальний текст: конспекти тематичних занять, сценарії батьківських зборів, ідеї для проведення тематичних днів, енциклопедичну інформацію, дидактичні ігри.

Креативними виявилися результати по створенню ШІ-ілюстрацій – демонстраційні зображення для проведення занять і тематичних днів, зображення фразеологізмів, зображення до дидактичної гри «Чого не буває взимку», ілюстративного зображення на основі фото колег.

Утруднення виникли при створенні музичної композиції. Відсутність практичних вмінь роботи з додатком Suno стало перепоною для педагогів. Лише вчителі-логопеди спробували озвучити вірш та скоромовку.

В обліковому записі ЖДНЗ №29 створено папку в хмарному сервісі GoogleDrive для спільного доступу до віртуального методичного кабінету (ВМК) всіх педагогів закладу. Користування ВМК дозволяє педагогам оперативно обмінюватись інформацією, заповнювати документи, таблиці в режимі спільного доступу. Вихователю-методисту (Логвінчук С.Л.) – узагальнювати інформацію надану педагогами, відслідковувати динаміку формування компетентностей дітей, проводити контроль за відпрацюванням організаційно-педагогічних годин згідно нового Закону України «Про дошкільну освіту», надавати методичну підтримку педагогам у форматі консультацій, інформаційних повідомлень, а також редагувати спільні документи.

Для оновлення підходів освітньої комунікації пропонуємо орієнтовний перелік моделей ШІ, які дозволяють фахівцям ЗДО генерувати розмальовки до занять, для сценаріїв ігор, нестандартних завдань, музичних композицій, розвитку уяви, фантазії тощо.

Від компанії Google – це безплатний інструмент AutoDraw. Особливістю роботи в ньому є малювання зображення/каракулів, а штучний інтелект аналізує малюнок і пропонує візуалізацію розуміння намальованого користувачем (рис. 1). Є інструмент «чарівний пензлик», простий олівець, геометричні фігури, кольорова палітра, інструмент «Лупа».

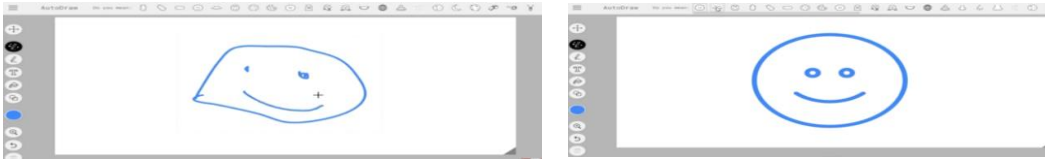

Рис. 1. Скріншот Autodraw

ToonMe – дозволяє анімувати будь-яку світлину або перетворити її на мультиплікаційне зображення. Можна звичайне фото (наприклад, вихователя закладу дошкільної освіти) перетворити за декілька секунд на казкову принцесу. Зображення/світлини можуть бути оброблені в різних стилях (за вибором). Прикладами оформлення результатів використання цієї моделі ШІ можуть бути: галерея фото дітей, які опрацьовані через інструмент ToonMe, віртуальна виставка робіт, «випускний альбом» для батьків або для якогось свята тощо.

Color Pop AI – дозволяє безкоштовно створювати розмальовки за текстовим запитом (запитом дітей), які можна завантажити та роздрукувати для подальшої роботи. Потрібна авторизація/реєстрація в застосунку (через Facebook/Google). Є кольорові готові заготовки, які можна використовувати або на їх основі створювати нові.

ColorBliss – інструмент деталізованіше, конкретніше, ніж Color Pop AI, дозволяє створити розмальовки за текстовим запитом залежно від тематики заняття, побажань вихованців або навіть завантажити будь-який малюнок, будь-яку фотографію та перетворити її на розмальовку.

Suno – генератор музичних треків, музичних композицій українською мовою. Реєстрація/авторизація – через обліковий запис Google. На день дається 50 кредитів (10 пісень). За одним запитом створюється одночасно дві музичні композиції в різних музичних стилях. До кожної пісні генерується універсальне зображення. Зазначимо, що для потреб різних видів діяльності в ЗДО можна генерувати треки для фізкультхвилинок, ранкової гімнастики, для фестивалів, які проводяться в закладі дошкільної освіти.

Kazka.fun – український продукт, що дозволяє на день створювати п'ять безкоштовних казок. Обираємо категорію, наприклад «Лицарі та принцеси». Визначаємо головного героя – принцеса Світлана Леонідівна. Характеризуємо події, які необхідні для сюжету казки. Натискаємо "Створити".

Обговоривши з дітьми, можна спільно створити тематичну казку. Наприклад, «День морозива», «День доброти», «День посмішки», «День жовтого кольору» тощо. Кожного дня можна поновлювати свою бібліотеку тематичних казкових історій.

Отже, вибір відповідних для специфіки роботи фахівця закладу дошкільної освіти моделей ШІ дозволяє оновити освітнє середовище та процес комунікації з урахуванням викликів сучасності.

Список використаних джерел та літератури

1. Морзе Н. В., Варченко-Троценко Л. О., Терлецька Т. С., & Смирнова-Трибульська Є. М. (2023). ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У РОЛІ «ВІДКРИТЕ ОСВІТНЄ Е-СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ», (15), 97–115. https://doi.org/10.28925/2414-0325.2023.158

2. Фамілярська Л. Л. (2024). ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. Електронне наукове фахове видання “ВІДКРИТЕ ОСВІТНЄ Е-СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ”, (16), 216–228. https://doi.org/10.28925/2414-0325.2024.1614

3. M.Fengchun, H. Wayne, H. Ronghuai, Z. Hui. AI and education: guidance for policy-makers [Електронний ресурс]. UNESCO. 2021. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709/PDF/376709eng.pdf.multi

Фарварщук Валентина,
методист науково-методичного центру виховної роботи,
позашкільної освіти та моніторингових досліджень
Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти імені А.Назаренка

Шкільна бібліотека як невід'ємна частина закладу освіти

Анотація. *У статті розглядаються особливості діяльності шкільної бібліотеки як інформаційного простору; використання інформаційних ресурсів та комунікацій між учасниками освітнього процесу; формування інформаційної культури здобувача освіти.*

Ключові слова: *професіоналізм, професійні компетентності, інноваційні технології, інформаційний простір, інформаційна культура учня, інформаційно-методичний центр.*

Відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (від 27.01.1995 № 32/95-ВР України) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text **бібліотека** є інформаційним, культурним, освітнім закладом (установою, організацією) або структурним підрозділом, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки.

У Законі України «Про інформацію» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12 зазначено, що одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людства, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію і знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними.

Сьогодні обсяг інформації стрімко зростає. Саме тому головним для сучасного учня є вміння орієнтуватися в розмаїтті інформаційних ресурсів, критично їх оцінювати і виокремлювати потрібне. Одним із завдань шкільної бібліотеки в процесі її інформатизації та інтеграції до інформаційного простору є формування інформаційної культури учня. У сучасному інформаційному світі, масовому доступі до електронних ресурсів бібліотеці доводиться віднаходити свою роль. Шкільна бібліотека – єдине доступне джерело інформації для учнів, яке забезпечує їх інформаційними ресурсами; місце соціальних комунікацій, де зустрічаються учні різного віку та всі учасники освітнього процесу.

Державна служба якості освіти України в «Рекомендаціях до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Абетка для директора. – 2-ге видання. – Київ, 2021» https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf зазначає, що освітня діяльність у закладі освіти неможлива без створення інформаційного простору, використання інформаційних ресурсів та комунікацій між учасниками освітнього процесу. Під впливом процесів глобальної інформатизації змінюються мета і завдання школи, вони стають більше особистісно-орієнтованими, спрямованими, зокрема, на формування та розвиток здібностей учнів і вчителів щодо опрацювання освітньої інформації *(розділ 3. Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності).*

Шкільна бібліотека поступово трансформується в сучасний інформаційно-методичний центр, який поєднує в собі інформаційну, освітню, розвивальну, культурну, виховну, дозвіллєву функції.

Процес перетворення бібліотеки на інформаційний центр може бути поступовим, зважаючи на реальні можливості закладу і засновника. Тому для початку

необхідно окреслити завдання з вдосконалення інформаційного простору закладу освіти у стратегії розвитку та поступово втілювати поставлені завдання через участь у проєктах, постійну комунікацію та співпрацю із засновником *(Абетка для директора. Критерій 1.3.5. У закладі освіти створено простір інформаційної взаємодії та соціально-культурної комунікації учасників освітнього процесу (бібліотека, інформаційно-ресурсний центр тощо, стор. 59)*.

Водночас мають змінитись функції шкільного бібліотекаря, роль якого в сучасному інформаційному середовищі змінюється (*Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». Пункт 4. Забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80).* Зміна пріоритетів у діяльності бібліотек, використання ними досягнень інформаційних, телекомунікаційних, медійних ресурсів призводить до появи нових термінів у бібліотечній теорії та практиці. Сучасний шкільний бібліотекар має розуміти їх значення, правильно використовувати їх у професійному мовленні. Зокрема, від шкільних бібліотекарів залежить можливість реального підвищення інформаційної культури учнів. Оскільки, як свідчить практика, сучасні підлітки, маючи високий рівень комп'ютерної грамотності, виявляються безпорадними в ситуаціях, коли потрібно знаходити, переробляти чи оцінювати навчальну інформацію. Це вимагає від шкільного бібліотекаря постійно консультувати школярів щодо того, як визначати точність, достовірність знайденої інформації

Серед форм і методів роботи шкільної бібліотеки, спрямованих на підвищення рівня інформаційної культури учнів ефективними є бібліотечно-бібліографічні заняття, практичні заняття з використанням традиційних та електронних інформаційних ресурсів, включаючи Інтернет, використання ігрових та проектних технологій. Саме в шкільній бібліотеці учні повинні мати змогу простежити на практиці зв'язок інформаційної теорії з практикою, відчути проблеми непідготовленого користувача в процесі роботи з інформацію. Адже компетентний читач Нової української школи – добирає текст для читання, відтворює емоції літературних героїв під час інсценізацій, експериментує з текстом, на основі тексту малює і добирає ілюстрації, обирає книжку для читання, пояснює власний вибір.

Нова Українська школа – це зміна підходів до навчання та змісту освіти. Вона утверджуючи компетентнісний підхід, відмовляється від накопичення дитиною знань, відірваних від дитячого досвіду. Щоб отримати знання про щось, дитина має експериментувати практично або подумки. Розвивати компетентності з опорою на знання у вигляді понять. Без опанування нових знань, не можна уявити учнівського поступу.

Саме тому шкільна бібліотека, на сьогоднішній день, – це особливе педагогічне середовище, де бібліотекар у своїй професійній діяльності виступає як тьютор, який формує навички й уміння самостійної самоосвітньої діяльності учнів, консультант при пошуку джерела інформації, наставник, який навчає критичному осмисленню найденої інформації, організатор індивідуальної та колективної діяльності учнів.

Таким чином, він розвиває, навчає, виховує дітей бібліотечними формами й методами – здійснює педагогічну діяльність. Бібліотекознавець, бібліограф – Балика Дмитро Андрійович, обґрунтував поняття «бібліотечна педагогіка», яку визначив як науку про сутність, закони, методи й організацію педагогічного процесу, пов'язаного з книгою й через книгу.

Бібліотечна педагогіка – це особливий міждисциплінарний розділ бібліотекознавства, що формується на основі синтезу з педагогікою. Предметом цієї науки є педагогічні аспекти бібліотечної діяльності, базисом – книжка, читач. Її сутнісними аспектами були й залишається свобода спілкування бібліотекаря з читачем, постійний моніторинг його інтересів, рекомендації щодо кращих книжок,

відсутність домашніх завдань, постійна допомога в пошуку відповідей на різноманітні запитання.

Також, бібліотеки, як соціокультурні центри, основну свою місію зреалізовують через спеціально організовану діяльність, спрямовану на задоволення інформаційних і культурних потреб школярів, педагогів і батьків, що сприяє інтелектуальному, естетичному й духовному розвитку користувачів, поширенню знань за допомогою організації різних культурно-масових заходів: книжкових виставок, диспутів, конференцій, семінарів, професійних та творчих зустрічей тощо. Здійснюючи соціокультурну діяльність, шкільні бібліотеки приділяють значну увагу формуванню та утвердженню національної свідомості, вихованню у користувачів почуття патріотизму та гідності.

Враховуючи виклики сьогодення, шкільні бібліотеки намагаються використовувати у своїй діяльності такі методи й форми роботи, що характеризуються актуальністю змісту, творчим підходом, оригінальними назвами. Зокрема, здебільшого використовуються інформаційно-масові форми роботи. Особливістю цих форм роботи є значне кількісне охоплення учасників освітнього процесу. Проводячи цікаві, захоплюючі, емоційні, зорієнтовані на особистість масові заходи, бібліотеки задовольняють потреби молоді в освіті та самоосвіті, професійному вдосконаленні, розширенні світогляду, духовному, естетичному розвитку.

Досвід проведення масових заходів бібліотекарями підтверджує, що їх ефективність залежить від активності читачів. Тому рекомендуємо приділяти особливу увагу інноваційним, оригінальним, близькі учнівській молоді формам роботи, що спрямовані на глибоке й різнобічне розкриття тієї чи іншої теми. Особливість таких форм полягає в тому, що їм притаманні новизна в назві, наявність елементів театралізації у викладі інформації, ігрові моменти, своєрідна атрибутика, що передає специфіку запропонованої форми, активна участь читачів у проведенні заходу. Форми роботи мають бути розраховані на певну вікову категорію учнів, об’єднаних спільними читацькими інтересами та психологічними особливостями.

Для всіх вікових категорій користувачів можуть проводитися читацькі конференції, уроки мужності, вахти пам’яті, благодійні акції та ярмарки, конкурси, квести, зустрічі з письменниками та видатними особистостями, реальні та віртуальні екскурсії.

У своїй роботі бібліотекар ЗЗСО приділяє бібліографічному інформуванню, що є важливим засобом освітнього та національно-патріотичного виховання в діяльності бібліотек, споживачами якого є вчителі, керівники краєзнавчих, туристичних гуртків, здобувачі освіти. Адже до виховання засобами книжки належать рідна мова і література, українська історія, національна культурно-духовна спадщина тощо, що відображено в документах.

Бібліографічне інформування педагогів є пріоритетом у діяльності бібліотеки. Шкільний бібліотекар має систематично інформувати педагогів про нові документи в галузі освіти, матеріали з викладання предметів, методики сучасного уроку, нові підручники. До форм бібліографічної роботи відносять години інформації, інформаційні перерви, огляди-презентації, прем’єри книжки.

Все це зумовлює те, що шкільна бібліотека як складова педагогічної системи спрямовує свою діяльність на виконання спільної із освітнім закладом мети – забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання та виховання, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях і принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтерактивності, єдності навчання й виховання на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Шкільний світ. 2014. № 23. С. 5-13.

2. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. — 2-ге видання, перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.

3. Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 21 грудня 2021 р., Київ / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська (голов. ред.), Д. О. Закатнов, С. В. Тарнавська (відп. за вип.) та ін.]. Вінниця : ТВОРИ, 2021. 98 с.

4. Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи : метод. рек. */* [авт.: І. І. Хемчян, Л. М. Бондар, Т. В. Добко, А. І. Рубан ; наук. ред.: Л. Д. Березівська, Т. В. Добко] ; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2017. 103 с. (Серія „На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек” ; вип. 16).

Хмільовська Валентина,
директор, вихователь
Охрімовецького закладу дошкільної освіти
ясла-садка «Планета дитинства» Віньковецької ТГ

Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку під час перебування в укритті

Анотація. *Стаття присвячена організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку в умовах укриття під час надзвичайних ситуацій. Розглядається роль гри у зниженні рівня стресу, підтримці емоційного благополуччя та розвитку соціальних навичок. Наведено приклади ігор, адаптованих до обмежених умов, та підкреслено значення вихователя у створенні сприятливого психологічного клімату. Матеріали будуть корисними для педагогів, психологів і батьків.*

Ключові слова: *ігрова діяльність, діти дошкільного віку, укриття, соціальні навички, психологічна підтримка, роль вихователя, адаптація в стресових умовах.*

Війна – велике потрясіння, що порушує звичний уклад життя та завдає глибоких психологічних травм, особливо дітям. Дошкільники є особливо вразливою групою, оскільки через вікові особливості вони ще не здатні усвідомлювати реальні загрози, але гостро реагують на зміни в навколишньому середовищі, відчуваючи страх, тривогу та невизначеність.

Перебування в укритті, відірваність від звичних умов навчання й гри можуть негативно позначатися на їхньому емоційному стані та соціальних навичках. Ключовим завданням педагогічних працівників є забезпечення вихованців психологічною підтримкою, створення для них безпечного середовища та можливостей для навчання, розвитку та спілкування. Допомога дітям у період війни має бути комплексною: це і забезпечення базових потреб, і надання емоційної підтримки, і адаптація до нових умов життя.

У таких обставинах ігрова діяльність у закладі дошкільної освіти відіграє ключову роль Гра не лише відволікає від стресових переживань, а й допомагає знижувати рівень тривожності, стабілізувати емоційний стан, розвивати комунікативні навички та адаптуватися до змінених умов. Важливим завданням педагогів є організація ігрового простору, який, попри обмеження укриття, залишатиметься стимулюючим та безпечним для дітей. Ефективне використання словесних,

настільних і творчих ігор сприятиме збереженню емоційного благополуччя дошкільників та їхньому гармонійному розвитку навіть у кризових умовах.

Обов'язкова умова перебування дітей в укриттях – спланований змістовий контент роботи та різноманітні активності, які допоможуть зняти рівень напруги, заспокоїтися, пережити цей час з користю і не призупинити освітній процес. Цьому сприяє спеціальне обладнання, підбір іграшок та атрибутів.

Щоб діти почувалися в безпеці, їм можна запропонувати взяти особистий «тривожний» рюкзак, заздалегідь підготовлений батьками. У ньому можуть бути улюблена іграшка, сімейна фотографія або інші речі, що заспокоюють.

Якщо діти тривожаться через гучні звуки сирени, важливо насамперед відволікти їхню увагу на інші звуки, залучаючи слухове сприйняття. Для цього можна використати хоровий спів, промовляння знайомих віршів чи потішок, говоріння пошепки, імітацію звуків природи або тварин, а також прослуховування дитячих музичних творів. Знизити напруження допоможе художня література, читання якої можна поєднувати зі спільною творчістю, пошуковою діяльністю, театралізацією, ілюструванням або руханками.

Залежно від ситуації, умов та тривалості перебування в укритті дітям пропонують різні активності:

- **Рольові ігри.** Такі ігри дозволяють дітям відтворювати знайомі або вигадані ситуації, допомагаючи їм опрацювати пережиті емоції та навчитися взаємодіяти з оточенням. Наприклад, гра «Лікар і пацієнт» дає можливість дітям висловлювати свої страхи через гру, а «Сім’я» допомагає створити відчуття турботи та безпеки. Крім того, рольові ігри сприяють розвитку уяви, комунікативних навичок та емпатії.
- **Настільні ігри.** В умовах укриття вони є одним із найкращих способів зайняти дітей, оскільки не потребують великого простору та фізичної активності. Ігри на логіку та стратегію, такі як шахи, лото чи доміно, розвивають увагу, пам’ять, стратегічне мислення. Кооперативні настільні ігри сприяють соціальній взаємодії, вчать домовлятися, співпрацювати та дотримуватися правил.
- **Рухливі ігри.** Хоча простір укриття може бути обмеженим, важливо забезпечити дітям можливість фізичної активності. Навіть у невеликих приміщеннях можна організувати безпечні рухливі ігри: «Гаряча картопля» (передавання предмета по колу), «Знайди кольори» (діти мають знайти та торкнутися предметів певного кольору), або «Повторюй за мною» (рухові завдання, які виконують усі учасники). Такі ігри не лише підтримують фізичну активність, а й допомагають знизити стрес та тривожність.
- **Творчі ігри.** Малювання, ліплення, конструювання чи аплікація є чудовими способами вираження емоцій і стабілізації психологічного стану. Діти можуть створювати колективні малюнки, виготовляти прості поробки з підручних матеріалів або складати візерунки з камінців чи ґудзиків. Така діяльність розвиває дрібну моторику, уяву та сприяє емоційному розвантаженню.
- **Словесні ігри.** Вони не потребують жодних матеріалів і можуть бути використані навіть у найскладніших умовах. Наприклад, гра «Місто – річка» розвиває пам’ять і швидкість мислення, загадки тренують логічне мислення, а лічилки допомагають організовувати дітей для подальших активностей. Спільне складання історій розвиває мовлення та фантазію, а також дає дітям відчуття спільності та підтримки.

Гра допомагає зберігати спокій, згуртовує дітей і дає відчуття захищеності навіть у складних умовах. Вона має велике значення для розвитку дитини, особливо в умовах стресу та нестабільності: сприяє емоційному розвантаженню, допомагає опанувати навички комунікації та вирішення проблем. Ігрова діяльність також розвиває уяву, креативність і когнітивні здібності. Дітей дошкільного віку слід залучати до різноманітності ігрової діяльності.

Наприклад, **рухлива гра «Гаряча картопля»** допомагає розрядити напругу, розважити дітей і розвивати їхню увагу та реакцію:

1. Діти сідають у коло або стають у тісний гурт.

2. Один з учасників бере уявну або невелику м'яку іграшку (наприклад, м'ячик, згорнутий носовичок, паперовий клубок) – це «гаряча картопля».

3. Ведучий або дорослий дає сигнал (наприклад, плескає в долоні або каже «Старт!»), після чого діти починають швидко передавати «картоплю» один одному.

4. Завдання – не тримати предмет у руках довше ніж одну-дві секунди, інакше «обпікає».

5. Коли ведучий раптово каже «Стоп!» або перестає плескати, той, у кого залишилася «гаряча картопля», виходить із гри або виконує веселу вправу (присідання, веселу мімічну дію).

6. Гра триває, поки не залишиться один переможець або поки діти не захочуть грати знову.

Не менш цікавими є й настільні ігри, що допомагають розвивати пам'ять, увагу та концентрацію, а також роблять процес навчання веселим і цікавим навіть у стресових ситуаціях. Прикладом є **гра «Доміно»**:

1. Гра проводиться з використанням спеціальних кісточок, розділених на дві половинки з різною кількістю крапок.

2. Кожен гравець отримує певну кількість кісточок.

3. Гравці по черзі викладають кісточки так, щоб кількість крапок на одній половині збігалася з уже викладеними.

4. Якщо гравець не має відповідної кісточки, він пропускає хід або бере додаткову.

5. Гра триває, доки один із гравців не викладе всі свої кісточки або не залишиться варіантів для ходів.

6. Перемагає той, хто першим позбавиться всіх своїх кісточок.

Універсальним інструментом для створення цікавих і навчальних моментів у стресових ситуаціях є словесна **гра «Склади історію»**, яка може бути адаптована до будь-якої тематики. Вона допомагає розвивати творчість, мовлення, уяву, а також вчить їх працювати разом, дотримуючись єдиної ідеї:

1. Вихователь починає історію з одного речення, наприклад: «Одного разу в лісі зустрілися двоє друзів».

2. Діти по черзі додають по одному реченню до історії, використовуючи свою уяву. Кожен наступний учасник має продовжити історію логічно, не забуваючи про сюжет, який вже був створений.

3. Історія може бути веселою, фантастичною, а також мати моральний аспект, в залежності від напрямку, який виберуть діти.

4. Гра може тривати, поки історія не отримає завершення, або поки діти не вирішать її закінчити.

5. Наприкінці ведучий може попросити дітей розповісти, чому вони вибрали саме таке закінчення для історії.

Організація ігрової діяльності в укритті має враховувати фізичні можливості простору, емоційний стан вихованців і необхідність розвитку соціальних навичок. Поєднання рольових, настільних, рухливих, творчих і словесних ігор дозволяє не лише зменшити рівень тривоги, а й продовжити освітній процес у доступній та ненав'язливій формі. У перспективі важливим є розроблення методичних рекомендацій для педагогів та батьків щодо використання ігрових технологій у кризових ситуаціях, що сприятиме покращенню емоційного стану дітей та їхній соціальній адаптації.

Однак, окрім організації ігрової діяльності, найважливішим фактором збереження психологічного благополуччя дітей є емоційний контакт із дорослими. Вихователі та батьки повинні проявляти турботу, спокій і впевненість, адже саме вони є для дитини джерелом безпеки. Вербальна та невербальна підтримка, лагідний тон голосу, дотики, обійми та уважне вислуховування допомагають знизити рівень тривожності. Корисним буде запровадження ритуалів, які створюють відчуття

стабільності, наприклад, спільне проголошення мотиваційних фраз або щоденні «хвилинки радості», коли кожна дитина може поділитися чимось приємним.

Незважаючи на всі труднощі, діти залишаються символом надії та майбутнього. Те, як суспільство піклуватиметься про них сьогодні, визначатиме відновлення та процвітання країни в майбутньому. Зараз особливо важливо створити умови для забезпечення безпеки та здоров'я дітей, адекватно реагувати на виклики часу, пов'язані з безпековою ситуацією та війною. Чітке розуміння учасниками освітнього процесу дій в умовах загрози та надзвичайних ситуацій дозволить ефективно справлятися з кризою та мінімізувати її негативні наслідки.

Список використаних джерел та літератури

1. Бойко О.М., Яковенко Л.В. Рухливі ігри. Ранній та молодший вік. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 34 с.
2. Лист Міністерства освіти та науки України від 02 квітня 2022 року №1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні»
3. Лист Міністерства освіти та науки України від 20 червня 2023 року 1/8820-23 «Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів»

Цикалюк Оксана,
вчитель початкових класів
Славутської гімназії №5
Славутської міської ради

Педагогіка партнерства - запорука успіху в освітньому процесі НУШ

Тільки разом з батьками,
спільними зусиллями
вчителі можуть дати дітям
велике людське щастя
В. Сухомлинський

Анотація. *У статті висвітлено завдання, зміст, принципи та методи педагогіки партнерства, як основної новації Нової української школи.*

Ключові слова*: педагогіка партнерства, толерантність, індивідуальний розвиток, взаємодія, особистість.*

Стрімко змінюється світ. В освіті відбувається реформування, впроваджуються сучасні інноваційні технології. Однією зі складових формули Нової української школи є педагогіка партнерства. В її основі — спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками, об’єднаними спільною метою та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу.

Сутність педагогіки партнерства полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель.

Стосунки партнерства складаються там, де діти і дорослі об’єднані спільними поглядами і прагненнями. Педагогіка партнерства бачить в учневі добровільного і зацікавленого соратника, однодумця, рівноправного учасника педагогічного процесу, турботливого і відповідального за його результат.

Педагогіка партнерства ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості, а саме:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Втілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю необхідно не лише використовувати в своїй роботі стандартні методи організації навчально-виховного процесу, а й більшою мірою виявляти ініціативу і спрямовувати навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності. В педагогіці співробітництва використовуються найрізноманітніші форми навчання: колективно-групова робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність. Як інструменти педагогіки партнерства можна використовувати цікаві та захопливі розповіді, відверту бесіду, справедливу і незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи, благодійні акції...

Сьогодні вчитель допомагає учням сформулювати власні питання, вчить їх правильно ставити й шукати на них відповіді. Вчитель має робити виклики учням, мотивувати їх прагнути більшого, надихати створювати, тобто виконувати роль тьютора (це той, хто допомагає, індивідуально працює, виявляє освітні запити, планує освітню діяльність, організує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті, застосовує методи навчання, заснованих на співпраці, активній участі дитини в навчанні). Свобода і відповідальність у стосунках між учасниками навчально – виховного процесу лежать в основі нової концепції. Працювати в рамках свободи – один з викликів педагогіки партнерства, які стоять перед сучасним педагогом. Дуже часто діти сприймають свободу як вседозволеність. Таке сприйняття свободи для дитини не може дати їй нічого корисного. Тому важливо навчити дітей такому слову як «договір». Перевага договору полягає у тому, що його не можна розірвати в односторонньому порядку. У договорі завжди є дві сторони. Через спілкування з батьками, вчителями, вихователями, однолітками ми вчимо дитину домовлятися. Ця навичка надає дитині кращого розуміння того, що є свобода: вона може або конкурувати, або дружити з навколишнім оточенням. Через дружбу її коло свободи не обмежується, а навпаки розширюється.

Партнерство сім'ї і школи передбачає добровільне включення батьків в ту чи іншу діяльність, запропоновану педагогами, воно можливе за умови сформованості у батьків та вчителів готовності до взаємодії на рівних, паритетних засадах, з опорою на обов'язковість виконання взятих на себе зобов'язань. Соціальне партнерство передбачає гуманізацію міжособистісних відносин, в основі яких - толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, здатність до взаємодії, попередження конфліктних ситуацій та непорозумінь між основними суб'єктами навчально-виховного процесу - педагогами і батьками. Спираючись на власний життєвий і педагогічний досвід, В. Сухомлинський зазначав: «час і батькам, і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, а й сім'я без школи не зможуть справитися з найтоншими, найактуальнішими завданнями становлення людини» [3, с.83].

Педагогіка партнерства важлива і незамінна з огляду на те, що, по-перше, сприяє створенню атмосфери, в якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність. А це – один із ключових активів сучасного світу. **По-друге,** партнерство задовольняє потребу в значимості і приналежності та зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає інтелекту

працювати ефективніше. **По-третє**, такий формат стосунків найкраще готує молодих людей до професійної діяльності і ролі активного громадянина у відкритому світі.

Отже, для того, щоб освіта і навчання всім приносили задоволення, варто змінити правила гри і прийняти підхід партнерства замість традиційно авторитарного. Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція Нової української школи // Режим доступу http://osvita.ua/school/method/upbring/676
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Загальна редакція / Грищенко Михайло та ін. Київ, 2018.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Педагогіка партнерства як один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу // Режим доступу https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/
5. Проект Закону України «Про освіту» №3491-д від 04.04.2016 // Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639

Ченаш Олена,
педагог-організатор комунального закладу
загальної середньої освіти
«Ліцей №16 імені Володимира Козубняка
Хмельницької міської ради»

Освітній фронт, або Від колективної травми до колективного спротиву

Ця тема виникла 3 роки тому з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну і продовжує вивчатися. Проблемою є те, що для вивчення кожного явища необхідно більше часу для кристалізації та узагальнення матеріалу.

Мета роботи – дослідити, як у школах формується освітній фронт і протистояння шкільної громади агресору у національно-патріотичній роботі.

Завдання: дослідити, як у діяльнісному підході долаються страх та розгубленість здобувачів освіти під час війни; як самоврядування закладу може згуртувати активістів для допомоги країні у період викликів; як освітній процес може приймати виклики в укритті чи умовах онлайн; як шкільне волонтерство та участь у національно-патріотичній роботі формують тих, кому в майбутньому відбудовувати Україну.

Актуальність: Робота є надзвичайно актуальною, оскільки війна триває вже четвертий рік і треба віднаходити ресурси для колективного спротиву.

Об’єкт досліджень: процес формування колективної згуртованості суспільства в Україні під час війни на рівні шкільної громади.

Суб’єкт дослідження: шкільна громада у співпраці (здобувачі освіти, вчителі, батьки)

Методи дослідження: емпіричні (спостереження, опис); теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення), функціональний.

Наукова гіпотеза: у діяльнісному підході формується особистість в період викликів.

Етапи роботи:

1.Спостереження процесу формування колективного спротиву в країні.

2. Спостереження процесу формування колективного спротиву в школі.

3. Аналіз проблеми та синтез заходів її вирішення.

4. Створення методичного посібника зі сценаріями виховних заходів в умовах війни.

Висновки: Обов'язок і честь школи – тримати освітній фронт і забезпечувати культурну безпеку України під час війни, долаючи колективну травму та організовуючи колективний спротив силами шкільної громади.

Саме діяльнісний підхід допоможе здолати стреси та тривоги, коли вихованці зрозуміють, що у важкі для країни часи треба думати не про себе, а про народ та колективну ідею стійкості.

Взаємодія учнів, вчителів і батьків є архіважливою у часи воєнних випробувань. Національно-патріотичне виховання і робота самоврядування школи мають бути націлені на те, щоб у вихованців формувалися громадянська і соціальна компетентності, вміння критично та системно мислити, виявляти ініціативу та керувати емоціями, оцінюючи ризики.

Ми сила, коли працюємо в команді, підтримуємо та допомагаємо один одному. Криза – це каталізатор для розвитку в складні часи.

Національно-патріотичне виховання має спрямовувати здобувачів освіти від патріотичних почуттів до патріотичних вчинків.

Війна не може зупинити наші маленькі інновації та забрати дитинство у дітей та право на якісний розвиток. Важливо створити гідний простір для виховання і в умовах війни.

Почуття гумору може допомогти здолати розгубленість і будь-які труднощі, навіть у короткочасні моменти розчарувань.

Війна мотивує дітей до навчання та активної життєвої позиції, бо у багатьох учнів батьки на фронті, тому вони не можуть їх підвести.

Справжні цінності під час війни – це співпереживання, підтримка один одного, подяка щодня нашим воїнам за захист України, здолання стресів та формування витривалості у школярів – ось шлях, який приведе до успіху та згуртування нації.

Задача школи створювати безпечні умови для навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти, уберегти вихованців від психологічних травм та гартувати дітей, показуючи їм, як можна долати тривоги, стреси , проявляючи свої найкращі обдарування для служіння Батьківщині в умовах війни та невизначеності.

Ми ростемо, коли йдемо у бік своїх страхів. Ми маємо навчати дітей керувати своїми незрілими емоціями. Освіта має залишатися відкритою та творчою системою, а в умовах війни ще й архіефективною.

Безнадійність необхідно долати добрими справами та вчинками.

Лідерів у школі буде більше, коли вони будуть брати відповідальність на себе і стануть більш самостійними. Культура турботи та підтримки формується з волонтерських проявів наших обдарованих здобувачів освіти, які плекалися протягом останніх трьох років війни.

Список використаних джерел та літератури

1.Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. Збірник праць. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Вип. 2(8), 2022.

2.Військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України: стратегічні напрями / за ред. І. Д Беха, Р. В. Малиношевського. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 32 с.

3. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання. *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 9–14.

4.Городинська І. О. Психологічні особливості мотивації до навчання підлітків в умовах воєнного стану. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 59 с.

5. Когут У., Сікора О., Вдовичин Т. Виклики навчання та викладання в умовах війни. Молодь і ринок. № 6 (204). (2022). С. 83–88.

6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : затв. наказом М-ва освіти і науки України від 06 черв. 2022 р. № 527. Законодавство України / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text (дата звернення: 15.03.2024).

7. Локшина О., Глушко О., Джурило А., Кравченко С., Максименко О., Нікольська Н., Шпарик, О. Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 5–18.

8. Мороз Л., Діхтяренко С., Психологічний супровід постраждалих від війни. *Підтримка психологічного здоров'я особистості в умовах війни* : матеріали VI Всеукраїнських психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів» (21 квітня 2023 р.)/ред.кол. : Андрусик О. О. та ін. Умань, 182 с.

9. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. 2023. 64 с.

10. Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України № 143/2022. URL: https://www.president.g

11. Шкарлет С. М. Освіта України в умовах воєнного стану. *Інноваційна та проєктна діяльність:* Науково-методичний збірник за загальною редакцією С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.

Чижевська Людмила,
голова методичного об'єднання
вчителів іноземної філології
відділу освіти, культури, молоді та спорту
Староостропільської сільської ради,
вчитель англійської мови
Ладигівської гімназії,
Хмельницька область

Засоби діагностики освітніх втрат у загальноосвітніх навчальних закладах в умовах війни

Анотація. *У статті розглядаються сучасні методи діагностики освітніх втрат в умовах війни, серед яких — формувальні та підсумкові оцінювання, моніторинг результатів дистанційного навчання та оцінка мотивації учнів. Обговорюються методи компенсації, що включають онлайн-курси, інклюзивні програми, психосоціальну підтримку та інтеграцію інноваційних технологій у навчальний процес. Підкреслюється важливість адаптації навчання до нових умов, гнучких графіків і підтримки емоційного стану учнів і педагогів. Наведено рекомендації щодо створення інтегрованого підходу для відновлення освітнього процесу та подолання освітніх втрат у посткризовий період.*

Ключові слова: *освітні втрати, війна в Україні, діагностика освітніх втрат, компенсація освітніх втрат, дистанційне навчання, інклюзивне навчання, психосоціальна підтримка, онлайн-курси, мобільні форми навчання, цифрові технології, навчальні платформи, психологічний стан учнів, освіта під час кризи.*

Освітні втрати, які спричинені війною в Україні, стали однією з найгостріших проблем сучасної освіти. Втрата навчального часу, відсутність доступу до навчальних закладів, переселення учнів та студентів у безпечні регіони або за

кордон — усе це створило серйозні перешкоди на шляху до отримання якісної освіти. Проте, незважаючи на складні умови, збереження та відновлення освітнього процесу є пріоритетним завданням, яке вимагає застосування нових засобів діагностики і методів компенсації освітніх втрат. У контексті війни в Україні діагностика освітніх втрат і подальше їхнє компенсування потребують комплексного підходу, враховуючи сучасні реалії, обмежені ресурси та технології.[3]

Засоби діагностики освітніх втрат у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) в умовах війни мають бути спрямовані на визначення як кількісних, так і якісних аспектів порушеного навчального процесу. Одним із основних інструментів є використання формувальних та підсумкових оцінювань учнів, які дозволяють визначити рівень засвоєння навчального матеріалу після перерв у навчанні. Це може включати тестування, діагностичні контрольні роботи, моніторинг результатів дистанційного навчання, а також оцінки прогресу в розвитку ключових компетенцій, таких як критичне мислення, вміння працювати в команді та інші. За допомогою таких оцінок можна виявити пробіли у знаннях учнів і визначити, в яких саме сферах потрібно здійснити компенсаційні заходи.

Особливу роль у діагностиці освітніх втрат відіграють аналізи виконання учнями самостійних завдань, проектних робіт та активність у дистанційному навчанні. Вони дозволяють не тільки перевірити обсяг засвоєного матеріалу, а й оцінити ступінь мотивації та психологічний стан учнів. В умовах війни, коли багато учнів відчувають стрес, тривогу, навіть депресії, такий підхід допомагає виявити проблеми, пов’язані з емоційним і психічним здоров'ям учнів, що також є важливою складовою діагностики.[4]

Технології, що використовуються для діагностики освітніх втрат, повинні включати інструменти, які дозволяють працювати у онлайн-режимі, з огляду на те, що значна частина учнів змушена здобувати освіту дистанційно або змішано. Платформи для онлайн-освіти та електронні ресурси допомагають здійснювати моніторинг прогресу учнів в режимі реального часу, що дозволяє виявляти пропуски в навчанні, стежити за виконанням завдань та надавати своєчасний зворотний зв'язок. Використання інструментів автоматизованого оцінювання та аналітики результатів тестувань також дозволяє оперативно визначати освітні прогалини і надавати вчителям можливість коригувати навчальні плани та стратегії навчання.[1]

Методи компенсації освітніх втрат в умовах війни повинні бути гнучкими і адаптованими до реалій сьогодення. Одним із найбільш ефективних способів компенсації є використання додаткових навчальних сесій, онлайн-курсів та індивідуальних консультацій. Ці форми дозволяють швидко заповнити прогалини у знаннях та навичках учнів.

Важливим елементом компенсації є інтеграція інноваційних технологій у навчальний процес, які дозволяють проводити онлайн-уроки з високим рівнем інтерактивності. Використання відеоуроків, освітніх ігор, симуляцій і віртуальних лабораторій допомагає учням засвоювати матеріал у зручному для них темпі, надаючи можливість самостійно долати освітні втрати.[2]

Іншим методом компенсації є впровадження програм для інклюзивного навчання, де враховуються індивідуальні потреби учнів, зокрема тих, хто постраждав від війни або переміщений через воєнні дії. Такі програми можуть включати психосоціальну підтримку, реабілітацію та спеціалізовані курси, які сприяють поверненню до нормального навчального процесу.

Зважаючи на те, що війна в Україні призвела до значних змін у географії здобуття освіти, методи компенсації повинні враховувати мобільність учнів. Зміна місця проживання, переїзд до інших регіонів чи за кордон вимагають адаптації навчального процесу під нові умови. Важливим аспектом є взаємодія між навчальними закладами різних регіонів, а також з міжнародними організаціями, що забезпечують гуманітарну допомогу. Завдяки цій взаємодії учні можуть отримати

доступ до тимчасових навчальних програм, курси на базі внутрішньо переміщених осіб, а також навчальні ресурси від міжнародних партнерів.

Серед методів компенсації також варто відзначити гнучкі графіки навчання, що дозволяють учням отримувати знання в умовах обмеженого часу та ресурсів. Враховуючи складні соціально-економічні умови, багатьом учням важко відновити втрачені навчальні години через повітряні тривоги, відсутність доступу до Інтернету або технічних засобів. Тому важливим є створення умов для поетапного і поступового повернення до навчального процесу через інтенсивні курси, додаткові навчальні сесії влітку або під час канікул.[2]

Психосоціальна підтримка є невід'ємною частиною компенсації освітніх втрат, адже психологічний стан учнів і вчителів в умовах війни має значний вплив на ефективність навчання. Програми психологічної допомоги для учнів, які пережили стресові ситуації, мають на меті відновлення емоційної стабільності та зменшення наслідків стресу, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Вчителі також повинні мати доступ до програм підтримки та підвищення кваліфікації, що допомагають їм впоратися з емоційним навантаженням і забезпечити якісне навчання в умовах кризи.

Отже, засоби діагностики та методи компенсації освітніх втрат в умовах війни повинні бути інтегрованими, адаптованими до швидко змінюваних умов і спрямованими на відновлення нормального освітнього процесу. Використання цифрових технологій, інклюзивного підходу, мобільних і гнучких форм навчання, а також підтримка психоемоційного стану учнів і педагогів стають ключовими складовими успішного подолання освітніх втрат у сучасних умовах.

Список використаних джерел та література

1. Локшина О. та ін. (2022). Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти: оглядове видання. НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України. Київ: Педагогічна думка: URL: https://undip.org.ua/library/osvitav-realiiakh-viyny-oriientyry-mizhnarodnoi-spilnoty-ohliadove-vydannia/.
2. Міністерство освіти і науки України. (09.05.2022). МОН презентувало проєктні пропозиції для вирішення нагальних проблем української освіти у воєнний та післявоєнний періоди. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/mon-prezentuvalo-proyektni-propoziciyi-dlya-virishennya-nagalnih-problem-ukrayinskoyi-osviti-u-voyennijta-pislyavoyennij-periodi.
3. Назаренко Ю. (2022). Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf.
4. Навчальні втрати в умовах війни: як учителю їх діагностувати та компенсувати: URL: https://sqe.gov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/

Чмелюк Світлана,
бібліотекар Довжківського ліцею
Шепетівського району
Хмельницької області

Психологічна служба нової української школи: пріоритети, виклики, відкриття

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну підвищило важливість психологічної підтримки як в Україні в цілому, так і в навчальних закладах зокрема. Організація освітнього процесу у воєнний час є новим викликом для всіх освітян - як для вчителів школи, так і для педагогів позашкільних навчальних закладів. У воєнний час навчальні заклади є осередками, де діти отримують психологічну підтримку, емоційний комфорт, спілкування, відволікаються від новин, набувають впевненості в

собі та відчуття приналежності до спільноти. Тому дуже важливо підійти до організації роботи закладу та налагодити освітній процес, який буде комфортним і безпечним для дітей та педагогів.

Психологічна служба в Новій українській школі (НУШ) відіграє важливу роль у створенні психологічно безпечного освітнього середовища. Психологічна служба спрямована на розвиток навичок психоемоційної саморегуляції, підвищення рівня знань про психічне здоров'я та підтримку учасників освітнього процесу.

Основною метою психологічної служби в системі освіти є підвищення ефективності освітнього процесу шляхом застосування наукових методів і прийомів прикладної психології та соціальної педагогіки для індивідуалізації освітнього процесу і водночас захисту особистісного суверенітету та соціального благополуччя всіх його учасників [1].

Психологічна служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки та діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створює психологічні умови для саморозвитку і самовиховання, сприяє виконанню навчально-виховних завдань закладами та установами освіти і полегшує роботу всіх учасників навчально-виховного процесу, покращує психологічну освіту дитини [2].

Налагодження здорової психологічної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу - головна місія психологічної служби в умовах нової української школи. Фахівці психологічної служби знаходяться в центрі освітньої реформи і є ключовими агентами змін, які сприяють діяльності всіх учасників освітнього простору через організацію та здійснення належного психологічного супроводу на якісно новому рівні [4].

Нова українська школа - це школа, де панує співпраця та взаєморозуміння між усіма учасниками освітнього процесу та батьками, де до кожного учня прислухаються і вчать критично мислити та бути відповідальними громадянами. Це безпечне місце для дітей, де створена атмосфера довіри та взаємоповаги, де немає насильства та дискримінації.

Напрями діяльності психологічної служби [3]:

- особлива психологічна підтримка, включає роботу з травмами, допомогу в подоланні наслідків стресу, втрати близьких, психологічну підтримку та реабілітацію жертв війни,
- адаптацію навчальних програм, психологічну підтримку вчителів, доступ до спеціальних ресурсів та технологій, а також сприяння та підтримка інклюзії дітей з особливими потребами;
- запобігання та подолання булінгу;
- розвиток психологічної стійкості учнів, психологічної стабільності, саморегуляції та розвиток емоційних навичок.
- -психологічний супровід педагогів, що включає консультації, тренінги з управління стресом, групові зустрічі для обміну досвідом та розв’язання професійних проблем;
- -співпраця з батьками та громадою та інше.

Психологічна служба в новій українській школі має кілька стратегічних напрямків, пов'язаних з такими пріоритетами:

- психосоціальна підтримка: стабілізація психічного стану учнів, батьків та вчителів, особливо у воєнний час.
- інклюзивність: розробка програм для дітей з особливими потребами та надання рівних можливостей усім учасникам освітнього процесу;
- -емоційна грамотність: навчати навичкам емоційного інтелекту, щоб краще справлятися зі стресом та успішно взаємодіяти з соціумом.

Виклики:

- брак фінансування: нестача ресурсів для реалізації програм і найму достатньої кількості персоналу;

- військові реалії: необхідність подолання травми війни, адаптації до нових викликів, пов'язаних з міграцією та втратами;
- професійний розвиток: навчання та підготовка психологів для вирішення сучасних проблем.

Відкриття:

- важливість партнерства між школами, батьками та учнями для створення безпечного психологічного середовища.
- використання цифрових інструментів, таких як онлайн-консультації та мобільні додатки для поширення психологічної підтримки;
- поєднання традиційних і сучасних методів роботи з дітьми, таких як арт-терапія та техніки майндфулнес.

Отже, психологічна служби в НУШ є фундаментальним компонентом створення безпечного освітнього середовища, заснованого на співпраці. Вона адаптуються до сучасних викликів, таких як робота з травмою війни, інклюзія, протидія булінгу та емоційна грамотність. Успіх психологічної служби залежить від співпраці вчителів, учнів та батьків і подальшого розвитку методів підтримки. Завдяки її роботі освіта стане більш людяною, інклюзивною та орієнтованою на потреби кожної дитини. Це важливий крок до побудови освіченого та емоційно стійкого суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. Підтримка та розвиток: пріоритети психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році. URL: https://psyua.com.ua/news/pidtrymka-ta-rozvytok-priorytety-psykholohichnoi-sluzhby-v-system
2. Панок В. Г. (2022). Концепція психологічного супроводу освітніх реформ у діяльності психологічної служби. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1). URL: https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-9-1
3. Слюсаревський М.М., & Григоровська Л.В. (2022). Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). URL: https:// doi.org/10.37472/v.naes.2022.4129
4. The National. (2022, April 12). UN says 4.8 million children displaced by war in Ukraine. https://bit.ly/3Sio0NT

Швець Марина,
практичний психолог
Судилківський ліцей
Шепетівський район
Хмельницька область

Психологічна служба Нової української школи: пріоритети, виклики, відкриття

Анотація. *У статті розглядається роль психологічної служби в умовах Нової української школи, визначаються її ключові пріоритети, основні проблеми та перспективи розвитку. Особлива увага приділяється питанням психологічної підтримки учнів, педагогів та батьків та формуванню толерантного середовища. Запропоновано шляхи вдосконалення роботи психологічної служби для підвищення її ефективності в освітньому середовищі.*

Ключові слова: *психологічна служба, Нова українська школа, психологічна підтримка, булінг, інклюзія, психологічне благополуччя, освітня реформа.*

Вступ. Сучасна освіта переживає фундаментальні зміни, які зумовлюють необхідність переосмислення ролі психологічної служби в Новій українській школі

(НУШ). Основною метою цієї служби є створення сприятливого психологічного клімату для всебічного розвитку особистості учня, його соціалізації та адаптації до сучасних викликів. Особливої актуальності набуває робота психологічної служби в умовах війни, коли учні, вчителі та батьки стикаються з психологічними травмами, стресом, втратою близьких, вимушеним переселенням та невизначеністю майбутнього. Психологічна допомога має бути адаптована до кризових умов, включати методи стабілізації емоційного стану, підтримку постраждалих від воєнних дій, розвиток стійкості до стресу та формування навичок подолання труднощів. Ця доповідь присвячена аналізу ключових напрямів діяльності психологічної служби НУШ, основних труднощів, з якими вона стикається, а також можливих шляхів її вдосконалення для забезпечення якісної підтримки всіх учасників освітнього процесу, особливо в умовах воєнного стану[1].

Виклад основного матеріалу. У закладах освіти створено сучасне розвивальне, безпечне, комфортне та інклюзивне освітнє середовище. Соціально-психологічною службою забезпечено впровадження заходів, які сприяють гармонійному психічному та особистісному розвитку здобувачів освіти в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

Пріоритети діяльності психологічної служби

1. Психологічна підтримка учнів – забезпечення емоційного комфорту та психологічної стабільності учнів, навчання їх методам подолання стресу, розвитку емоційного інтелекту та саморегуляції. Здійснення індивідуальної та групової психологічної підтримки, проведення тренінгів із формування навичок комунікації, конфліктної компетентності, а також програм профілактики тривожності та депресивних станів.
2. Психологічна підтримка педагогів – профілактика професійного вигорання та підтримка емоційного благополуччя педагогів. Проведення тренінгів з управління стресом, формування навичок ефективної комунікації та взаємодії з учнями, надання індивідуальних консультацій для педагогів щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.
3. Робота з батьками – формування партнерських відносин між школою та сім'єю. Проведення інформаційно-просвітницьких заходів, батьківських тренінгів, консультацій щодо ефективного виховання, створення сприятливого сімейного середовища та підтримки психологічного комфорту дитини в домашніх умовах.
4. Профілактика булінгу та конфліктів – запровадження системи раннього виявлення ознак булінгу, проведення профілактичних заходів, тренінгів та інтерактивних занять щодо формування ненасильницького спілкування та навичок медіації серед учнів. Психологічна робота з жертвами, агресорами та свідками булінгу, взаємодія з учителями та адміністрацією для створення безпечного середовища в школі.
5. Інклюзивна освіта – створення умов для рівного доступу до освіти дітей з особливими освітніми потребами. Розробка індивідуальних програм психологічного супроводу, надання підтримки педагогам у впровадженні інклюзивних методик, робота з батьками та корекційно-розвиткова діяльність з учнями, які мають особливі освітні потреби.
6. Формування толерантності та взаємоповаги – інтеграція соціально-виховних програм, спрямованих на формування в учнів почуття емпатії, поваги до різноманітності, розвитку навичок співпраці та позитивної взаємодії в колективі. Організація тематичних заходів, виховних годин, тренінгів та дискусій, спрямованих на розвиток соціальної компетентності учнів.
7. Психологічне благополуччя всіх учасників освітнього процесу – створення загальної атмосфери довіри, безпеки та підтримки у школі. Розробка програм психологічного супроводу учнів у кризових ситуаціях, психологічної реабілітації після стресових подій, а також підтримка педагогів та батьків у питаннях збереження психологічного здоров’я[2].

Психологічна служба Нової української школи має не мало викликів та проблем які ускладнюють її ефективну діяльність. Вони стосуються кадрового забезпечення, організації роботи, методологічного супроводу та впливу соціальних факторів. Розглянемо детальніше основні виклики, що стоять перед сучасними шкільними психологами.

1. Недостатня кількість фахівців
- Високе навантаження на одного шкільного психолога;
- Відсутність достатнього фінансування для розширення штату.

2. Потреба в оновленні методик роботи
- Використання сучасних цифрових інструментів у психодіагностиці;
- Адаптація методів до умов дистанційного навчання.

3. **Обмеженість ресурсів для проведення психологічної роботи**
- Недостатня кількість спеціальних кімнат для проведення індивідуальних консультацій;
- Відсутність сучасного обладнання (тестів, сенсорних матеріалів, інтерактивних програм).

4. Високе емоційне навантаження на фахівців
- Велика кількість кризових випадків (булінг, домашнє насильство, посттравматичний синдром);
- Низький рівень супервізійної підтримки для самих психологів;
- Професійне вигорання через недостатню ресурсність.

5. **Проблеми булінгу та насильства у шкільному середовищі**
- Збільшення поширеності булінгу серед підлітків;
- Низька обізнаність учнів та вчителів щодо механізмів протидії;
- Відсутність шкільних служб медіації.

6. **Вплив цифрових технологій на психіку дітей**
- Надмірне використання гаджетів та залежність від соцмереж;
- Зниження рівня комунікативних навичок через комп'ютеризацію;
- Розвиток проблем із заниженою самооцінкою.

7. Зміна соціального контексту
- Вплив воєнного стану, економічні кризи та соціальні зміни на психіку дітей;
- Психологічна допомога дітям з сімей переселенців та ветеранів.

8. Стереотипи про психологічну допомогу
- Недостатня довіра до психологів у школах;
- Стигматизація звернень за підтримкою [3].

Важливо і те, що психологічна служба Нової української школи проходить етап активного розвитку та трансформації. Зміни в суспільстві, виклики війни та комп'ютеризація вимагають нових підходів до організації психологічної допомоги у школах. Реформування психологічної служби НУШ є важливим етапом забезпечення психологічного благополуччя дітей та створення здорового навчального середовища.

Відкриття у сфері психологічної служби НУШ

1. **Зростання ролі психолога у формуванні освітнього середовища**
- Психологічна служба перестає виконувати лише діагностичні та консультативні функції.
- Активна участь у розробці освітніх програм, створенні безпечного та комфортного середовища.
- Включення психологів у кризові команди для швидкого реагування на конфліктні або надзвичайні ситуації.

2. **Фокус на психологічному благополуччі учнів**
- Розвиток програм з емоційного інтелекту, стресостійкості, саморегуляції.
- Розширення форм роботи з дітьми, включаючи арт-терапію, ігрові методи, тілесно-орієнтовані практики.

- Врахування індивідуальних особливостей дітей у підходах до психологічної підтримки.

3. **Застосування цифрових технологій у психологічній підтримці**

- Використання онлайн-консультацій для дітей та батьків.
- Впровадження мобільних додатків для моніторингу емоційного стану учнів.
- Розробка цифрових платформ для ведення психологічних карток та супроводу учнів.

4. **Розвиток антибулінгових програм**

- Посилення уваги до проблеми булінгу в школах.
- Впровадження програм медіації та служб порозуміння у закладах освіти.
- Активне залучення батьків та педагогів до протидії булінгу.

5. **Зміна суспільного ставлення до психологічної допомоги**

- Зменшення стигматизації психологічних проблем.
- Популяризація ментального здоров'я серед дітей, батьків та педагогів.
- Зростання довіри до шкільних психологів та їхніх методів роботи.

6. **Посилення ролі психолога в умовах війни та кризових ситуацій**

- Розвиток програм кризового консультування для дітей-переселенців, дітей військовослужбовців, сімей, що зазнали втрат.
- Підготовка психологів до роботи з посттравматичним синдромом.
- Створення психологічних центрів допомоги в освітніх закладах [4].

Перспективи розвитку психологічної служби НУШ

Напрям розвитку	Перспективи
Покращення рівня укомплектованості кадрами	- Збільшення кількості психологів у школах. - Запровадження ставки асистента психолога. - Підвищення рівня оплати праці психологів.
Підвищення рівня професійної підготовки психологів	- Інтеграція сучасних методик у навчальні програми психологічних факультетів. - Підвищення кваліфікації через міжнародні тренінги та курси. - Запровадження регулярної супервізії для психологів.
Розширення профілактичних програм	- Впровадження програм емоційного інтелекту, розвитку навичок стресостійкості. - Систематичні заняття з учнями щодо управління емоціями та саморегуляції.
Комп'ютеризація психологічної служби	- Використання онлайн-платформ для консультацій. - Впровадження мобільних додатків для оцінки емоційного стану дітей. - Розробка електронних психологічних карток учнів.
Посилення співпраці з батьками	- Проведення тренінгів для батьків щодо виховання та підтримки дітей. - Включення батьків у психопросвітницькі заходи школи.
Розвиток програм кризової допомоги	- Запровадження гарячих ліній психологічної підтримки. - Підготовка спеціалістів для роботи з травмами війни. - Створення центрів психологічної підтримки для учнів та педагогів.
Формування культури	- Включення уроків з психології до навчальної

психологічної грамотності	програми. - Популяризація ментального здоров'я через соцмережі, відеоуроки. - Запровадження програм психологічної підтримки для вчителів.

Висновки. Психологічна служба Нової української школи (НУШ) відіграє важливу роль у забезпеченні сприятливих умов для навчання та всебічного розвитку учнів. Її основне завдання – підтримувати емоційний стан дітей, допомагати їм у соціальній адаптації, запобігати стресу та конфліктам, а також сприяти їхньому комфортному залученню до навчального процесу. Сучасний підхід до психологічної підтримки в НУШ базується на індивідуальному підході до кожного учня, тісній співпраці з педагогами та батьками, а також застосуванні ефективних методик для діагностики та корекції психологічного стану дітей. Особливий акцент робиться на створенні безпечного середовища, де кожна дитина може вільно висловлювати свої почуття, отримувати допомогу та розвивати емоційну стійкість. Результативність роботи психологічної служби залежить від рівня її інтеграції в навчальний процес, професійної компетентності фахівців та активної взаємодії між усіма учасниками освітнього середовища. Важливим аспектом є також навчання педагогів, що дозволяє їм краще розуміти психологічні особливості дітей і враховувати їх у роботі.

Таким чином, психологічна служба НУШ є необхідним елементом сучасної освіти, який не лише допомагає учням досягати успіхів у навчанні, а й сприяє їхньому особистісному розвитку, психологічному благополуччю та формуванню соціальних навичок. Інвестиції в її розвиток є важливим кроком на шляху до якісної освіти та щасливого майбутнього дітей.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19
2. Концепція «Нова українська школа». URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження положення про психологічну службу у системі освіти України» від 22.05.2018 № 509. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-psihologichnu-sluzhbu-u-sistemi-osviti-ukrayini
4. Андрієнко В. М., Гуменюк С. М. Психологічний супровід освітнього процесу в Новій українській школі. *Освітній простір XXI століття*. 2022. № 1. С. 45-58.

Шпорт Діана,
практичний психолог, соціальний педагог
комунального закладу загальної середньої освіти
Хмельницької міської ради
«Гімназія №20 імені Сергія Ефремова»

Емоційне вигорання педагогів: причини, наслідки та шляхи подолання

У сучасному світі професія педагога є однією з найважчих і водночас найбільш значущих. Педагоги не лише передають знання, а й формують особистість, підтримують дітей у складних ситуаціях, працюють із батьками, адміністрацією, виконують безліч додаткових завдань, пов'язаних з організаційною та методичною роботою.

Значна частина життя педагога відбувається у діяльності: навчанні, роботі, волонтерстві, веденні дому, постійному спілкуванні з колегами, учнями, батьками.

Згідно даних статистики на 2019 рік - близько 210 мільйонів людей у світі страждає на синдром вигорання, а це орієнтовно 5-7% всього населення.

У 2023 році було проведено дослідження, яке показало, що понад 70% вчителів спостерігають професійне вигорання у своїх колег, а 54% освітян зізнаються, що потребують психологічної допомоги для себе. 80% освітян зазначили, що навантаження збільшилося після повномасштабного російського вторгнення, включаючи змішане навчання, повітряні тривоги та вимкнення світла.

Актуальність цієї теми обумовлена зростанням інтенсивності професійної діяльності педагогів, перевантаженням інформацією, емоційними та комунікативними перевантаженнями, а також виснаженням адаптивних ресурсів, що підвищує важливість збереження їх фізичного та психічного здоров'я [1].

Проблемі професійного вигорання в контексті педагогічної діяльності присвячено багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких можна виокремити роботи В. Бойка, І. Ващенка, Г. Фреденбергера.

Герберт Фрейденбергер вважається першим дослідником, синдрому вигорання. Саме він 1974 року опублікував статтю «Вигорання персоналу» (Staff burnout) у Journal of Social Issues. Стаття ґрунтувався на його спостереженнях за волонтерами у безкоштовній клініці для наркозалежних. Він визначив вигорання як набір симптомів, що включало виснаження від надмірних вимог до роботи та фізичних симптомів, таких як головний біль і безсоння, "спалахування гніву" і ригідне мислення. Він зауважив, що працівник з вигоранням "видається, діє і виглядає пригніченим" [2]. Саме ця публікація і підвищила зацікавлення цим явищем, яке згодом переросло у численні дослідження. Так Крістіна Маслах описала вигорання з погляду емоційного виснаження, знеособлення (цинічне поводження з клієнтами, студентами та колегами) та зменшенням почуття особистого успіху в роботі . Вже 1981 року К. Маслах та Сьюзан Джексон опублікували першу методику оцінки вигорання - Maslach Burnout Inventory.

Факторами, що призводять до професійного вигорання, можуть бути висока відповідальність, постійні психічні перевантаження, великі вимоги до особистості педагога, а також необхідність постійного саморозвитку та вдосконалення своїх навичок і вмінь. Професійне вигорання педагогів є серйозною проблемою, вирішення якої потребує компетентного підходу та залучення кваліфікованих психологів.

Для кращого розуміння синдрому «професійного вигорання» існують моделі, що описують цей феномен. Розглянемо кілька основних моделей вигорання, що допомагають краще зрозуміти їх прояви [3}.

1. **Однофакторна модель емоційного вигорання (В. Маслач, 1976)**

Ця модель визначає вигорання як стан фізичного, емоційного і когнітивного виснаження, який спричиняється тривалим перебуванням у стресових, емоційно перевантажених ситуаціях. Виснаження є основною причиною всіх інших негативних наслідків, таких як деперсоналізація і зниження ефективності діяльності.

2. **Двофакторна модель емоційного вигорання (психологів К.Маслач і С.Джексон, 1981)**

Згідно з цією моделлю, вигорання складається з двох основних компонентів: **емоційного виснаження** і **деперсоналізації**. Перший компонент, що стосується емоційного та фізичного виснаження, виникає через постійне нервове напруження, яке накопичується. Другий компонент — деперсоналізація — відображає зміну ставлення до себе чи до інших людей, зокрема, до учнів.

3. **Трьохфакторна модель психічного вигорання (К. Маслач, 1993)**

Ця модель розширює попередню і додає до двох основних факторів — **емоційного виснаження** та **деперсоналізації** —плюс ще один важливий аспект: **редукцію особистих досягнень**. Цей фактор стосується зниження почуття ефективності та досягнень у професії, що часто супроводжує вигорання. Людина

може відчувати, що її зусилля не приносять результатів, і це негативно впливає на її професійне самооцінювання.

4. **Чотирьохфакторна модель емоційного вигорання (Т. Форманюк, 2005)**

Відповідно до цієї моделі, один із елементів вигорання, таких як емоційне виснаження, деперсоналізація чи редукція професійних досягнень, поділяється на два окремих фактори. Це дозволяє більш детально аналізувати процес вигорання і визначати специфічні прояви вигорання в різних сферах професійної діяльності.

Кожна з цих моделей допомагає детальніше розуміти механізми вигорання в різних професіях, зокрема серед педагогів, і визначити шляхи для надання необхідної підтримки та запобігання вигоранню.

Робота вчителя пов'язана з багатьма викликами. Основні фактори ризику вигорання:

Емоційне та психологічне перевантаження

- Велика кількість уроків, робота з дітьми, конфліктні ситуації
- Постійний контроль, необхідність бути «завжди в тонусі»
- Робота у режимі багатозадачності

Соціальні та економічні фактори

- Низький рівень матеріального заохочення
- Відсутність визнання професії у суспільстві
- Перевантаженість бюрократичними процесами

Відсутність підтримки

- Низький рівень емоційної підтримки з боку адміністрації
- Складні стосунки в колективі
- Відсутність часу на відпочинок і відновлення

Ознаки емоційного вигорання

Вчителі можуть навіть не усвідомлювати, що перебувають у стані вигорання. Основні сигнали, на які варто звернути увагу:

Фізичні прояви:

❌Постійна втома, головний біль, безсоння
❌Проблеми зі шлунково-кишковим трактом
❌Часті застуди, ослаблений імунітет

Емоційні прояви:

❌Дратівливість, агресія або апатія
❌Відчуття безнадії, втрата інтересу до роботи
❌Відчуття самотності, небажання спілкуватися

Поведінкові прояви:

❌Байдужість до учнів, їхніх успіхів
❌Зниження ефективності роботи
❌Уникання відповідальності, відстороненість

Наслідки емоційного вигорання

- Зниження якості викладання
- Втрата авторитету серед учнів
- Руйнування відносин у колективі
- Підвищена схильність до конфліктів
- Психосоматичні захворювання

Існують різні методики для діагностики СЕВ. Так, згідно з одним із підходів, щоб дізнатися, чи є у вас чи колег ознаки вигорання на роботі, можна відповісти на такі запитання [4]:

- чи сумніваєтеся ви в цінності своєї роботи?
- чи змушуєте ви себе йти на роботу та чи складно вам приступити до її виконання?
- чи відчуваєте ви себе відстороненим від своєї роботи та колективу?
- чи дратують вас колеги, керівництво чи клієнти?

- чи відчуваєте ви, що у вас немає енергії на виконання робочих завдань?
- чи важко вам зосередитися на роботі?
- чи приносять ваші досягнення та робота задоволення?
- чи розчаровує вас ваша робота?
- чи сумніваєтеся ви у своїх навичках і здібностях?
- вживаєте наркотики чи алкоголь, щоб почуватися краще?
- чи з'явилися у вас проблеми зі сном?
- чи з'явилися у вас головний біль, проблеми зі ШКТ або інші скарги на здоров'я без видимої причини?

Якщо ви відповіли ствердно хоча б на одне з цих запитань «ТАК» - варто звернутись до спеціаліста.

Аналіз проблем вивчення синдрому «професійного вигорання», проведений авторами в різних організаціях, показав, що до основних методик, які можуть бути використані шкільними психологами при дослідженні цієї проблеми, належать:

1. **Методика «Діагностики рівня емоційного вигорання» В.В. Бойка.**
2. **Методика «Оцінка рівня нервово-психічної стійкості» (методика «Прогноз» за В. Бодровим)**
3. **Методика «Оцінка рівня нервово-психічної стійкості» (методика «Прогноз» за В. Бодровим)**
4. **Методика «Визначення психічного вигорання» (О. Рукавішніков)**
5. **Методика «Визначення стресостійкості та соціальної адаптації» (Т. Холмс, Р. Раге)**
6. **Діагностика професійного "вигорання" (К. Маслач, С. Джексон в адаптації Н. Е. Водоп'янової)**

З метою протистояння вигоряння запропоновані поради, рекомендовані лікарем Д. Лейком, названі звичками, що дозволяють піклуватися про своє психосоматичне здоров'я.

1. Правильне харчування:
- регулярний прийом збалансованої, багатої на вітаміни їжі;
- включення в раціон фруктів і овочів, багато грубої їжі;
- обмеження жирної їжі, рослинних олій і білків;
- дуже багато свіжої чистої води (не менше 8 склянок на день).

2. Рухливий спосіб життя: фізично тренуватися по 20-30 хвилин три рази на тиждень. Регулярні фізичні вправи сприяють виведенню з організму хімічних речовин, що утворюються в результаті стресу, роблять релаксацію більш глибокою, поліпшують сон.

3. Правильне дихання: якщо воно рівне і глибоке, діафрагмальне, то діє заспокійливим чином.

4. Освоєння і щоденне використання прийомів релаксації, спрямоване на зниження фізичної, розумової та емоційної напруженості.

5. Жити цікаво. Культивувати хобі, не замикатися лише на роботі, знаходити різні інтереси в житті.

6. Робити перерви в роботі і активно відпочивати, влаштовувати розвантажувальні дні зі зміною діяльності, екскурсіями, прогулянками і поїздками на природу..

7. Сказати «ні» шкідливим звичкам.

8. Дбати про позитивний настрій на цілий день. Розвивати звички позитивного самонавіювання і мислення, формувати позитивні установки та побажання.

9. «Вирощувати сад» вдома, на робочому місці, на дачі, у дворі. Спілкування з живою природою.

10. Спілкуватися з домашнім улюбленцем.

11. Знаходити час для турботи про себе, слухати музику, дивитися улюблені передачі, фільми, читати книги.

12. Культивувати в собі відчуття спокою. Не дозволяти похмурим думкам і поганому настрою руйнувати душевну рівновагу і благополуччя.

Ще хочеться відзначити: небезпека ЕВ полягає в тому, що йому властиво день у день прогресувати! Загальмувати цей процес буває вкрай складно. На його фоні можуть загострюватися різні хронічні захворювання, розвиватися нові хвороби і навіть змінюватися склад крові. У цей момент спроби подбати про себе, як правило, не дають бажаного результату. І навіть професійна допомога лікаря не завжди приносить швидкого полегшення.

Тому найрозумніше – запобігти появі даного синдрому, «задушити його на корені».

Адже емоційне вигоряння має негативний вплив не тільки на самих педагогів, на їх діяльність і самопочуття, але і на тих, хто знаходиться поруч з ними. Це і близькі родичі, і друзі, а також учні, які просто змушені перебувати поруч, і тому стають заручниками синдрому.

Вправи для профілактики емоційного вигорання [5].

Вправа «Таймер енергії»

Мета: навчитися відстежувати рівень енергії протягом дня.

✓Протягом тижня кожні 2–3 години оцінюйте свій рівень енергії за 10-бальною шкалою.

✓Записуйте причини підйому або спаду сил.

✓ Наприкінці тижня проаналізуйте, що найбільше виснажує та що допомагає відновитися.

Вправа «Емоційний щоденник»

Мета: навчитися розпізнавати та контролювати свої емоції.

✓ Щовечора записуйте 3–5 ситуацій, які викликали емоції (як позитивні, так і негативні).

✓Поруч записуйте, які емоції ви відчули та чому.

✓Шукайте способи посилити позитивні емоції та зменшити негативні.

Вправа «Правило 20 хвилин»

Мета: профілактика втоми та накопичення стресу.

✓Щодня виділяйте хоча б 20 хвилин на щось, що приносить вам задоволення (читання, прогулянки, улюблене хобі).

✓Важливо: це має бути не пов’язане з роботою!

Вправа «3 добрі справи»

Мета: розвиток позитивного мислення.

✓Кожен день записуйте три хороші речі, які сталися протягом дня.

✓ Це можуть бути навіть дрібниці: усмішка учня, вдячність колеги, хороший урок.

✓Через місяць перечитайте – ви побачите, скільки хорошого було у вашому житті.

Дихальна техніка «4-7-8»

Мета: швидке зняття стресу.

✓Вдихайте через ніс на 4 рахунки.

✓Затримуйте дихання на 7 рахунків.

✓Видихайте через рот на 8 рахунків.

✓Повторіть 3–5 разів – це допоможе заспокоїти нервову систему.

Вправа «Мій ресурсний сад»

Мета: допомогти педагогам усвідомити власні ресурси для подолання стресу та поповнення енергії.

Матеріали: аркуші паперу, кольорові олівці, маркери або фарби.

Інструкція:

1. Намалюйте сад – уявне місце, де ви почуваєтесь спокійно та наповнено.
2. Додайте дерева, квіти, водойму або інші елементи, які у вас асоціюються з гармонією.

3. У кожен елемент саду впишіть або намалюйте те, що вас підтримує (наприклад: «спілкування з друзями», «музика», «прогулянки», «улюблена книга», «медитація» тощо).

4. Подумайте, чи є у вашому «саду» засохлі дерева або бур'яни, які символізують зайві переживання чи навантаження. Чи можете ви їх «видалити» або замінити на щось позитивне?

5. Поділіться своїми малюнками (за бажанням) і обговоріть, які ресурси допомагають кожному з вас боротися зі стресом.

Підсумок:

Ця вправа допомагає усвідомити, що у кожного є власні «ресурси» для відновлення, і важливо приділяти їм увагу. Можна також поставити малюнок у робочому місці як нагадування про власні способи боротьби зі стресом.

Проблема вигорання педагогів є вкрай актуальною. Вчасне усвідомлення стану вигорання та застосування ефективних методів профілактики допоможуть зберегти здоров'я, мотивацію та якість роботи.

Турбота про себе – це не егоїзм, а необхідність. Тільки психологічно стійкий педагог може якісно працювати з дітьми та досягати успіху у своїй професії.

Вчасне розпізнавання симптомів та застосування профілактичних методів допоможе уникнути виснаження та зберегти любов до професії.

Отже, важливо навчитись звертати увагу на позитивні моменти життя і вміти бути вдячними за них.

Пам'ятати, що подібне притягує подібне: чим ми цей світ наповнюємо через думки, емоції, вчинки, те до нас і повертається.

І головне – пам'ятати, що педагог теж має право на відпочинок і турботу про себе.

Список використаних джерел та літератури

1. https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Oliynyk-M.-KPT-oriyentovana-model-dopomogy-pry-emotsiynomu-vygoranni.pdf
2. https://psyhologdcpp.in.ua/wp-content/uploads/2020/03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%95%D0%BC%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5-%D0%B2%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B2.pdf
3. https://nurse.dniprophc.com.ua/?p=6358
4. https://onclinic.ua/blog/emotsiyne-vyhorannya
5. https://docs.google.com/document/d/1_ZFZrzYPtAPHhJu20wSkbeqLwu-ClugUwn_Z1wsgZwo/preview?hgd=1&tab=t.0
6. Васильєва, О. М. Професійне вигорання вчителів: причини, наслідки та шляхи профілактики. Київ: Освіта, 2020.
7. Гришина, Н. В. Психологія стресу та методи його корекції. Харків: Психодіагностика, 2019.
8. Орбан-Лембрик, Л. Е. Психологія управління: професійне вигорання та шляхи його подолання. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017.
9. Сосновська, О. С. Емоційне вигорання педагогів: психологічні аспекти. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018.

Якимчук Галина,
вчитель біології Славутської гімназії № 5
Славутської міської ради, старший учитель,
Хмельницька область

Засоби і технології діагностики та компенсації освітніх втрат

Анотація. *Стаття аналізує основні виклики, пов'язані з діагностикою та компенсацією освітніх втрат в умовах війни та післявоєнного відновлення. Окреслено роль цифрових технологій, адаптивного навчання та психологічної підтримки у забезпеченні безперервності освітнього процесу. Розглянуто перспективні напрями подолання освітніх втрат, зокрема інституціалізацію громадських ініціатив, інтеграцію інноваційних методик у державну політику, масштабування програм психологічної допомоги та розширення міжнародної співпраці.*

Ключові слова: *освітні втрати, дистанційне навчання, адаптивні освітні платформи, психологічна підтримка, відновлення, цифрові технології, персоналізоване навчання.*

Вступ. Сучасна система освіти зазнає значного впливу зовнішніх факторів, зокрема пандемії COVID-19 та воєнних дій, що спричиняють численні виклики для традиційних форм навчання і вимагають перегляду підходів до діагностики та компенсації освітніх втрат. Пандемія COVID-19 стала каталізатором масштабних змін у навчальному процесі, примусово перевівши освітні установи на дистанційне навчання, що розкрило як позитивні можливості використання цифрових технологій, так і суттєві недоліки в організації процесу через нерівномірний доступ до сучасних засобів комунікації та інформаційних ресурсів. Водночас воєнний конфлікт, що триває, поглиблює існуючі проблеми, створюючи додаткові бар'єри у формуванні безпечного та стабільного навчального середовища, що позначається як на організації навчального процесу, так і на психологічному стані учнів та викладачів.

У цьому контексті важливість розробки ефективних засобів діагностики освітніх втрат набуває нових вимірів. Сучасні технології, зокрема системи аналізу великих даних, адаптивне тестування та інтегровані освітні платформи, дозволяють проводити моніторинг процесу навчання в режимі реального часу, виявляти індивідуальні та колективні недоліки, що накопичилися внаслідок порушення традиційного навчального процесу. Ці інноваційні підходи стають особливо актуальними в умовах, коли перерви у навчанні, спричинені як карантинними обмеженнями, так і перебоями, пов'язаними з військовими діями, можуть призвести до значних розривів у знаннях і втратах ключових компетентностей. Компенсація освітніх втрат вимагає комплексного підходу, що об'єднує не лише інноваційні технологічні рішення, а й психологічну підтримку та адаптацію навчальних програм до нових реалій. Створення індивідуальних корекційних програм, орієнтованих на відновлення знань та розвитку критичного мислення, стає важливим завданням для педагогічної спільноти. Пандемія та воєнний конфлікт висвітлили необхідність гнучкої системи освіти, здатної оперативно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, що, у свою чергу, вимагає інтеграції сучасних діагностичних технологій з методиками психологічної адаптації та соціальної підтримки. Таким чином, ефективна діагностика та компенсація освітніх втрат виступають як ключові інструменти модернізації освітнього процесу, що сприяють не лише відновленню рівня знань, але й підвищенню конкурентоспроможності майбутніх фахівців у складних умовах сучасного світу.

Виклад основного матеріалу. Попри високі позиції України за рівнем людського розвитку, міжнародні дослідження демонструють помітне відставання українських учнів від середніх показників країн ОЕСР. Згідно з результатами PISA-

2018, середній бал учнів з країн ОЕСР у читанні становив 489, тоді як в Україні – 466, тобто різниця сягала 23 балів. У 2022 році, коли більшість країн зіткнулася зі спадом показників через наслідки пандемії COVID-19, розрив між середнім показником ОЕСР (479) та Україною (431) у читанні збільшився до 48 балів. У математиці ситуація дещо відрізняється: у 2018 році учні країн ОЕСР мали 489 балів проти 453 балів в Україні (різниця 36), а за результатами 2022 року – 467 проти 436 (розрив 31 бал). Таким чином, у математиці розрив зменшився, але не через зростання результатів українських школярів, а здебільшого через більш стрімке падіння показників у самих країнах ОЕСР. Що ж до природничо-наукових дисциплін, у 2018 році показник ОЕСР становив 491 бал, а в Україні – 471 (різниця 20 балів), тоді як у 2022 році розрив збільшився до 35 балів (476 проти 441) [4].

Водночас українська освітня система відчуває колосальний тиск через війну та значне скорочення бюджетних видатків. До початку повномасштабного вторгнення, у середньому 16,9% видатків зведеного бюджету спрямовувалося на освіту. Проте у 2022 році, коли видатки на оборону зросли з 6,91% (2021 рік) до 37,55%, частка коштів на освіту знизилася до 9,55%. У 2023 році тенденція поглибилася: оборонні видатки зросли до 47,23%, а освіта отримала лише 6,95% зведеного бюджету. Це означає, що в умовах масштабних руйнувань і потреби у відбудові закладів освіти обсяг державного фінансування суттєво скоротився. За офіційними даними, 3428 закладів освіти в Україні було пошкоджено, а 365 зруйновано повністю, що становить близько 14,73% від загальної кількості навчальних установ. Найбільших руйнувань зазнали Харківська (100%), Херсонська (83,07%) та Донецька (64,47%) області. Лише у сегменті загальної середньої освіти зруйновано 197 шкіл, а 1625 пошкоджено. Вартість будівництва нової школи становить у середньому 150 млн грн, отже, на відновлення знищених навчальних закладів необхідно щонайменше 29,5 млрд грн. У Харківській області, наприклад, зруйновано 48 шкіл і пошкоджено 306, що вимагає приблизно 7,2 млрд грн на відбудову [4].

Погіршення доступу до якісної освіти зумовило не лише фізичні руйнування, а й міграцію учнів і студентів у більш безпечні регіони чи за кордон. За даними Міністерства освіти і науки України, з 4,1 млн дітей шкільного віку на початок 2024 року близько половини навчалися очно, майже 1 млн здобували освіту онлайн (з-за кордону або інших регіонів), а ще 1 млн – за індивідуальною формою. Водночас понад 300 тисяч дітей взагалі не мали доступу до навчання, часто через нестачу цифрових пристроїв та стабільного інтернет-зв’язку. [4] Особливо гостро ці проблеми постають у прифронтових та деокупованих регіонах: там дистанційно навчалися 64% школярів, зокрема через пошкодження чи повну руйнацію шкільних будівель. Уряд та міжнародні партнери докладають зусиль, щоб зменшити освітні втрати і забезпечити дітям доступ до знань. З другої половини 2024 року Україна отримала значну фінансову підтримку в межах програми LEARN (415 млн дол. США) та інших ініціатив ЮНІСЕФ, ЄС і урядів іноземних країн. Ці кошти йдуть на розбудову безпечних умов навчання, оснащення укриттів, закупівлю необхідного обладнання, ремонт шкільних їдалень і модернізацію освітньої інфраструктури. Крім того, передбачено розвиток програм перекваліфікації й підвищення кваліфікації вчителів, зокрема у межах проєктів Skills Alliance, що покликані підготувати фахівців для відбудови країни. Загалом, сукупність негативних факторів – від скорочення державного фінансування до масових руйнувань освітньої інфраструктури та вимушеної міграції – призвела до істотного зниження успішності українських учнів. Однак, завдяки значній міжнародній підтримці, впровадженню дистанційних технологій та ініціативам з побудови нових типів освітніх просторів (мобільні або підземні школи), система освіти України поступово пристосовується до надзвичайних умов. У перспективі, відновлення та розвиток освіти є критично важливими не лише для збереження інтелектуального потенціалу молоді, а й для успішної відбудови всієї країни, що потребуватиме кваліфікованих спеціалістів упродовж найближчих десятиліть [9].

В умовах сучасних викликів, зокрема впливу пандемії COVID-19 та широкомасштабного вторгнення РФ в Україну, система освіти опинилася перед необхідністю оперативної адаптації до нових реалій. Дистанційне навчання, що розглядалося як тимчасовий захід під час карантину, стало домінантною формою отримання освіти у багатьох регіонах країни через загрози безпеці, руйнування навчальних закладів та значні внутрішні і зовнішні міграційні процеси. Однак масовий перехід на онлайн-формати призвів до розширення дискусії щодо ефективності цифрових технологій у забезпеченні якісного освітнього процесу. Ключовим інструментом в організації дистанційного навчання стали платформи відеоконференцій, електронні журнали та інтерактивні навчальні середовища. Досвід пандемії дав можливість українським педагогам швидко адаптуватися до нових форматів викладання, використовуючи попередньо створені навчальні матеріали, відеолекції та автоматизовані системи тестування. Однак у період повномасштабної війни ці рішення зіткнулися з новими викликами: нестабільний інтернет-зв'язок, часті відключення електроенергії, фізична небезпека для учнів та викладачів, психологічний стрес і втрата мотивації до навчання. [2] Результати міжнародного дослідження PISA-2022 засвідчили, що навіть у стабільних країнах дистанційна освіта мала негативний вплив на рівень засвоєння матеріалу. В Україні ж ситуація ускладнилася ще й через масове переміщення учнів, обмежений доступ до навчальних ресурсів та значне зниження фінансування освіти (з 16,9% видатків зведеного бюджету у 2021 р. до 6,95% у 2023 р.). Усе це призвело до зниження середнього рівня знань українських школярів у порівнянні з країнами ОЕСР: зокрема, у читанні відставання зросло до 48 балів, у природничих дисциплінах – до 35, а в математиці – до 31. Це свідчить не лише про безпосередні наслідки відсутності належного освітнього середовища, але й про глибокі структурні проблеми, що загострилися під впливом кризових явищ [5].

Важливим аспектом відновлення освітнього процесу є використання адаптивних навчальних платформ, що враховують індивідуальні особливості учнів. У багатьох країнах ефективним інструментом у періоди криз стала персоналізована освіта, коли темп навчання, методика викладання та оцінювання адаптуються до конкретних потреб школярів. Наприклад, штучний інтелект та алгоритми машинного навчання дозволяють створювати персоналізовані освітні траєкторії, що дає змогу компенсувати втрати знань без необхідності одномоментного повернення всіх учнів до єдиного стандарту. Впровадження подібних підходів в Україні може значно підвищити ефективність дистанційного навчання і зменшити негативний вплив перерваного освітнього процесу. Однією з проблем залишається і питання цифрової нерівності. Якщо в містах учні здебільшого мають доступ до стабільного інтернету та електронних пристроїв, то у сільських регіонах та прифронтових областях ситуація гірша. Близько 300 000 українських дітей не мають доступу до онлайн-навчання через відсутність гаджетів або нестабільний зв'язок. Це ставить під загрозу принцип рівності можливостей в освіті, що є одним із ключових завдань сучасної педагогіки. Ще одним важливим напрямом освітнього відновлення є підтримка педагогів, адже саме на них лягає основний тягар адаптації системи до кризових умов. Аналітичні дослідження свідчать, що вчителі в Україні відчувають підвищене навантаження, пов'язане не лише з викладанням, але й з організацією безпечного навчального середовища, роботою з дітьми, що пережили травматичний досвід війни, координацією гуманітарної допомоги та наданням психологічної підтримки [11] .

Це вимагає розширення програм підвищення кваліфікації та психологічної реабілітації педагогів, а також оптимізації їхнього робочого навантаження. Отже, відновлення системи освіти в Україні потребує комплексного підходу, що включає фінансову підтримку, інтеграцію технологічних рішень, створення безпечного середовища для навчання та забезпечення рівного доступу до освіти. Особливу увагу слід приділити персоналізованим методикам, що дозволяють враховувати індивідуальні освітні втрати кожного учня і забезпечувати поступове повернення до

стабільного навчального процесу. Лише за умови всебічного підходу можна не лише компенсувати освітні втрати, але й сформувати нову, більш гнучку та стійку освітню систему, здатну ефективно реагувати на виклики [10].

Перебої в освітньому процесі спричинені як фізичними руйнуваннями закладів освіти, так і нестабільною ситуацією в регіонах, що зазнають обстрілів, окупації чи змушені приймати внутрішньо переміщених осіб. Водночас психологічний стан учнів також є критичним фактором, що впливає на їхню здатність до навчання. Втрата мотивації, труднощі у зосередженні та пережитий стрес роблять процес компенсації освітніх втрат складнішим. Для ефективного подолання цих проблем необхідно впроваджувати системний підхід, що включає методи діагностики втрат, стратегії їх компенсації та використання сучасних технологій для адаптації освітнього процесу до нових реалій. Першим кроком у боротьбі з навчальними втратами є їх ідентифікація. Для цього вчителі повинні регулярно оцінювати рівень знань учнів та визначати прогалини у їхньому розумінні навчального матеріалу. Ефективним підходом є проведення діагностичних тестів на початку, в середині та наприкінці навчального року. Важливо використовувати цифрові платформи для автоматизованого аналізу результатів, що допоможе швидко визначати слабкі місця та адаптувати навчальну програму відповідно до індивідуальних потреб учнів. Наприклад, платформа "Всеукраїнська школа онлайн" надає стандартизовані тести з основних предметів, що дозволяють ефективно оцінювати навчальні втрати.

Також важливо враховувати різні рівні освітніх втрат. Якщо окремі учні мають труднощі з певними темами, ефективним може бути проведення індивідуальних консультацій або створення гнучких програм навчання. Водночас, якщо втрати спостерігаються у всього класу або великої частини учнів, необхідним є коригування загального навчального плану, адаптація календарно-тематичного планування або впровадження інтенсивних програм повторення матеріалу. Стратегії компенсації освітніх втрат залежать від їх масштабу та рівня знань учнів. Серед основних підходів можна виділити кілька напрямків:

1. Індивідуалізоване навчання та консультації – для учнів, які мають значні труднощі у засвоєнні матеріалу, важливим є проведення персоналізованих консультацій та розробка індивідуальних навчальних планів. Це дозволяє ефективніше надолужити пропущений матеріал та уникнути накопичення нових прогалин.
2. Групові заняття та навчальні курси під час канікул – для груп учнів із подібними освітніми втратами доцільно організовувати додаткові заняття. Це можуть бути як позашкільні курси, так і спеціально адаптовані програми під час літніх чи зимових канікул.
3. Адаптація навчального плану – ущільнення або перегрупування навчальних тем дозволяє оптимізувати навчальний процес для всього класу. Наприклад, інтеграція змістових блоків або подовження вивчення окремих тем може допомогти компенсувати прогалини у знаннях без додаткового збільшення навчального навантаження.
4. Використання цифрових технологій та онлайн-навчання – освітні платформи дозволяють учням самостійно працювати над пропущеним матеріалом, використовуючи інтерактивні курси, відеоуроки та тестові завдання. У поєднанні з регулярними консультаціями такі інструменти значно підвищують ефективність процесу навчання.
5. Запровадження диференційованого навчання – створення груп за рівнем знань дозволяє більш ефективно працювати з учнями, які мають схожі труднощі у навчанні. Це сприяє більш індивідуальному підходу та підвищенню ефективності викладання.

Психологічні аспекти навчання в умовах війни

Окрім академічних втрат, важливо враховувати й емоційний стан учнів. Війна спричинила високий рівень стресу серед дітей, що безпосередньо впливає на їхню

здатність концентруватися та засвоювати нову інформацію. Дослідження показують, що 61% дітей мають симптоми стресу, включаючи порушення сну, підвищену тривожність та труднощі у комунікації [6]. Це вимагає інтеграції елементів психологічної підтримки в освітній процес, зокрема проведення занять із розвитку емоційного інтелекту, індивідуального консультування та створення сприятливої атмосфери в класі.

Компенсація освітніх втрат в умовах війни є складним, але критично важливим завданням для майбутнього України. Використання сучасних методик діагностики, впровадження персоналізованих підходів до навчання та активне використання цифрових технологій дозволить зменшити негативний вплив перерваного навчального процесу. Важливу роль відіграє також психологічна підтримка учнів, оскільки збереження їхньої мотивації та психоемоційного здоров'я є ключовими чинниками успішного навчання. Стратегія освітнього відновлення має будуватися на принципах гнучкості, адаптації та інноваційності, що дозволить створити стійку систему освіти, здатну ефективно реагувати на виклики сучасності [8].

Останні дослідження засвідчують, що проблема освітніх втрат в Україні залишається однією з найгостріших у контексті війни. Попри державні ініціативи, значну частину зусиль щодо подолання навчальних прогалин взяли на себе громадські організації, міжнародні партнери та волонтерські ініціативи. Згідно з дослідженням ГО «Навчай для України», у проєкти з компенсації освітніх втрат було залучено близько 100 тисяч здобувачів освіти. Особливо активною робота є в регіонах, що зазнали найбільшого впливу воєнних дій, зокрема на сході, півдні та півночі України, де перерви у навчанні були найдовшими, а доступ до освітніх послуг – обмеженим. Аналіз діяльності громадських організацій у цій сфері показує, що більшість із них працюють на національному (45%) та регіональному (40%) рівнях. Основними цілями таких ініціатив є не лише академічне надолуження прогалин у знаннях, а й розвиток когнітивних здібностей, психологічна підтримка учнів та навчання вчителів новітнім методикам роботи в умовах кризових ситуацій. Практичний підхід до компенсації навчальних втрат базується на поєднанні академічного навчання та психологічної адаптації учнів до змінених умов освіти. Організації, які працюють у цій сфері, використовують інтерактивні методи, що дозволяють учням засвоювати матеріал через практичний досвід та комунікацію.

Найпоширенішими підходами до подолання освітніх втрат є:

- Індивідуальні та групові консультації – персоналізований підхід до учнів, що дозволяє глибше працювати з конкретними прогалинами у знаннях.
- Використання цифрових платформ – дистанційні курси та онлайн-ресурси, що дають змогу учням самостійно опрацьовувати навчальний матеріал у зручному для них форматі.
- Освітні програми під час канікул – спеціальні курси, що допомагають учням надолужити втрачений матеріал у позанавчальний час.
- Робота з психологами – допомога дітям, які пережили стрес та мають труднощі з концентрацією та мотивацією до навчання.

За даними досліджень, найпопулярнішими дисциплінами у програмах надолуження є математика (90%), українська мова (85%) та англійська мова (65%). Саме ці предмети є основою загальної шкільної освіти, і від їхнього засвоєння залежить успішність учнів у майбутньому.

Попри значний внесок громадських організацій у процес подолання навчальних втрат, залишається низка викликів, що обмежують масштабування цих ініціатив. Однією з основних проблем є відсутність державної політики щодо компенсації освітніх втрат у період 2020–2022 років, що призвело до значного відставання у розробці національної стратегії. Ще одним викликом є недостатня кількість педагогів, які готові працювати за новими методиками. Хоча багато програм передбачають навчання вчителів, все ще бракує кваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно адаптувати навчальний процес до потреб дітей, які втратили значну

частину освітнього досвіду. Існують перспективні напрями, які можуть сприяти покращенню ситуації [7]:

1. Інституціалізація громадських ініціатив – інтеграція напрацьованого досвіду громадських організацій у державну політику освіти.
2. Розширення цифрових інструментів – розробка та впровадження адаптивних навчальних платформ, що дозволяють персоналізувати навчальний процес для кожного учня.
3. Масштабування програм психологічної підтримки – створення шкільних програм ментального здоров'я, що сприятимуть покращенню емоційного стану дітей.
4. Зміцнення співпраці між державними та неурядовими організаціями – спільне фінансування та впровадження інноваційних методик для подолання навчальних втрат.

Подолання освітніх втрат є одним із ключових завдань української освіти в умовах війни. Завдяки громадським ініціативам та міжнародній підтримці вже вдалося залучити десятки тисяч дітей до програм навчання, однак цього недостатньо для масштабного вирішення проблеми. Інтеграція ефективних методик громадських організацій у загальнодержавну освітню стратегію, посилення психологічної підтримки учнів та використання цифрових технологій можуть стати основою для створення нової моделі освіти, здатної компенсувати втрати та забезпечити сталий розвиток освітньої системи України. Виявлення освітніх втрат є першим кроком до їх компенсації. Традиційно для оцінки знань учнів використовуються контрольні роботи та іспити, проте в умовах пандемії й війни виникла потреба у спеціальних діагностичних методах. Педагоги й експерти наголошують, що діагностику прогалин найкраще проводить учитель предметник, а не адміністрація, щоб мінімізувати стрес для учнів. Рекомендований підхід включає кілька кроків: визначити ключові результати навчання для перевірки, розробити завдання, спрямовані на окремі вміння, уникати надто комплексних задач, аби точно ідентифікувати, яке саме вміння не сформоване, провести тестування, проаналізувати результати та спланувати коригувальну роботу. Після циклу навчання слід здійснити повторну діагностику для оцінки прогресу [1].

Такий цикл "діагностика – надолуження – повторна перевірка" дозволяє вчителям адресно працювати над пробілами знань кожного учня. Для компенсації освітніх втрат в Україні активно залучають сучасні освітні платформи та електронні ресурси. Наймасштабнішою державною платформою є згадана "Всеукраїнська школа онлайн", створена під час пандемії для забезпечення дистанційного навчання учнів 5–11 класів. Вона містить відеоуроки, конспекти, тести та матеріали згідно з програмою, що дає змогу учням самостійно опановувати пропущені теми. Платформою користуються як в Україні, так і діти-біженці за кордоном. Після початку війни середньодобовий трафік ВШО зріс у 20 разів, що свідчить про її затребуваність. Водночас платформа є статичною і багато вчителів не використовують її регулярно через брак можливостей для інтерактивної взаємодії. Це вказує на необхідність подальшого вдосконалення функціоналу, наприклад, додавання інструментів для спілкування, обговорень, відстеження успішності учнів. Окрім ВШО, в українських школах та університетах застосовується широкий спектр цифрових рішень: Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams, платформи Zoom та Meet для проведення занять, електронні підручники тощо. Важливу роль відіграють електронні освітні ресурси з елементами ігровізації та мультимедіа, що робить процес навчання цікавішим і компенсує відсутність живої взаємодії. Прикладом є українська платформа AR Book, яка інтегрує технології доповненої і віртуальної реальності. Вона надає вчителям готові цифрові уроки, 3D-лабораторні експерименти та інтерактивні моделі для візуалізації складних понять. Завдяки AR Book українські освітяни створили вже 1,8 мільйона цифрових уроків, рекорд – майже 39 тисяч за день. Ця платформа автоматизує рутинні завдання: понад половина вчителів відзначили, що перестали складати тести вручну, оскільки система сама

генерує тестові завдання і миттєво перевіряє результати. Близько 70% педагогів використовують готові навчальні плани, звільняючи час для творчої роботи з учнями. Таким чином, сучасні цифрові інструменти дозволяють ефективніше організувати навчання та прискорити засвоєння пропущеного матеріалу. Практика показує, що інтерактивні платформи покращують успішність: користувачі, які навчалися на інтерактивних онлайн-курсах, продемонстрували на 30% кращі результати тестувань порівняно з тими, хто використовував традиційні онлайн-курси [2].

Системи адаптивного навчання підлаштовують освітній процес під індивідуальні потреби учня. Вони аналізують успіхи і труднощі студента та автоматично добирають навчальні матеріали відповідно до його рівня. Персоналізація дозволяє кожному учню навчатися у власному темпі, не відчуваючи ні перевантаження, ні нудьги. Наприклад, адаптивні платформи з математики визначають слабкі місця і пропонують додаткові пояснення чи вправи до повного засвоєння. Це ефективний інструмент для ліквідації прогалин у знаннях.

Широке впровадження отримує і штучний інтелект: віртуальні асистенти, чат-боти, автоматизовані репетитори. Вчителі активно використовують сервіси ChatGPT та Bard для створення навчальних матеріалів і дидактичних завдань. Віртуальні помічники можуть цілодобово пояснювати складні питання, підтримуючи безперервність навчання. Автоматизовані системи оцінювання беруть на себе перевірку тестів, забезпечуючи миттєвий зворотний зв’язок. Це звільняє вчителя від рутинної роботи, даючи більше часу для індивідуальної підтримки учнів. Адаптивне навчання дозволяє створювати індивідуальну траєкторію навчання для кожного учня: одні можуть швидко надолужити матеріал самостійно, іншим потрібна глибша підтримка. Використання штучного інтелекту та аналітики навчальних даних допомагає виявляти потенційні проблеми у навчанні та своєчасно їх коригувати.

Під час пандемії та війни дистанційне навчання стало ключовим інструментом збереження безперервності освіти. Воно забезпечує безпеку учнів і дозволяє продовжувати навчання навіть у зонах активних бойових дій чи евакуації. Онлайн-уроки стали єдиним способом здобуття освіти для багатьох дітей, особливо переселенців або тих, хто опинився за кордоном. Водночас дистанційна освіта виявила низку проблем: зниження рівня знань, перевантаження завданнями, брак мотивації та живого спілкування. Лише частина учнів використовує єдині е-платформи, тоді як більшість покладається на месенджери для обміну матеріалами. Основні шляхи покращення якості онлайн-навчання включають регулювання тривалості уроків, чергування синхронних та асинхронних занять, інтеграцію мультимедійного контенту та зворотний зв’язок від учителя. Змішане навчання, яке поєднує онлайн із періодичними очними заняттями, є оптимальним рішенням для воєнного часу. Коли безпекова ситуація дозволяє, учні відвідують школу очно, а у разі небезпеки продовжують навчання з дому. Це допомагає підтримувати контакти, зберігати мотивацію та зменшувати освітні втрати. [3]

Висновки. Аналіз освітніх втрат в Україні засвідчив, що пандемія COVID-19 та повномасштабна війна значно вплинули на якість навчального процесу, спричинивши відставання українських школярів від середніх показників країн ОЕСР. Втрати в знаннях, погіршення психологічного стану учнів, руйнування освітньої інфраструктури та скорочення державного фінансування стали ключовими викликами для системи освіти. Попри зусилля уряду та міжнародних партнерів, ефективна компенсація цих втрат залишається складним завданням, що потребує комплексного підходу. Дослідження підтвердило, що для успішного подолання освітніх втрат необхідні сучасні методи діагностики, що включають регулярне тестування учнів, використання цифрових платформ та алгоритмів аналізу навчальних досягнень. Важливим є персоналізований підхід, що враховує рівень знань кожного учня та дозволяє створювати індивідуальні навчальні траєкторії. Використання штучного інтелекту, адаптивних освітніх технологій та автоматизованих систем оцінювання сприяє підвищенню ефективності дистанційного

навчання. Одним із важливих напрямів є змішане навчання, що поєднує онлайн-формат з очними заняттями, дозволяючи компенсувати брак соціальної взаємодії та практичних навичок. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що гібридні моделі навчання є оптимальним рішенням у кризових умовах. В Україні такі підходи застосовуються в рамках програми «Всеукраїнська школа онлайн» та інших цифрових платформ, однак їхня ефективність потребує вдосконалення через розширення інтерактивних можливостей.

Практичні результати показують, що активне використання цифрових технологій сприяє прискоренню засвоєння навчального матеріалу та зниженню рівня освітніх втрат. Наприклад, учні, що навчаються на інтерактивних онлайн-курсах, демонструють на 30% кращі результати тестувань порівняно з тими, хто використовує традиційні форми дистанційного навчання. Важливим фактором є також надання психологічної підтримки учням та педагогам, оскільки високий рівень стресу негативно впливає на мотивацію до навчання. Окрім урядових заходів, значну роль у процесі подолання освітніх втрат відіграють громадські організації. У 2023–2024 роках близько 100 тисяч учнів були залучені до програм надолуження знань, що реалізуються за підтримки міжнародних фондів. Найбільш ефективними виявилися комплексні програми, що поєднують академічне навчання з психосоціальною адаптацією учнів до змінених умов освіти. Таким чином, компенсувати освітні втрати можливо за умови комплексного підходу, що включає інтеграцію сучасних технологій, персоналізацію навчального процесу та забезпечення належної психологічної підтримки учнів. Відновлення освіти має стати стратегічним пріоритетом для України, оскільки саме якісна освіта є запорукою успішного відновлення країни в перспективі.

Список використаних джерел та літератури

1. 1,8 мільйона цифрових уроків створили вчителі в Україні. Освіторія Медіа. URL: https://osvitoria.media/experience/tehnologiyi-majbutnogo-vzhe-v-ukrayinskyh-shkolah-yak-ar-book-zminyuye-osvitu/ (дата звернення: 05.03.2025).
2. Education: Impact of the War in Ukraine. The World Bank. Ukraine sectoral briefs. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099945306202211104/pdf/P1775870809f1d04d0844c0e7042abf0eb5.pdf#:~:text=Learning%20Outcomes,regional%20neighbors%20in%20eastern%20Europe2 (date of access: 05.03.2025).
3. Pokryshen D. A. Evaluation of satisfaction with the use of artificial intelligence in the educational process by teachers in Ukraine. CEUR Workshop Proceedings 132–144. URL: https://ceur-ws.org/Vol-3781/paper16.pdf#:~:text=Adaptive%20learning%20systems%20built%20on,adjust%20educational%20materials%20according%20to (date of access: 05.03.2025).
4. Відновлення та розвиток системи освіти України під час та після війни. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/hanna_yatsenko/657752_vidnovlennya_rozvitok_sistemi.html#:~:text=match%20at%20L243%201,19 (дата звернення: 05.03.2025).
5. Вплив COVID-19 і широкомасштабного вторгнення на сферу освіти - Накипіло Освіта. Nakypilo Osvita. URL: https://osvita.nakypilo.ua/vplyv-covid-19-i-shyrokomasshtabnogo-vtorgnennya-na-sferu-osvity/ (дата звернення: 05.03.2025).
6. Діагностичні тести на ВШО для подолання освітніх втрат: чим корисні для вчителів та учнів і як користуватися. Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ. URL: https://nus.org.ua/2023/07/20/diagnostychni-testy-na-vsho-dlya-podolannya-osvitnih-vtrat-chym-korysni-dlya-vchyteliv-ta-uchniv-i-yak-korystuvatysya/ (дата звернення: 05.03.2025).
7. Дослідження ГО «Навчай для України»: У проєкти з надолуження освітніх втрат залучили близько 100 тисяч учнів - MediaSapiens.
8. Навчальні втрати в умовах війни: як учителю їх діагностувати та

компенсувати - Державна служба якості освіти України. Державна служба якості освіти України. URL: https://sqe.gov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/ (дата звернення: 05.03.2025).
9. Освітні втрати учнів в Україні та світі зросли: результати міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022. Офіційний веб-сайт Служби освітнього омбудсмена України. URL: https://eo.gov.ua/osvitni-vtraty-uchniv-v-ukraini-ta-sviti-zrosly-rezultaty-mizhnarodnoho-doslidzhennia-iakosti-osvity-pisa-2022/2023/12/05/ (дата звернення: 05.03.2025).
10. Про слухання у Комітеті Верховної ради України з питань освіти, науки та інновацій 11 травня 2023 року на тему: «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання». Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. URL: https://kno.rada.gov.ua/print/76132.html (дата звернення: 05.03.2025).
11. Через COVID-19 освіта зазнала «майже незворотніх» втрат, застерігає ЮНІСЕФ. URL: https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/covid19-scale-education-loss-nearly-insurmountable-warns-unicef#:~:text=Через%20COVID,Подальші (дата звернення: 05.03.2025).

Янісевич Ірина,
директор Славутської гімназії № 4
Славутської міської ради,
учитель-методист

Становлення школи партнерства з фундаментальними цінностями задля сталого розвитку в освітній екосистемі

Мати добрі принципи – це все одно що мати збірку рецептів успіху
Рей Даліо

Анотація. *Сучасна українська школа, особливо в умовах війни, продовжує змінюватися, відображаючи глобальні тенденції та потреби суспільства. Становлення школи партнерства – це освітній підхід, який ґрунтується на фундаментально-ціннісній співпраці між закладом освіти, сім'єю та громадою для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Школа партнерства з фундаментальними цінностями – це не просто місце здобуття знань, а простір для спільного розвитку дітей, батьків та вчителів.*

Ключові слова: *цінності, принципи, партнерство, педагогіка партнерства.*

Цінності завжди займали центральне місце в освіті, але настав час перейти від неявних поривів до явних освітніх цілей і методик, щоб допомогти спільнотам перейти від ситуаційних цінностей – у стилі «я роблю те, що дозволяє мені робити ситуація» - до сталих цінностей, які породжують довіру, соціальні зв'язки і надію [1, с. 244].

Цінності – це глибоко вкорінені погляди, що визначають поведінку й сумісність людей одне з одним. Люди ладні битися за свої цінності, найвірогідніше з тими, хто їх не поділяє [2, с. 389].

Принципи – це фундаментальні істини, що слугують підвалинами поведінки, яка приводить вас до того, чого ви бажаєте від життя. Чи наші принципи збігаються, чи об'єднують нас – у родину, спільноту, націю, співдружність націй? [2, с. 7].

Нам потрібні школи, які дотримуються розумних освітніх принципів, враховують фізичний і психологічний розвиток учнів і закладають міцну основу для того, щоб учні розвивалися все своє життя [3, с. 42].

Партнерство – це добровільна співпраця двох або кількох фізичних чи юридичних осіб, це найвища форма співробітництва.

Педагогіка партнерства – це напрям педагогічного мислення та практичної діяльності, спрямований на демократизацію й гуманізацію педагогічного процесу.

Становлення школи партнерства передбачає системну та мережеву взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу, спрямовану на створення сприятливого освітнього середовища з ціннісно-змістовим форматом. Ознаками такої школи є: відкрита та ефективна комунікація, активне залучення батьків до шкільного життя, спільна відповідальність за освіту та виховання, підтримка родинного середовища, гнучкість та адаптивність навчального процесу, позитивна атмосфера довіри та взаємоповаги.

Вересень 2020 року розпочався для нашого закладу стартом у новому статусі школи гімназії. Рівні переконань щодо викликів реформування освітнього закладу були наступними: директорський (особисте усвідомлення впровадження реформ); вчительський (обговорення навантаження та фаховості без профільних класів, акцент на питаннях «чого хочемо досягти?»); батьківський (спілкування щодо логістичних параметрів шкіл із профільними класами та умови зарахування до них); учнівський (обговорення порушення зони комфорту сталої соціальної комунікації учень-учень, вчитель-учень та соціального супротиву щодо традицій завершення школи). Покрокові рівневі переконання всіх учасників освітнього процесу переросли в партнерські зустрічі з форматом діти-батьки-вчителі. Була проведена діагностика проблем. Зрозуміли, що монопрофільність закладу не сприяє персоналізованому підходу до здобувачів освіти. Оновлені орієнтири трансформації загальноосвітньої школи в гімназію: розуміння та прийняття неминучості змін; отримання підвищеної мотивації здобуття знань та більш свідомий підхід до вибору майбутніх профілів; окреслення вузької норми реакції вікового сенсу здобувачів освіти зі зростаючим рівнем спільних інтересів; життєдіяльність за новою стратегію розвитку закладу з оновленою структурою: початкова школа – «Школа радості, адаптації, зацікавлення»; основна школа – «Школа мотивації та розкриття потенціалу».

Справжнім викликом для закладу було пройти шлях трансформаційних змін реформування та зберегти фундаментальні традиції школи в просторі спільних цінностей. Кредит довіри до спільноти працівників школи, які є її випускниками, практика проведення конференцій партнерів забезпечили стратегічне бачення розвитку закладу як гімназії.

У стратегії розвитку Славутської гімназії № 4 на 2024-2028 роки зазначено: «Ми прагнемо створити справжню «школу партнерства», у якій кожен учасник освітнього процесу мав достатньо знань, досвіду, впевненості та приймав рішення на основі цінностей для того, щоб робити власний вибір та творити своє майбутнє з дорожньою картою «Вдала життєва реакція». Наша «Школа партнерства» - це школа гармонійного розвитку для дітей, школа творчості для вчителів, школа довіри для батьків, школа-родина для випускників, школа зростання для громади.

Освітній заклад у просторі становлення школи партнерства з міцним ціннісним фундаментом орієнтується на наскрізний процес виховання, який формує наступні цінності: здоров’я та безпека дитини, здоровий спосіб життя, мотивація до навчання, життєлюбність та життєрадісність, самопізнання, інформаційно-комунікативна компетентність, мовна компетентність, сімейні цінності, особистісна гідність та самоповага, національна гідність, екологічна свідомість, правова свідомість, всебічний розвиток, духовно-моральні цінності, толерантність, уміння долати труднощі, уміння приймати рішення, уміння вчитися протягом життя, працелюбність, національна культура, культура спілкування. Фундаментально-ціннісні орієнтири гімназії, які зазначені вище, компактно поєднуються та відображають освітні цінності формування сучасного простору освіти XXI століття, а саме: уміння жити разом, уміння вчитись, уміння діяти, уміння бути. Фундаментальні засади цінностей були розглянуті учасниками освітнього процесу та визнані як надважливі, активізувавши

при цьому підходи до створення «Партнерського функціоналу» гімназії. Саме в ньому задекларовано: «Ми не намагаємось стати кращими за інших, ми прагнемо стати завтра, кращими за нас сьогоднішніх» (спільне та постійне вдосконалення організаційної культури закладу, співробітництво у формуванні дієвої історії змін гімназії), радикальні чесність та відкритість, культивування партнерства та співробітництва, постійне навчання та розвиток, синхронізація та перебування на одній хвилі, заохочення мистецтва вдумливої незгоди, компетентне ухвалення ефективних рішень.

У генеральній меті стратегічного планування розвитку гімназії зазначено: «Створити умови для гармонійного розвитку людини шляхом співпраці дітей, батьків, учителів, громади, розуміючи, що кожен є самоцінною особистістю, через відкриті партнерські стосунки з дотриманням розумних освітніх принципів та перспектив успішного зростання протягом власного життя». Наші операційні кроки відображені в «Карті цілей»: «Безпечний життєвий простір», «Здорова нація», «Мотивовані особистості», «Спільнота генераторів ідей», «Партнери в усьому».

У реаліях сьогодення спільні благодійні заходи всіх учасників освітнього процесу допомагають формувати почуття єдності в шкільній спільноті. Волонтерська діяльність максимально налагоджена в гімназії. Традиційними є благодійні ярмарки на початку, протягом та в кінці навчального року. «Об'єднуємось заради Перемоги», «З Україною в серці», «Донати для ЗСУ», «Крила підтримки», «Смілива гривня» - це невеликий перелік акційних ініціатив закладу. Шкільне благодійне волонтерство дозволяє зміцнювати фундамент цінностей та оновлювати культуру змін гімназії з фокусуванням на розвитку спільних навичок співпраці в площині громадянської свідомості.

Становлення школи партнерства з фундаментальними цінностями задля сталого розвитку в освітній екосистемі відбувається й в просторі дієвості дружнього міжнародного діалогу «Освіта без кордонів», а саме: міжнародної співпраці в площині проєкту «Культура добросусідства». Багаторічна співпраця закладу з Початковою школою № 1 імені Яна Павла II (директор Рената Кумедай) з міста Сулеюв (Польща) переросла в потужну підтримку як на рівні школи, так і на рівні Славутської міської територіальної громади. Розуміння ситуації воєнних подій в України громадою міста Сулеюва та їх шкільною спільнотою вкотре довели цінність дружелюбного партнерства. На підставі кредиту довіри до нашого закладу неодноразово була надана гуманітарна допомога, яка розподілялась за адресними потребами людей нашого міста. Цьогорічний навчальний рік розпочався з телемосту «Славута – Сулеюв. Стартуємо разом». Така співпраця дозволяє зорієнтувати учнів у питаннях освітнього та соціально-економічного розвитку двох країн, забезпечує вміння добирати інформацію з різних джерел, ефективно комунікувати як віртуально, так і під час дружніх візитів один до одного, сприяє пристосуванню до різного культурного середовища. Діти вчаться мислити глобально щодо знаходження спільних рис об'єднання та формування поваги до своєї незалежності та особистого простору інших людей.

У стратегічних завданнях нашої гімназії, а саме в дорожньому путівнику до «Карти цілей» «Безпечного життєвого простору» зазначено: продовжити роботу над створенням безпечного простору гімназії як складової освітньої екосистеми громади; розробити дорожню карту «Мережева взаємодія безпечності між усіма учасниками освітнього процесу». До надважливого переліку стратегічних цілей, за напрямком «Освітнє середовище закладу освіти», входить створення сучасного безпечного, комфортного, розвивального, партнерського освітнього середовища з дотриманням вимог універсального дизайну. І це можна реалізувати через проєктну діяльність гімназії на шкільному, регіональному, Всеукраїнському та Міжнародному рівнях. В операційних цілях задекларована участь у різноманітних проєктах: шкільний рівень – «Комфортні та безпечні умови навчання та праці»; всеукраїнський рівень - IREX in Ukraine «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті», «SMILE – підтримка

внутрішньо переміщених дітей, молоді та сімей в Україні», за ініціативою швейцарської організації «Terre des hommes» та громадської організації «Центр реабілітації та відновлення». Регіональна площина всеукраїнського рівня – «Про.Спільноти: безпечне та сприятливе середовище для навчання дітей», який реалізує Центр інноваційної освіти "Про. Світ" за підтримки ULEAD з Європою/ ULEAD with Europe [5, с. 168].

Все більше продовжуємо занурюватись у Всеукраїнський проєкт «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті». Інфомедійна грамотність у воєнний час має надважливе значення щодо ефективного орієнтування в інформаційному просторі та каталізує протидії спільноти інформаційним загрозам. Фундаментальні засади інфомедійної грамотності є одним із ключових інструментів для інформаційної безпеки країни та особистого захисту громадян.

У закладі стартував проєкт «Читають усі», який спрямований на популяризацію читання серед учнів, батьків та вчителів. Основні напрямки проєктної реалізації: читання книг із домінуванням життєвих цінностей та людських чеснот, проведення читацьких марафонів та флешмобів, створення читацьких родинних клубів, проведення фестивалю «Читаба». Домінуючий очікуваний результат – створення активної читацької спільноти з перспективою становлення особистостей, які формуватимуть інтелектуальну націю з надважливою потребою постійного розвитку на різних рівнях.

Мріємо розбудувати школу майбутнього – школу партнерства з фундаментальними цінностями задля сталого розвитку в освітній екосистемі. Школу, яка дотримується розумних освітніх принципів, враховує персоналізований розвиток учнів та закладає міцну основу для того, щоб здобувачі освіти розвивалися все своє життя. Школу в якій кожен учитель є лідером, який веде за собою. Школу з особливою підтримкою батьків щодо розуміння місії гімназії з гарантією безпеки, партнерства та співпраці. Школу, яка є людською спільнотою з унікальними взаєминами, біографіями та почуттями. Школу з активною життєвою позицією**,** яка здатна виховати цілу громаду, ставши для неї джерелом надії та творчої енергії. Ми маємо увійти в мирний час озброєними фундаментальними цінностями, якісними знаннями та з генетичним кодом незламної нації.

Список використаних джерел та літератури

1. Андреас Шлейхер. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / Переклала з англ. Ганна Лелів. Львів: Літопис, 2018. 296 с.
2. Даліо Р. Принципи: життєві й робочі / Рей Даліо; Пер. З англ. Наталії Ференс, Бориса Превіра. Київ: КМ-Букс, 2019. 544 с.
3. Кен Робінсон і Лу Ароніка. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / Переклала з англ. Ганна Лелів. Львів: Літопис, 2016. 258 с.
4. Старша профільна школа: кроки до становлення. Версія 2.0. / Фасоля О., Сеїтосманов А., Мархлєвскі В. Київ: «Видавництво «ЮСТОН», 2024. 76 с.
5. Управління закладом освіти в умовах реалізації Концепції нової української школи і нових суспільних викликів: досвід та перспективи: збірник матеріалів Всеук. наук.-практ. конф. / за ред. С.В.Білошицького, В.В.Гуменюк. Хмельницький : ХОІППО, 2023. 175 с.

РЕЗОЛЮЦІЯ
ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Управління закладом освіти в умовах розбудови Нової української школи і нових суспільних викликів: досвід та перспективи»

12 березня 2025 року відповідно до плану роботи Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка відбулася ІІ Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління закладом освіти в умовах розбудови Нової української школи і нових суспільних викликів: досвід та перспективи» (до 15-річчя створення ГО «АКЗО»).

Конференцію організували кафедра менеджменту та освітніх технологій Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка спільно з ГО «Асоціація керівників закладів освіти Хмельницької області». Партнерами заходу виступили представники керівництва Хмельницької обласної ради, Хмельницької обласної державної адміністрації, Департаменту освіти та науки Хмельницької ОДА, Хмельницької обласної організації профспілки працівників освіти і науки України.

Конференція мала на меті сприяння науковому осмисленню та ефективному практичному вирішенню новопосталих завдань щодо управління закладом освіти в умовах реалізації Концепції розбудови Нової української школи, проєктування шляхів розвитку закладів освіти з урахуванням нових суспільних викликів, пов'язаних із воєнним станом та післявоєнним відновленням.

Наукове зібрання об'єднало 172 учасники з Волинської, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Рівненської, Харківської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької та Чернігівської областей, м. Київ, м. Харків з числа науковців, керівників освітніх закладів та установ, працівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників, педагогів і представників освітянської громадськості, які професійно займаються питаннями управління та освітнього менеджменту.

У центрі уваги учасників конференції були питання: аналізу нових викликів та векторів змін менеджменту освіти на сучасному етапі; формування інноваційних підходів до управління розвитком закладу освіти в умовах реалізації Концепції нової української школи; створення безпечного та здорового освітнього середовища закладів освіти; забезпечення якості організації освітнього процесу під час воєнного стану й післявоєнного відновлення; удосконалення засобів і технологій діагностики та компенсації освітніх втрат; активізації цифровізації освітніх та управлінських процесів; збільшення конкурентоздатності закладу освіти; налагодження партнерської взаємодії між суб'єктами освітнього процесу; зростання ролі психологічної служби в діяльності закладу освіти в повоєнний час.

За результатами доповідей та дискусій конференції учасники пропонують:

1. Схвалити основні положення наукових доповідей учасників конференції, відзначити їхню актуальність, ґрунтовність, наукове та практичне значення, а також високу якість, наукову новизну та глибину досліджень, що проводяться для розвитку теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій з управління закладом освіти в умовах розбудови Нової української школи та сучасних викликів.

2. Департаменту освіти та науки Хмельницької ОДА та Хмельницькому обласному інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка розглянути можливість: створення (відновлення діяльності) структурного підрозділу інституту, який відповідав би за науково-методичний супровід формування ВСЗЯО в закладах освіти області; створення структурного підрозділу, який забезпечував би науково-методичний супровід діяльності управління освітою в територіальних громадах та ЦПРПП і надавав би сервіси з питань розробки стратегій розвитку освіти в громадах, реалізації партнерських проєктів, впровадження нових

педагогічних технологій; уведення посад методистів по роботі з керівними кадрами ЗЗСО, ЗДО та ЗПО (директорами та їхніми заступниками за педагогічними напрямами).

3. Керівникам та співробітникам органів управління освітою в територіальних громадах: забезпечити прозорість та інформаційну відкритість діяльності органів управління освітою та підпорядкованих закладів, вчасно транслювати зміни, які зараз відбуваються в освітній галузі; розробити концепції та програми відбудови освіти регіонів із залученням міжнародних експертів, партнерів та донорів, представників відповідних міністерств та їхніх структурних підрозділів, представників органів управлінь освітою громад регіону; усіляко сприяти покращенню навчально-методичної, матеріально-технічної бази закладів освіти шляхом використання різних джерел фінансування; підтримувати цифровізацію управлінського та освітнього процесів через запровадження електронного діловодства та звітності в закладах освіти, вибір ефективних цифрових інструментів та онлайн-ресурсів для розвитку освіти і розв'язання поточних питань управлінської діяльності; передбачити проведення заходів щодо забезпечення закладів освіти педагогічними кадрами шляхом застосування дієвих механізмів стимулювання повернення викладачів із-за кордону.

4. Керівникам та співробітникам ЦПРПП зосередити зусилля на впровадженні заходів антикризового менеджменту, проєктної роботи, вирішенні завдань щодо цифровізації освіти, організації роботи педагогічних спільнот, психологічної підтримки учасників освітнього процесу, професійної та інформативної підтримки керівників закладів освіти та педпрацівників, розробці методичного забезпечення з метою подолання викликів сьогодення та створення умов для професійного розвитку педагогів.

5. Керівникам закладів загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти: формувати нове управлінське мислення; забезпечувати ефективне управління закладами освіти на засадах децентралізації та автономії в умовах стратегічних змін в освіті; продовжити партнерську проєктну роботу з міжнародними та українськими фондами з метою створення гідних сучасних умов навчання та праці учасників освітнього процесу шляхом відновлення та реконструкції закладів освіти, покращення їхньої матеріально-технічної бази та забезпечення цифровізації освітнього та управлінського процесів; сприяти підвищенню конкурентоспроможності закладів освіти; стимулювати розвиток системи освітньої діяльності в закладах, ураховуючи основні положення Концепції Нової української школи; удосконалювати ВСЗЯО та проводити системний моніторинг якості освіти; продовжувати створювати безпечне і здорове освітнє середовище, формувати сприятливий психологічний клімат у закладах освіти на засадах педагогіки партнерства.

6. Представникам психологічних служб закладів освіти: сприяти підвищенню обізнаності керівників та педагогічних працівників закладів освіти з питань формування психологічної готовності учасників освітнього процесу до роботи в змінених умовах та таких, що постійно продовжують змінюватися: зосередити зусилля на вирішенні завдань щодо психологічної допомоги та емоційної підтримки учасників освітнього процесу на різних рівнях у закладах освіти в умовах воєнного/післявоєнного стану; здійснювати якісну психологічну просвітницьку та консультативну роботу, що допомагатиме усвідомленню широкого впливу травмувальних подій, опановуванню конструктивних форм реагування на несприятливі обставини в житті дорослих і дітей.

7. Хмельницькому обласному інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка: підтримати науково-дослідну й практичну діяльність кафедри менеджменту та освітніх технологій щодо систематизації досвіду та здобутків менеджменту закладів освіти, набутих за період воєнного часу. Залучити до цієї роботи інші профільні структурні підрозділи інституту; продовжити практику регулярного сумісного проведення науково-практичних конференцій спільно з

членами ГО «Асоціація керівників закладів освіти Хмельницької області» та інших громадських об’єднань керівників і педагогів; ініціювати проведення соціологічного опитування керівників закладів освіти, присвяченого дослідженню актуальних проблем освітнього менеджменту та потреб закладів освіти в питаннях науково-методичного та навчально-організаційного супроводу ходу впровадження вимог Нової української школи із урахуванням викликів сьогодення.

За матеріалами роботи конференції оприлюднити електронний збірник тез доповідей.

Розмістити текст рішення конференції на офіційному вебсайті інституту. Довести рішення конференції до відповідних інстанцій, органів влади, науково-педагогічної спільноти.

Оргкомітет науково-практичної конференції

12 березня 2025 року,
м. Хмельницький

ЗМІСТ

Андрющенко Тетяна. Емоційний інтелект педагога як компонент безпечного та здорового освітнього середовища **3**

Бабкова Олена. «Перевернуте» навчання як технологія діагностики та компенсації освітніх втрат **7**

Бачинська Дарія. Феномен волонтерства **11**

Білошицький Сергій, Мітягіна Світлана. Науково-методичні та навчально-організаційні сервіси ХОІППО ім. А. Назаренка щодо формування ефективної ВСЗЯО в закладах освіти Хмельниччини **15**

Бирко Надія. Універсальний дизайн в роботі керівника закладу освіти: потреба та необхідність **19**

Бродюк Людмила. Забезпечення якості організації освітнього процесу в ЗДО №2 «Подоляночка» під час воєнного стану **22**

Василець Оксана. Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення **25**

Василишин Олег. Безпечне освітнє середовище - актуальна потреба безпеки освітнього процесу **32**

Васильченко Лілія, Шацька Наталія. Аналіз факторів впливу на вибір учителями навчально-методичних комплексів для викладання у 7 класі за ДСБСО **33**

Гаращенко Альона. Інноваційне управління розвитком закладу освіти та забезпечення якості освіти в умовах STEM і Концепції НУШ ***39***

Голєва Альона, Качмар Юлія. Формування медіаінформаційного простору як запорука успішної роботи сучасного закладу освіти (з досвіду роботи КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області») **42**

Грушкова Марія. Використання елементів анімалотерапії як методу відновлення психоемоційного стану дітей в умовах позашкільного закладу **46**

Гуменна Людмила. Партнерська взаємодія в умовах реформування освіти **47**

Гуменюк Віра. Екзистенційні виміри провідництва в освіті за умов поліпарадигмальності освітніх ландшафтів **54**

Гуцалюк Тетяна, Мархайчук Марина. Інтерфейс вчителя початкових класів та бібліотекаря гімназії у формуванні читацької компетентності здобувачів освіти в умовах розбудови Нової української школи **57**

Дядик Ольга. Нові виклики та вектори змін управлінського менеджменту на сучасному етапі проєктування шляхів розвитку закладу освіти **62**

Зазуліна Людмила, Рибачок Ірина, Соболик Таміла. Діагностика готовності педагогічного колективу ліцею до дослідно-експериментальної роботи з проблем упровадження профільного навчання **68**

Карчевська Лариса. Роль керівника закладу освіти в цифровізації освітніх та управлінських процесів в умовах війни **77**

Козачук Світлана. Формування ключових компетентностей майбутнього випускника **80**

Колесник Інна. Освітні втрати для педагогів: складний виклик сучасності **87**

Костюк Інна. Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення **90**

Крупська Ольга. Особистісно орієнтоване управління закладом дошкільної освіти **92**

Кузюк Наталія. Основні аспекти навчання у воєнний час і період відбудови в початковій школі: як згладити стреси для дітей **95**

Куриш Наталія. Вибудова партнерської взаємодії у закладі освіти крізь призму сучасних викликів **100**

Лакіза Анна. STREAM-освіта для дошкільнят: сучасний підхід до розвитку дітей **104**

Леоненко Юлія. Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення **108**

Лукач Уляна. Сучасні виклики для партнерської взаємодії школи та громадянського суспільства в сфері медіаграмотності **111**

Малишко Ірина. Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення **114**

Мармаза Олександра. Імідж закладу освіти як управлінська проблема у контексті конкурентоздатності **120**

Матвійчук Світлана. Партнерська взаємодія між учасниками освітнього процесу закладу дошкільної освіти в умовах сьогодення **126**

Мельник Надія. Вектори змін менеджменту освіти в умовах реалізації Концепції нової української школи **128**

Михальчук Таїса, Власюк Людмила. Освітні втрати: як з'ясувати, виміряти та подолати **133**

Молотай Наталія. Забезпечення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими потребами **136**

Молотай Наталія. Подолання наслідків воєнних травм в освітньому середовищі **138**

Нечипорук Тетяна. Психологічна стійкість педагога: ресурси та стратегії в сучасних реаліях **140**

Новгородська Юлія. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в закладах загальної середньої освіти **145**

Павлюк Віктор. Підходи до визначення стану безпечного освітнього середовища закладу освіти **149**

Панкіна Катерина. Психологічна підтримка здобувачів освіти під час воєнного стану **154**

Пастух Людмила. Розвиток психологічної компетентності як однієї із ключових складових професійного стандарту педагога **159**

Пістрюга Людмила. На порядку денному – безпека та здоров'я! **162**

Покудіна Любов. Використання сучасних цифрових технологій для покращення навчального процесу **166**

Поліщук Світлана. Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час воєнного стану **170**

Поліщук Тамара. Педагогіка партнерства: як успішно взаємодіяти з батьками **175**

Поляк Олександра. Менеджмент інновацій закладів освіти в умовах російсько-української війни **178**

Пюро Світлана. Забезпечення якості організації освітнього процесу під час воєнного стану **182**

Регула Тетяна, Береговська Наталія. Створення безпечного та здорового освітнього середовища як нагальна потреба сьогодення і післявоєнного відновлення **185**

Руднєва Валерія. Стратегія успішної комунікації керівника **191**

Сандул Олена. Методика Kanban, цифровий інструмент TRELLO в управлінському освітньому менеджменті. Практика використання **193**

Соболик Таміла. Учнівське самоврядування та лідерство в академічному ліцеї в контексті цифрової трансформації освіти **197**

Собчук Наталія. Чекліст керівника «Діяльнісний підхід в управлінні закладом освіти в умовах воєнного часу» **203**

Сташенко Михайло. Управлінські контексти забезпечення якості освіти **209**

Стиран Наталія. Розвиток творчого потенціалу та особистісних можливостей здобувачів освіти: з досвіду роботи **212**

Танцюра Любов. Ресурсний стан та його важливість у подоланні криз **216**

Тарчинська Ольга. Культура безпеки у закладі освіти: шляхи формування та вдосконалення **222**

Ткач Наталія. Партнерська взаємодія в умовах реформування освіти **226**

Толстюк Олександр. Життєстійкість педагогічних працівників і здобувачів освіти в умовах війни: безпечне освітнє середовище **229**

Томич Ірина. Управління у сфері інклюзивної освіти **236**

Фамілярська Лариса. Використання штучного інтелекту в освітній діяльності фахівців закладу дошкільної освіти **242**

Фарварщук Валентина. Шкільна бібліотека як невід'ємна частина закладу освіти **245**

Хмільовська Валентина. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку під час перебування в укритті **248**

Цикалюк Оксана. Педагогіка партнерства – запорука успіху в освітньому процесі НУШ **251**

Ченаш Олена. Освітній фронт, або Від колективної травми до колективного спротиву **253**

Чижевська Людмила. Засоби діагностики освітніх втрат у загальноосвітніх навчальних закладах в умовах війни **255**

Чмелюк Світлана. Психологічна служба нової української школи: пріоритети, виклики, відкриття **257**

Швець Марина. Психологічна служба Нової української школи: пріоритети, виклики, відкриття **259**

Шпорт Діана. Емоційне вигорання педагогів: причини, наслідки та шляхи подолання **263**

Якимчук Галина. Засоби і технології діагностики та компенсації освітніх втрат **269**

Янісевич Ірина. Становлення школи партнерства з фундаментальними цінностями задля сталого розвитку в освітній екосистемі **277**

Резолюція II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Управління закладом освіти в умовах розбудови Нової української школи і нових суспільних викликів: досвід та перспективи» **281**

ЗМІСТ **284**